

Jaarverslag en Jaarrekening

Hardenberg 2018

Inhoudsopgave

Jaarverslag Hardenberg 2018.....	1
Inhoudsopgave	3
1 Voorwoord.....	4
2 2018 in vogelvlucht.....	5
3 Financieel verslag	12
4 Programmaplan	20
4.1 Wonen	22
4.1.1 <i>Wonen naar wens</i>	23
4.1.2 <i>Duurzaam en bereikbaar</i>	32
4.2 Werken	44
4.2.1 <i>Ondernemen</i>	45
4.3 Welzijn	62
4.3.1 <i>Meedoen</i>	64
4.3.2 <i>Gezond en vitaal</i>	88
4.3.3 <i>Samen leven</i>	102
4.4 Rol gemeente	114
4.4.1 <i>Betrokken bestuur</i>	115
5 Overzicht van baten en lasten	124
6 Verplichte paragrafen.....	125
6.1 Lokale Heffingen.....	126
6.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	134
6.3 Financiering	142
6.4 Grondbeleid.....	146
6.5 Onderhoud kapitaalgoederen	155
6.6 Bedrijfsvoering	159
6.7 Informatieveiligheid	160
6.8 Verbonden partijen	164
6.8.1 <i>Gemeenschappelijke regelingen</i>	165
6.8.2 <i>Stichtingen en verenigingen</i>	172
6.8.3 <i>Vennootschappen</i>	176

1 Voorwoord

Het jaar 2018 is inmiddels afgesloten en als sluitstuk van de planning- en controlcyclus is het moment aangebroken om via de jaarstukken 2018 (jaarverslag en jaarrekening) verantwoording af te leggen over het afgelopen jaar.

Het jaar 2018 was in meerdere opzichten een bijzonder jaar. In politiek-bestuurlijk opzicht was woensdag 21 maart 2018 een belangrijk moment: de gemeenteraadsverkiezingen. Met een opkomst van boven de 60% lag het opkomstpercentage hoger dan bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. Op basis van de verkiezingsuitslag zijn op 29 maart 2018 in totaal 33 gemeenteraadsleden geïnstalleerd. 2 raadsleden meer dan voorheen, nu het inwonertal van de gemeente Hardenberg boven de 60.000 is komen te liggen. De gestage groei van de gemeente Hardenberg zet daarmee door. Aansluitend aan de installatie van de nieuwe gemeenteraad zijn coalitieonderhandelingen gevoerd, die uiteindelijk op 7 mei 2018 hebben geleid tot een coalitieakkoord tussen CDA, de ChristenUnie, OpKoers.nu en PvdA, met als titel: "verbindingen van betekenis".

Op 17 mei 2018 heeft de gemeenteraad vervolgens de 4 wethouders geïnstalleerd, waarna het nieuwe college aan de slag kon met de uitvoering van het coalitieakkoord. Het gegeven dat halverwege het jaar 2018 een nieuw coalitieakkoord is gesloten, maakt dat de jaarverantwoording over 2018 enigszins hybride is. Enerzijds wordt nog verantwoording afgelegd over het laatste deel van de raadsperiode 2014-2018, terwijl anderzijds een eerste verantwoording plaatsvindt over de raadsperiode 2018-2022.

Tenslotte kan niet onbenoemd blijven dat het jaar 2018 ook in het teken stond van de ontvlechting van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg. Deze ontvlechting heeft veel bestuurlijke en ambtelijke inspanning gevergd, maar heeft uiteindelijk geleid tot het besluit van 5 oktober 2018 tot opheffing van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg met ingang van 1 januari 2019.

Navolgend zal het jaar 2018 in vogelvlucht de revue passeren, waarbij aan de hand van het vaste stramien van de begroting een bloemlezing wordt gegeven van bijzondere aspecten uit 2018.

2 2018 in vogelvlucht

Algemeen

Het op 7 mei 2018 gesloten coalitieakkoord 2018-2022 "verbindingen van betekenis" kent een wat andere opbouw dan die van de begroting 2018. Omdat de jaarverantwoording over 2018 haar basis vindt in de begroting 2018, wordt in dit hoofdstuk niet de indeling van het collegeakkoord gebruikt, maar van de begroting 2018:

- Wonen;
- Werken;
- Welzijn;
- Rol gemeente.

Wonen

Binnen het programma "Wonen" wordt in de begroting 2018 onderscheid gemaakt tussen:

- Wonen naar wens;
- Duurzaam en bereikbaar.

Wonen naar wens

Centraal staat het bieden van ruimte voor nieuwbouw in alle kernen, waarbij gebouwd wordt naar behoefte. Daarbij hoort ook een voldoende divers aanbod, met aandacht voor levensloopbestendig bouwen.

De verkoop van woningbouw kavels in de hele gemeente verliep in 2018 wederom goed. Het vertrouwen van de consument in de woningmarkt blijft hoog en de hypotheekrente is laag gebleven. In 2018 zijn 104 woningbouw kavels verkocht vanuit gemeentelijke grondexploitaties. Dit is het hoogste aantal in zeker 10 jaar. Effect is wel geweest dat het aantal bouwaanvragen in 2018 hoger was dan in de voorgaande jaren. De formatie voor vergunningverlening is daarom in 2018 incidenteel uitgebreid.

In het kader van levensloopbestendig bouwen worden alle ontwikkelaars van woningen gestimuleerd om hier expliciet aandacht aan te besteden. Vanuit de voorlichtingscampagne "lang zult u wonen" zijn in het najaar van 2018 twee bijeenkomsten georganiseerd die goed zijn bezocht door de doelgroep.

In oktober 2018 is het proces om te komen tot een nieuwe Woonvisie gestart. De huidige woonvisie loopt nog tot 2020.

Verder is de eerste fase van de Omgevingsvisie Hardenberg afgerond met drie deelproducten: een inwoners-, een toekomst- en een beleidsperspectief. Daarbij is expliciet aandacht besteed aan participatie. Zowel raad als college heeft met succes geëxperimenteerd met de zogenaamde participatieladder bij het betrekken van inwoners. Dat heeft geleid tot het inwonersperspectief 'Bouw je eigen buurt'. Van de bijna 800 inwoners die daaraan hebben meegewerkt, hebben 200 inwoners aangegeven eventueel met de gemeente mee te willen denken in het vervolgtraject. Dit vervolgtraject wordt in 2019 opgepakt.

Duurzaam en bereikbaar

Binnen dit programma staan met name de energietransitie alsook de gevolgen van klimaatverandering centraal. De looptijd van het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2015-2018 is met een jaar verlengd. Dit meerjarenprogramma is in 2017 geïntensiveerd en geconcretiseerd met een aantal pilotprojecten voor duurzame energieproductie. In 2018 heeft de versnelde invoering van de aardgasvrije nieuwbouw om een extra inspanning gevraagd. Dat geldt ook voor de aanvullende onderzoeksvragen en opgaven zoals opgenomen in het coalitieakkoord.

In het coalitieakkoord 2018-2022 "Verbindingen van betekenis" is de ambitie uitgesproken dat Hardenberg een zogenaamde Sustainable Development Goals (SDG) gemeente wordt. Aanleiding daarvoor was de behoefte om de gemeentelijke duurzaamheidsdoelen breder en blijvend in te voeren. Om de impact van dit voornemen inzichtelijk te maken, heeft het college op 3 juli 2018 besloten om een eerste verkenning uit te laten voeren op de 17 doelen (Global Goals), zodat kan worden beoordeeld op welke doelen er lokaal reeds actie zit. Daarbij heeft het college besloten om te onderzoeken in hoeverre er ook op één of enkele doelen kan worden ingezet. Na afronding van de verkenning volgt naar verwachting medio 2019 een go-no-go besluit over de wijze van verdere uitwerking van de SDG-ambities.

Met betrekking tot windenergie is ten behoeve van windpark Veenwieken gestart met de bouw van 5 windmolens en is een verkenning begonnen naar de mogelijkheden tot het realiseren van een windpark bij Kloosterhaar Bergentheim. Deze verkenning wordt in een participatief traject met de omgeving opgepakt. Met betrekking tot zonne-energie heeft de gemeenteraad op 4 december 2018 positief besloten over 7 grootschalige initiatieven die gezamenlijk stroomvoorziening kunnen bieden voor circa 8.700 huishoudens.

Ten aanzien van het onderdeel 'bereikbaarheid' zijn in 2018 veel werkzaamheden verricht aan de provinciale weg N34 om de doorstroming te verbeteren en deze weg veiliger te maken. Regionale bereikbaarheid is voor Hardenberg van wezenlijk belang gezien de centrale positie van Hardenberg tussen Twente en Drenthe, de positie van Hardenberg binnen de Regio Zwolle en haar positie binnen de DutchTechZone.

In het coalitieakkoord is een onderzoek aangekondigd naar mogelijke effecten van betaald parkeren op de bezoekersaantallen van het centrum in Hardenberg. In dat verband is eind 2018 besloten tot een pilot met een zogenaamde Stop & Shop zone ter hoogte van de winkels aan de Europaweg in Hardenberg. De resultaten van deze pilot zullen worden betrokken bij het onderzoek.

Met het oog op digitale bereikbaarheid is de inzet gericht op het benutten van kansen om glasvezel met name in het buitengebied gerealiseerd te krijgen. In het verlengde daarvan is in 2018 in zogenaamde onrendabele gebieden een pilot gestart met mobiel internet in plaats van glasvezel.

Werken

Binnen de programmalijn “Werken” staat het thema ‘ondernemen’ centraal, waarbinnen onderscheid wordt gemaakt tussen:

- Samenwerkingen;
- Landbouw en agribusiness;
- Vrijtijdseconomie.

Samenwerkingen

Regio Zwolle én Dutch Techzone hebben in 2018 elk een aanvraag voor een regiodeal ingediend. Bij de regiodeal van Dutch Techzone ligt het accent op het verbeteren van het onderwijsaanbod (regulier (beroeps)onderwijs, bedrijfsvakscholen, enz.). Regio Zwolle zet met de regiodeal in op het opleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (het activeren van) en beroepsbevolking. Vanuit DutchTechzone zijn daarnaast twee subsidieaanvragen bij het Regionaal Investeringsfonds (RIF) ingediend in het kader van het verbeteren van MBO-techniekonderwijs (deregulering, instroom, doorstroom, enz.) en MBO-onderwijs energietransitie (RIF Gas 2.0).

Als onderdeel van de detailhandelsstructuurvisie 2017 is een uitvoeringsprogramma vastgesteld. In 2018 is aan een belangrijke activiteit van dit uitvoeringsprogramma invulling gegeven: de realisatie van een stimuleringsregeling voor het versterken en compacter maken van de centrumgebieden van Dedemsvaart en Hardenberg. Deze regeling kan onder meer gebruikt worden voor het opknappen van gevels en panden en om ondernemers te begeleiden bij verplaatsing. Ook voor overige kernen met een compact winkelaanbod is budget beschikbaar voor maatwerkoplossingen (waar nodig).

Landbouw en agribusiness

In 2018 is een netwerkregisseur Agro&food aangesteld. Met LTO-noord afdeling Vechtdal wordt afgestemd op prioritaire thema's zoals duurzame energie, maatschappelijke dialoog en asbestsanering. Vanuit de gemeente wordt daarnaast het project Animal Life Plus ondersteund voor het verkrijgen van provinciale subsidies. Ook is in 2018 gestart met de voorbereiding van een conferentie over natuurinclusieve landbouw. Daarnaast is in het kader van de motie 'berm zoekt boer' de samenwerking met de LTO opgepakt voor een pilot met lokale agrariërs. Deze pilot zal effectief in 2019 in uitvoering gaan. In de pilot wordt maaisel van bermen en sloten verwerkt tot bodemverbeteraar op landbouwgronden. Deze aanpak past binnen de doelstelling om de biodiversiteit van het openbaar groen te vergroten en de duurzame verwerking van bermgras te bevorderen.

Vrijtijdseconomie

In het kader van het vraagstuk rond de permanente bewoning van recreatieverblijven heeft de gemeenteraad in september besloten om de gedoogtermijn van 6 jaar te verlengen met 4 jaar. De Vechtdalgemeenten onderzoeken, samen met de provincie Overijssel, de (on)mogelijkheden van permanente bewoning van recreatieverblijven. De provincie ziet meer en meer in dat de redenen van permanente bewoning van recreatieverblijven divers zijn, deels maatschappelijk van aard en daarbij het recreatief product in Overijssel beïnvloeden. De oplossing is complex en vraagt om een integrale benadering (maatwerk). Samen met de gemeenten en andere partijen in het Vechtdal wil de provincie hiermee ervaring op te doen.

Welzijn

De programmalijn 'Welzijn' bestaat uit de volgende programma's:

- Meedoen;
- Gezond en vitaal;
- Samen leven.

Meedoen

Binnen het programma 'Meedoen' vallen de volgende 4 onderdelen:

- Participatie en werkgelegenheid
- Bijstand en gemeentelijk minimabeleid
- Onderwijs, educatie en voorschoolse voorzieningen
- Wmo-welzijn

Participatie en werkgelegenheid

Binnen de uitvoering van de Participatiewet is de instroom ongeveer gelijk aan de uitstroom, terwijl de arbeidsmarkt wel volledig hersteld is. Binnen het ATC Dienstenbedrijf is daarom meer focus gelegd op de werkgeversdienstverlening. Deze verandering in focus sluit meer aan bij de regionale afspraken die we hebben gemaakt binnen het Regionaal Werkbedrijf en zal op de langere termijn een bijdrage leveren aan de werkgelegenheid. Met behulp van het project Krachtig Investeren in Kansen (KIK) wordt geprobeerd ook deze groep zoveel als mogelijk richting arbeidsmarkt te bewegen.

Bijstand en gemeentelijk minimabeleid

In 2018 is gestart met het onderzoek naar de regelluwe bijstand. Hierbij hebben naast reeds beschikbaar onderzoek, verdere informatie verzameld. Ook ervaringen en evaluaties van experimenten bij andere gemeenten worden hierin betrokken. Begin 2019 zullen we uw raad verder informeren over de stand van zaken rondom de regelluwe bijstand.

Onderwijs, educatie en voorschoolse voorzieningen

In 2018 zijn we geconfronteerd met stijgende kosten voor de onderwijshuisvesting. Dat heeft tot opwaartse bijstelling van ramingen geleid. Dat heeft een effect op diverse projecten gehad.

In 2018 hebben we een onderzoek uitgevoerd naar het voor- en voerschoolse educatie (VVE) beleid in samenhang met de wettelijk verplichte uitbreiding van de VVE van 10 naar 16 uur. In 2019 maken we op basis van deze analyse uitvoeringsafspraken kwaliteit en bereik van VVE met voerschoolse voorzieningen en scholen. In 2018 is op basis van de resultaten van de pilot 'inzet voerschoolse voorzieningen in plaats van jeugdhulp' een voorstel voorbereid voor een nieuwe regeling kinderopvang op grond van een sociaal medische indicatie. Deze regeling is bedoeld om in complexe gezinssituaties de situatie te normaliseren door tijdelijk reguliere kinderopvang in te zetten.

Wmo-welzijn

In 2018 zijn verschillende initiatieven uit de samenleving doorontwikkeld en zijn nieuwe initiatieven ontstaan. Voorbeelden zijn: De Makelij in Dedemsvaart, De Hardenbergse Uitdaging en InBeeld. In deze initiatieven zien we, dat ook de samenwerking wordt gezocht met professionele organisaties. Met onder andere De Stuw, Larcom, Vluchtelingenwerk, AZC en de bibliotheek.

In 2018 is onderzocht op welke manier de pilot Samen Doen kan worden omgezet naar een definitieve organisatievorm. Daarbij is ervoor gekozen om in 2019 de Samen Doen Teams in de huidige vorm te continueren en 2019 te gebruiken om de definitieve organisatievorm verder uit te werken.

Vanaf 2018 voert Zorgbelang Overijssel de onafhankelijke cliëntondersteuning uit. Als er sprake is van Mocht een complexe casus, dan werkt Zorgbelang samen met MEE. Daarnaast is in 2018 gestart met de pilot Thuis Support (laagdrempelige kortdurende ondersteuning aan inwoners).

Tenslotte kan niet onbenoemd blijven dat Hardenberg in maart 2018 is gekozen tot 'Meest Toegankelijke Gemeente'.

Gezond en vitaal

Binnen het programma 'Gezond en vitaal' vallen de volgende 2 onderdelen:

- Openbare gezondheidszorg
- Jeugdgezondheidszorg en jeugdhulp

Openbare gezondheidszorg

In 2018 is de gemeente Hardenberg aangemeld voor een 3-jarig leer/werktraject (van het Trimbos- en het Nederlands Jeugd Instituut) op basis van het IJsslandse model. Vanuit een o-meting die is afgenomen onder jongeren op het voortgezet onderwijs in Dedemsvaart wordt onderzocht hoe de gezondheid van de jeugd verder kan worden verbeterd.

Jeugdgezondheidszorg en jeugdhulp

Binnen de jeugdhulp is in 2018 voor het eerst gewerkt met het nieuwe IJssellandse model voor outputgerichte bekostiging. Dit model is gericht op het doel van de jeugdige en het uiteindelijk te behalen resultaat. De vraag wat moet worden bereikt staat voorop en niet de vraag welk product moet worden ingezet. Hiermee is beter maatwerk geleverd aan onze jeugdigen en het gezin. Het belang van het kind komt hiermee voorop te staan en in de praktijk zie je dat aanbieders in gezamenlijkheid met ouders en kind in een zo kort mogelijk periode een zo goed mogelijk resultaat willen halen.

Samen leven

Binnen het programma 'Samen leven' vallen de volgende 3 onderdelen:

- Openbaar groen en bermbeheer;
- Sport en accommodaties;
- Kunst, cultuur en cultuur erfgoed.

Openbaar groen en bermbeheer

Het beheer en onderhoud van het openbaar groen is in 2018 grotendeels op vergelijkbare wijze uitgevoerd als in voorgaande jaren. Twee zaken waren in 2018 opvallend. Allereerst de overlast door Eikenprocessierupsen. De plaag was intensiever, ondanks de preventieve bestrijding die is gedaan. Er is een toenemende aandacht voor natuurlijke vijanden van deze plaaginsect. Aansprekend voorbeeld zijn de koolmezen die nesten leegeten. Met oog op de bewustwording hiervoor is een nestkastjesactie opgestart. Daarnaast kenmerkte 2018 zich door langdurige droogte en hittestructuren. Behoudens uitzonderingen lijkt het erop dat bestaande beplanting de droogte redelijk heeft doorstaan en geen blijvende schade heeft opgelopen, mits de grondwaterstand zich herstelt. Op basis van de notitie ecologisch bermbeheer heeft er met ingang van 2018 een uitbreiding plaatsgevonden van het aantal bermen waar het maaisel wordt afgevoerd. Deels vindt dit plaats door maaien en ruimen en deels door inzet van een klepelmaaier met afzuigstelsel.

Sport en accommodaties

Een deel van de gemeentelijke exploitatiebijdrage voor de sporthal Bergentheim is in 2018 door de beheerstichting geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen. Ook bij de sporthal in Slagharen zijn de eerste investeringen gedaan vanuit de gemeentelijke bijdrage. Bij de vervanging van het kunstgrasveld in Bergentheim is in 2018 gekozen voor "schoon" rubber. De verwachting en de ambitie voor vervanging van kunstgrasvelden in de toekomst is om ook dan te kiezen voor een infill met "schoon" rubber. De mogelijke vervanging van het kunstgras hockeyveld op de Boshoeck wordt meegenomen met de herinrichtingsplannen van het sportpark De Boshoeck. Verder is in 2018 de exploitatie van zwembad Onder Ons in de Krim overgedragen aan de beheerstichting. De vraag naar bewegen in de buitenruimte neemt toe. Om deze initiatieven te ondersteunen is in het voorjaar van 2018 een zogenaamd calisthenics park op de Sportboulevard in gebruik genomen.

Kunst, cultuur en cultuur erfgoed

In 2018 hebben Stichting Kind en Cultuur en Cultuurkoepel Vechtdal het onderwijs bevestigd over de relatie en samenwerking betreffende culturele activiteiten (binnen- en buitenschools). Het uiteindelijke doel is het beter inbedden cultuureducatie, binnen en buiten school. Daarnaast is in 2018 een eerste opdracht verstrekt aan een cultuurmakelaar om het culturele klimaat en de samenwerking tussen de culturele partners in de gemeente Hardenberg in kaart te brengen.

Rol gemeente

Binnen het thema "Rol gemeente" wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Handhaving, openbare orde en veiligheid;
- Bestuur en bestuurlijke samenwerking;
- Financiën en belastingen.

In de navolgende terugblik in vogelvlucht over 2018 zullen deze onderdelen afzonderlijk worden beschouwd.

Handhaving, openbare orde en veiligheid

Het basistakenpakket voor milieutoezicht en –handhaving wordt sinds 2018 uitgevoerd door de Omgevingsdienst IJsselland (ODIJ). De betrokken medewerkers zijn op 1 januari 2018 overgegaan naar de ODIJ. Op het gebied van openbare orde en veiligheid golden in 2018 de inhoudelijke speerpunten: veiligheid bij evenementen, ondermijning en brandveilig leven.

Veiligheid bij evenementen

In 2018 is het proces van vergunningverlening, controle en handhaving geactualiseerd. Specifiek aandachtspunt was het faciliteren van organisatoren gericht op het opstellen van een veiligheidsplan en het nemen en (laten) uitvoeren van veiligheidsmaatregelen. Dit heeft als resultaat opgeleverd dat het evenementenbeleid is geactualiseerd. De actualisatie heeft vooral betrekking op het proces van integrale voorbereiding, toezicht en evaluatie, en dat vanuit een risicogerichte benadering.

Ondermijning

De aanpak in 2018 richtte zich op bewustwording en het versterken van kennis en het instrumentarium (aanpassing en uitvoering van BIBOB-beleid). Binnen de organisatie is aandacht besteed aan de bewustwording voor wat betreft ondermijning. Daarnaast zijn instrumenten als het gebiedsverbod en toepassing van de Opiumwet (sluiting van een woning of een waarschuwing daartoe) vaker toegepast.

Brandveilig leven

Gezamenlijk met de Veiligheidsregio IJsselland is ingezet op bewustwording, preventie en preparatie van inwoners, bedrijven en bezoekers. Op basis van een analyse zijn risicogroepen gedefinieerd en benaderd. Daarbij lag de focus op zorginstellingen.

Bestuur en bestuurlijke samenwerking

In 2018 is extra ingezet op de gemeenteraadsverkiezingen, de coalitievorming, het inwerkprogramma voor raad en college, de aanpassing van de raadzaal en de wijziging van onder meer de Regeling oriënterende rondes (i.v.m. het mogelijk maken van deelname door niet-raadsleden aan de oriënterende rondes).

Medio 2018 hebben Ommen en Hardenberg overeenstemming bereikt over de wijze van ontvlechting van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH). Na verkregen toestemming van de gemeenteraad hebben de deelnemers aan de BOH (de colleges en burgemeesters van Ommen en Hardenberg) vervolgens in gezamenlijkheid besloten tot opheffing van de BOH per 1 januari 2019. Ter nadere uitvoering van de ontvlechting van de BOH hebben Ommen en Hardenberg dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) en Tijdelijke uitvoeringscontracten (TUC's) gesloten. Met deze DVO's en TUC's wordt invulling gegeven aan de wens om de (ambtelijke) dienstverlening tussen Ommen en Hardenberg te regelen.

Financiën en belastingen

Over dit thema wordt in de afzonderlijke paragrafen van dit jaarverslag separaat gerapporteerd.

3 Financieel verslag

Uitgangspunten financieel beleid

De uitgangspunten voor het financieel beleid van de gemeente zijn:

- de (meerjaren)begroting dient structureel sluitend te zijn
- de algemene reserve dient op niveau te zijn
- de schuldpositie van de gemeente dient een houdbare schuld te zijn. Hiervan is sprake zolang de netto schuldquote niet meer bedraagt dan 130%
- de belastingtarieven worden alleen met de inflatiecorrectie verhoogd, tenzij dit anders is vastgelegd in het door de raad vastgestelde bezuinigingsprogramma
- de transitie sociaal domein verloopt voor de gemeente budgettair neutraal (inclusief de bestaande middelen voor het sociaal domein). Dat wil zeggen dat wij er van uitgaan dat het beschikbare budget toereikend is voor de directe zorg, de kosten van de gebiedsteams en de (extra) inzet door de bestuursdienst.

Vermogenspositie

De vermogenspositie van de gemeente is in 2018 (verder) verbeterd. Het eigen vermogen is toegenomen en de (vaste) schuld verder afgebouwd.

Activa	1-1-2018	31-12-2018	Passiva	1-1-2018	31-12-2018
Immateriele vaste activa	5.710	7.273	Reserves	67.546	77.100
Materiele vaste activa	175.791	176.278	Resultaat jaarrekening	10.833	12.109
Financiële vaste activa	22.685	21.740	Voorzieningen	7.575	5.569
			Vaste schulden	145.278	133.092
Totaal vaste activa	204.186	205.291	Totaal vaste passiva	231.232	227.870
Vlottende activa	47.772	55.649	Vlottende passiva	20.727	33.070
Totaal activa	251.958	260.940	Totaal passiva	251.959	260.940

Toelichting op de vermogenspositie

Activa:

De vaste activa zijn toegenomen met € 1,1 miljoen. Dit is vooral het gevolg van:

- investeringen	€	14,2 miljoen
- overheveling van vaste- naar vlottende activa	-/-	2,1 miljoen
- afschrijvingen/aflossingen	-/-	10,4 miljoen
- meer bijdragen derden	-/-	0,5 miljoen

Grotere investeringsuitgaven zijn in 2018 gedaan voor bijdrage N34 (€ 1,7 miljoen); overname activa bestuursdienst Ommen Hardenberg (€ 3,9 miljoen); onderwijshuisvesting (€ 2,4 miljoen) en maatschappelijke investeringen grondexploitatie (€ 1,3 miljoen)

In 2018 is rond € 2,1 miljoen aan gronden "overgeheveld" van de materiële vaste activa naar de voorraden gronden c.q. in exploitatie genomen (waarvan € 1,3 miljoen Broeklanden Zuid).

De vlottende activa zijn toegenomen met € 7,7 miljoen. Onder de vlottende activa wordt ook de voorraad gronden in exploitatie begrepen. In 2018 is veel grond verkocht, wat zich heeft vertaald in een afname van de boekwaarde voorraad gronden met € 2,0 miljoen.

Passiva:

De toename van de reserves betreft vooral de groei van de algemene reserve van € 33,7 miljoen (eind 2017) naar € 43,4 miljoen (eind 2018).

De vaste schuld is afgenomen met € 12,2 miljoen. In 2018 zijn geen nieuwe vaste geldleningen aangetrokken en hebben geen extra aflossingen plaatsgevonden. De financieringsbehoefte is in 2018 gedekt met kasgeldleningen en via de rekening-courant.

De afname van de voorzieningen betreft vooral de (gedeeltelijke) vrijval van de voorziening groot onderhoud riolering en de voorziening groot onderhoud gebouwen.

De vlottende schuld is toegenomen met € 12,3 miljoen.

Ratio's

Voor de beoordeling van de financiële positie van de gemeente wordt een aantal ratio's gehanteerd.

Het opnemen van deze ratio's in de begroting en het jaarverslag is (landelijk) verplicht en vastgelegd in het Besluit Begroting en Verantwoording. Doel van de wetgever is, het gemeentebestuur (meer) inzicht te geven in de gemeentefinanciën. Daarbij heeft zij geen normen gesteld.

Het is aan elke gemeente(raad) om hier zelf beleid op te formuleren. Dit heeft Hardenberg gedaan als het gaat om de Netto Schuldquote. Deze mag niet hoger zijn dan 130% van de jaarlijkse inkomsten.

Jaarrekening 2018	Verslag	Verslag	Verslag	Verslag	Begroot
	2015	2016	2017	2018	2018
Netto schuldquote	109%	97%	92%	77%	97%
Solvabiliteitsratio	23%	26%	31%	34%	23%
Structurele exploitatieruimte	0%	1%	1%	1%	1%
Grondexploitatie	28%	15%	16%	13%	19%
Belastingcapaciteit		103%	102%	101%	102%
Weerstandscapaciteit	1,37	1,84	1,81	2,38	1,65

In de paragraaf Weerstandvermogen wordt een nadere toelichting op deze ratio's gegeven.

Over de hele linie zien we hier een verbetering ten opzichte van de voorgaande jaren. De bezuinigingen en de aangescherpte begrotingsregels, die wij de afgelopen jaren hebben afgesproken, hebben vrucht afgeworpen. Uiteraard heeft het ook geholpen dat het economisch weer beter gaat.

Rekeninguitkomsten

In de vergadering van 7 november 2017 heeft de raad de begroting 2018, inclusief de 1e wijziging 2018, vastgesteld.

De begroting 2018 vertoonde na de 1e wijziging 2018 een nadelig saldo van € 1.588.000. Dit is het saldo van een structureel overschot van € 1.220.000 en een incidenteel nadeel als gevolg van extra incidentele uitgaven tot een bedrag van € 2.808.000. Het begrotingssaldo 2018 is na bedoelde raadsvergadering op de gebruikelijke momenten in de planning en control cyclus bijgesteld. Na de 2e bestuursrapportage 2018 werd voor 2018 een nadelig resultaat begroot van € 2.638.000. Het rekeningresultaat 2018 is uitgekomen op € 12.109.000. Een te verklaren voordelig verschil ten opzichte van het begrote resultaat derhalve van € 14.746.000.

De onderliggende oorzaken voor dit verschil zijn in grote lijnen:

- ontwikkelingen, die bij de 2e bestuursrapportage niet waren (te) voorzien;
- projectmatige uitgaven, waarbij de uitvoering van de projecten over de jaargrens heen lopen;
- autonome c.q. niet of nauwelijks te beïnvloeden factoren. Hieronder vallen bijvoorbeeld de uitgaven voor de zogenaamde open-einde regelingen of de gemeentefondsuitkering;
- het voorzichtigheidsbeginsel, dat o.a. tot uitdrukking komt in het moment waarop winsten uit de grondexploitatie worden genomen.

Bijzondere verklarende factor is dit jaar het resultaat uit de liquidatie van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (hierna te noemen BOH).

Met andere woorden, het zijn factoren die door ons slechts beperkt beïnvloedbaar zijn dan wel ontwikkelingen die bij het opstellen van de 2e bestuursrapportage (de laatste begrotingswijziging) niet voorzienbaar waren.

In het vervolg van dit financieel hoofdstuk worden deze factoren toegelicht.

Verklaring op hoofdlijnen

Het begrote saldo na de 2e bestuursrapportage is bepaald op basis van de kennis van de stand van zaken over de eerste 8 maanden van dit jaar. Nadien hebben zich nog diverse ontwikkelingen voorgedaan.

Ook 2018 is een goed jaar geweest voor de grondexploitatie. De prognoses voor woningbouw en bedrijventerreinen zijn (ruim) gehaald. Er is een positief resultaat behaald van € 4,0 miljoen.

Voor een nadere toelichting verwijzen wij hier naar de paragraaf grondbeleid in dit jaarverslag.

Evenals voorgaande jaren zijn in de begroting budgetten opgenomen voor diverse projecten, waarvan wij nu bij het opmaken van de jaarrekening constateren dat de uitvoering niet in 2018 is afgerond, maar ook doorloopt in 2019. In totaal gaat het dan om een bedrag van € 1,8 miljoen aan budgetten dat dit jaar niet is besteed, maar waarvan wij u voorstellen om deze in 2019 weer beschikbaar te stellen.

Op de uitvoering van de "3D" (de transities sociaal domein) is een nadeel ontstaan van € 1,1 miljoen. Dit tekort vloeit voort uit een toename van het beroep op c.q. hogere uitgaven voor jeugdzorg (€ 0,8 miljoen) en WMO (€1,2 miljoen). Daar staat een voordeel tegenover op participatie (€ 0,9 miljoen). Hierna is een nadere toelichting op de ontwikkeling van het budget voor de transities sociaal domein opgenomen.

Andere - grotere - afwijkingen doen zich voor bij:

- uitvoering bijstandsregelingen/minimabeleid:	voordeel € 2,6 miljoen
- leges bouwvergunningen/bestemmingsplannen:	voordeel € 0,6 miljoen
- lagere uitkering gemeentefonds:	nadeel € 0,9 miljoen
- teruggaaf door BOH van gelden organisatieontwikkeling:	voordeel € 1,7 miljoen
- resultaat uit liquidatie BOH:	voordeel € 1,8 miljoen
- vrijval voorziening groot onderhoud gebouwen	voordeel € 0,8 miljoen
- vrijval voorziening groot onderhoud riolering	voordeel € 0,6 miljoen
- onttrekking aan algemene reserve/resultaatbestemming 2017	voordeel € 1,2 miljoen
- overige verschillen:	voordeel € 1,3 miljoen

Bijstandsverlening/minimabeleid

De economische groei vertaalt zich onder andere in werkgelegenheid. Er zijn meer mensen aan het werk waardoor de uitkeringslasten minder hoog zijn dat begroot. Daarbij komt dat een hogere rijksbijdrage is ontvangen.

Leges bouwvergunningen/bestemmingsplannen. Ook hier zijn we de gevolgen van de economische groei. Er zijn meer aanvragen gedaan voor grote projecten, waardoor meer leges zijn ontvangen. De extra uitvoeringskosten konden binnen de beschikbare middelen worden opgevangen.

Gemeentefondsuitkering. De lagere uitkering houdt vooral verband met de uitwerking van de septembercirculaire 2018. Hierin werd een korting van € 1,1 miljoen aangekondigd, vanwege de onderuitputting op de rijksbegroting en de nadelig gevolgen hiervan voor de groei van het gemeentefonds. De groei van de gemeentefondsuitkering is namelijk gekoppeld aan de ontwikkeling rijksbegroting. Dit principe wordt ook wel aangeduid als trap op, trap af. Over dit nadeel hebben wij de raad reeds afzonderlijk geïnformeerd.

Teruggaaf BOH. Over deze teruggaaf is de raad nog voor de zomer geïnformeerd. Verzuimd is echter om deze teruggaaf in de begroting te verwerken.

Liquidatie BOH. Deze informatie is van recente datum. Voor de inhoudelijke toelichting verwijzen wij hier naar de jaarrekening 2018 van de BOH. Hierbij merken wij nog op dat een deel van het resultaat 2018 van de BOH wordt verklaard uit projecten die in 2018 in gang zijn gezet, maar nog niet kon worden afgerond. In totaal gaat het dan om een bedrag van € 474.000 (aandeel Hardenberg € 355.000).

Vrijval voorziening groot onderhoud gebouwen. Uit de actualisatie van de onderliggende meerjarenplanning groot onderhoud gebouwen volgt dat de voorziening te hoog is.

Vrijval voorziening groot onderhoud riolering. Uit de actualisatie van de onderliggende meerjarenplanning volgt dat de voorziening te hoog is. Aangezien het hier "geormerkte" middelen betreft stellen wij u voor om deze vrijval toe te voegen aan de reserve riolering. De stand van deze reserve wordt betrokken bij de jaarlijkse berekening van de rioolheffing.

Onttrekking aan de algemene reserve. In 2018 is € 1.213.000 aan de algemene reserve onttrokken in verband met de resultaatbestemming 2017 (overlopende projecten). Deze onttrekking was niet begroot.

Overige verschillen. Het betreft hier het saldo van diverse voor- en nadelen.

Voor de toelichting op deze en de overige voor- en nadelen die tot het voordelig rekeningresultaat hebben geleid verwijzen wij naar de toelichting in de jaarrekening 2018.

Resultaatbestemming 2018

Overeenkomstig de lijn in voorgaande jaren stellen wij u voor om de restant budgetten van jaargrens-overschrijdende projecten in 2019 weer beschikbaar te stellen. Wij doelen dan op het hiervoor genoemde bedrag van € 1,8 miljoen en € 335.000 (restant-projectbudgetten BOH).

Verder stellen wij u voor om het bedrag dat is ontvangen uit de opheffing van de Stichting Werk en Scholing (ad € 522.000) te bestemmen voor diverse participatieprojecten.

Tenslotte vinden wij het ook juist om het bedrag dat in 2018 is vrijgevallen uit de voorziening groot onderhoud riolering (per saldo € 628.000) toe te voegen aan de reserve riolering.

In het raadsvoorstel bij dit jaarverslag en de jaarrekening gaan wij meer in detail in op de projecten, die jaargrens-overschrijdend zijn

Doorwerking uitkomsten rekening 2018

Het verschil tussen de begrote uitkomst en de werkelijk uitkomst hebben wij voorshands als een incidenteel voordeel aangemerkt. In de toelichting op de rekeninguitkomsten zult u bij een aantal programma's kunnen lezen, dat een voordeel of nadeel als structureel wordt aangeduid. Hiermee willen wij aangeven, dat het nodig kan zijn om de begroting voor 2019 en volgende jaren voor deze punten aan te passen. Op de financiële consequenties komen wij in de 1e bestuursrapportage 2019 terug.

Algemene reserve

De algemene reserve is een belangrijk onderdeel van de weerstandscapaciteit, dat nodig is als financiële buffer voor het opvangen van risico's. Aan het begin van dit jaar bedroeg de algemene reserve € 33.737.000

Aan het eind van 2018 is de algemene reserve toegenomen tot:

stand per 1-1-2018	€	33.737.000	
toevoeging resultaat 2017	€	10.832.000	
onttrekking i.v.m. resultaatbestemming 2017	-/-	<u>1.213.000</u>	
			€ 43.356.000
rekeningresultaat 2018	€	12.109.000	
voorstel resultaatbestemming 2018	€	<u>3.339.000</u>	
per saldo toevoeging aan algemene reserve			€ <u>8.770.000</u>
			€ 52.126.000

Voor de beoordeling van de algemene reserve hanteert Hardenberg een bandbreedte van 1,0 tot 1,4 keer de som van het benodigde risicovermogen.

In 2018 is begonnen met het op een gestructureerde wijze in beeld brengen van risico's. Deze risico's zijn vervolgens op geld gewaardeerd en aan de hand van een statistische methode is bepaald welke financiële buffer nodig is om deze risico's af te kunnen dekken. De resultaten van de eerste risicoscan zijn gebruikt voor het opstellen van de risicoparagraaf in de begroting 2018. Onlangs heeft weer een risicoscan plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot een bijstelling op onderdelen en het opnemen van een bedrag voor risico's uit de ontvlechting BOH. In totaal is de som van de risico's berekend op € 22 miljoen.

Het bovenstaande betekent dat de verhouding tussen de omvang van de algemene reserve in relatie tot de som van de risico's tot een ratio leidt van 2,37. Dat wil zeggen dat het weerstandsvermogen van Hardenberg naar de situatie eind 2018 uitstekend is. Dit is uiteraard een momentopname, maar evenwel een substantiële verbetering ten opzichte van 2017.

Ontwikkelingen budget Sociaal Domein

Omschrijving	Begroting na wijziging 2018	Rekening 2018	Verschil	%
WMO				
WMO ZIN	8.670	9.837	-1.167	
WMO PGB	911	944	-33	
Totaal WMO	9.581	10.781	-1.200	-12,52%

JEUGD				
Jeugd ZIN	14.207	15.249	-1.042	
Jeugd PGB	1.027	858	169	
Totaal Jeugd	15.234	16.107	-873	-5,73%

PARTICIPATIEWET				
Wet Sociale Werkvoorziening	10.823	10.618	203	
Reintegratietrajecten	1.959	1.234	725	
WIW	56	40	16	
Totaal Participatiewet	12.838	11.892	946	7,37%

Regelarm budget	100	27	73	73,00%
------------------------	------------	-----------	-----------	---------------

Samen doen	3.226	3.252	-26	-0,81%
-------------------	--------------	--------------	------------	---------------

Totaal Decentralisaties	40.979	42.060	-1.081	-2,64%
--------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------

In de baten en lasten Participatiewet is ook verwerkt, het aandeel van Hardenberg in de afwikkeling beëindiging Stichting Werk en Scholing ad € 522.000.

Voortgang nieuw beleid

In de begroting 2018 is voor een structureel bedrag voor nieuw beleid opgenomen van € 1,6 miljoen. Een groot deel hiervan heeft betrekking op de kapitaallasten uit nieuwe investeringen.

In 2018 is een totale investering nieuw beleid begroot van € 20,9 miljoen. Het grootste deel hiervan heeft betrekking op onderwijshuisvesting (€ 13,4 miljoen). Andere grote(re) investeringen zijn begroot voor vervanging openbare verlichting (€ 1,5 miljoen), bijdrage aanleg N34 (€ 1,75 miljoen) en investeringen fysieke infrastructuur grondexploitatie (€ 2,4 miljoen).

Naast deze extra bedragen voor investeringen, zijn in 2018 ook extra structurele bedragen uitgetrokken voor zaken als de binnenstedelijke opgave (€ 0,25 miljoen); projecten/projectleider economie (€ 0,15 miljoen) en relatief kleinere bedragen zoals bestrijding van de eikenprocessierups (€ 11.000).

In 2018 is verder voor € 2,8 miljoen aan incidentele (nieuwe) uitgaven opgenomen. De grote posten hierbinnen zijn € 0,5 miljoen voor privatisering kleedaccommodaties; € 0,3 miljoen voor de binnenstedelijke opgave; € 0,4 miljoen voor doorontwikkeling organisatie en € 0,4 miljoen voor het sociaal domein.

Wij merken hier overigens bij op dat het bedrag voor privatisering kleedaccommodaties dit jaar niet is uitgegeven en dat de bestuursdienst BOH het bedrag voor doorontwikkeling organisatie heeft teruggestort.

Bezuinigingen

In 2013 heeft de raad het bezuinigingsprogramma "Tegen de Stroom in" vastgesteld.

Doel van dit bezuinigingsprogramma was en is, een sluitende meerjarenbegroting te houden, waarbij er ook ruimte is om de ambities van de gemeente waar te kunnen maken en te kunnen blijven investeren.

De bezuinigingen voor de periode 2014-2017 bedragen in totaal € 12.296.000. Daarbij is gekozen voor een onderscheid in maatregelen die betrekking hebben op:

- de ambities
- de inkomsten van de gemeente
- de bedrijfsvoering

Dit bezuinigingsprogramma is de afgelopen jaren nagenoeg gerealiseerd. Feitelijk staat er nog 1 maatregel open: de bezuinigingstaakstelling LOC. De invulling hiervan is uitgesteld tot 2019 en moet in samenhang worden gezien met de uitkomsten van het onderzoek naar de toekomst van het LOC en de positie die de gemeente gaat innemen. In 2018 is de taakstelling incidenteel opgevangen ten laste van het begrotingsresultaat. Doel is vanaf 2019 een structurele oplossing te hebben voor de invulling van de bezuinigingstaakstelling van € 100.000.

VPB

De regelgeving heeft per 1 januari 2016 zijn intrede gedaan. De berekeningen van 2017 geven voor het 2e jaar op rij (2016 was het eerste jaar) aan dat voor het jaar 2017 nog geen Vpb-last valt te verwachten. Aangezien er nog veel (landelijke) discussie is over de te hanteren disconteringsvoet en de toerekening van rentekosten, is dit een voorlopige aanname. Voor de grondexploitatie is de verwachting op dit moment dat de grondexploitatie met ingang van 2019 voor het eerst Vpb-plichtig zal worden. Echter dit is een voorlopige aanname. Er zullen nog steeds aanwijzingen vanuit het landelijk overleg met de Belastingdienst binnen komen voor o.a. de rentetoerekening in het grondbedrijf, de vergoeding voor de plastic afvalstromen en de eventuele belastbaarheid van de opbrengst van oud papier. Tot op heden is er nog geen officiële aanwijzing ontvangen.

Overzicht stand van zaken aangenomen moties (M) en amendementen (A)
2018

Datum	Onderwerp	Type	Pfh	Stand van zaken januari 2019
09-01	Nieuwbouw multifunctioneel Centrum De Krim	A	R.C.J. de Vent/ D. Prinsse	Uitgevoerd
09-01	Verlenging gaswinningsactiviteiten NAM	M	R.C.J. de Vent	Uitgevoerd (2-4-2018)
22-05	Aanvullend onderzoek verplaatsing kanovereniging	A	A. te Rietstap	Uitgevoerd
05-06	Statiegeldalliantie	M		Uitgevoerd
17-07	Zondagsopenstelling	A	A. te Rietstap	Uitgevoerd
18-09	Steenbreek	M	F. Bruinsma	Uitgevoerd (26-2-2019)
6-11	Scheidingsvragen en relatietherapie	M	A. te Rietstap	
4-12	Zonnepanelen op daken	M	M. Breukelman	
4-12	Initiatiefvoorstellen zonneparken	M	M. Breukelman	
4-12	Duurzame energie	M	M. Breukelman	
4-12	Legeskosten huwelijk	M	M. Breukelman	
18-12	Motie vreemd Rechtsgang rondom gaswinning Hardenberg	M	J. ten Kate	Uitgevoerd (9-1-2019)

4 Programmaplan

Algemeen

Op 23 april 2013 stelde de gemeenteraad van Hardenberg een nieuwe toekomstvisie "De gemeente Hardenberg stapt stevig op de toekomst af" vast, na een evaluatie van de oorspronkelijke toekomstvisie uit 2004. De toekomstvisie bestrijkt het tijdvak 2013 – 2023 en kent drie doelstellingen:

- samenhang in diverse gemeentelijke beleidsvelden ondersteunen;
- een helder profiel naar buiten toe creëren;
- strategische politieke keuzes maken.

De toekomstvisie bevat drie programmalijnen: wonen, werken en welzijn. Hieronder worden deze kort toegelicht. Daarnaast gaat de toekomstvisie in op de rol van de gemeente.

Wonen

Woningbouw vindt bij de kleine en grote kernen plaats op basis van behoefte met speciale aandacht voor jongeren en ouderen, bij voorkeur via inbreiding. De meeste woningbouw vindt plaats in Hardenberg en Dedemsvaart.

De gemeente vindt voorzieningen in de kernen belangrijk, waarbij betrokkenheid van inwoners en particulier initiatief uitgangspunten zijn. In de kleine kernen is een ontmoetingsplek een ondergrens voor het voorzieningenniveau. Bundeling en samenwerking zijn hierbij van belang. Centrale voorzieningen met een uitstraling voor de regio zijn er vooral in de kern Hardenberg gelegen, waarbij Dedemsvaart een aanvullende functie heeft.

Eigen verantwoordelijkheid en elkaar aanspreken zijn van groot belang in de openbare ruimte en op het gebied van veiligheid. Bij grote sociale problemen is de gemeente regisseur die partijen bij elkaar brengt.

Werken

De gemeente concentreert bedrijvigheid en voorzieningen in Hardenberg en Dedemsvaart. In de kleinere kernen is binnen bestaande bebouwing en industrieterreinen ondernemerszin mogelijk. De gemeente koestert de bestaande bedrijvigheid en starters en stimuleert de maakindustrie, recreatie & toerisme en de (verbrede) agrarische sector als visitekaartje van de gemeente. Ook de zorg is een belangrijke sector.

Welzijn

Het bevorderen van 'zelfredzaamheid' is de beste manier om kwetsbare groepen te helpen. Indien mensen niet voor zichzelf kunnen zorgen en ook de omgeving geen rol kan spelen, zal de gemeente (tijdelijk) een vangnetfunctie vervullen en ondersteuning bieden. De gemeente stimuleert vrijwilligerswerk en mantelzorg. De gemeente versterkt de kwaliteiten van de groene ruimte met een gebiedsgerichte werkwijze.

Uitwerking meerjaren/collegeprogramma

Per programmalijn wordt weergegeven, wat de doelstellingen uit de toekomstvisie zijn. De 3 programmalijnen zijn opgedeeld in programma's en de programma's in beleidsvelden.

Bij elk programma wordt ingegaan op context, trends en ontwikkelingen. Zaken die relevant zijn voor de uitwerking van de (meerjarige) doelstellingen in concrete activiteiten in 2018. Vervolgens wordt per beleidsveld weergegeven:

- Wat we willen bereiken?
- Wat we hiervoor in 2018 gaan doen?.

Toelichting op de baten en lasten per programma

Aan het eind van elk programma is een overzicht opgenomen van de baten en lasten van het programma. Door middel van dit overzicht wordt ook de 3e W-vraag beantwoord, namelijk "wat heeft het gekost?".

Voor de toelichting op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke baten en lasten verwijzen wij hier naar de jaarrekening 2018.

4.1 Wonen

In dit hoofdstuk beschrijven we de doelstellingen zoals die zijn verwoord in de toekomstvisie. Deze programmaliijn bestaat uit twee programma's, zoals weergegeven in het Meerjarenprogramma 'Gemeente Hardenberg stapt stevig op de toekomst af'. Daarnaast bestaat de programmaliijn uit een groot aantal voornamelijk beleidsarme 'going-concerntaken', waar in deze begroting niet nader wordt ingegaan.

Doelstellingen toekomstvisie

In de toekomstvisie zijn de volgende doelstellingen beschreven:

- Bouwen op basis van behoefte
- Bouwen voor doelgroepen
- Duurzaam bouwen
- Bieden van een ontmoetingsplek op basis van draagvlak en versterken sociale cohesie
- Zorg voor kwetsbare groepen en onderlinge hulp
- Verbeteren kwaliteit van onderwijs en zorg, voor zover dat een wettelijke taak is
- Verbeteren woon- en ondernemersklimaat
- Bevorderen van een veilige en leefbare woonomgeving
- Bevorderen zelfredzaamheid van de samenleving
- Verminderen regels en deze strikter handhaven

Programma's

De programmaliijn Wonen bestaat uit een tweetal programma's, waarin de doelstellingen voor de komende jaren verder zijn uitgewerkt en toegelicht:

- Wonen naar wens
- Duurzaam en bereikbaar

4.1.1 Wonen naar wens

Context, trends en ontwikkelingen

De veranderingen in de woningmarkt gaan snel. In twee jaar tijd is de markt compleet omgeslagen van een crisismarkt, waarin de schaarse vragers het volledig voor het zeggen hadden naar een aanbiedersmarkt waarin woningen weer vlot worden verkocht tussen fors gestegen prijzen. Het vertrouwen van de consument in de woningmarkt is toegenomen en de rentestand is historisch laag. Huishoudens die hun verhuiswens in de crisisjaren hebben uitgesteld 'pakken' nu het momentum. De vraag naar woningen is nu hoog en het aanbod laag.

De provincie heeft met de gemeenten in Overijssel woonafspraken gemaakt over de toegestane harde plancapaciteit en de bouwproductie voor komende 10 jaar. Deze toegestane bouwproductie wordt gebaseerd op de huishoudensprognoses. Hardenberg heeft nog enige ruimte om plannen toe te voegen, maar dit is onvoldoende om de gewenste (zachte) plannen doorgang te laten kunnen vinden. In dit kader heeft het college besloten om een aantal maatregelen te nemen. De harde plancapaciteit die niet op korte termijn wordt gerealiseerd, wordt door middel van structuurvisie herprogrammering woningbouw Hardenberg en bestemmingsplanwijzigingen teruggebracht. Daarnaast is een versnelling van de woningbouwproductie noodzakelijk. Komende jaren moet de gemeente voortvarend aan de slag met het terugbrengen van de harde plancapaciteit en het positief beïnvloeden van de huishoudensgroei. Om de huishoudensontwikkeling op korte termijn positief te beïnvloeden dienen de bouwproductie versneld en (nog meer) concurrerend gemaakt te worden.

Door in 2018 en 2019 veel woningen op te leveren worden de harde plancapaciteit teruggebracht en zal het aantal huishoudens gaan groeien. Hierdoor wordt begin 2019, wanneer de afspraken met de provincie worden geupdate, de verhouding tussen harde plancapaciteit en huishoudensgroei gunstiger.

Grondexploitatie

Hiervoor verwijzen wij naar de paragraaf grondbeleid van dit jaarverslag.

Verkoop percelen en opstallen Hardenberg

De gemeente Hardenberg verkoopt percelen en opstallen welke niet meer, of waarvan het de verwachting is, dat deze niet meer door de gemeente in exploitatie of in gebruik zullen worden genomen. Met de korte termijn verkopen is in 2016 een start gemaakt.

Als gevolg van de verkoop van verschillende percelen en 1 opstal (korte termijn) is in 2018 een resultaat gehaald van ongeveer € 650.000,-. Hiermee is de door het college van burgemeester en wethouders gevraagde taakstelling ruimschoots gehaald.

Naast de verkoop van de percelen/opstallen (korte termijn) is in 2017 een begin gemaakt met de voorbereidingen van de verkoop van de op middellange termijn te verkopen percelen en opstallen. In 2018 is een start gemaakt met de verkoop van een oppervlakte van ongeveer 2,7 ha aan percelen en een drietal opstallen. Van deze percelen en opstallen zijn de verkooponderhandelingen gaande.

Ruimtelijke ordening

Binnen de gemeente zijn de bestemmingsplannen geactualiseerd. De actualisatieslag heeft in toenemende mate zorg gedragen dat de gemeente over flexibele bestemmingsplannen beschikt. Daardoor kan de gemeente inspelen op wensen van burgers en bedrijven. Overigens is het actueel houden van bestemmingsplannen een jaarlijkse aangelegenheid, waarvoor vooral beheersverordeningen worden gebruikt als instrument.

Daarnaast speelt de ladder van duurzame verstedelijking. Bij het opstellen van toekomstige bestemmingsplannen zal de ladder moeten worden doorlopen, waarbij de ladder gemeenten dwingt om antwoord te geven op de aspecten: afstemming met regionale behoefte, focus op bestaand bebouwd gebied en multimodaal ontsloten uitbreidingslocaties. In 2017 is de ladder duurzame verstedelijking gewijzigd. De wijzigingen hebben onder andere betrekking op de mogelijkheid tot het doorschuiven van de Laddertoets naar een later moment bij uitwerkings- of wijzigingsplannen. In de gewijzigde Ladder zal bovendien alleen bij ontwikkelingen buiten stedelijk gebied een uitgebreide motivering met betrekking tot de behoefte aan de ontwikkeling nodig zijn. Volgens de minister sluit de herziene Ladder beter aan bij de praktijk, is deze vereenvoudigd en daarmee effectiever

Omgevingswet

Naar verwachting van de wetgever treedt in de loop van 2021 de Omgevingswet in werking.

Deze wet beoogt een stelselherziening van het omgevingsrecht en betekent naar verwachting van de wetgever een ingrijpende verandering voor de diverse gebruikers.

Met de wet wil het kabinet de regels voor ruimtelijke projecten vereenvoudigen en bundelen. Daarvoor bundelt het tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water in 1 wet.

Het invoeren van een dergelijke omvangrijke wet vergt een behoorlijke inspanning van de totale organisatie. Dit vraagt om een gedegen en adequate aanpak. Door reeds te starten met een goede voorbereiding, denken wij uiteindelijk de organisatie klaar te kunnen stomen om een goede uitvoering te geven aan de Omgevingswet. Zodoende is een implementatieprogramma opgesteld, waarin aandacht is voor de activiteiten en maatregelen die in 2018, 2019 en 2020 nodig zijn om deze wet in 2021 in te voeren.

Na de inwerkingtreding van de wet moet rekening worden gehouden met het opstellen van nieuwe planinstrumenten, waaronder een gebiedsdekkend omgevingsplan.

Omgevingsvisie

In 2018 is de eerste fase van de Omgevingsvisie Hardenberg afgerond met drie deel-producten: een inwoners-, een toekomst- en een beleidsperspectief. Daarbij is extra tijd en aandacht besteed aan "participatie". Zowel de leden van het college als de gemeenteraad hebben met succes geëxperimenteerd met de participatieladder in het betrekken van inwoners. Dat heeft geleid tot het inwonersperspectief "Bouw je eigen buurt". Van de bijna 800 inwoners die daaraan hebben meegewerkt, hebben 200 inwoners aangegeven eventueel met de gemeente mee te willen denken in het vervolgtraject.

Na de zomer 2018 hebben wij met de raad afgesproken om het begin van het proces van de omgevingsvisie eerst terug te halen, gezien de nieuwe samenstelling van zowel het college als de gemeenteraad. Begin 2019 willen wij dit oppakken met een mini-college, waarin wij met de gemeenteraad stil willen staan bij het DNA van Hardenberg en de trends, ontwikkelingen en opgaven die op onze gemeente afkomen, alvorens het vervolg van de omgevingsvisie op te pakken. Daarbij zullen wij ook de eerder genoemde 200 inwoners en de Plaatselijke Belangen betrekken. Uitgangspunt is dat iedereen vanuit hetzelfde informatieniveau en met hetzelfde vertrekpunt mee kan doen en mee kan denken met het vervolg.

Eén van de conclusies van de eerste fase is dat Hardenberg een krachtige economische groei heeft gerealiseerd en een sterke regio is geworden. Wij zijn een vitale gemeente, maar voor een grensregio is dat géén vanzelfsprekendheid. De gemeente moet met de Omgevingsvisie een koers uitzetten om de goede economische, ruimtelijke en maatschappelijke uitgangspunten tenminste te continueren en waar mogelijk verder uit te bouwen. Dat geldt ook voor de streekfunctie.

Wet natuurbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming ingevoerd. De rol van de gemeente is daarmee veranderd. Bij ontvangst van aanvragen van omgevingsvergunningen moet gecontroleerd worden of er mogelijk gevolgen zijn voor de natuur en of er een natuurvergunning benodigd is. Dit betekent een nieuwe extra toets binnen het Wabo-vergunningproces. Het instrument Flora en Fauna op de kaart (de natuurwaardenkaart) komt hiervoor begin 2019 beschikbaar.

Volkshuisvesting en woningbouw

Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

Wanneer de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) in werking treedt, gaat de bouwtechnische toets voor de minder complexe bouwaanvragen over naar private partijen. Naar verwachting treedt deze wet gefaseerd in werking. De eerste fase was voorzien in 2017, echter de wet is tot op heden nog niet vastgesteld. De inwerkingtreding wordt nu gelijktijdig voorzien met de eveneens in voorbereiding zijnde Omgevingswet (2021). Wij anticiperen formatief op de deze wet door vrijkomende formatieplaatsen tijdelijk in te vullen. Over de consequenties, formatief en financieel, van de wetswijziging komen wij terug en wordt u geïnformeerd in de begrotingscyclus van 2019.

Bouw- en woningtoezicht

Het aantal bouwaanvragen was in 2018 hoger dan in de voorgaande jaren (onder ander door de woningbouw in de Marslanden). De formatie voor vergunningverlening is in 2018 incidenteel uitgebreid. Gelet op de ontwikkelingen met betrekking tot de Wet kwaliteitsborging (Wkb) voor het bouwen is deze formatie tijdelijk ingevuld. De vraag naar tijdelijke medewerkers is in geheel Nederland, evenals de tarieven, sterk gestegen. Hierdoor is er naast de loonsom een extra incidenteel budget beschikbaar gesteld om de inhuurkosten te kunnen dekken.

Woningbouw

De verkoop van kavels in hele gemeente verliep in 2018 wederom goed. Het vertrouwen van de consument in de woningmarkt is goed en de rentestand is laag gebleven. Alle gemeentelijke kavels in De Cirkel (Marslanden) zijn inmiddels verkocht of onder optie.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Grondexploitatie		
Een financieel gezond grondbedrijf gebaseerd op een realistische programmering en marktconforme grondprijzen, actueel financieel inzicht, oplossingsrichtingen bij tekorten en het monitoren van de uitgezette koers.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan de nota grondexploitatie 2018. • Monitoren en waar nodig bijsturen van grondexploitatie. • Opstellen nota grondexploitatie 2019 • Opstellen jaarlijkse grondprijzenbrief 	Ja
Beleidsveld 2: Ruimtelijke ordening		
Het faciliteren van ruimtelijke ontwikkelingen waarmee de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving wordt benut en versterkt en waarmee een bijdrage wordt geleverd aan een vitale, dynamische en leefbare samenleving en een aantrekkelijke woon- en werkomgeving.	Er worden diverse projecten voorbereid en of in uitvoering genomen. In 2017 zijn een aantal belangrijke projecten in uitvoering genomen of is de voorbereiding gestart. Het gaat hierbij om o.a. Stationsgebied, Gezondheidspark in relatie tot nieuwbouw ziekenhuis, Slotgraven, invulling oude zwemlocatie, invulling Oosteinde. Deze projecten lopen verder in hun ontwikkeling.	Zie tekst onder programma 4.2 Werken; beleidsveld 1: Bedrijven en Ondernemers.
	De ruimtelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot aanpassing van bestemmingsplannen in het stedelijke gebied en in het buitengebied. Veelal is daarnaast een Milieu Effect Rapportage (MER) nodig.	In 2018 zijn naar schatting ca. 120 besluiten de bestuurstafels gepasseerd die betrekking hadden op ruimtelijke initiatieven. Het betroffen besluiten inzake planologische principeuitspraken, projectomgevingsvergunningen, wijzingsplannen, bestemmingsplannen en planschadeclaims.
	Het inspelen op ruimtelijke initiatieven van inwoners, bedrijven	zie voorgaand item

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>en instellingen, waarbij het vizier met name is gericht op ruimtelijke kwaliteit is een continu proces. Daarvoor maken we gebruik van planologische principe-uitspraken, bestemmingsplanherzieningen, wijzigingsplannen en projectomgevingsvergunningen.</p>	
	<p>Voor de implementatie van de Omgevingswet is in 2016 een implementatieprogramma gemaakt. Met de uitvoering van dit programma is in 2017 gestart en zal meerdere jaren in beslag nemen en moet er zorg voor dragen dat de Omgevingswet in 2019 op een goede en juiste wijze wordt ingevoerd.</p>	<p>Aan de voorbereiding van de invoering van de Omgevingswet wordt intensief gewerkt. Zo is er aandacht voor de aanpak om te komen tot een omgevingsplan, worden de ICT-vereisten geïnventariseerd en vindt er een verkenning plaats naar de bedrijfsprocessen en met name dat van een omgevingsvergunning.</p>
	<p>Met actieve burgerparticipatie brengen we wensen en kansen in kaart voor versterking van de leefomgeving en de economische kracht die - na integrale afweging - opgenomen kunnen worden in de visie of het uitvoeringsprogramma. We vragen inwoners en belanghebbenden naar hun ideeën op basis van huidig beleid en actuele ontwikkelingen en vatten dit samen in perspectieven. Door het proces heen werken wij met stakeholders zoals bijvoorbeeld het Trendbureau Overijssel en regionale en landelijke ambassadeurs. De perspectieven bespreken we met de gemeenteraad en vormen de basis voor de omgevingsvisie welke we verwachten eind 2018 vast te stellen.</p>	
	<p>een toetsingsinstrument ontwikkelen voor beschermde flora en fauna ("trefkansenkaart")</p>	<p>het instrument komt begin 2019 beschikbaar.</p>
<p>Beleidsveld 3: Volkshuisvesting en woningbouw</p>		

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
<p>Om invulling te kunnen geven aan de versnellingsacties en om een actief en actueel woon-/ volkshuisvestingsbeleid te kunnen voeren, is vanaf 2018 een structureel budget nodig. De precieze omvang daarvan is op dit moment nog moeilijk in te schatten. In de periode 2010-2016 is gemiddeld € 65.000 van de subsidie binnenstedelijke ontwikkelingen besteed aan het woonbeleid. Dit bedrag is exclusief de stimuleringsmaatregelen die in de crisisperiode zijn ingezet. Door de veranderende wet- en regelgeving, zoals bijvoorbeeld de woningwet, toenemende bemoeienis van de provincie op woningbouwplanning en de Ladder voor duurzame verstedelijking wordt budget voor 2018-2020 ingeschat op € 50.000 per jaar .</p>	<p>Dit bedrag is noodzakelijk voor de periodieke update van de Woonvisie.</p>	<p>Het proces om te komen tot een nieuwe Woonvisie (Programma Wonen) is oktober 2018 gestart. Het nieuwe programma Wonen wordt in februari/maart 2019 aan de raad voorgelegd.</p>
	<p>Extra promotieactiviteiten voor woningbouwprojecten.</p>	<p>De informatieavond van het Woonteam voor de woningbouwprojecten in Hardenberg en de advertentiecampagne hebben geleid tot vele opties en snelle verkoop.</p>
	<p>Onderzoek wat de behoefte is aan (sociale huur) woningen per kern.</p>	<p>Het onderzoek is uitgevoerd en dient mede als input voor het nieuwe programma Wonen en de convenanten met de plaatselijke belangen verenigingen.</p>
<p>De capaciteit bij de bouwvergunningverleners is gebaseerd op het aantal aanvragen met in achtname van de huidige en komende wetgeving. Om situaties te voorkomen waarop termijnen van afdoening op gaan lopen en/of (onbeheersbare) voorraden ontstaan, is het van essentieel belang de capaciteit en het aantal aanvragen goed op elkaar af te stemmen.</p>	<p>De formatie bouwplantoetsers is tijdelijk uitgebreid om de kwaliteit en afhandelingstermijnen op de voldoende niveau te kunnen continueren. Vanwege komende wetswijzigingen (Wet kwaliteitsborging 2018/2019 en de Omgevingswet medio 2019) wordt deze vraag tijdelijk ingevuld.</p>	<p>De ingekomen aanvragen zijn met de beschikbare capaciteit behandeld.</p>
<p>Beleidsveld 4: WMO -woon- voorzieningen</p>		
<p>De bestaande woningvoorraad van levensloopbestendig, of levensloopbestendig te maken woningen wordt vergroot, zodat inwoners zo lang mogelijk</p>	<p>Stimuleren van levensloopgeschikte woningbouw in en rond de centra van de kernen Blijven ondersteunen van onze inwoners als het gaat om het</p>	<p>Alle ontwikkelaars van woningen in en rond het centrum worden gemotiveerd om levensloopbestendig te bouwen. De voorlichtingscampagne "lang</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
zelfstandig kunnen blijven wonen.	bevorderen van aanpassingen van eigen woningen door bewustwordings-campagnes.	zult u Wonen' heeft in het najaar van 2018 twee bijeenkomsten gehouden in de gemeente Hardenberg. Beide bijeenkomsten zijn goed bezocht door de doelgroep.
De gemeente stimuleert/bevordert het bouwen boven de wettelijke norm op het gebied van zorg en duurzaamheid.	Vaststellen en monitoren van prestatieafspraken met de woningcorporatie en ontwikkelaars ter uitvoering van de doelstelling.	De prestatieafspraken met de coöperaties bevat harde afspraken met betrekking tot de kwaliteit van nieuwbouw. De ontwikkelaars houden zich minimaal aan de wettelijk vastgestelde eisen.
60% van de inwoners met een zorgbehoefte woont langer zelfstandig thuis in bestaand vastgoed, waaronder in vrijkomend (agraris) vastgoed. Ten minste 50% van de huishoudens woont in een woonservicegebied.	Voortzetting van de bewustwordingscampagnes, zoals 'Lang zult u wonen', stimuleren inwoners de woning zodanig aan te passen dat inwoners langer zelfstandig kunnen blijven wonen. De gemeente zorgt samen met haar partners voor voldoende gebouwen in de buurt en de wijk waar woonzorggerelateerde functies gehuisvest zijn.	De voorlichtingscampagne "lang zult u Wonen' heeft in het najaar van 2018 twee bijeenkomsten gehouden in de gemeente Hardenberg. Beide bijeenkomsten zijn goed bezocht door de doelgroep.
	De gemeente wil zorgen dat de inwoners een realistisch beeld hebben van de ontwikkelingen op het terrein van WMO	

Relatie met kaderstellende nota's

- Nota Grondexploitatie
- Bestemmingsplan Buitengebied
- Welstandsnota's stedelijk gebied en Buitengebied
- Landschapsontwikkelingsplan
- Ruimtelijk Economische Ontwikkelingsagenda
- Woonvisie 2013 – 2020 "Ruimte voor bewoners"

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
8. Vhrosv	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	CBS
		2016	200
		2017	207
		2018	208
Eventuele toelichting:			
8. Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	Basisregistratie adressen en gebouwen
		2016	10,0
		2017	n.n.b.
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
8. Vhrosv	Demografische druk	%	CBS
		2016	74,9
		2017	75,6
		2018	75,8
Eventuele toelichting:			
8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In Euro's	COELO
		2016	711
		2017	713
		2018	701
Eventuele toelichting:			
8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	COELO
		2016	791
		2017	792
		2018	747
Eventuele toelichting:			

Middelen

Bedragen x € 1.000		B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten					
1.1	Grondexploitatie	17.617	18.140	18.541	401
1.2	Ruimtelijke ordening	1.174	1.791	2.400	609
1.3	Volkshuisvesting en woningbouw	59	401	161	-240
1.4	WMO-woonvoorzieningen				
Totaal baten		18.849	20.332	21.103	771
Lasten					
1.1	Grondexploitatie	-18.235	-18.179	-14.501	3.678
1.2	Ruimtelijke ordening	-2.760	-2.980	-2.788	192
1.3	Volkshuisvesting en woningbouw	-723	-1.139	-765	375
1.4	WMO-woonvoorzieningen	-471	-471	-619	-148
Totaal lasten		-22.190	-22.769	-18.672	4.098
Saldo					
1.1	Grondexploitatie	-618	-39	4.041	4.079
1.2	Ruimtelijke ordening	-1.587	-1.189	-388	801
1.3	Volkshuisvesting en woningbouw	-664	-738	-603	135
1.4	WMO-woonvoorzieningen	-471	-471	-619	-148
Totaal saldo		-3.340	-2.437	2.431	4.868

4.1.2 Duurzaam en bereikbaar

Context, trends en ontwikkelingen

Afvalverwijdering en -verwerking

In het kader van een duurzaam afvalbeheer en het streven naar een circulaire economie richten wij ons op een forse reductie van de hoeveelheid restafval. Door een betere scheiding van de verschillende afvalstromen wordt een bijdrage geleverd aan de toename van hergebruik, waardoor een besparing op grondstoffen gerealiseerd kan worden. Dit alles tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten.

Met de invoering van de (ondergrondse) PMD containers (Plastic, Metaal en Drankverpakkingen), in combinatie met de herinvoering van de GFT-inzameling in het buitengebied bestaat de verwachting dat de gemeente binnen de gestelde termijn aan de hergebruikdoelstellingen van het VANG programma (Van Afval Naar Grondstof) voldoet (doelstelling in 2020 is 75%).

Milieutoezicht en handhaving (Transitie naar Omgevingsdienst IJsselland)

Dit transitieproces is eind 2017 afgerond. Met ingang van 2018 zijn de milieutaken door de Omgevingsdienst IJsselland in Zwolle uitgevoerd. Hiermee voldoet de gemeente aan de wettelijke eisen en criteria om het VTH-takenpakket voor het taakveld milieu in een Gemeenschappelijke Regeling onder te brengen.

Riolering en water

Delta Plan Ruimtelijke Adaptatie

Als gevolg van het veranderende klimaat nemen de intensiteit en de hoeveelheid van de neerslag toe. Daarnaast zien we ook dat droge periodes langer duren (de afgelopen zomer is daar een voorbeeld van). De huidige infrastructuur moet worden aangepast op deze veranderingen. Daarom zijn we gestart met de implementatie van het Delta Plan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). Dit is een landelijk programma, dat er toe moet leiden dat Nederland in 2050 volledig klimaatrobust is.

De eerste stap van dit plan is het uitvoeren van zogenaamde 'stresstesten'. Hier zijn we in 2018 mee begonnen. Hierbij werken we nauw samen met onze waterketenpartners (binnen de samenwerking zijn de stresstesten voor Hardenberg een eerste pilot).

Maatregelen duurzaamheid en klimaat

Vooruitlopend op de implementatie van DPRA zijn we momenteel al bezig om ons riolerings- en watersysteem duurzaam en klimaatrobust te maken. Hierbij proberen we zo veel mogelijk 'werk met werk te maken'. In 2018 hebben we op basis van het nieuwe GRP 2018-2021 o.a. de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Realiseren van een wadi en een waterberging in Balkbrug, dit om de wateroverlastproblematiek aan De Omloop en De Wieken op te lossen;
- Realiseren van klimaatrobuste maatregelen in het parkeerterrein Tijllaan (Dedemsvaart). Op deze lokaties hebben we infiltratieriolering aangelegd, en deze gekoppeld aan groeiplaatsen voor bomen;
- Het verleggen van het lozingspunt van het drukrioleringsstelsel Rheezeveen van de Hessenweg naar het gemaal Haardijk (Hardenberg). De stankoverlastproblematiek aan de Hessenweg is hiermee opgelost.

Bewustwording inwoners

We willen onze inwoners meer betrekken bij de rioleringszorg. Bij al onze werkzaamheden leggen we daarom zo veel mogelijk uit wat we aan het doen zijn en waarom. Waar mogelijk betrekken we onze inwoners ook actief (zoals bijvoorbeeld bij het oplossen van de wateroverlastproblematiek in Balkbrug).

Duurzaamheid en milieu

Verduurzamen openbare verlichting 2018-2023

Door een vervolg te geven aan de preventieve vervanging van verlichtingsarmaturen sluiten we aan bij de ambities die zijn opgenomen in het SER-energieakkoord. De SER- doelen zijn als volgt gesteld:

- 20% energiebesparing OVL en VRI's in 2020 t.o.v. 2013
- 50% energiebesparing OVL en VRI's in 2030 t.o.v. 2013
- 40% slim energiemanagement in OVL in 2020
- 40% energiezuinige OVL in 2020

Deze duurzaamheidsambities realiseren wij door een grootschalig 6 jarig vervangingsplan waarbij tevens LED verlichting wordt ingebracht.

In 2018 hebben dergelijke vervangingen plaats gevonden in verschillende wijken in Hardenberg w.o de Vogelbuurt, en in de kernen van o.a. Lutten, Slagharen, Kloosterhaar en Balkbrug.

Duurzame mobiliteit (laadpalen)

Op basis van een unieke samenwerking tussen Overijsselse gemeenten, netwerkbedrijven (Cogas, Rendo en Enexis) en de provincie Overijssel en Gelderland heeft er een aanbesteding plaats gevonden voor het realiseren en exploiteren van laadpalen voor elektrische auto's.

Binnen de gemeente Hardenberg worden 68 laadpalen gerealiseerd in een periode van 4 jaar. Het beleid voor het plaatsen van laadpalen is vastgesteld en inwoners en bedrijven kunnen inmiddels laadpalen aanvragen als ze niet beschikken over parkeergelegenheid op eigen terrein. Daarnaast zal vanuit de gemeente enkele laadpalen zullen strategische gepositioneerd worden voor algemeen gebruik. Eind 2018 zijn de eerste laadpalen in gebruik genomen.

Alle laadpalen kunnen zowel laden als ontladen, waardoor de aangesloten voertuigen ook als tijdelijke opslag van overtollige energie gebruikt kunnen worden. De laadpalen en de aangesloten voertuigen zorgen hiermee voor een afzwakking van de piekbelasting van het netwerk op zonnige momenten. De komende jaren zullen, naar verwachting, steeds meer volledige elektrische voertuigen op de markt komen die ook voor particulieren bereikbaar zijn. Hierdoor zal ook de vraag naar laadmogelijkheden toenemen.

Infrastructuur, bereikbaarheid en verkeersveiligheid

Verkeer en vervoer

Wij streven er naar om een bereikbare, verkeersveilige en leefbare gemeente te zijn. Hardenberg is op dit moment nog goed bereikbaar en dat willen we graag zo houden. Automobilititeit loopt wel tegen zijn fysieke grenzen aan, waardoor nog meer ingezet moet worden op de fiets en het openbaar vervoer. Daarnaast willen wij ons inzetten om mobiliteit meer te verduurzamen.

Wij proberen verkeersveiligheid onder de aandacht te brengen en te houden door middel van verkeerseducatieprojecten voor met name de kwetsbare groepen (jongeren en ouderen). In 2018 is het educatieprogramma uitgevoerd. O.a. het verkeersexamen op scholen, een project met de dode hoekspiegels bij vrachtwagens en de scoot-mobieltraining bij ouderen. De scootmobieltraining is in 2018 door Hardenberg geëvalueerd en vervolgens aangepast en sluit daarmee weer beter aan op de doelgroep.

In 2018 is er veel tijd en geld geïnvesteerd in het opwaarderen van de N34. Om de bereikbaarheid en verkeersveiligheid te vergroten is het echter wel nodig geweest om de N34 een aantal periodes in zijn geheel af te sluiten. Op 10 november jl. is de hoofdrijbaan van N34 weer in zijn geheel opengesteld. Daarmee zijn de werkzaamheden echter nog niet afgerond. Ook in 2019 zullen nog enkele werkzaamheden worden uitgevoerd waardoor de ongelijkvloerse kruisingen optimaal kunnen worden benut.

Op de Bruchterweg in Hardenberg is middels slimme toepassingen geprobeerd om de fietsroutes van met name schoolgaande jeugd te beïnvloeden. De provincie heeft samen met de gemeente hier een pilot gedraaid met nieuwe technologie om fietsers een andere route te laten rijden op het moment dat er landbouwverkeer gebruik maakt van de Bruchterweg. De evaluatie van het najaar 2018 geeft aan dat we de pilot nog een jaar gaan verlengen.

Tegelijkertijd met groot onderhoudswerkzaamheden aan de kruising Het Rak – Langewijk en de Langewijk zelf zijn er mede door subsidie vanuit de provincie Overijssel goede fietsvoorzieningen gerealiseerd.

Voor een betere bereikbaarheid van Balkbrug per bus is de busroute in Balkbrug verlegd naar Katingerveld. Om dit mogelijk te maken is de calamiteiten ontsluiting voorzien van een poller zodanig dat ook het openbaar vervoer gebruik kan maken van deze verbinding. Tevens is er een bushalte gerealiseerd op het bedrijventerrein. Door deze wijziging kunnen passagiers in twee richtingen in/uitstappen op de bus richting Hoogeveen. Ook speelt deze wijziging alvast in op de nieuwe situatie in het centrum van Balkbrug, waarbij het overstappen tussen buslijnen onderling gemakkelijker wordt.

Centrumontwikkeling Bergentheim

De werkgroep Bastingplein heeft op basis van een burgerinitiatief met succes een plan uitgewerkt voor de herinrichting van het Bastingplein. Het Bastingplein en omgeving wordt heringericht, waarbij onder andere het groen nieuw wordt aangelegd, de waterhuishouding aangepast wordt, komt er nieuwe verlichting en wordt het aantal parkeerplaatsen uitgebreid. De sociale en ruimtelijke kwaliteit van het Bastingplein en directe omgeving verbeteren op het gebied van veiligheid en verkeer, parkeren, leefbaarheid en uitstraling. Mede op deze argumenten heeft de provincie Overijssel subsidie beschikbaar gesteld voor dit project. Inmiddels zijn de werkzaamheden aanbesteed en is de uitvoering gestart.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Afval-verwijdering / verwerking		
Duurzaam gebruik grondstoffen door maximale scheiding van waardevolle grondstoffen en verdere reductie van de hoeveelheid huishoudelijk restafval. De doelstelling voor 2020 is een hergebruikspercentage van 75.	De afvalverwijderingsstructuur verder optimaliseren.	Door met name de herinvoering van de GFT-inzameling in het buitengebied bestaat de verwachting dat al in 2018 wordt voldaan aan de hergebruiksdoelstelling van 75%.
Beleidsveld 2: Riolering en water		
<p>In het Gemeentelijk Riolerings-plan (GRP) is een aantal doelen omschreven.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bescherm volksgezondheid • Beperk overlast en hinder • Voorkom schade • Spaar het milieu 	Werken vanuit een vastgesteld GRP 2018- 2022.	In 2018 hebben we gewerkt vanuit de kaders van het nieuw vastgestelde GRP 2018-2021. De gestelde doelen voor 2018 hebben we gehaald.
	Uitvoering maatregelen van het rioleringssysteem volgens de in het GRP gestelde doelen.	Het groot onderhoud van de gemalen hebben we volgens het bestek uitgevoerd. Zo is er bijvoorbeeld een rioolpersleiding bij de Boshoeek e.o. gelegd tbv het beter kunnen afvoeren van afvalwater.
	Regulier onderhoud, reiniging en inspectie aan het rioleringssysteem volgens de in het GRP gestelde doelen	In 2018 hebben we de wijk Baalder, het bedrijventerrein Gramsbergen en de kern Radewijk gereinigd en geïnspecteerd. Het onderhoud aan de drukriolering hebben we volgens bestek uitgevoerd.
	Reparatie vrijvervalriolering n.a.v. inspectiegegevens uit 2017.	In 2018 hebben we waar nodig vrijvervalriolering gerepareerd. Dit betrof hier voornamelijk reliningswerk. Hierbij wordt een rioolbuis van binnen uit gerepareerd. Graafwerkzaamheden zijn daarbij nauwelijks nodig. Een en ander hebben we uitgevoerd op basis van de inspectiegegevens 2017.
	Kolkenreiniging.	De kolken hebben we gereinigd volgens de in het GRP afgesproken reinigingsstrategie.
	Verminderen van vuilemissie via riool overstorten. Het afkoppelen	In 2018 hebben we in de nieuwbouwplannen het regenwater

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>daar waardat mogelijk en economisch verantwoord is. Hemelwater in nieuwe bouwplannen en/of reconstructieplannen via bodempassages afvoeren naar oppervlaktewater of infiltreren in de bodem.</p>	<p>niet aangesloten op de riolering. Het regenwater wordt afgevoerd naar het oppervlaktewater.</p>
	<p>Onderzoek lozing hemelwater buitengebied.</p>	<p>In 2018 hebben we uitgebreide analyses gedaan op het functioneren van de riolering in het buitengebied. Hierbij hebben we onder andere gekeken naar het energieverbruik en het aantal storingen in relatie tot het aangesloten hemelwater. Deze analyses krijgen in 2019 een vervolg. Na afronding van de analyses volgt een participatietraject. Hierover zal de raad separaat worden geïnformeerd.</p>
	<p>Optimalisatie beheer watersysteem</p>	<p>In 2018 zijn de beheergegevens van ons watersysteem geactualiseerd. In 2019 zullen we op basis van deze gegevens onze beheersstrategie gaan optimaliseren.</p>
	<p>Maatregelen duurzaamheid en klimaat. Verbeteren veiligheidsniveau en voorkomen overlast. Het reserveren van voldoende ruimte om overlast als gevolg van hittestress of neerslag in stedelijke gebied en verdroging in landelijk gebied te voorkomen.</p>	<p>In 2018 zijn we begonnen met de zogenaamde 'stresstesten'. Verder hebben we een aantal klimaatrobuuste maatregelen gerealiseerd (in Balkbrug, Hardenberg en Dedemsvaart).</p>
Beleidsveld 3: Duurzaamheid en milieu		
<p>De gemeente streeft naar duurzame leefomgeving voor alle inwoners en bedrijven met</p>	<p>Uitvoering geven aan programma Duurzaam Hardenberg dat begin 2015 is vastgesteld. Belangrijkste</p>	<p>Bewust duurzaam thuis is vanaf 2018 opgegaan in Energieloket 2.0.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
voldoende energiebronnen.	speerpunten zijn:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Bewust duurzaam thuis; • Energieloket 2.0; 	<p>Hardenberg is trekker van het regionale energieloket West-Overijssel. Het loket is een digitaal platform dat bestaat uit een website (met 700 gebruikers uit Hardenberg, goed voor ruim 6.500 bezoeken aan de website) en een daaraan gekoppeld klantvolgsysteem (het loket bediende in 2018 ruim 400 woningeigenaren in Hardenberg). Het energieloket informeert woningeigenaren over duurzaamheids-maatregelen aan de woning. Tegelijk worden woningeigenaren in contact gebracht met uitvoerende bedrijven. De communicatie en marketing wordt regionaal georganiseerd en is gericht op het genereren van websitebezoek. Nadat een woningeigenaar zich registreert op de website wordt deze geholpen bij het verduurzamen van de eigen woning. Hierbij worden verschillende diensten aangeboden: advies, energiecheck, hulp bij aanvragen en beoordelen offertes etc. Daarnaast participeert de gemeente in een project gericht op energiebesparing bij huishoudens met lage inkomens en een project gericht op het energieneutraal maken van bestaande woningen.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren energiebesparing bij buurthuizen en sportverenigingen; 	Project is beëindigd eind 2017
	<ul style="list-style-type: none"> • Kennispunt energie en duurzaamheid van de regionale uitvoeringsdienst 	Kennispunt is opgegaan in de Omgevingsdienst IJsselland. In opdracht van de Hardenberg is er

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	(RUD);	binnen OD IJsselland aandacht voor energie en duurzaamheid. De gemeente neemt als partner in de OD deel aan het project Energietoezicht bij bedrijven dat is opgezet door het Kennispunt en wordt gecontinueerd binnen de OD IJsselland. In 2018 gaat het voor Hardenberg om circa 30 bedrijven waar specifieke energiecontroles zijn uitgevoerd. Ook zijn achterstanden in het actualiseren van vergunningen en de beoordeling van energieaudits opgepakt.
	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzame kernen en wijken; 	In meerdere kernen ontwikkelen zich initiatieven rond duurzaamheid en staat het op de agenda van plaatselijke belangen. De vorming van energiecoöperaties is daar onderdeel van. Meest concreet is Lutten Levert.
	<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren grootschalige duurzame energieproductie. 	De gemeente zet vanuit haar duurzaamheidsprogramma in op pilotprojecten voor de duurzame opwek van energie door wind, zon en warmte. <u>Wind:</u> Veenwieken is gestart met de bouw van 5 windmolens. Gestart is met de verkenning van de mogelijkheden tot het realiseren van een windpark bij Kloosterhaar Bergentheim. Deze verkenning wordt in een participatief traject met de omgeving opgepakt. College gaat met voorstel go/no-go beslissing naar de Raad. <u>Zon:</u> Voor de ontwikkeling van grootschalige zonprojecten is een beoordelingskader opgesteld. Op 4 december neemt de raad een besluit over 7 zonprojecten goed voor het gemiddeld stroomverbruik van circa 8.700 huishoudens. Daarnaast bevordert Hardenberg de plaatsing van panelen op daken van woningen (onder meer ook via

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>het Energieloket), bedrijven en schuren. Eind 2018 was de omvang hiervan goed voor het gemiddeld stroomverbruik van circa 6.500 huishoudens.</p> <p>Ook op de eigen gebouwen zijn en worden zonnepanelen geplaatst.</p> <p><u>Warmte</u>: De gemeente participeert in de Alliantie voor het warmtenet Wavin. Voor de ontwikkeling van dit warmtenet is een Memorandum of Understanding ondertekend tussen gemeente, netwerkbeheerders, Wavin en woningcoöperaties.</p>
<p>Hardenberg blijft voorloper op het gebied van duurzaamheid, met name bij de ontwikkeling van de aanpak voor de bestaande woningvoorraad.</p> <p>De afspraken uit het Energieakkoord m.b.t. energiebesparing en productie van duurzame energie zijn als doelstelling in het Meerjaren programma duurzaam Hardenberg 2015- 2018 opgenomen.</p>	<p>De gemeente zorgt voor stimuleringsmaatregelen voor energiebesparing. Hiervoor wordt door middel van lobby gezocht naar subsidiemogelijkheden en gunstige fiscale voorwaarden voor leningen.</p> <p>Ontwikkelen van duurzame energieprojecten.</p> <p>Activiteiten rondom duurzaam (ver)bouwen en energiebesparing worden voorgezet en uitgebreid. De beleidsmaatregelen in de Woonvisie 'Ruimte voor bewoners' worden uitgevoerd.</p>	<p>Continu aandachtspunt in de contacten met regionale partners en provincie. O.a. Regionale E-loket en de energieaanpak bedrijven (Via OD IJsselland) maken gebruik van subsidies VNG en provincie Overijssel.</p> <p>Zie stimuleren grootschalige duurzame energieproductie.</p> <p>In samenwerking met partners Regio West Overijssel werkt de gemeente aan de verduurzaming van de bestaande gebouwde omgeving. Via onder meer Energieloket en project duurzaam verbouwen wordt de duurzaamheid van de bestaande gebouwde omgeving versterkt. Duurzaamheid is ook onderdeel</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		van de prestatieafspraken met woningcorporaties.
De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld, bijvoorbeeld door duurzaamheidsmaat-regelen in de eigen gebouwen te nemen en het gemeentelijk vastgoed zo te verduurzamen. In de periode van 2014-2018 wil de gemeente in de eigen gebouwen minimaal 10% energie besparen ten opzichte van het gebruik eind 2013. Nieuwe gemeentelijke gebouwen zijn met duurzame materialen gebouwd en zijn energie neutraal.	<p>Energie wordt niet alleen verbruikt in gemeentelijke gebouwen, maar bijvoorbeeld ook in straatverlichting en verkeersinstallaties en pompen en gemalen. Bekeken wordt of de energiereductie (en ophoging lokale opwekking) niet alleen voor de gebouwen gerealiseerd kan worden, maar ook voor de andere gemeentelijke energieverbruikers. Om deze doelstelling te halen wordt ingezet op vier ontwikkelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in lokaal verbruik. • Verduurzaming vastgoed (reductie vraag) en impuls lokaal opwekken energie (vergroten aanbod). • Stimuleren gebruikers in duurzaam beheer van het vastgoed. • Onderzoek in uitbreiding samenwerking met (risicodragende) marktpartijen (bijvoorbeeld door middel van Energie Service Companys, ofwel zogenaamde ESCO's). 	<p>Er is ingezet op het verduurzamen en vervangen van 50% van de openbare verlichting met slimme energiezuinig armaturen en LED. Werf en gemeentehuis voldoen aan hoge duurzame standaarden. Er wordt jaarlijks gerapporteerd over de stand van zaken inzake besparingsdoelen gemeentelijke gebouwen en overige energieverbruikers</p> <p>Op gebouwen is dakruimte benut voor opwekken van zonneenergie. De gemeentewerf en het gemeentehuis zijn destijds duurzaam gebouwd.</p> <p>Bij overige vastgoed staat verduurzaming constant op de agenda bij gebouw aanpassingen.</p> <p>Gemeente participeert in Alliantie warmtenet Wavin, maar is niet risicodragend.</p>
Op basis van duidelijke kaders uitvoering geven aan de WABO (milieu) op gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving	Met ingang van 2018 de uitvoering van de wettelijk verplichte VTH (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving) taken milieu onderbrengen bij de Omgevingsdienst IJsselland.	Kaders liggen vast in VTH – beleidsplan en jaarlijks vast te stellen VTH-uitvoeringsprogramma. De OD IJsselland is vanaf 1 januari operationeel en werkt conform de hiervoor geschetste kaders.
Beleidsveld 4: Infrastructuur, bereikbaarheid en verkeersveiligheid		
De gemeente streeft naar een goede bereikbaarheid, het optimaliseren van de regionale stroomwegen en de	Optimaliseren van de bereikbaarheid middels o.a. een gemeentelijke bijdrage aan de regionale stroomwegen N34,N377.	In 2018 is de N34 grotendeels gerealiseerd. Op 10 november is de N34 zelf in gebruik genomen. De werkzaamheden lopen nog door

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
fietsverbindingen tussen kernen, woonwijken en voorzieningen.		tot 2019.
De gemeente biedt waar nodig voldoende parkeerruimte op de juiste plaats en voor de juiste prijs voor alle doelgroepen.	Exploiteren van een goed functionerend parkeersysteem.	Exploitatie van het parkeersysteem is goed verlopen. Geen bijzonderheden
	Voorkomen van oneigenlijk gebruik van parkeerplaatsen.	Handhaving ziet toe op goede naleving van de parkeerregels.
	Monitoren van parkeerdruk.	In 2018 is beperkt onderzoek gedaan naar de parkeerdruk. In de evaluatie van het betaald parkeren zal dit in 2019 uitgebreider plaatsvinden.
De OV-bereikbaarheid verbetert en sluit goed aan op de regionale OV-hoofdinfrastructuur.	Huidige en toekomstige knelpunten in de OV-bereikbaarheid worden geïnventariseerd en in samenhang met doelgroepenvervoer en in overleg met externe partijen wordt gestreefd naar het in stand houden en waar mogelijk verbeteren van de kwaliteit van het OV.	De provincie werkt aan een nieuwe concessie voor het bus openbaar vervoer. De gemeente heeft meegedacht bij het opstellen van het programma van eisen voor deze concessie. Naast het behoud van de buslijnen zijn erin de concessie kansen voor nieuwe vormen van (aanvullend) openbaar vervoer. (bv deeltaxisystemen)
	Er wordt ingezet op herstructurering van de stationsomgeving in Hardenberg.	Er zijn verdere stappen genomen om aan de hand van 2 scenario's met een voorstel te komen.
	De gemeente zal zich (blijven) inzetten voor een goede bereikbaarheid en kwaliteit van zowel de trein als het busvervoer.	De gemeente heeft samen met de provincie onderzoek gedaan naar de mogelijke heropening van het station Bergentheim. De gemeente heeft bij de provincie gepleit voor elektrificatie van de spoorlijn Almelo Hardenberg zodat er een robuuste spoorverbinding ontstaat
Ook op het gebied van digitale bereikbaarheid zet het college zich in om de kansen te benutten om glasvezel met name in het buitengebied gerealiseerd te krijgen.	In 2016 hebben marktpartijen en gemeenten een overeenkomst gesloten en daarin afspraken gemaakt over de wijze waarop het verglazen van het buitengebied in deze regio haalbaar kan zijn. In	In de resterende onrendabele gebieden is een pilot gestart met mobiel internet ipv glasvezel.

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	2018 zal worden gewerkt aan de verdere aanleg en de afronding van glasvezel in het buitengebied	
De verkeersveiligheid verbetert, waarbij het aantal verkeersslachtoffers met lichamelijk letsel op gemeentelijke wegen de komende vijf jaar daalt met 5 % ten opzichte van 2013.	Optimaliseren van verblijfsgebieden (30- en 60-kilometerzones).	De Langewijk in Dedemsvaart is voorzien van fietssuggestiestroken.
	Inzetten op gedragsbeïnvloeding en verkeerseducatie voor elke doelgroep, maar met name voor Voortgezet en Basisonderwijs en de oudere fietser.	De verkeerseducatieprojecten zijn in 2018 uitgevoerd. In 2018 lag de focus op de scootmobielgebruiker.
	Verbeteren verkeersveiligheid voor fietsers middels gedragsbeïnvloeding.	de gemeente heeft verschillende belangenorganisaties gekoppeld om verkeersveiligheidsstrainingen van VVN te organiseren. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd.
	De gemeente is actief in de provinciale planvorming van het duurzaam veilig inrichten van de stroomwegen N34, N340 en N377.	N34 is in de afrondende fase. De N340/N377 is de aanbestedingsfase. begin 2019 is duidelijk welke maatregelen worden meegenomen en welke maatregelen niet worden uitgevoerd.
Het gemeentelijk budget voor onderhoud van wegen, waarin verkeersveiligheidsmaatregelen worden meegenomen, wordt op orde gehouden.	Uitvoering conform de door de raad vastgestelde meerjarenplanning groot onderhoud wegen (€ 1.800.000). Deze meerjarenplanning wordt kortgesloten met de plaatselijke belangen.	De uitvoering van het wegenonderhouds programma 2018, w.o bijvoorbeeld de aanpak van de Slagenweg, de Haarweg, de Hoofdvaart, fietspad Kloosterdijk, de Parallelweg N343, etc.

Relatie met kaderstellende nota's

- Meerjarenprogramma Duurzaam Hardenberg 2015 t/m 2018
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2018-2022
- Raadsbesluit bestuurlijke uitgangspunten Wegenonderhoud
- Beleidsplan en uitvoeringsplan openbare verlichting
- Parkeerverordening

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
7. Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	CBS
		2016	108
		2017	108
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

7. Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	RWS
		2016	6,8
		2017	9,9
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

Middelen

Bedragen x € 1.000	B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten				
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	6.251	6.196	6.042	-154
2.2 Riolering en waterzuivering	6.738	6.573	7.338	765
2.3 Duurzaamheid en milieu	1	299	64	-235
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.vuil.h.	1.740	2.169	2.145	-24
Totaal baten	14.730	15.237	15.589	352
Lasten				
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	-5.154	-5.313	-5.119	194
2.2 Riolering en waterzuivering	-5.796	-5.774	-5.859	-85
2.3 Duurzaamheid en milieu	-1.566	-3.353	-2.960	393
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.vuil.h.	-11.658	-12.503	-12.297	206
Totaal lasten	-24.173	-26.943	-26.235	708
Saldo				
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	1.097	883	923	40
2.2 Riolering en waterzuivering	942	799	1.480	681
2.3 Duurzaamheid en milieu	-1.565	-3.054	-2.896	158
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.vuil.h.	-9.918	-10.334	-10.152	182
Totaal saldo	-9.443	-11.706	-10.646	1.060

4.2 Werken

Hardenberg is ambitieus als het gaat om economische groei en daarmee een toename van de werkgelegenheid. De gemeente heeft bewust gekozen voor een versnelling op de economie en de werkgelegenheid.

Beoogde effecten

De beoogde effecten, als gevolg van het versterken van de economische structuur en ondernemersklimaat, zijn:

- Een gemeente/regio met innovatieve ondernemers;
- Behouden concurrentiepositie en groeien op de kansen;
- Behoud, versterking en verbreding van de werkgelegenheid;
- Verbeteren aansluiting onderwijs op de arbeidsmarkt;
- Vasthouden van (jong) potentieel;
- Bekend staan als een aantrekkelijke gemeente om te wonen, werken en verblijven.
- Vervullen van een regionale economische rol;

Het behouden van de concurrentiepositie, het creëren van de werkgelegenheid en het vervullen van een regionale economische rol staan eveneens verwoord in de toekomstvisie van de gemeente Hardenberg.

4.2.1 Ondernemen

Context, trends en ontwikkelingen

Bedrijven en ondernemers

Economisch beleid

De gemeente Hardenberg wil óók in de toekomst een aantrekkelijke gemeente zijn om in te wonen, werken en verblijven; voor eigen inwoners én de regio. Economische groei en daarmee een toename van de werkgelegenheid is voor een (grens)gemeente echter geen vanzelfsprekendheid en vraagt om extra inzet en investering. In de toekomstvisie is economie, naast wonen en welzijn, dan ook niet voor niets aangemerkt als prioriteit.

Om deze reden bouwt de gemeente Hardenberg samen met de ondernemers en onderwijs dagelijks aan de economische structuur en een zo optimaal mogelijk ondernemersklimaat. Het beleid hiervan ligt verankerd in de economische visie en uitvoeringsprogramma. Daar waar de economische visie focus aanbrengt door speerpuntsectoren te benoemen, gaat het uitvoeringsprogramma vooral in op de hoe-vraag. In het economische uitvoeringsprogramma zijn 10 doelen geformuleerd die allemaal bijdragen aan de economische structuur.

Hoewel er al met veel inzet en energie een gedegen structuur en een goed vestigingsklimaat is neergezet, geldt ook hier dat het werk nooit af is. Om ervoor te zorgen dat Hardenberg in de toekomst een aantrekkelijke gemeente blijft, heeft de gemeenteraad gemeend dat extra inzet en middelen nodig zijn om te komen tot versnellen economische groei en creëren werkgelegenheid.

Samenwerkingen

Naast eigen inzet heeft de gemeente actieve samenwerkingsverbanden met partners op lokaal en regionaal niveau. Op lokaal niveau richt het Startershuis Doen zich op het maximaal ondersteunen van de startende ondernemers en het Ondernemershuis voor het Vechtdal op de gevestigde ondernemers. Op regionaal niveau is Hardenberg een actieve partner binnen het samenwerkingsverband regio Zwolle. Onderdeel hiervan is Kennispoort regio Zwolle, die eveneens verantwoordelijk is voor de ondersteuning van innovatieve ondernemers bij zeer uiteenlopende vraagstukken. Daarnaast heeft de gemeente Hardenberg een samenwerkingsverband met de Drentse gemeenten Hoogeveen, Coevorden en Emmen voor het versterken van de economische structuur.

Landbouw en agribusiness

Als grote plattelandsgemeente heeft Hardenberg de nodige opgaven en ambities om het landelijk gebied vitaal te houden. De ambities liggen op het gebied van agro en food en een vitale plattelandseconomie. Hardenberg stimuleert een innovatieve en omgevingsgerichte agro en foodsector door samen met haar partners uitvoering te geven aan de strategische visie Agro&Food. Om aan de opgaven en ambities inhoud te geven is vanaf 2018 de inzet op dit thema geïntensiveerd. Met LTO noord afdeling Vechtdal vindt afstemming plaats op de thema's nieuwe erven en duurzame energie. Actief wordt deelgenomen aan het innovatieteam Agro & Food van de Regio Zwolle, van waaruit diverse ondernemers en projecten worden geadviseerd op onder andere de thema's Diergezondheid en welzijn, Biobased en Mest als basis. Ondernemershuis voor het Vechtdal heeft onder meer bijeenkomsten georganiseerd over precisielandbouw en nieuwe eiwitten. Verder zal het Leaderproject "Verrukkelijk Vechtdal next level" nog meer invulling geven aan de regionale ketenvorming en het project "Vechtdal Boert bewust" aan de dialoog tussen agrarische sector en samenleving.

Vrijtijdseconomie

Vrijtijdseconomie is een belangrijke economische pijler voor de gemeente Hardenberg en het Vechtdal. De bezoekers vertellen thuis over hoe mooi het hier is en ondertussen levert het economisch een bijdrage voor de gemeente Hardenberg en haar ondernemers op. Ten opzichte van de totale werkgelegenheid is het aandeel van de vrijetijdssector in Hardenberg 6,6 % (bron: LISA 2017). Dit ligt boven het Overijsselse gemiddelde van 6,2%. Absoluut gezien telt Hardenberg ruim 1600 banen in de vrijetijdssector. In 2017 brachten Nederlandse vakantiegangers gezamenlijk 1.833.520 nachten door in het Vechtdal. Het aantal buitenlandse overnachtingen in het Vechtdal bedroeg 298.480 nachten wat het totale aantal overnachtingen brengt op 2.132.000 (14% internationale gast). Hierin zijn niet de overnachtingen van vaste standplaatshouders meegenomen. In totaal gaven deze vakantiegangers € 76.807.000 uit tijdens hun vakantie in het Vechtdal. De gemiddelde besteding in het Vechtdal ligt op € 36,00 per persoon per nacht (bron: Regiomonitor 2017).

De afgelopen jaren is de werkgelegenheid vrij stabiel gebleven. Nu de economische crisis voorbij is, is het genieten volop terug: samen zijn, doen en denken. De vrijetijdseconomie is wereldwijd een groei economie. Naast de binnenlandse vakanties liggen juist ook kansen om meer bezoekers van verder weg naar Hardenberg te trekken. De vrijetijdssector is een sector die voortdurend verandert en mee gaat met de tijd. Dit geldt zowel voor het aanbod van de verblijfsaccommodatie, de toegankelijkheid van de recreatieve infrastructuur in het gebied, het aanbod van de voorzieningen als de wijze waarop mensen hun vakantie online kunnen boeken. Innovatie, kwaliteit, specialisatie, vernieuwing, toeristische gastvrijheid en kennis van de gast blijven zaken waar iedere ondernemer zich dagelijks mee bezig houdt. De consument zelf is ook steeds meer bezig met z'n eigen DNA. Wie ben ik en welk bedrijf past bij mij? Het kennen van de onderscheidende kracht van ondernemers is noodzakelijk om richting te kunnen geven aan toekomstige investeringen voor de ondernemer zelf en het gebied.

De economische vooruitzichten zijn gunstig. Wel verandert de omgeving. Er is sprake van verzadigingsverschijnselen van de (binnenlandse) markt, sterke concurrentie van andere toeristische gebieden, leegstand/veroudering recreatieterreinen en de zorg voor de match onderwijs versus de arbeidsmarkt. Tegelijkertijd zien we ook kansen in het aanboren van nieuwe doelgroepen (vitale ouderen, inkomend toerisme), verbindingen met andere sectoren (w.o. agro & food, zorg en natuur/landschap) en dat bij een aantrekkende economie waarbij vrijetijd een basisbehoefte is. Innovatie, kwaliteitsverbetering, (gekwalficeerd) personeel, een excellente customer journey en branding zijn dan belangrijk.

Daarnaast zijn de volgende trends en ontwikkelingen belangrijk:

- Vaker, maar korter op vakantie.
- Beleving en belevingseconomie worden steeds belangrijker: thematisering (doelgroepen/leefstijlen, events), imagineren, authenticiteit en zingeving, samen.
- Digitalisering: vakantie begint online, big data, digitale en echte realites naast elkaar.
- Concurrentie op binnenlandse markt.

Vrijtijdseconomie is 1 van de speerpunten binnen het economisch beleid. Vrijtijdseconomie fungeert als vliegwiel. Door integraal vrijetijdsbeleid kan het economisch rendement vergroot worden door bijvoorbeeld het koppelen van vrijetijdseconomie aan speerpunten als agro & food, zorg en cultureel erfgoed. Voor het realiseren van onze ambities/doelstellingen kennen we verschillende samenwerkingen en schakelen we tussen de verschillende schaalniveaus:

- Gastvrij Overijssel: provinciaal programma VTE 2016-2020
- Regio Zwolle: focus op de internationale bezoeker
- Vechtdal: meerjarige koers vastgelegd in Vechtdal Kompas , met de thema's zorg, voeding/smaak, verblijf en water.

Samenwerking in de regio is belangrijk en loont, maar dat begint bij een goede lokale basis. De gemeente Hardenberg heeft de afgelopen periode ingezet op een nieuwe lange termijn agenda en aanpak voor stimulering van de vrijetijdseconomie in de gemeente Hardenberg. Om de uitkomsten en gewenste resultaten te stimuleren en beter te organiseren is het platform Gastvrij Hardenberg opgericht. Met behulp van het platform wordt de informatie uitwisseling, samenwerking, witte vlekken en afstemming op de terreinen belangenbehartiging, productontwikkeling, marketing & promotie, informatievoorziening en innovatie & kennisbevordering verder vormgegeven en georganiseerd. De guest journey vormt daarbij een belangrijk vertrekpunt. Onze ambitie hierbij is meer overnachtingen, meer bestedingen en meer werkgelegenheid.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Bedrijven en ondernemers		
De gemeente Hardenberg versterkt haar economische structuur.	De gemeente geeft samen met haar partners en het bedrijfsleven uitvoering aan de tien doelen in de economische uitvoeringsagenda.	Op lokaal niveau werken wij samen met het Ondernemershuis voor het Vechtdal en Startershuis Doen aan het versterken van de economische structuur. Op regionaal niveau doen wij dat samen met inmiddels 21 gemeenten in de regio Zwolle en de drie Drentse gemeenten in de Dutch Techzone.
	Door te participeren in de regio Zwolle voor de kan uitvoering worden gegeven aan projecten die van belang zijn voor de regio. In voorbereiding zijn projecten als: Logistiek, E-commerce, Internationalisering en Human Capital (techniek pact)	<p>Highlights:</p> <p>De regio Zwolle én Dutch Techzone hebben ieder een regiodeal ingediend. De regio Zwolle zet met deze deal in op het opleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (het activeren van) en beroepsbevolking. Bij de regiodeal van Dutch Techzone ligt het accent op het verbeteren van het onderwijsaanbod (regulier (beroeps)onderwijs, bedrijfsvak scholen, enz.). Ook energietransitie, fysieke en digitale bereikbaarheid en inclusieve samenleving zijn thema's die in de deal van Dutch Techzone terug komen.</p> <p>Een ander concreet voorbeeld: binnen de regio Zwolle is een netwerktafel/werkgroep Infrastructuur, Mobiliteit en Bereikbaarheid die werkt aan de bereikbaarheid van onze regio en binnen de regio. Zo heeft deze werkgroep er mede voor gezorgd dat de A28 in het regeerakkoord is opgenomen.</p>
	Door samen binnen de Dutch	Met name op het gebied van

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>Techzone te werken aan het economisch programma 'Vierkant voor Werk' (oorspronkelijke werktitel) kunnen de speerpunten/actielijnen van de regio in omgezet worden in projecten/uitvoeringsprogramma's. Speerpunten zijn clustervorming (HTSM, logistiek, energie en (biobased) kunststoffen/chemie), doorontwikkeling leerlijnen/opleidingen, bedrijfsstimuleringsfonds en promoten van de regio.</p> <p>Binnen de regio is een portefeuilleverdeling gemaakt. Hardenberg is trekker van de doorontwikkeling van de leerlijnen/opleidingen en het cluster HTSM.</p>	<p>onderwijs staan een aantal projecten in de steigers. Zo zijn er twee subsidies bij het Regionaal Investeringsfonds (RIF) ingediend in het kader van het verbeteren van MBO-techniekonderwijs (deregulering, instroom, doorstroom, enz.) en MBO-onderwijs energietransitie (RIF Gas 2.0), is een vlogbattle (leerlingen op vroege leeftijd kennis laten maken met techniek door middel van vlogs) in voorbereiding en is een stage-app in ontwikkeling.</p>
<p>De gemeente streeft naar economische groei, juist nu de landelijk economie aantrekt. Het ondersteunen en begeleiden van de ondernemers blijft een speerpunt. Daarnaast zal naar verwachting de opgave komen te liggen op het behoud van jong talent en het verkrijgen van goed, gekwalificeerd personeel.</p>	<p>De gemeente ziet het Startershuis, Ondernemershuis, Vechtdal Projecten, het Regionaal Techniek Centrum en regionale Kennis- en innovatie instellingen daarbij als belangrijke instellingen om het ondernemersklimaat te versterken, het verleiden van jong talent en een beter aansluiting op de arbeidsmarkt.</p> <p>Het ondernemershuis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wordt mede ondersteund door de gemeente en draagt zorg voor 	<p>Mede door actief in te zetten op het versterken van de economische structuur, was het werkloosheidspercentage in 2017 4,4% (2016 5,6%). Cijfers over de werkloosheid in 2018 worden begin 2019 gepubliceerd.</p> <p>Het weten te binden en boeien van jong talent is een repeterende opgave, zeker op het moment dat er krapte is op de arbeidsmarkt. Als regio willen wij dan een totaalpakket aanbieden en op die manier zo aantrekkelijk mogelijk zijn voor deze doelgroep. Ook voor dit thema werken wij dan ook samen met de onderwijsinstellingen en bedrijfsleven.</p> <p>Ten aanzien van goed gekwalificeerd personeel wordt - zoals hiervoor omschreven - vooral binnen de Dutch Techzone extra inzet op gepleegd.</p> <p>Het Ondernemershuis is voor het Vechtdal een belangrijk vehikel als het gaat om de structuurversterking.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>de activiteitenkalender van de regio.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geeft invulling aan 6 van de 10 doelen van de economische uitvoeringsagenda 	<p>Naast de activiteitenkalender (events met netwerkfunctie), verzorgt het Ondernemershuis de verbinding richting (kennispoort) Regio Zwolle, Vechtdal Projecten, de partners binnen het Ondernemershuis en overige ondernemingen en onderwijsinstellingen. Hierdoor is het Ondernemershuis in staat ondernemers met een vraag/behoefte door te verwezen.</p>
<p>De kern Hardenberg behoudt haar regionale streekfunctie.</p>	<p>De gemeente geeft uitvoering aan de ruimtelijk economische ontwikkelagenda ter versterking van de streekfunctie van de kern Hardenberg.</p>	<p>Na bestuurlijke inzet, samen met het bedrijfsleven en met gebruikmaking van de strategisch ruimtelijk-economische ontwikkelagenda, is de streekfunctie weer opgenomen in de Omgevingsvisie van de provincie Overijssel, zoals in 2017 vastgesteld.</p> <p>Naast ruimtelijk-economisch wordt ook de streekfunctie versterkt met de sociaal-economische agenda door onder andere groei van de werkgelegenheid te stimuleren.</p>
	<p>Bedrijvigheid met een regionale uitstraling wordt bij uitstek in de kern Hardenberg gevestigd en geconcentreerd, waarbij Dedemsvaart complementair is ten opzichte van de kern Hardenberg.</p>	<p>In contacten met bedrijven voor uitbreiding en nieuwbouw is de vraag van bedrijven leidend.</p>
	<p>In dit kader verwijzen we ook naar de ambities en activiteiten rond het ziekenhuis, gezondheidspark, de sportboulevard en het OV-knooppunt Hardenberg, die zijn opgenomen.</p>	<p>Zorg is een belangrijke pijler binnen het economisch beleid. Zie voor een nadere toelichting het onderdeel vrijetijdseconomie.</p>
	<p>De gemeente draagt daarnaast zorgt voor marketing en promotie van de vestigingsmogelijkheden door onder meer het organiseren van netwerk-evenementen en het versturen van digitale nieuwsbrieven.</p>	<p>In samenwerking met haar partners zijn tal van bijeenkomsten georganiseerd door onder andere het Ondernemershuis voor het Vechtdal ter stimulering van het</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>ondernemersklimaat. Ook worden via diverse kanalen (digitale) advertenties, nieuwsbrieven en berichten gepubliceerd/geplaatst.</p>
<p>De vestigings- en uitbreidingsmogelijkheden in Hardenberg en Dedemsvaart zijn verruimd.</p>	<p>De gemeente biedt voldoende bedrijventerreinen aan, afgestemd op de marktvraag en in ieder geval Hardenberg en Dedemsvaart. Hierbij ligt de focus op het MKB als motor van de lokale economie en werkgelegenheid. Een van de bedrijventerreinen die de vestigings- en uitbreidingsmogelijkheden op peil moeten houden is Broeklanden-Zuid. Op regionaal niveau heeft er afstemming plaats gevonden en het bestemmingsplan is in voorbereiding om uiteindelijk te komen tot vaststelling.</p>	<p>Binnen de regio West-Overijssel heeft voor de bedrijventerreinen regionale afstemming plaats gevonden. Op basis van historische uitgiftcijfers is de geprognosticeerde behoefte voor de komende 10 jaar in beeld gebracht. Op basis van de behoefte blijkt dat Hardenberg een overcapaciteit heeft van 4,6 ha. Met de provincie is afgesproken dat uiterlijk medio 2020 hiervoor een oplossing is gevonden. De oplossing kan zitten in het temporiseren van de uitgifte van nieuw te ontwikkelen terrein en/of dat er per medio 2020 meer bedrijventerrein is uitgegeven dan is geprognosticeerd.</p> <p>In 2020 wordt in de regio West-Overijssel opnieuw afspraken gemaakt over de programmering van bedrijventerreinen.</p> <p>In 2018 is het bestemmingsplan van bedrijventerrein Broeklanden-Zuid in procedure gebracht.</p>
	<p>De gemeente faciliteert en ondersteunt nieuwe en uitbreidingsplannen, onder meer door inzet van het bedrijvenloket, bedrijvenserviceteam en accountmanagement.</p>	<p>Voor een goede dienstverlening is het stroomlijnen van de informatievoorziening van essentieel belang. Het bedrijvenloket, bedrijvenserviceteam en accountmanagement moet hier aan bijdragen.</p>
<p>Structurele leegstand in de centra van de grote kernen wordt gezamenlijk met andere partijen tegengegaan, bijvoorbeeld door het gebruik van leegstaande panden voor</p>	<p>Structurele leegstand op bedrijventerreinen wordt gemonitord, (her)gebruik van leegstaand en vrijkomend vastgoed wordt gestimuleerd.</p>	<p>Periodiek vindt er afstemmingsoverleg plaats met de vier industriekringen. Dit punt is onderwerp van gesprek. Ook hebben de accountmanager en bedrijfscontactfunctionaris goed zich</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
andere functies mogelijk te maken. Verbetering blijkt uit afname van de leegstand.		op de actuele leegstand en vrijkomend vastgoed. Ten behoeve van de kwaliteit van de terreinen wordt hergebruik gestimuleerd of worden de herontwikkelingsmogelijkheden bestudeerd. Ten aanzien van het laatste punt is de ontwikkeling op bedrijventerrein Rollepaal een voorbeeld.
	De gemeente stimuleert overleg met en inschakelen van stakeholders, zoals vertegenwoordigers van detailhandelsverenigingen en verhuurders/beleggers.	Rond 2016 heeft de overgrote meerderheid van de Ondernemers in Dedemsvaart en Hardenberg besloten de BIZ voort te zetten. Met dit besluit kunnen de centrummanagers hun werkzaamheden voortzetten.
		Periodiek vindt overleg plaats met de diverse stakeholders en vertegenwoordigers.
	Voor de centra van Hardenberg en Dedemsvaart zijn samen met de stakeholders een breed actieprogramma per centrum opgericht.	<p>Centrum Dedemsvaart</p> <p>De deelprojecten uit het Masterplan voor het centrum van Dedemsvaart zijn voor het grootste deel gerealiseerd. Het gebouw Markant is in 2018 opgeleverd en het openbaar gebied rondom dit gebouw is opgeleverd. Tot dit openbaar gebied</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>behoren de parkeerplaatsen bij het gebouw De Antenne en de parkeerplaatsen ten oosten van het gebouw Markant. Een gedeelte van deze parkeerplaatsen zijn bestemd voor de bewoners van het gebouw Markant en de rest behoort tot de openbare parkeerplaatsen.</p> <p>In 2018 is de planprocedure van het bestemmingsplan Julianastraat Noord vervolgd. Het ontwerp van het bestemmingsplan is ter inzage gelegd. Dit bestemmingsplan moet de bouw mogelijk maken van 26 woningen en maximaal 7 appartementen.</p> <p>Verder wordt er voortdurend gewerkt aan de actiepunten uit het actieplan. Deze actiepunten zien op het aantrekkelijker worden van het Centrum van Dedemsvaart als winkelcentrum. Daarnaast biedt het plan kansen voor de ontwikkeling van het noordelijk gedeelte van de Julianastraat als woonstraat.</p> <p>Ook in 2018 is de centrummanager aan het werk geweest met de opdracht om nieuwe ontwikkelingen in het centrum van Dedemsvaart aan te jagen en leegstand in het centrum zowel tijdelijk als structureel tegen te gaan.</p> <p>Centrum Hardenberg</p> <p>In 2018 zijn goede stappen gezet om het centrum verder te versterken. Zo is het bestemmingsplan voor de ontwikkeling van de zwembadlocatie onherroepelijk geworden en zijn de voorbereidingen op realisatie gestart. Onderdeel van deze in ontwikkeling is de verplaatsing van</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>de kanovereniging. De raad heeft een definitief besluit genomen om de vereniging op de locatie Molengoot het herhuisvesten. In het najaar zullen hiervoor de vergunningtrajecten en de aanbesteding worden opgestart.</p> <p>De 26 appartementen van het project MooiVechte zijn inmiddels in aanbouw. Dat er behoefte is aan appartementen in het centrum blijkt uit de zeer voorspoedig verloop en verkoop. Ditzelfde beeld herkennen wij van de verhuur van de appartementen in het in aanbouw zijnde complex aan het Oosteinde. Beter Wonen Vechtdal had circa 180 aanmeldingen voor 35 appartementen. Het gebouw nadert zijn voltooiing. In het najaar wordt de openbare ruimte rondom het complex gereed gemaakt.</p> <p>Tegenover het gemeentehuis ontwikkelt Ter Steege bouw en vastgoed het project Slotgraven. Het appartementencomplex aan de rotonde zijde is momenteel in verkoop en wordt het eerste gasloze appartementencomplex in de gemeente.</p> <p>Verder is het ontwerp van de herinrichting van het Wilhelminaplein gereed. Na breed overleg met diverse belanghebbenden is gekozen voor een ontwerp waarbij ruimte blijft voor parkeren in combinatie met een kwalitatieve impuls voor het gebied. In januari 2019 gaan de werkzaamheden starten.</p> <p>In de detailhandelsstructuurvisie is het gebied De Spinde als transformatiegebied omschreven. Dit is belangrijk om verder te werken aan het compact houden van het centrum. Om uitvoering te geven aan deze transformatie is met de</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>Herstructurerings Maatschappij Overijssel een intentie aangegaan. Met de eigenaren wordt momenteel gesproken. Het is de ambitie om voor de jaarwisseling een beeld te hebben bij de ruimtelijke en financiële haalbaarheid van de plannen.</p> <p>Daarnaast constateren wij dat de leegstand in 2018 verder is teruggelopen en een aantal nieuwe ondernemers zich in het centrum hebben gevestigd. Ook heeft een aantal bestaande ondernemers geïnvesteerd in het upgraden van het bestaande bedrijf.</p>
	<p>De gemeente geeft invulling aan het uitvoeringsprogramma dat gelinkt is aan de Detailhandelsstructuurvisie. Specifieke aandacht is ervoor Hardenberg, Dedemsvaart en de 5 grotere kernen. Tijdens de raadsvergadering op 4 juli jl. is de detailhandelsstructuurvisie door de gemeenteraad vastgesteld.</p>	<p>In 2018 is het onderdeel "stimuleringsregeling Detailhandel Hardenberg 2018" vanuit het uitvoeringsprogramma opgepakt. Vanaf begin oktober is de regeling geldig. De regeling geldt voor de kern Dedemsvaart en de kern Hardenberg. Voor de andere grotere kernen met een kernwinkelgebied worden gesprekken ingepland met Plaatselijk Belang om maatwerk te kunnen leveren. Hiervoor is een apart budget gereserveerd.</p>
Beleidsveld 2: Landbouw en agribusiness		
<p>Hardenberg stimuleert een innovatieve en omgevingsgerichte agro en foodsector door samen met haar partners uitvoering te geven aan de strategische visie Agro & Food.</p>	<p>De gemeente zorgt samen met haar partners binnen het platform platteland voor de uitvoering van de strategische visie Agro & Food</p>	<p>In 2018 is een netwerkregisseur Agro&food aangesteld. Met LTO noord afdeling Vechtdal wordt afgestemd op prioritaire thema's zoals duurzame energie, maatschappelijke dialoog en asbestsanering.</p>
	<p>Innovatieve projecten en kennisuitwisseling op de volgende gebieden worden ondersteund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mestverwerking, 	<p>Deelgenomen wordt aan o.a. het project Organisch materiaal als bodemverbeteraar en Proeftuin Mest&Mineralen Hardenberg.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	bodemgezondheid en biomassa	
	<ul style="list-style-type: none"> toepassingsmogelijkheden voor precisielandbouw 	Op dit thema is een bijeenkomst georganiseerd door het Ondernemershuis voor het Vechtdal. Hieraan wordt een vervolg gegeven in samenwerking met het lectoraat van Aeres Hogeschool Dronten. Ondernemers worden benaderd voor deelname aan de Nationale Proeftuin Precisielandbouw.
	<ul style="list-style-type: none"> diergezondheid 	Het project Animal Life Plus is ondersteund bij het verkrijgen van provinciale subsidies.
	verbreding van de agrarische sector wordt gestimuleerd door innovatieve projecten en kennisontwikkeling op de volgende thema's te ondersteunen: <ul style="list-style-type: none"> eiwittransitie; productie, verwerking en vermarkten van alternatieve eiwitbronnen en de teelt van eiwithoudende gewassen in de eigen regio 	Op dit thema is in 2018 een bijeenkomst georganiseerd door het Ondernemershuis voor het Vechtdal. De inzet van nieuwe eiwitgewassen voor melkveehouders kent nog de nodige obstakels, op dit moment leidt dit nog niet tot veel toepassing.
	<ul style="list-style-type: none"> regionale ketens voor productie, verwerking en consumptie van voedsel 	Op dit thema is een bijdrage toegezegd aan o.a. het Leader project Verrukkelijk Vechtdal next level en wordt samen met onder andere de Saxenburgh groep verkend of samenwerking mogelijke is met zorginstellingen.
	wij faciliteren innovatie en het tot stand komen van cross overs met andere sectoren en partijen door onder meer de samenwerking met het Ondernemershuis voor het Vechtdal en innovatiecluster Agro & Food van de regio Zwolle	Het innovatieteam Agro & food van Kennispoort Regio Zwolle en het Ondernemershuis voor het Vechtdal is door de gemeente ondersteund. Onder ander samenwerking tussen agrarische sector, kunststofsector en recyclingsbedrijven op het gebied van groene reststromen (biobased) wordt verkend.
	onderzocht wordt of de ontwikkelingsmogelijkheden voor vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing verbeterd kunnen worden door optimalisatie van	Optimalisatie van het beleid voor vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing wordt onderzocht door ervaringen in andere plattelandsgemeenten te bespreken.

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	ruimtelijk beleid, sloop- en saneringsmogelijkheden etc.	
gemeente Hardenberg streeft naar behoud van een gevarieerd en aantrekkelijk landschap, door behoud en herstel van landschapselementen.	onderzocht wordt hoe de zorg voor biodiversiteit en landschap verbonden kan worden met thema's als circulaire landbouw	Een mini-conferentie natuurinclusieve landbouw wordt voorbereid in februari 2019.
	Ingespeeld wordt op mogelijkheden voor agrarisch of particulier landschapsbeheer.	In overleg met Stichting Groen Blauwe Diensten wordt de bestedingsruimte in het fonds gericht ingezet voor bijvoorbeeld wandelpaden in combinatie met landschapsonderhoud.
ingespeeld wordt op burgerinitiatieven voor versterking van de vitaliteit van de kleine kernen en versterken van de plattelandseconomie	de gemeente participeert in de uitvoering van het Europese Leader programma.	In 2018 zijn de Leader projecten Kastanjehof 2.0 en Verrukkelijk Vechtdal next level ondersteunt.
Beleidsveld 3: Vrijtijdseconomie		
Versterking van de (verblijfs)recreatieve functie	Uitvoering jaarprogramma Lange Termijn Agenda Gastvrij Hardenberg	Het platform heeft afgelopen jaar meerdere activiteiten georganiseerd. Zo is 2 keer een bijdrage vanuit de stimuleringsregeling uitgekeerd, is een symposium georganiseerd en is de website Visit Hardenberg verder doorontwikkeld.
	Uitvoeren bestuurlijke agenda Vechtdal w.o. <ul style="list-style-type: none"> o maatregelen n.a.v. onderzoek vitale verblijfsrecreatie Vechtdal i.s.m. ondernemers. o opzetten zorgproject n.a.v. 	<u>Vitale verblijfsrecreatie:</u> <ul style="list-style-type: none"> - lobbytraject heeft gezorgd voor leerontwikkeltraject voor zorgenkindjes/achterblijvers. Samen met provincie opgepakt. - Opzet programma aanpak - Visie is opgesteld, vaststelling in

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>resultaten onderzoek Vrijetijd & zorg</p> <ul style="list-style-type: none"> o opzetten kennisprogramma o vaststellen visie op het vrijetijdslandschap Vechtdal. 	<p>voorbereiding</p> <p><u>Zorgproject:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Subsidie vanuit Leader ontvangen - Lanceringsweek in oktober - 35 deelnemende ondernemers in het Vechtdal <p><u>Kennisprogramma:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Diverse e-learning via Marketing Oost, waaronder 'hoe ontvang ik Duitse gasten' en 'de Duitse markt' <p><u>Vrijetijdslandschap</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Conceptvisie gereed, samen met ondernemers en overheid wordt hier de laatste hand aan gelegd.
	Opzetten/uitvoeren meerjarenprogramma Regio Zwolle cluster vrijetijdseconomie: focus op de internationale gast.	Tourist ID is in voorbereiding. Dit is een digitale toeristenpas.
Versterken van de toeristische gastvrijheid, imago en promotie	Ondersteunen van het IP vanuit Gastvrij Hardenberg	In 2018 heeft het IP ook weer een informatieve functie gehad. Waar nodig is het IP analoog (folders) en digitaal (website visit Hardenberg) ondersteund.
	Doorontwikkeling website Visit Hardenberg	Dit vraagt om jaarronde acties, zoals: <ul style="list-style-type: none"> -Content bijvullen -Duitse vertaling van deel van de website -Gezamenlijke promotie van evenementen
	Uitvoeren citymarketingstrategie Hardenberg de Kracht van gewoon Doen.	-Gezamenlijke promotie van evenementen, ook in Duitstalige uitingen <ul style="list-style-type: none"> -Aanjagen en stimuleren ontwikkeling evenementen -Toolkit ontwikkeld voor recreatieondernemers
	Vermarkten Hardenberg binnen Vechtdal campagnes Buiten Spelen & Verrukkelijk Vechtdal	Binnen de Vechtdal-campagnes en de pijlers vanuit het Vechtdal Kompas (zijn onderdeel van de Vechtdal campagnes) is Hardenberg goed gepositioneerd, bijvoorbeeld bij de Aspergecampagne
Bevorderen van de recreatieve mogelijkheden	Verbeteren recreatieve mogelijkheden op en langs de Vecht binnen het programma Ruimte voor de Vecht.	<ul style="list-style-type: none"> - Het vaarbeleid is in ontwikkeling. In 2018 is het besluit genomen om te komen tot een nieuw vaar-concept. Hierbij is o.a. vaardiepte losgelaten. - De passeerbaarheid bij de stuw in

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		Diffelen is in uitvoering
	Uitvoering projectplan Tien Torens: realisatie van een aantal topplekken om de identiteit en daarmee de essentie van de Overijsselse Vecht in Hardenberg te beleven w.o. in Vechtpark, Rheezermaten.	Vijf zinnebeelden zijn gerealiseerd waarop, gebouwd (geklommen) kan worden. -Bij de Koppel is een blotevoetenpad met waterspeelplek voor kinderen gerealiseerd.
Stimulering van crossovers	Uitvoering bestuurlijke agenda Vechtdal, thema's voeding/smaak en zorg.	In 2018 is de Leader aanvraag voor Zorgeloos Genieten Vechtdal gehonoreerd. De Leader aanvraag voor Verrukkelijk Vechtdal next level is ingediend.
	Aanjagen/faciliteren nieuwe Product Markt Partner Combinaties.	In Hardenberg zijn 2 PMPC's gehonoreerd en nog eens 2 PMPC's aangevraagd in 2018.

Relatie met verbonden partijen

De *Euregio* wil een bijdrage leveren aan de welvaart en het welzijn in het grensgebied en het bevorderen van wederzijdse begrip tussen de mensen. De *Euregio* houdt daarbij rekening met mogelijke culturele verschillen tussen de Nederlandse en Duitse samenleving.

Voor de toelichting op deze verbonden partij verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen, zoals opgenomen in deze begroting.

Relatie met kaderstellende nota's

- Economische Visie
- Economische Uitvoeringsagenda
- Visienota Landbouw, een sector van economische betekenis
- Strategische visie Agro & Food
- Ruimtelijke Economische ontwikkelingsagenda
- Gastvrij Hardenberg: naar een nieuwe LTA en aanpak voor stimulering van de VTE
- Vechtdal Kompas
- Vrijtijdsagenda Regio Zwolle
- VTE-programma Gastvrij Overijssel

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
3. Economie	Funciemenging	%	LISA
		2016	51,5
		2017	51,0
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
3. Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	LISA
		2016	111,8
		2017	113,5
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

Middelen

Bedragen x € 1.000		B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten					
3.1	Bedrijven en ondernemers	323	323	299	-23
3.2	Recreatie en Toerisme	5	7	2	-5
3.3	Landbouw en agribusiness		37		-37
Totaal baten		328	366	301	-65
Lasten					
3.1	Bedrijven en ondernemers	-1.134	-1.675	-1.527	148
3.2	Recreatie en Toerisme	-245	-344	-254	90
3.3	Landbouw en agribusiness	-316	-507	-221	286
Totaal lasten		-1.695	-2.526	-2.002	524
Saldo					
3.1	Bedrijven en ondernemers	-811	-1.352	-1.228	125
3.2	Recreatie en Toerisme	-240	-337	-253	85
3.3	Landbouw en agribusiness	-316	-471	-221	249
Totaal saldo		-1.367	-2.160	-1.701	459

4.3 Welzijn

In dit hoofdstuk beschrijven we de doelstellingen zoals die zijn verwoord in de toekomstvisie. Deze programmalijn bestaat uit drie programma's, zoals weergegeven in het Meerjarenprogramma. Daarnaast bestaat de programmalijn uit een groot aantal 'going-concerntaken', waar in deze begroting niet nader wordt ingegaan.

Doelstellingen toekomstvisie

In de toekomstvisie zijn de volgende doelstellingen beschreven:

- Vergroten zelfredzaamheid van mensen
- Het bieden van een (tijdelijk) vangnet voor mensen die buiten de boot (dreigen te) vallen
- Behouden en verbeteren kwaliteit groene ruimte

Programma's

De programmalijn Welzijn bestaat uit een drietal programma's, waarin de doelstellingen voor de komende jaren verder zijn uitgewerkt en toegelicht:

- Meedoen
- Gezond en vitaal
- Samen leven

De transitie en transformatie die in 2015 is ingezet geven wij vorm binnen deze programma's. In deze programma's beschrijven wij de activiteiten en resultaten van de door het Rijk overgedragen taken op het gebied van de Jeugdwet, de Participatiewet en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

We gaan uit van een betrokken samenleving en zijn daarin een betrokken overheid. Mensen zorgen in eerste instantie voor zichzelf en elkaar, maar als dat niet mogelijk is, stappen wij in. De gemeente kenmerkt zich van oudsher als een samenleving met een sterke sociale samenhang. Dit geeft een sterke basis, mensen zijn bereid elkaar te helpen. Vanuit het perspectief van de transformatie is het belangrijk dat wij waar mogelijk deze sociale samenleving te versterken. Daarnaast vinden wij het belangrijk om zicht op te hebben om signalen zodat indien nodig snel zorg of ondersteuning kan worden geboden.

Via 5 uitgangspunten geven wij vorm aan deze visie:

- meer inwoner, minder overheid;
- meer buurt/wijk, minder centraal;
- meer preventief, minder curatief;
- meer integraal, minder versnipperd;
- meer collectief, minder individueel.

In 2018 is ingezet op het versterken van de samenleving, het voorkomen dat mensen in de problemen komen en het goed vorm geven van de zorg en ondersteuning daar waar dat nodig is.

Werk is belangrijk voor mensen, het levert een bijdrage aan de armoedebestrijding en het verhoogt de vitaliteit van mensen. In 2018 sprake van een lichte daling. De gemeente Hardenberg heeft ter bestrijding van armoede het beleidsplan 'leven zonder geldstress' opgesteld. Door het voorkomen van onderwijsachterstanden en de inzet op het voorkomen voortijdig schooluitval willen wij eraan bijdragen dat onze kinderen zich ontwikkelen en een goede start maken op de arbeidsmarkt. Goede onderwijshuisvesting vinden wij hierbij een belangrijk randvoorwaarde.

Veel mensen zorgen voor elkaar en voor zichzelf, het bevorderen van het instanthouden van onze vitale samenleving is belangrijk. Via het gezondheidsbeleid levert de gemeente een bijdrage aan het vitaal en

gezond blijven van mensen (preventie). Wij doen dit door het realiseren van goede voorzieningen waar mensen actief kunnen zijn en het uitvoeren van programma's (middelengebruik, jongeren op gezond gewicht) gericht op het gezond laten opgroeien van kinderen. Het gezond laten opgroeien van onze kinderen bevorderen wij ook door de zorg en ondersteuning die vanuit de Jeugdwet wordt gegeven. In 2018 is de contractering in de jeugdzorg gewijzigd van output gericht naar resultaat gericht. Op deze manier willen wij een focus aan brengen op het resultaat dat voor onze jongeren die de zorg nodig hebben, ook daadwerkelijk wordt bereikt. Ook via het IJslandse model waarvoor wij ons in 2018 hebben aangemeld willen wij de gezondheid van onze jongeren volgen en bevorderen.

Ook in 2018 zijn er diverse initiatieven vanuit de samenleving ontstaan. Via het programma 'sociaal ondernemen' willen wij deze initiatieven bevorderen en ondersteunen. De professionele organisaties zijn gestimuleerd om een bijdrage te leveren aan initiatieven uit de samenleving waardoor de samenwerking wordt versterkt en krachten worden gebundeld.

Bij activiteiten op het gebied van zorg, gezondheid, toeleiding naar arbeid en maatschappelijk activiteiten zoekt of bevordert de gemeente waar mogelijk de samenwerking. Op deze manier bundelen wij de krachten en bevorderen wij een integrale aanpak. Voorbeelden hierbij zijn Vitaal Vechtdal, het Werkbedrijf Regio Zwolle, project vroeg signalering betalingsachterstand en praktische ondersteuning thuis. Ook onze Samen Doen teams werken in de wijken en werken daar samen met inwonersinitiatieven, huisartsen en verenigingen.

4.3.1 Meedoen

Missie

De gemeente Hardenberg wil de kwaliteiten van inwoners en de samenleving benutten en versterken. Zorg, onderwijs en onderlinge hulp staan centraal. We gaan uit van een betrokken samenleving en zijn daarin een betrokken overheid. Mensen zorgen in eerste instantie voor zichzelf en elkaar, pas als dat niet mogelijk is, stappen wij in. De gemeente kenmerkt zich van oudsher als een samenleving met een sterke sociale samenhang. Dit geeft een sterke basis, mensen zijn bereid elkaar te helpen, maar het is hierbij belangrijk dat inwoners ook een vraag durven neerleggen bij de eigen omgeving. Er is vaak enige schroom om dat te doen, mensen vinden het eenvoudiger om naar de gemeente/ overheid te stappen met hun vraag. Onze aandacht blijft voor de groep die niet midden in de samenleving staat, die tussen wal en schip dreigt te raken. Daarbij geldt dat regels moeten, maar dat de mens voorop staat. Verschil durven maken, de inwoner en de professional ruimte geven. Iedereen kan meedoen aan de samenleving, zowel in materieel als immaterieel opzicht. Vertrekpunten hierbij zijn: zelfredzaam, zelfstandig functioneren, de eigen verantwoordelijkheid staat voorop, en de gemeente fungeert als vangnet.

Context, trends en ontwikkelingen

Binnen de programmalijn Meedoen vallen de volgende 4 beleidsvelden:

1. Participatie en werkgelegenheid
2. Bijstand en gemeentelijk minimabeleid
3. Onderwijs, educatie en voorschoolse voorzieningen
4. Wmo-welzijn

Van deze beleidsvelden wordt hieronder kort uiteengezet wat de belangrijkste ontwikkelingen zijn geweest in 2018. Daarna wordt in de tabellen per beleidsveld aangegeven wat de meerjarendoelstelling is, wat we hiervoor willen bereiken en of we bereikt hebben wat we wilden bereiken.

Participatie en werkgelegenheid

De arbeidsmarkt heeft zich momenteel hersteld. Helaas zien we dat mensen met een uitkering in het kader van de Participatiewet hiervan beperkt profiteren: de instroom is ongeveer gelijk aan de uitstroom. Ons samenwerkingsverband met Larcom, via het ATC/Dienstenbedrijf, anticipeert op de herstelde vraag naar werknemers door relaties met regionale werkgevers te versterken en vraaggericht maatwerk te leveren. Zo verbindt het ATC/Dienstenbedrijf de personele vraag van een werkgever aan de wil om te werken van een werkzoekende. Het ATC Dienstenbedrijf heeft een dubbele opdracht. Enerzijds werkgeversdienstverlening, anderzijds het begeleiden vanuit de uitkering naar een arbeidsplaats. We hebben in het ATC Dienstenbedrijf meer focus gelegd op de werkgeversdienstverlening. Dit betekent dat een plaatsing de hoogste prioriteit heeft: dat kan iemand vanuit onze uitkering zijn maar ook bijv. iemand uit een andere gemeente of de WW. Deze verandering in focus sluit meer aan bij de regionale afspraken die we hebben gemaakt binnen het RWB en zal op de langere termijn een bijdrage leveren aan een goed lopende economie en daarmee voor werkgelegenheid.

Het lukt goed om mensen met een arbeidsbeperking bij reguliere werkgevers aan het werk te krijgen. Dit komt mede door de goede afstemming op casusniveau met het onderwijs (pro en VSO) en ondersteuning van werkgevers met loonkostensubsidie en begeleiding.

Inmiddels zijn de mensen die makkelijk op de arbeidsmarkt te plaatsen zijn aan het werk. De mensen die nog in onze 'kaartenbak' zitten hebben een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Met behulp van het project Krachtig Investeren in Kansen (KIK) proberen we ook deze groep zoveel als mogelijk richting arbeidsmarkt te bewegen. Daar waar een werkzoekende zonder gegronde redenen niet wil werken of meewerkt aan een traject, treden we handhavend op.

WSW

De kosten van de WSW dalen minder snel dan het beschikbare Rijksbudget. De oorzaak is dat de uitstroom van mensen in de WSW minder hard gaat dan de korting die het Rijk voor komende jaren heeft doorgevoerd. Met Larcom bespreken wij welke mogelijkheden er zijn om de inleenvergoedingen te verhogen en de kosten voor overhead te verlagen. Dit is een complex vraagstuk omdat we hierbij ook moeten kijken hoe dit zich verhoudt tot aanbestedingsregelgeving. We gaan ervan uit dat we begin 2019 hierover meer duidelijkheid hebben.

Nieuw Beschut werk

Per 1-1-2017 is de wetgeving rond Nieuw Beschut Werk aangescherpt. In september 2016 zijn we begonnen met een tweejarige pilot. Eén van de doelstellingen van de pilot was om een reëel inzicht te krijgen in de kosten van Nieuw Beschut Werk. De pilot is inmiddels geëvalueerd. Eind 2018 heeft de gemeenteraad besloten hoe structureel verder te gaan met Nieuw Beschut Werk.

Bijstand en gemeentelijk minimabeleid

Bijstand

We zetten ons in om inwoners te begeleiden naar werk. Het hebben van werk heeft (vaak) een positief effect op het welbevinden van de inwoner. Door de aantrekkende economie komen er meer kansen op een betaalde baan, ook voor inwoners uit Hardenberg. De eerste tekenen zien wij hierin terug als wij kijken naar de dalende WW-cijfers. Helaas zien we dit minder in de gemeentelijke bijstandscijfers.

Niet voor iedere inwoner is het vinden van een betaalde baan op korte termijn mogelijk. Denk hierbij aan inwoners zonder startkwalificatie. Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger. Daarnaast heeft een deel van de inwoners met een uitkering zodanige problematiek dat plaatsing op de arbeidsmarkt niet gerealiseerd kan worden. Hierbij moet u denken aan zorg- en of schuldenproblematiek, al dan niet in combinatie met een gebrek aan elementaire werknemersvaardigheden. Hier hebben we afgelopen jaar op ingezet met Mobility Mentoring® vanuit de teams Inkomen, Werk, Schulddienstverlening en Samen Doen. Aanvullend hebben we door middel van het project KIK een meer integrale focus gelegd op de ontwikkelingsmogelijkheden van onze inwoners: als iemand met een uitkering is te ontwikkelen richting werk dan doen we dat, kan dat niet dan ligt de focus op maatschappelijke participatie. In de analyse (is iemand ontwikkelbaar) hanteren we een integrale benadering waarbij alle problematiek wordt meegenomen. De hieraan ten grondslag liggende methodiek is breed in de organisatie geborgd zodat onze medewerkers in de Samen Doen Teams, het jongerencluster, inkomensconsulenten en werkconsulenten op een eenduidige manier naar onze inwoner kijken. De regie op casusniveau ligt bij de gemeente, voor de concrete ontwikkeling zullen we samenwerking zoeken met externe partners.

Binnen team Inkomen is de Omgekeerde Toets geïntroduceerd. Naast het toepassen van wet- en regelgeving ontstaat hierdoor meer aandacht voor het te realiseren en gewenste effect. De Omgekeerde Toets creëert ruimte om binnen de – op sommige onderdelen – ‘strakke’ regelgeving vanuit de Participatiewet meer maatwerk te leveren, waardoor een inwoner verder op weg wordt geholpen. De werkwijze vanuit de Omgekeerde Toets sluit aan bij het gedachtegoed van Mobility Mentoring®.

Regelluwe Bijstand

In 2018 zijn we gestart met het onderzoek naar de regelluwe bijstand. Hierbij hebben naast reeds beschikbaar onderzoek, verdere informatie verzameld. Ook ervaringen en evaluaties van experimenten bij andere gemeenten worden hierin betrokken. Begin 2019 zullen we uw raad verder informeren over de stand van zaken rondom de regelluwe bijstand.

Minimabeleid

2018 is het eerste jaar waarin gewerkt is om uitvoering te geven aan het beleidsplan 'Leven zonder geldstress'. Uitwerking hiervan zien we in de volgende zaken. In 2018 zijn vanuit de Klijsmagelden de meedoendagen georganiseerd. Naar aanleiding van resultaten van de enquête die in 2017 is uitgevoerd zijn deze dagen uitgebreid met (sport)activiteiten. Vanuit preventie (veilig huis) hebben we ingezet op het plaatsen van brandmelders. Hiermee bereiken we niet alleen de kinderen, maar ook de ouders. Verder hebben we tijdens de meedoendagen informatie verstrekt over de fondsen die er voor minima zijn. Het Jeugdfonds Sport en Cultuur heeft dit jaar een actievere rol gekregen. Tot slot willen we vermelden dat de eerste stappen gezet zijn voor het realiseren van één voorportaal voor alle kinderfondsen.

Op dit moment hebben we nog geen Stichting Leergeld. Over het (laten) oprichten van een vorm hiervan zijn we in gesprek de landelijke fondsen (Jeugd fonds sport en cultuur en Stichting Leergeld). Recentelijk heeft de afdeling Overijssel van de landelijke toegang Jeugdfonds sport en cultuur het initiatief genomen om te onderzoeken of zij hun werkwijze/toegang met Stichting Leergeld kunnen uitbreiden

Een andere belangrijke ontwikkeling is dat de Gemeentelijke Krediet Bank (GKB) vanaf 1 januari 2020 geen diensten meer aan onze gemeente verleent op het gebied van schulddienstverlening. In 2018 zijn scenario's in beeld gebracht hoe we deze diensten vanaf 2020 vorm kunnen gaan geven. In 2019 zal uw raad in de verdere ontwikkelingen worden meegenomen.

Onderwijs, educatie en voorschoolse voorzieningen

We blijven inzetten op de voorwaardenscheppende gemeentelijke activiteiten op onderwijsgebied, zoals huisvesting en vervoer.

Voortijdig schooluitval van jongeren willen we voorkomen. Evenals onder het kopje bijstand staat vermeld, zetten we ook hier in op de doelstelling dat jongeren een startkwalificatie behalen. We benaderen de jongeren hierbij persoonlijk.

We werken we samen met diverse partners; rijksoverheid, onderwijsinstellingen, RMC-regio IJssel-Vecht (Regionale Meld- en Coördinatiepunten), Leerplicht, Samen Doen, Werk & Inkomen en het UWV. De taken van het RMC zijn preventief; voorkomen schooluitval en curatief; terugleiden naar een school of opleidingstraject.

Het is het belangrijk dat het aanbod van het onderwijs aansluit bij de vraag van de arbeidsmarkt en vice versa. We zorgen voor een doorgaande lijn en willen voorkomen dat jongeren aanspraak moeten maken op de bijstand.

In het kader van Passend Onderwijs en de Jeugdwet stemmen de schoolbesturen en de gemeenten in de regio de visies op elkaar af. Onderwijs en gemeenten hebben te maken met dezelfde kinderen/jongeren en dezelfde ouders. Beide streven ernaar om de gezinnen op een praktische manier en in de eigen omgeving van het kind de ondersteuning en hulp te bieden. Deze ondersteuning en hulp kan onderwijs- en zorggerelateerd zijn. Op deze manier krijgen kinderen/ jongeren de steun die zij nodig hebben om goed maatschappelijk te functioneren. Het leerlingenvervoer en de onderwijshuisvesting hebben ook duidelijke raakvlakken waarvoor een goede samenwerking essentieel is.

Verder hebben we extra aandacht besteed aan de lokale samenwerking. Dit gebeurt onder de noemer Brede of Lokale School ontwikkeling. Scholen en voorschoolse opvang uit een kern of wijk komen meerdere keren per jaar bij elkaar. Het doel is om het onderwijs, sport, cultuur en zorg voor kinderen van 0 tot en met 12 jaar op lokaal niveau beter op elkaar af stemmen.

Extra impuls voorschoolse voorzieningen

In 2018 hebben we een onderzoek uitgevoerd naar het voor- en vroegschoolse educatie (VVE) beleid in samenhang met de wettelijk verplichte uitbreiding van de VVE van 10 naar 16 uur. In 2019 maken we op basis van deze analyse uitvoeringsafspraken kwaliteit en bereik van VVE met voorschoolse voorzieningen en scholen.

In 2018 is op basis van de resultaten van de pilot "inzet voorschoolse voorzieningen in plaats van jeugdhulp" een voorstel voorbereid voor een nieuwe regeling kinderopvang op grond van een sociaal medische indicatie (smi).

Deze regeling is bedoeld om in complexe gezinssituaties de situatie te normaliseren door tijdelijk reguliere kinderopvang in te zetten. Uit de ervaring met de pilot bleek dat het vervallen van de eigen bijdrage zorgmijding vanwege de eigen bijdrage in de huidige regeling kon voorkomen. Problemen worden daardoor eerder opgelost en verergeren niet. Eind december/begin januari wordt de raad een voorstel voorgelegd de huidige smi verordening in te trekken. Daarna kan de nieuwe door het college vast te stellen regeling zonder de eigen bijdrage van kracht worden.

Onderwijshuisvesting

In 2018 zijn we geconfronteerd met stijgende kosten voor de onderwijshuisvesting. Dat heeft tot opwaartse bijstelling van ramingen geleid.

1. Bij de Matrix is tijdelijke huisvesting gerealiseerd voor 4 groepen. Zodoende kan het onderwijs ongehinderd doorgang vinden terwijl wij samen met de schoolbesturen de definitieve oplossing voor de huisvesting in de Marslanden ontwerpen.
2. De bouw van de nieuwe school in Schuinesloot is begonnen; een mooi project waarbij de school en het aanpalende dorpshuis met elkaar worden verbonden.
3. OBS De Regenboog is voorzien van een tijdelijke uitbreiding om de ontstane toename van het aantal leerlingen te accommoderen.
4. De aanbesteding van de nieuwbouw van de Professor Waterinkschool is afgerond. In het eerste kwartaal van 2019 kan volgens planning de bouw van start gaan.
5. Bij De Nieuwe Veste is sprake van groei van het aantal leerlingen. Wij zijn in gesprek met het schoolbestuur over de tijdelijke en permanente oplossing van de hieruit voortvloeiende huisvestingsvraagstukken.
6. In Bruchterveld is men in een vergevorderd stadium met de uitwerking van de plannen voor de nieuwe school, ook hier in verbinding met het dorpshuis.
7. Ook voor de nieuwbouw van de OBS Baalder en de Albertus Risaeusschool is de plannenmakerij in de laatste fase.

Voor de twee laatstgenoemde projecten verwachten wij in het eerste kwartaal van 2019 met concrete voorstellen te komen.

WMO-welzijn

Onze visie vanuit WMO-welzijn is: het benutten en versterken van kwaliteiten van inwoners en de samenleving. Wij kunnen als gemeente de zelfredzaamheid en de eigen kracht van de inwoners en samenleving bevorderen. Zo ondersteunen we doelgroepen (jongeren, ouderen, minima, gehandicapten) op basis van het criterium 'zelfredzaamheid'. Hierdoor neemt onze verantwoordelijkheid af. We bieden alleen hulp als het nodig is en gaan uit van maatwerk. Alle inzet is er op gericht om de inwoner in kwestie zo lang mogelijk aan de maatschappij te laten deelnemen. We streven naar een inclusieve samenleving. Hierin telt iedereen mee en kan iedereen zich verplaatsen en participeren. Ook wanneer er sprake is van een fysieke, zintuiglijke of psychiatrische aandoening.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
Beleidsveld 1: Participatie en werkgelegenheid		
<p>We bevorderen zelfredzaamheid en participatie. Zo vinden meer mensen zonder werk een betere aansluiting tot de arbeidsmarkt.</p>	<p>Wij richten ons als gemeente op dienstverlening aan werkgevers. Zo komen meer mensen met een uitkering en/of een beperking aan het werk. Hiervoor zetten we in op het maken van (banen)plannen met werkgevers, waarbij we extra aandacht hebben voor arbeidsgehandicapten en jongeren. Ook participeren wij als gemeente in het Werkbedrijf Regio Zwolle. In dit samenwerkingsverband met 14 gemeenten, UWV, werkgevers, werknemersvertegenwoordiging en onderwijs geven we vorm aan de invulling van de doelstelling.</p>	<p>Ja; middels het werkbedrijf regio Zwolle werken we aan een gezamenlijke werkgeversdienstverlening. Binnen de subregio Dalfsen/Ommen/Hardenberg is er, samen met het UWV, elke maandag overleg over matching van vacatures aan werkzoekenden.</p>
	<p>Ontwikkeling naar vermogen is het uitgangspunt. Inwoners die kunnen werken worden begeleid naar werk. Wij bekijken hoe inwoners die niet kunnen werken toch van meerwaarde kunnen zijn; voor henzelf en voor de maatschappij. Uitgangspunt hierbij is maatwerk waarbij we in eerste instantie uitgaan van wat onze inwoners kunnen en willen.</p>	<p>Ja; onder andere door een brede implementatie van Mobility Mentoring® kijken we "breed" naar eventuele belemmeringen van onze inwoners. Daarnaast proberen we door middel van het project Krachtig Investeren in Kansen (KIK) ook de mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt te activeren en waar mogelijk aan het werk te krijgen.</p>
<p>We willen een eenduidige benadering van werkgevers. Daarom geven we onder andere via het Dienstenbedrijf, het Werkbedrijf Regio Zwolle en de één-werkgeversbenadering uitvoering aan de Participatiewet.</p>	<p>We ondersteunen het plaatsen van mensen met en zonder een beperking op de arbeidsmarkt. Het liefst in reguliere banen, eventueel met (financiële) ondersteuning.</p> <p>Voor inwoners die wel arbeidscapaciteit hebben maar vanwege hun arbeidsbeperking niet plaatsbaar zijn bij reguliere werkgevers is er beschut werk.</p> <p>Waar mogelijk maken we sluitende afspraken met werkgevers, waarbij partijen zich aan elkaar committeren.</p> <p>We doen een integraal aanbod aan werkgevers voor de invulling van vacatures. Dit aanbod komt vanuit de</p>	<p>Ja; in samenwerking met het Pro en VSO plaatsen we mensen die niet zelfstandig het wettelijk minimum loon kunnen verdienen succesvol op de arbeidsmarkt.</p> <p>Ja; de pilot is succesvol verlopen. Eind 2018 is aan de gemeenteraad een voorstel gedaan om de pilot regulier te maken.</p> <p>Ja; dit doen we met name via het Werkbedrijf Regio Zwolle. Hierin participeren, naast het onderwijs en werknemersvertegenwoordiging ook werkgevers. ja: zie hier boven.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>WW (UWV), Participatiewet (gemeenten) en WSW (SW-bedrijven).</p> <p>Wij stemmen als gemeente de strategie en het in te zetten instrumentarium hierbij regionaal af.</p> <p>We geven werkgevers in de regio op deze manier helderheid over de mogelijkheden. Daarnaast zorgt de lokale uitvoering voor korte lijnen met werkgevers.</p>	
Beleidsveld 2: Bijstand en gemeentelijk minimabeleid		
<p>We zorgen ervoor dat iedereen die recht heeft op een (bijzondere) bijstandsuitkering deze ontvangt.</p>	<p>Zorgen voor tijdig en correct toekennen van uitkeringen</p>	<p>Ons inkomensbeleid wordt steeds meer ingericht naar de filosofie van Mobility Mentoring®. Individueel maatwerk wordt toegepast, onder andere met behulp van de Omgekeerde Toets, en er wordt rekening gehouden met de kansen op participatie en zelfredzaamheid bij het al dan niet toekennen van een uitkering.</p> <p>Inzet op handhaving en fraudebestrijding alsmede preventie van fraude. Dit gebeurt zowel in lokaal als regionaal verband.</p>
<p>We stimuleren sociale cohesie en informele zorg (waaronder mantelzorg).</p>	<p>Bij het uitgaan van de eigen kracht hoort ook keuzevrijheid voor de inwoner. Dit stimuleren we door de inzet van een Persoonsgebonden budget. Ook vragen we de inwoner om een eigen financiële bijdrage of een bijdrage in natura te doen als tegenprestatie. We organiseren als gemeente de ondersteuning zo dichtbij mogelijk: zowel in fysieke zin (gebiedsgericht) als in sociale zin (laagdrempelig). Zo staat de vraag of behoefte van de inwoner centraal.</p> <p>Met partners in het veld werken we aan het versterken van gemeenschappen en gemeenschapszin. We nemen taken</p>	<p>In 2018 hebben wij een vervolg gegeven aan het trainen van de Samen Doen teams, de consultants Werk en Inkomen en medewerkers van Eurowijzer op de methodiek Mobility Mentoring®. Deze training biedt handvatten om inwoners te versterken (in hun eigen kracht te zetten) en te ontwikkelen.</p> <p>In de uitvoering van het beleidsplan 'Leven zonder geldstress' en de notitie 'Alle kinderen mogen meedoen' werken wij samen met</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>niet over van maatschappelijke partners, maar versterken hen en hun waarde. Maatschappelijke partners kunnen plaatselijk belangen zijn, kerken, verenigingen, maar ook professionele organisaties. Elkaar vinden en versterken is hiervoor essentieel. Wij hebben hier als gemeente een verbindende en faciliterende rol door andere de bijeenkomsten van de ontwikkelgroep minima te organiseren en te faciliteren.</p>	<p>diverse maatschappelijke partners. Daarnaast ontmoeten deze partners elkaar een aantal keren per jaar, in de ontwikkelgroep onder de regie van de gemeente, om hun werkzaamheden, signalen en ontwikkelingen in relatie tot het minimabeleid te delen. Zij zoeken waar mogelijk hierin de samenwerking. Hiermee intensiveren wij het huidige netwerk.</p>
<p>Het aantal 'huishoudens met een inkomen van minder dan 110% van het sociaal minimum' daalt tot onder de 10%. In 2013 was dit percentage 10,7%. Deze daling bereiken we door middel van preventief, activerend en curatief beleid.</p>	<p>In 2018 is er een nieuw armoedebelidsplan gepresenteerd. De integrale intake die sinds januari 2017 onder gemeentelijke vleugels wordt uitgevoerd heeft een belangrijke rol. Partijen als Samen Doen en EuroWijzer zijn belangrijke samenwerkingspartners.</p> <p>In 2018 is het preventieve, activerende en curatieve beleid voortgezet. We zetten meer in op het financieel voorlichten van ouders en kinderen. Dit komt ook terug in de notitie 'Alle kinderen mogen meedoen'. De Klijsma-gelden zetten wij dan ook in om kinderen de kans te geven mee te doen en zich te ontplooiën in Hardenberg.</p>	<p>In 2018 hebben wij ons preventieve en activerende beleid (obv Beleidsplan en Notitie Alle kinderen mogen meedoen) voortgezet. Voorbeelden van opgestarte/lopende projecten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Project Vroegsignalering van betalingsachterstand in samenwerking met woningcorporaties, Vitens, Zilveren Kruis; - Project 1 portaal voor fondsen sport, cultuur en leergeld in samenwerking met landelijke organisaties en het Jeugdfonds Sport & Cultuur; - de werkzaamheden van Raad&Recht, Eurowijzer en Humanitas om inwoners te ondersteunen met financiële vraagstukken.
<p>We zorgen voor adequate schuldhulpverlening, gericht op preventie en het voorkomen van terugval.</p>	<p>Sinds 1 januari 2018 voert de Gemeente Hardenberg zelf de intake schuldienstverlening uit. Eerste resultaten geven weer dat partijen zoals Samen Doen en team Inkomen sneller een beeld krijgen van de</p>	<p>De intake voeren wij sinds 2018 structureel intern uit. Dit heeft naast de al genoemde voordelen ook voordelen op het toetsen van de aan te bieden diensten. De intaker doet een aanmelding bij de GKB met de</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>schuldensituatie van de klant. Dit komt door de korte lijn met de consulent die de intake uitvoert. Deze pilot van 1 jaar evalueren wij en continueren wij waar mogelijk in een vaste structuur binnen het nieuwe armoedebeleidsplan.</p> <p>Met de Gemeentelijke Kredietbank hebben wij nauw contact om terugval te voorkomen bij inwoners.</p>	<p>benodigde dienst (denk aan budgetbeheer/schuldregeling) en de GKB voert dit uit.</p> <p>De GKB heeft aangegeven per 1 januari 2020 met 3 GR-gemeenten verder te gaan. Andere gemeenten kunnen niet meer inkopen bij de GKB per 2020. In de gemeente Hardenberg zijn we in 2018 gestart met een onderzoek voor andere opties, dit zullen we in 2019 afronden.</p>
Beleidsveld 3: Onderwijs, educatie en voorschoolse voorzieningen		
<p>Het terugdringen van het aantal vroegtijdige schoolverlaters. Jongeren moeten in principe een startkwalificatie (Havo of MBO-niveau 2diploma) behalen.</p>	<p>De gemeente stimuleert en faciliteert de aansluiting van het MBO- en waar mogelijk HBO-onderwijs op de arbeidsmarkt. Ook spant de gemeente zich in om meer afstudeermogelijkheden (onderzoeken, projecten) voor hoger opgeleiden in de regio beschikbaar te krijgen. Hiervoor zoekt de gemeente samenwerking met MBO-/HBO-scholen en werkgevers in de sectoren techniek, toerisme, zorg en zakelijke dienstverlening.</p>	<p>Er is een goede overlegstructuur tussen de scholen en gemeente. Ook het bedrijfsleven is aangehaakt.</p> <p>Op diverse onderwerpen wordt de samenwerking gezocht in o.a. het opzetten van Techniek Lokaal in de regio.</p>
	<p>De gemeente streeft naar ontwikkeling van het Regionaal Techniekcentrum (RTC) tot volwaardig techniekcentrum, waarin nieuwe medewerkers voor de maakindustrie worden opgeleid.</p>	<p>Gemeente is samen met scholen en bedrijven gesprekspartner RTC 2020</p>
	<p>In het kader van leerplicht/RMC (regionaal meld- en coördinatiecentrum) voert de gemeente diverse taken en projecten uit. Deze zijn vooral gericht op het voorkomen en vroegtijdig oppakken van schooluitval. In deze aanpak zoeken we de samenwerking met de</p>	<p>Vanuit de samenwerking Leerplicht/RMC Regio IJssel-Vecht is al veel gerealiseerd: regionale verzuimprotocollen ; ambtsinstructies; software voor leerlingenadministratie; regionaal overleg met het Openbaar Ministerie en de Raad voor de</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	Samen Doen-teams, het ATC Dienstenbedrijf en de arbeidsmarkt om een goede uitstroom te realiseren.	<p>Kinderbescherming.</p> <p>Verder worden de eerste stappen gezet richting de volgende speerpunten (volgens het beleidsplan 2017-2020):</p> <ul style="list-style-type: none"> - kwaliteitsimpuls voor de uitvoering van Leerplicht- en RMC-functie; - aansluiting ondersteuningsstructuur vo-en mbo-scholen met de lokale toegangen; - gezamenlijke agenda onderwijs/RMC/jeugdwerkloosheid; - oud-voortijdig schoolverlaters in beeld houden en (blijven) activeren; - ouderbetrokkenheid; - deskundigheidsbevordering; - communicatie naar jongeren, ouders en professionals. <p>Ook versterken we de integrale verbinding tussen de uitvoering en de beleidsterreinen.</p>
Mogelijkheden voor algemene ontwikkeling peuters 2,5 – 4 jaar + intensief voorschools aanbod voor doelgroeppeuters (voorschoolse educatie)	Actualiseren van de uitvoeringsafspraken kwaliteit en bereik van voor- en voerschoolse educatie met voerschoolse voorzieningen en scholen voor 2019.	Nee, de uitvoeringsafspraken zijn nog niet herzien, dat gebeurt in 2019 op basis van een in 2018 uitgevoerde analyse van het vve beleid in samenhang met de wettelijk verplichte uitbreiding van de vve van 10 naar 16 uur per week in 2020.
	Scholingsaanbod voor pedagogisch medewerkers in 2018 om in 2019 om aan de wettelijke eis van taalniveau 3F te voldoen voor pedagogisch medewerkers in de voerschoolse voorzieningen.	Ja, de taaltoets heeft in 2017 plaatsgevonden en er heeft in 2018 een bijscholing plaatsgevonden voor medewerkers die het benodigde niveau nog niet gehaald hebben. Ook werd in 2018 deelgenomen aan trainingen gericht op verbetering van de kwaliteit van de vve.
Bewaken kwaliteit kinderopvang	In 2018 gelden nieuwe wettelijke kwaliteitseisen voor kinderopvang (Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang). Ook de manier waarop toezicht wordt gehouden verandert. Accent ligt op het toetsen van de pedagogisch praktijk. De kosten voor het toezicht zullen stijgen. Het Rijk verhoogt de bijdrage voor het toezicht. Via de	Alle kinderopvangvoorzieningen zijn op een nieuwe manier en op nieuwe regels gecontroleerd. Alle mensen, die werken in de kinderopvang of aanwezig zijn op een locatie waar kinderen worden opgevangen, zijn geregistreerd in het Personen Register Kinderopvang.

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	septembercirculaire 2017 wordt de hoogte van de bijdrage bekend gemaakt.	
Vervoersvoorziening leerlingen integreren in doelgroepenvervoer	Medio 2018 wordt het leerlingenvervoer onderdeel van het doelgroepenvervoer. We zetten in op maatwerk en afstemming met ander vervoer en behoud van de kwaliteit van het leerlingenvervoer.	Het leerlingenvervoer is sinds 1 augustus 2018 ondergebracht bij de vervoerder voor al het doelgroepenvervoer, Munckhof. De wijziging van vervoerder zorgde in de eerste maanden voor klachten. Deze worden direct opgepakt en in overleg met ouders opgelost. Prioriteit ligt bij het borgen van de kwaliteit van het vervoer. In 2019 wordt de onderlinge afstemming van de vervoersstromen opgepakt.
Goede afstemming/samenwerking tussen de gemeente en het onderwijs.	De visies van de gemeente en het onderwijs verder uitwerken; dit richt zich onder andere op de volgende zaken: <ul style="list-style-type: none"> • de zorgstructuur in en om de school • de inzet van de ondersteuning • het leerlingenvervoer • de Participatiewet • leerplicht • voorzieningen op grond van Wmo • de inzet van PGB's • de onderwijshuisvesting 	In 2018 zijn gemeente, onderwijs en GGD een samenwerking aangegaan om nog intensiever samen te werken op gebied van jeugdhulp en onderwijs. Het doel is om meer preventief te werken zodat de jeugd in Hardenberg sneller wordt geholpen.
Uitvoering geven aan de gemeentelijke zorgplicht voor de onderwijshuisvesting	We gaan OBS De Regenboog voorzien van tijdelijke uitbreiding.	De Regenboog is conform planning uitgebreid.
Uitvoering geven aan de gemeentelijke zorgplicht voor de onderwijshuisvesting	Het alsnog bekostigen van een voorgefinancierd gebouwdeel van het Greijdanus college	Het Greijdanus college heeft reeds een belangrijk deel van de compensatie ontvangen voor de voorgefinancierde middelen. Na het afwikkelen van de resterende juridische en financiële formaliteiten kan dit dossier worden afgerond.
Beleidsveld 4: WMO-welzijn		
Versterken van de samenleving door inzet op Sociaal Ondernemen	We vervolgen het programma "Sociaal ondernemen". Zo creëren we een sociaal landschap dat past bij de transformatie. Dit programma is	In 2018 zijn bepaalde initiatieven uit de samenleving doorontwikkeld en zijn nieuwe initiatieven ontstaan. Voorbeelden zijn: De Makelij in

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>gericht op het brede sociale domein. In 2018 blijft dit een belangrijk speerpunt van de gemeente. Met dit programma willen we de samenleving veel meer een kans geven in het krachtenveld dat nu gedomineerd wordt door de overheid en de markt. Rollen veranderen, bekostiging wordt anders en we moeten als gemeente meer loslaten. Dit is nodig om de systeemwereld te laten aansluiten op de leefwereld van de gemeenschappen. Het doel: het versterken van de samenleving, een impuls geven aan preventief beleid en het terugdringen van het onnodig een beroep doen op de individuele voorzieningen.</p>	<p>Dedemsvaart, De Hardenbergse Uitdaging en InBeeld. In deze initiatieven zien we, dat ook de samenwerking wordt gezocht met professionele organisaties. Met onder andere De Stuw, Larcom, Vluchtelingenwerk, AZC en de bibliotheek. Ook zijn de professionele organisaties gestimuleerd om een bijdrage te leveren aan initiatieven uit de samenleving waardoor de samenwerking wordt versterkt en krachten worden gebundeld. Een voorbeeld is het aanstellen van een coördinator mantelzorg</p>
<p>Kwalitatief betere ondersteuning van kwetsbare inwoners door integraal werken en het bieden van maatwerk</p>	<p>De ondersteuning aan kwetsbare inwoners gebeurt vanuit de Samen Doen-teams.</p>	<p><i>Samen Doen</i> Het Samen Doen team is een pilot tot 1 januari 2019. In 2018 hebben wij gekeken op welke manier wij de pilot kunnen omzetten naar een definitieve organisatievorm van Samen Doen. Er is gekozen om in 2019 de Samen Doen team in de huidige vorm te continueren en 2019 te gebruiken om de definitieve organisatievorm verder uit te werken.</p>
	<p>Bij het uitgaan van de eigen kracht hoort ook keuzevrijheid voor de inwoner. Dit stimuleren we door de inzet van een Persoonsgebonden budget. Ook vragen we de inwoner om een eigen financiële bijdrage of een bijdrage in natura te doen als tegenprestatie. We organiseren als gemeente de ondersteuning zo dichtbij mogelijk: zowel in fysieke zin (gebiedsgericht) als in sociale zin (laagdrempelig). Zo staat de vraag of behoefte van de inwoner centraal.</p>	<p><i>Keuzevrijheid</i> In de gesprekken met de inwoners door de Samen Doen teams wordt aangegeven dat de inwoner zelf mag bepalen waar zij haar ondersteuning afneemt. Samen Doen kijkt altijd wat de inwoner zelf nog kan of waarin het sociaal netwerk of een voorliggende voorziening ondersteuning kan bieden. Indien dit niet toereikend is, heeft de gemeente met meer dan 60 zorgpartijen een contract voor het bieden van maatwerkvoorzieningen. Als een inwoner andere ondersteuning wenst, dan kan PGB uitkomst bieden.</p>
	<p>Een belangrijk onderdeel voor ondersteuning aan kwetsbare</p>	<p><i>Onafhankelijke cliëntondersteuning</i> Tot 2018 hadden wij de</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>inwoners is de onafhankelijke cliëntondersteuning. Wij zijn als gemeente verantwoordelijk voor het organiseren van onafhankelijke cliëntondersteuning. Dit betekent dat we inwoners kunnen ondersteunen met informatie, advies en algemene ondersteuning die bijdraagt aan het versterken van de zelfredzaamheid en participatie. Onafhankelijke cliëntondersteuning wordt als gescheiden functie toegevoegd aan het gebiedsteam. Daarnaast organiseren we vrijwillige cliëntondersteuning als algemene voorziening. Voor de ontwikkeling van de onafhankelijke cliëntondersteuning voeren we met ingang van 2018 een verbeterplan door.</p>	<p>onafhankelijke cliëntondersteuning belegd bij MEE, De Stuw, RIBW en De Kern. Echter constateerden we met Samen Doen dat de vorm niet optimaal was. De onafhankelijkheid kwam in het geding (de organisaties leveren immers medewerkers voor de Samen Doen Teams), de kosten waren erg hoog en de rapportages waren beneden de maat.</p> <p>In 2017 hebben we geadviseerd over te stappen naar Zorgbelang Overijssel. Vanaf 2018 voeren zij voor ons de onafhankelijke cliëntondersteuning uit. Mocht er een dermate complexe casus zijn, dan werkt Zorgbelang samen met MEE.</p> <p>We zien hierdoor een toename in bekendheid en gebruik.</p> <p>Tevens hebben we sinds november 2017 een ombudsvrouw. De uitvoering van de ombudsfunctie voldoet aan de verwachtingen van de gemeenteraad. We verlengen het contract met de ombudsvrouw n.a.v. de eerste presentatie in de Raad, met een jaar.</p>
Lokale aanpak beschermd wonen	Met ingang van 2020 wordt Beschermd Wonen een lokale verantwoordelijkheid. Daarom zetten we eind 2018 een eerste stap in het ontwikkelen van een plan van aanpak met als focus een meer lokale aanpak per 1 januari 2020.	De doordecentralisatie van Beschermd Wonen is uitgesteld naar 2021. Zowel regionaal als lokaal wordt gekeken hoe deze doordecentralisatie vorm kan krijgen. In 2018 hebben we in kaart gebracht wat de lokalen opgaven gaan worden, denk hierbij aan woonopgaven, toegang, werk en inkomen. De lokale opgaven worden in 2019 verder uitgewerkt.
Alle inwoners, jong en oud – voor zover die ertoe in staat zijn, leveren op vrijwillige basis een bijdrage aan de maatschappij.	De ondersteuning van vrijwilligers geven we de komende jaren vorm langs drie lijnen: 1. Stimuleren 2. Faciliteren	Via het Servicepunt vrijwilligerswerk van de Stuw krijgen vrijwilligersorganisatie ondersteuning en advies. Stichting Present heeft het

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>3. Waarden Langs deze drie lijnen willen wij vrijwilligers werven voor het werk (stimuleren) en de vrijwilligers en hun organisaties steunen (faciliteren). Ook verdient het werk van de vrijwilligersorganisaties onverminderd een compliment (waarderen).</p> <p>In 2018 organiseren we de beursvloer in samenwerking met de Hardenbergse Uitdaging, Ondernemershuis voor het Vechtdal en de Stuw.</p>	<p>vrijwilligerswerk via eenmalige klussen gestimuleerd.</p> <p>In het najaar van 2018 zijn 138 vrijwilligers in het zonnetje gezeten en hebben een theatervoorstelling aangeboden gekregen.</p> <p>Op 14 februari 2018 is voor de vierde keer de beursvloer georganiseerd. Hier vinden vrijwilligersorganisaties en bedrijfsleven elkaar. In totaal zijn 71 matches afgesloten.</p>
<p>We versterken sociale cohesie en informele zorg (waaronder mantelzorg).</p>	<p>Met partners in het veld werken we aan het versterken van gemeenschappen en gemeenschapszin. We nemen taken niet over van maatschappelijke partners, maar versterken hen en hun waarde. Maatschappelijke partners kunnen plaatselijk belangen zijn, kerken, verenigingen, maar ook professionele organisaties. Elkaar vinden en versterken is hiervoor essentieel en de gemeente heeft hierin een verbindende en faciliterende rol. Denk bijvoorbeeld aan het organiseren en faciliteren van de bijeenkomsten van de ontwikkelgroep minima.</p> <p>In 2017 hebben we een onderzoek</p>	<p>In 2018 hebben we een nieuw uitvoeringsplan 'Mantelzorg doe je samen' geschreven. De rode draad in dit plan is het opzetten van een mantelzorgnetwerk. We willen versnippering tegen gaan door één lokaal punt te hebben voor alles op het gebied van mantelzorg. Partijen in het veld zijn samen aan de slag gegaan om het mantelzorgnetwerk op te bouwen. Er is inmiddels een coördinator aangesteld en vanaf 1 januari 2019 gaan we van start.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>uitgevoerd naar de behoeften en wensen van mantelzorgers op het gebied van ondersteuning en waardering. Op basis van de resultaten van dit onderzoek gaan we het uitvoeringsplan herijken. Zo kunnen we hier vanaf 2018 mee aan de slag.</p> <p>Samen met mantelzorgers en vrijwilligers(organisaties) en gebiedsteams zetten we onder andere in op informatie, advies en maatwerkondersteuning. Hierbij kijken wij naar vernieuwende werkwijze en ondersteuningsmogelijkheden die aansluiten bij de veranderingen in de samenleving en het maatschappelijk initiatief. Hierop passen wij ook onze financiering aan. Zo komt er meer ruimte voor sociale initiatieven en ondernemers</p>	
<p>Bevorderen van participatie en zelfredzaamheid</p>	<p>Wij moeten als gemeente de zelfredzaamheid en de participatie van personen met een beperking of met chronische psychische of psychosociale problemen zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving ondersteunen. Iedereen moet noodzakelijke algemene dagelijkse levensverrichtingen kunnen uitvoeren en een gestructureerd huishouden kunnen voeren.</p> <p>Wij willen deze zelfredzaamheid en participatie bereiken door individuele begeleiding en groepsbegeleiding. Dit zijn de eisen aan deze begeleiding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het Sam en Doen team biedt kortdurende begeleiding zo veel als mogelijk zelf. 	<p>Net als voorgaande jaren hebben wij ook in 2018 ingezet op de zelfredzaamheid van onze inwoners. Samen Doen kijkt altijd wat de inwoner zelf nog kan of waarin het sociaal netwerk kan ondersteunen. Als een algemene voorziening kan worden ingezet, denk bijvoorbeeld aan welzijnsactiviteiten, zoals een koffieochtend, het maatjesproject, ANWB automaatje of een buurtmaaltijd om inzet van een maatwerkvoorziening te voorkomen werd dit nagestreefd. Een maatwerkvoorziening wordt pas ingezet als een algemene voorziening niet toereikend is.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn algemene voorzieningen niet toereikend? Dan zetten we in op maatwerkvoorzieningen. • Toegang loopt via het Samen Doen team. <p>In 2018 bekijken we hoe we het beleid kunnen aanpassen: zo willen we collectieve en algemene ondersteuningsvormen meer doelmatig en efficiënt maken.</p>	<p>In 2018 hebben wij ingezet op de transformatie van het leveren van de ondersteuning aan onze inwoners. Zo is de pilot Thuis Support (laagdrempelige kortdurende ondersteuning aan inwoners) in Hardenberg gestart.</p>
Maatwerk voor chronisch zieken en gehandicapten	<p>Met ingang van 1 januari 2015 is een gemeentelijke collectieve zorgverzekering via Zilveren Kruis geïntroduceerd voor iedereen met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm. Deze verzekering biedt aanvullende dekking voor kosten die chronisch zieken en gehandicapten veelal maken. Deze collectieve zorgverzekering wordt beschouwd als een voorliggende voorziening. Ten opzichte van de aanvraag om individuele bijzondere bijstand. Het gebruik van deze voorziening is het laatste jaar fors gestegen met 24%.</p> <p>In 2018 blijven gebruik maken van het aanbod van Zilveren Kruis en blijven wij inzetten op een aantrekkelijk aanbod.</p>	<p>In 2018 hebben we blijvend gebruik gemaakt van de collectieve zorgverzekering van Zilveren Kruis voor onze inwoners met een laag inkomen en chronische zieken en gehandicapten. De deelname is met 8,4% gestegen t.o.v. het jaar ervoor. Op dit moment maken 1117 inwoners gebruik van de collectieve zorgverzekering.</p> <p>Met Zilveren Kruis is in 2018 een contract afgesloten voor twee jaar en kan jaarlijks worden opgezegd.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
Ondersteuning huishouden	De ondersteuning in het huishouden is in 2017 gewijzigd door de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp beter af te stemmen op de wensen en behoeften van onze inwoners. We blijven in 2018 de ontwikkelingen nauw volgen om ervoor te zorgen dat de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp blijft aansluiten.	In 2018 is de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp voortgezet. Op dit moment maken 772 inwoners gebruik van de voorziening. Dit is een stijging van bijna 10% ten opzichte van voorgaand jaar. Er zijn aan tien zorgaanbieders een contract gegund.
Afspraken woningcorporaties	<p>Wij maken met wooncorporaties Beter Wonen Vechtdal en De Veste jaarlijks afspraken over hun bijdrage aan de realisatie van de woonvisie. Deze leggen we vast in prestatieafspraken. De sociale aandachtsgebieden is een belangrijk onderdeel van het maatregelenplan 2017-2019 en daarmee de prestatieafspraken.</p> <p>In de afspraken leggen we vast wat de bijdrage van de corporatie is op het gebied van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leefbaarheid in de buurten en kernen; - voorlichting in het kader van seniorenhuisvesting; - huisvesting van vergunninghouders. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leefbaarheid heeft de continue aandacht bij de woningbouwprogrammering en het dagelijkse (sociale) beheer in buurten en kernen • Via Lang zult u wonen bijeenkomsten en huisbezoeken worden ouderen geïnformeerd over de huisvestingsmogelijkheden. • De taakstelling voor de huisvesting van statushouders in ook dit jaar gehaald
Inkoop maatwerkvoorzieningen	In september 2015 is de nieuwe raamovereenkomst maatwerkvoorzieningen Wmo 2015 Ommen-Hardenberg ingegaan. Deze is tot stand gekomen op basis van	De raamovereenkomst Maatwerkvoorziening Wmo 2015 is in 2018 met een jaar verlengd tot september 2019. Dit betreft de laatste verlenging van dit contract.

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>een proces van sociaal contracteren en heeft het kenmerk van outputgerichte bekostiging. Dit betekent dat vooraf het te bereiken resultaat en budget van de in te zetten zorg wordt bepaald.</p>	
	<p>Voor de voortgang en verdere ontwikkeling van het model vonden in 2016 diverse evaluatiebijeenkomsten plaats met Samen Doen Teams en professionals van de zorgaanbieders. De uitkomsten van deze bijeenkomsten hebben onder andere geleid tot aanpassingen voor het berekenen van het budget en vergoeden van noodzakelijke kosten voor vervoer. Verder is de overeenkomst met een jaar verlengd tot september 2018.</p>	<p>In 2018 hebben wij ingezet op de transformatie van het leveren van de ondersteuning aan onze inwoners. Zo is de pilot Thuis Support. Doel van deze pilot is het bieden van laagdrempelige kortdurende ondersteuning aan inwoners zonder indicatie. Uit de evaluaties blijkt dat de pilot een meerwaarde is op de bestaande raamovereenkomst, omdat snelle, kortdurende en laagdrempelige ondersteuning kan worden ingezet.</p>
	<p>In 2018 zetten wij verder in op de transformatie van het leveren van zorg. Items die de aandacht hebben zijn: ontwikkelen van algemene voorzieningen, meer benutten van de professionaliteit van de aanbieder en investeren in het voorliggend veld en preventie.</p>	<p>Tevens hebben wij in 2018 een bijeenkomst georganiseerd voor alle gecontracteerde partijen om de samenwerking en transformatie met elkaar te evalueren. Uit deze bijeenkomst blijkt, ten opzichte van 2016, dat er steeds meer onderlinge samenwerking is, de uitvoering steeds beter gaat en de ambities van het maatschappelijk domein nog steeds worden gedeeld.</p>
	<p>Per 1 mei 2018 eindigt het huidige contract voor de inkoop van hulpmiddelen. In het voorjaar van 2018 bekijken we of wij het contract verlengen, of dat we opnieuw aanbesteden. Daarbij bekijken we ook of het verstrekken van hulpmiddelen binnen de wettelijke kaders op een andere manier kan plaatsvinden.</p>	<p>Voor het huidige contract voor de inkoop van hulpmiddelen geldt dat wij deze nog één jaar konden verlengen. Van deze verleningsoptie is inmiddels gebruik van gemaakt. Dit houdt in dat het huidige contract per 1 mei 2020 afloopt. In 2019 gaan we de voorbereiding voor de nieuwe aanbesteding treffen.</p>
<p>Efficiënt en effectief doelgroepenvervoer WMO / jeugd</p>	<p>We willen een integrale oplossing voor het vervoer realiseren. Dit doen we door middel van een regionale aanbesteding met 9 gemeenten voor: het doelgroepenvervoer voor WMO</p>	<p>In 2018 is de aanbesteding afgerond waarbij het doelgroepenvervoer integraal is aanbesteed en georganiseerd. Medio 2018 is gestart met het leerlingvervoer, medio</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden bereiken?
	<p>vervoer sociaal en leerlingenvervoer. Dit leidt tot een efficiënt en effectief vervoerssysteem dat past bij de individuele wensen van de inwoners. Ook zorgt de kracht van het gezamenlijk inkopen ervoor dat het vervoer betaalbaar en van kwalitatief hoog niveau blijft. De kennis en ideeën van vervoerders krijgen bij de uitvraag en implementatie een prominente rol. Om een integrale oplossing voor vervoer te realiseren wordt halverwege 2018 ook het leerlingenvervoer met het onderdeel van het doelgroepenvervoer meegenomen. Inzet is dat de kwaliteit van het vervoer behouden blijft.</p>	<p>2019 zal het overige doelgroepenvervoer in integraal georganiseerd zijn.</p>
<p>Inclusieve samenleving</p>	<p>We streven naar een samenleving waarin iedereen telt en waarin iedereen zich kan verplaatsen en vanzelfsprekend kan participeren. Ook wanneer er sprake is van een fysieke, zintuiglijke of psychiatrische aandoening.</p> <p>Vanuit de 3 thema's wonen, werk en vrije tijd werken we samen met stakeholders als inwoners, ervaringsdeskundigen en ondernemers aan concrete actiepunten. Deze leiden tot een breed gedragen actieplan met actiepunten die vanuit de samenleving komen.</p>	<p>Allereerst heeft Hardenberg in maart 2018 de verkiezing Meest Toegankelijke Gemeente gewonnen. We hebben veel ingezet op de promotie hiervan.</p> <p>In de week van de toegankelijkheid hebben we de aftrap van de publiekscampagne gehad. Aan de hand van vier cartoons hebben we het thema bij inwoners onder de aandacht gebracht. Ook is de Gewoon Doener-campagne gestart met inclusieve Gewoon Doeners.</p> <p>Samen met inwoners, ondernemers, ervaringsdeskundigen en professionals hebben we een actieplan opgesteld. Met elkaar dragen we zorg voor de uitvoering van deze acties. Een van deze acties is een te organiseren symposium rondom het thema werk en inkomen. We willen een symposium organiseren voor ondernemers met de doelen: kennisvergroting, bewustwording en beeldvorming. Dit zal in februari 2019 plaatsvinden.</p>

De *stichting LOC* is de beherend vennoot van het LOC in Hardenberg waarin een grote verscheidenheid aan bewoners is gehuisvest op het gebied van cultuur, onderwijs en werk. De opzet van het gebouw is gericht op samen werken en samen wonen

De *Unit Sociale Recherche* is belegd in een lichte gemeenschappelijke regeling en wordt uitgevoerd door de gemeente Zwolle. De sociale recherche draagt bij aan het voorkomen en de opsporing van fraude met de door de gemeente uit te voeren sociale zekerheidsregelingen. Langdurige en/of intensieve opsporingstrajecten worden uitgevoerd door de sociale recherche. Door de sociale recherche op regionale schaal in te zetten binnen een samenwerkingsverband, wordt er preventief ingezet op fraude, is de regionale samenwerking met diverse partijen zoals de politie, Belastingdienst en UWV versterkt, is de risicospreiding relatief groot en wordt kennis regionaal verspreid en gedeeld.

Voor een nadere toelichting op deze verbonden partijen wordt hier verwezen naar de paragraaf verbonden partijen, zoals opgenomen in deze jaarrekening

Relatie met kaderstellende nota's

- Kadernota Sociaal Domein
- Beleidsplan Samen Doen
- IHP primair onderwijs "Stippen op de horizon"
- Lokaal gezondheidsbeleid 'Samen Gezond in Hardenberg' 2016 - 2019

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
4. Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO
		2016	4,79
		2017	6,27
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
4. Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO
		2016	18,69
		2017	17,45
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
4. Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	Ingrado
		2016	1,0
		2017	n.n.b.
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 - 64 jaar	LISA
		2016	574,4
		2017	562,9
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
		2016	n.n.b.
		2017	n.n.b.
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

6. Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
		2016	<i>n.n.b.</i>
		2017	<i>n.n.b.</i>
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	CBS
		2016	67,6
		2017	68,9
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
		2016	<i>n.n.b.</i>
		2017	<i>n.n.b.</i>
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	CBS
		2016	25,7
		2017	25,7
		2018	24,9
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Lopende re- integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	CBS
		2016	27,7
		2017	29,9
		2018	26,5
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS
		2016	8,0
		2017	8,6
		2018	8,3
Eventuele toelichting:			

6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS
		2016	1,3
		2017	1,3
		2018	1,3
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS
		2016	0,2
		2017	0,2
		2018	0,2
Eventuele toelichting:			
6. Sociaal domein	Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	GMSD
		2016	<i>n.n.b.</i>
		2017	<i>n.n.b.</i>
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:	Geen cijfers beschikbaar		

Middelen

Bedragen x € 1.000	B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten				
4.1 Participatie en werkgelegenheid	472	706	1.086	380
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	12.819	14.798	14.852	54
4.3 Onderwijs en educatie	471	785	655	-129
4.4 WMO-welzijn	969	1.950	1.783	-167
Totaal baten	14.732	18.238	18.375	137
Lasten				
4.1 Participatie en werkgelegenheid	-13.875	-13.585	-13.023	562
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	-19.705	-21.275	-18.576	2.698
4.3 Onderwijs en educatie	-8.905	-9.409	-8.441	968
4.4 WMO-welzijn	-11.607	-12.004	-12.431	-427
Totaal lasten	-54.092	-56.273	-52.472	3.801
Saldo				
4.1 Participatie en werkgelegenheid	-13.403	-12.879	-11.937	942
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	-6.886	-6.477	-3.725	2.752
4.3 Onderwijs en educatie	-8.434	-8.624	-7.786	839
4.4 WMO-welzijn	-10.638	-10.055	-10.649	-594
Totaal saldo	-39.360	-38.035	-34.096	3.938

4.3.2 Gezond en vitaal

Context, trends en ontwikkelingen

Openbare gezondheidszorg

In 2016 is het gezondheidsbeleid 'Samen gezond in Hardenberg 2016-2019' vastgesteld. Met het doel: gezonde keuzes voor onze inwoners makkelijker te maken, hen van goede informatie te voorzien en meer in te zetten op preventieve activiteiten en een gezonde leefomgeving.

In 2018 hebben we de gemeente Hardenberg aangemeld voor een 3 jarig leer/werktraject (van het Trimbos en het Nederlands Jeugd Instituut) op basis van het IJsslandse model. In 2019 willen we dit vertalen naar een Hardenbergs model. Het gaat hierbij om de positieve gezondheid van onze jongeren. Door middel van een o-meting die we hebben afgenomen onder jongeren op het voortgezet onderwijs in Dedemsvaart willen we kijken hoe we de gezondheid van de jeugd verder kunnen verbeteren. In 2020 willen we de vragenlijst in de hele gemeente afnemen.

In het kader van Vitaal Vechtdal hebben we in 2018 gewerkt aan het opbouwen van een preventiecoalitie met het ministerie van VWS. Dit maakt het mogelijk om in de zorg meer ontschot, integraal en preventief te werken. De aanvraag is door Zilveren Kruis ingediend. De looptijd van de preventiecoalitie is 3 jaar.

Jeugdgezondheidszorg en jeugdhulp

Jeugdhulp

In 2018 zijn er twee veranderingen geweest binnen de jeugdhulp. Ten eerste hebben we in 2018 voor het eerst gewerkt met het nieuwe IJssellandse model voor outputgerichte bekostiging. Dit model is gericht op het doel van de jeugdige en het uiteindelijk te behalen resultaat. De vraag wat moet worden bereikt staat voorop en niet de vraag welk product moet worden ingezet. Hiermee is beter maatwerk geleverd aan onze jeugdigen en het gezin. Het belang van het kind komt hiermee voorop te staan en in de praktijk zie je dat aanbieders in gezamenlijkheid met ouders en kind in een zo kort mogelijk periode een zo goed mogelijk resultaat willen halen.

Daarnaast hebben we dit jaar voor het eerst de facturatie en administratie zelf gedaan. Dit maakt dat we eerder inzicht hebben in de kosten binnen de jeugdhulp en geeft een inhoudelijk inzicht wat we moeten toepassen om huidig beleid succesvol te laten zijn. De gegevens die uit de facturatie komen stoppen we in onze monitor die vervolgens dit inzicht, financieel en beleidsmatig geeft.

Preventie

Op het gebied van preventie hebben we ingezet op onderwijs, derde verwijzers en diverse projecten als Homestart, cyberpesten, Voorzorg etc. We werken hard aan de lokale transformatie en het is tijd om zaken echt concreet te maken om te voorkomen dat preventie naar de achtergrond verschuift. Dit doen we vooral lokaal naast de transformatie die we in regionaal verband vormgeven. De lokale transformatie willen wij realiseren door samen te werken met het lokale veld, aanbieders en ouders. Mooie initiatieven hierin lopen al. Denk aan: de samenwerking tussen het Samen Doen team en de huisartsen, de kinderartsen en de vindplaatsen (scholen en voorschoolse voorzieningen). Deze samenwerking geven wij vorm op basis van transparantie en vertrouwen.

Begraafplaatsen

Door de opkomst van natuurbegraafplaatsen en de toename van cremen is begraven minder vanzelfsprekend geworden. Het prijs- en kwaliteitsniveau van de begraafplaatsen speelt een belangrijke rol in de afweging die mensen maken. Voor de gemeente zijn de volgende punten van belang:

1. Een toekomstbestendige exploitatie
2. Marktconforme tarieven
3. Een marktconform kwaliteitsniveau van beheer, onderhoud en dienstverlening

Hierop is in 2017 al ingespeeld door een differentiatie aan te brengen in tarieven en termijnen en wordt meer ruimte geboden voor maatwerk in geval van bijzondere wensen van de overledene of nabestaanden. Dit brengt met zich mee dat een aantal regels in de huidige beheerverordening moeten worden aangepast. Dit stond voor 2018 op de rol, maar is doorgeschoven naar 2019.

Door de toename van crematies is er ook meer belangstelling voor het plaatsen van urnen. De urnenmuur op begraafplaats Mulderij (Dedemsvaart) is uitgebreid. Vanuit de samenleving is er gevraagd naar een gedenkplek voor prematuur geboren kinderen. Deze is in de vorm van een vlinderhofje gerealiseerd op begraafplaats De Larikshof.

Ook in 2018 en volgende jaren hebben we uitvoering gegeven aan het ruimen van de grafsteen op moment dat de nabestaanden het grafrecht niet wensen voort te zetten. Het ruimen van een grafsteen gebeurt nadat de rechthebbende is aangeschreven of - ingeval deze niet bekend is - middels een bordje bij het graf is opgeroepen zich te melden. De rechthebbende of nabestaanden krijgen eerst de mogelijkheid om het grafrecht te verlengen. Met het ruimen van grafstenen is in 2016 begonnen met een inhaalslag, met een piek in 2017. In 2018 lag het aantal geruimde graven een stuk lager.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Openbare gezondheidszorg		
<p>De gezondheid en vitaliteit van de inwoners neemt toe. Inwoners doen minder snel een beroep op zorg en ondersteuning. Een gezonde leeftijd wordt bevorderd.</p>	<p>Er is een lokaal gezondheidsnota opgesteld met daarin de volgende speerpunten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een integrale aanpak voor gezondheidsbevordering 2. Inzicht verbeteren in de gezondheidssituatie van onze inwoners 3. Stimuleren van een gezonde leefomgeving 4. Actieve en gezonde leefstijl voor jongeren waarbij nadruk wordt gelegd op alcoholmatiging en gezond gewicht 5. Meer inzet op preventieve ouderenzorg waarbij eenzaamheid en sport & bewegen belangrijke items zijn. 	<p>Inzet op gezonde scholen > 11 basisscholen hebben inmiddels een gezonde schoolvignet. 4 basisscholen hebben een aanvraag gedaan. In het voortgezet onderwijs zijn er 5 scholen die een vignet hebben. Op 10 basisscholen, de kinderopvang en op 1 kinderopvanglocatie staat er een Gezond traktatie-rek</p> <p>Inzet op gezonde dorpen. Op dit moment zijn er 5 dorpen die actief bezig zijn met gezondheid en vitaliteit in het dorp. 2 dorpen hebben aangegeven graag aan de slag te willen.</p> <p>Inzet op gezonde sportverenigingen; Afgelopen jaar hebben we extra aandacht besteed aan de "rookvrije generatie". Inmiddels zijn er steeds meer sportverenigingen die met dit thema aan de slag gaan/willen. De gezonde sportkantine hebben we wel onder de aandacht gebracht, maar dit loopt nog niet storm.</p> <p>Inzet op de gezonde kinderopvang; 6 locaties in de Gemeente Hardenberg zetten in op het programma "Smakelijke Moestuinen".</p> <p>Inzet op gezonde openbare ruimte; in het afgelopen jaar is er een calisthenics park gerealiseerd bij de sportboulevard. In Lutten is er, samen met de school, een schoolbuurtplein gerealiseerd met subsidie vanuit de provincie. Daarnaast zijn er een aantal initiatieven die in voorbereiding zijn zoals Actief Bos de Krim, Tiny Forrest projecten met OG, beweegtuin bij Baalderborg en een multisportveld in Dedemsvaart.</p> <p>In samenwerking met collega's van Openbaar Gebied en inwoners wordt een beweegtraject ontwikkeld in het Vechtpark. (Ruimte voor de Vecht)</p> <p>"Gezond in de Stad", projecten om gezondheidsverschillen tussen kernen aan te</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>pakken.</p> <p>In de kernen Bergentheim en Kloosterhaar werken we samen met de lokale professionals aan leefstijlinterventies op individueel niveau. De rol van de gemeente is om via deze individuele deelnemers toegang te krijgen tot de leefomgeving met het doel deze in te richten als een gezondheidsbevorderende omgeving.</p> <p>We zijn een samenwerking aangegaan met het Trimbosinstituut en het Nederlands Jeugdinstituut om te bekijken of het "IJslandse model" toepasbaar is in de Nederlandse context. Dit model is in IJsland succesvol gebleken bij het terugdringen van middelengebruik. Hierbij wordt gebruik gemaakt van sport en cultuuraanbod. In oktober 2018 vond de o-meting plaats op scholen in Dedemsvaart. De rapportage en het vervolg is begin 2019 voorzien.</p> <p>Walking Football. Op twee locaties (Hardenberg kern en Dedemsvaart) is OldStars walking football opgestart. Op beide locaties zijn een 16-18 deelnemers actief. Organisatie ligt vnl. bij voetbalverenigingen en de lokale fysiotherapiepraktijk.</p>
	'Vitaal Vechtdal' richt zich op de preventieve werking die uitgaat van de verschuiving van aandacht	In 2018 is Vitaal Vechtdal verder gegroeid binnen de proeftuin van VWS en binnen het Vechtdal. We gaven de Vitaal Vechtdal-polis verder vorm waarin preventie voorop staat. En zowel op

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>voor zorg en ziekte naar gezondheid en gedrag. Daarvoor zetten we in op een betere samenwerking tussen financiers (zorgverzekeraars en gemeenten) en zorgverleners</p>	<p>samenwerkings- als uitvoeringsniveau zijn stappen gezet.</p> <p><i>Preventiecoalitie</i> Met Zilveren Kruis is ook in 2018 gewerkt aan het opbouwen van een preventiecoalitie met het ministerie van VWS. We verwachten dat deze coalitie met steun van VWS in 2018 daadwerkelijk tot stand komt. Dit maakt het mede mogelijk om in de zorg meer ontschot, integraal en preventief te gaan werken.</p> <p>De preventiecoalitie is ingericht op de beweging van Vitaal Vechtdal, de BRAVO-thema's en het vliegwielproject. Zilveren Kruis heeft de aanvraag preventiecoalitie in 2018 ingediend bij het ministerie VWS. Op dit moment zijn we in afwachting van de beoordeling van VWS. De looptijd is 3 jaar.</p> <p><i>Vliegwielproject kwetsbare ouderen</i> Project van Saxenburg Groep, Medrie (huisartsen), gemeente en Vitaal Vechtdal. We willen meer preventie in het Vechtdal: hoe kunnen we zaken slimmer organiseren in de zorg, waardoor er geld kan worden bespaard. Het geld van deze besparing kan vervolgens worden ingezet voor nieuwe zorgvormen. Doelgroep: kwetsbare ouderen.</p> <p><i>Campagne Stoptober</i> Op 1 oktober heeft er een grote bijeenkomst "Ik Stop Ermee" plaats in de Carrousel voor alle inwoners van het Vechtdal.</p>
	<p>De gemeente spant zich in voor behoud en de regionale functie van streekziekenhuis in Hardenberg. Dit wordt</p>	<p>Dit pakken we op onder de vleugels van Vitaal Vechtdal. Een voorbeeld van een samenwerking met de sportboulevard is zichtbaar in het project bewegen met artrose. In dit project werkt het ziekenhuis nauw samen met onder andere het</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	samen met de ontwikkeling van zorggerelateerde voorzieningen nabij het ziekenhuis met zorgpartners en marktpartijen opgepakt.	zwembad om mensen met artrose te laten bewegen. Naast IkPas, Stoptober en veel projecten op de werkvloer met werkgevers werkte Vitaal Vechtdal ook aan BART (bewegen met artrose) en is de vitaal vechtdalpolis meer ingericht op preventie.
Voortzetten alcoholmatigingsbeleid.	Het alcoholmatigingsbeleid is uitgebreid met middelengebruik. Hierop is een plan van aanpak ontwikkeld. Dit plan legt de relatie tussen handhaving, zorg en preventie. In het kader van dit plan worden de bestaande preventie- en handhavingsactiviteiten in 2018 voortgezet en en/of uitgevoerd.	<p>We zijn een samenwerking aangegaan met het Trimbosinstituut en het Nederlands Jeugdinstituut om te bekijken of het "IJslandse model" toepasbaar is in de Nederlandse context. Dit model is in IJsland succesvol gebleken bij het terugdringen van middelengebruik. Hierbij wordt gebruik gemaakt van sport en cultuuraanbod. In oktober vond de o-meting plaats op scholen in Dedemsvaart. De rapportage en het vervolg is begin 2019 voorzien. Binnen het IJslandse model is samenwerking tussen ketenpartners van wezenlijk belang. Dat zijn traditionele partners bij middelengebruik als politie, Tactus, Halt en GGD. Nieuwe partners zijn de huisartsengroepen, en eerstelijns professionals, culturele en sportieve aanbieders van activiteiten. Deze partners zijn betrokken geweest bij de huidige uitvoering en zullen in 2019 betrokken worden bij de uitkomsten van de o- meting en het vervolg daarop.</p> <p>Interventies 2018</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting van HALT op 29 scholen (26 po en 3 vo) + 5 ouderavonden • IKPas: 164 deelnemers • Stoptober: 108 deelnemers aan cursus "stoppen met roken". Voorlichting op alle VO scholen in Hardenberg (behalve Greijdanus)

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>door jongerenwerk en Tactus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 IVA cursus voor evenementenorganisaties • Bij Hardenbergse evenementen zijn er preventieve activiteiten georganiseerd. • 420 leerlingen die HotSpot voorstelling hebben gezien (alcohol en drugs). Daarnaast zijn er twee voorstellingen voor ouders geweest. • Project "Politiekids" waarbij 24 kinderen + ouders betrokken zijn. • Tactus heeft een oudergroep opgestart. Deze groep bestaat uit ouders van kinderen met een verslaving.
Brede Scholen.	<p>In de brede school werken kinderopvang, primair onderwijs, sportverenigingen, culturele instellingen, plaatselijk belangen en welzijnsorganisaties samen. Vanuit een gezamenlijke visie wordt gewerkt aan het versterken van de ontwikkelingskansen van kinderen, in het bijzonder de meest kwetsbare kinderen. Uitvoering wordt gegeven aan doelstellingen gericht op VVE, jeugdzorg, vitaliteit en gezondheid, sport en cultuur.</p>	<p>In 9 kernen vinden meerdere keren per jaar brede of lokale school overleggen plaats.</p> <p>In 2018 is er contact geweest met overige kernen om daar ook een lokaal overleg op te zetten.</p> <p>Bij de meeste overleggen zitten kinderopvang, primair onderwijs en gemeente aan tafel.</p> <p>Onderwerpen die besproken worden zijn: vitaliteit en gezondheid, leesbevordering, sporten, cultuur, VVE, jeugdzorg.</p>
Het inzetten van combinatiefunctionarissen	<p>De inzet van de combinatiefunctionarissen heeft eraan bijgedragen dat er netwerken en samenwerkingsverbanden zijn ontstaan. Ook zoeken zij verbinding met de gebiedsteams Samen</p>	<p>De combinatiefunctionarissen zijn ingezet binnen de gemeente Hardenberg en bij externe partners. Gezamenlijk vormen zij een netwerk dat moet bijdragen aan het behalen van gemeentelijke doelen.</p> <p>De externe partners bevinden zich in drie omgevingen: voortgezet onderwijs, primair onderwijs en de buurt/wijk.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>Doen. Zo zetten de combinatiefunctionarissen in op de volgende gemeentelijke ambities: de preventieve zorg, het verhogen van ontwikkelingskansen van kinderen, vitaliteit, gezondheid, zelfredzaamheid, participatie en versterking van de sociale infrastructuur. De inzet van de combinatiefunctionarissen is gericht op het ontwikkelen van een vraaggericht activiteitenaanbod voor kinderen in de voorschoolse periode, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, (jong) volwassenen en ouderen.</p>	<p>(naast bewegen wordt ook cultuur ingezet) Dat resulteerde in een groter aanbod aan buitenschoolse activiteiten voor leerlingen, meer aandacht voor de gezonde schoolomgeving, bijvoorbeeld door een dialoog tussen scholen en supermarkten.</p> <p>Voorbeelden van activiteiten voor jeugd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Project Kinderstraat (7 straten die jaarlijks 4-5 keer de straat afsluiten en kinderen buiten laten spelen), • KNVB straatvoetbaltoernooi (ruim 60 deelnemende team in voorrondes en finale op de Markt), • Trefbaltoernooi voor basisschoolkinderen (ruim 900 deelnemers), • Sportmarkt tijdens Nationale Sportweek, • Clinics van verenigingen op scholen • Mini triathlon scholen voortgezet onderwijs • Obstacle Run • Zwemloop • Hardenbergkids (kennismakingsprogramma rondom sport en cultuur). • Jeugdsportfonds; veel aanvragen in kader van dit fonds gedaan (precieze aantal nog niet bekend). <p>Deze activiteiten vinden altijd plaats onder de "Gewoon Gezond" paraplu wat inhoudt dat naast het beweegaspect de campagnes rondom het drinken van water en eten van fruit meelopen.</p> <p>In 2018 zijn we gestart met de voorbereiding "Special Olympics". Een sportevenement voor mensen met een beperking en dat in 2019 wordt georganiseerd. Doel van Special Olympics is sporters met een beperking een te motiveren en om aandacht te vestigen op de kern van "Positieve Gezondheid": uitgaan van de mogelijkheden en niet de beperkingen.</p>

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		<p>In het najaar van 2018 werd de tweejaarlijkse Jeugsportmonitor uitgevoerd. De uitkomsten daarvan worden in 2019 gerapporteerd en vormen een belangrijk onderdeel van de evaluatie van onze interventies. Dat geldt ook voor de jongerenmonitor van de GGD die elke vier jaar wordt afgenomen onder de jeugd in klas 2 en 4 van het voortgezet onderwijs.</p> <p>In het voorjaar maakten we een rondje langs verenigingen, samen met Samen Doen en de Stuw om met verenigingen te inventariseren welke maatschappelijke rol zij invullen en welke ambities zij hebben om die rol te vergroten. Verenigingen kijken daarbij wel breder dan het beweegaanbod: daar waar mogelijk stimuleert men een rookvrije omgeving. Als het om voeding gaat in kantines dan is er nog een weg te gaan. Ook wat betreft de externe gerichtheid blijken de ambities beperkt. Men geeft aan dat het binden van leden en vrijwilligers de voornaamste zorg is.</p>
Jongeren Op Gezond Gewicht	Hardenberg heeft zich aangesloten bij de landelijke beweging 'Jongeren Op Gezond Gewicht' (JOGG). Naast activiteiten waarin ook de combinatiefunctionarissen een rol spelen, richt dit project zich vooral op voorlichting over	De organisatie Jongeren op Gezond Gewicht ondersteunt ons op twee manieren: inhoudelijke kennis over de disbalans tussen voeding en bewegen, hoe we daar lokaal beleid en uitvoering aan kunnen geven en door het probleem landelijke onder de aandacht te brengen van overheden en private partijen. Ook landelijke maatregelen zijn nodig om het probleem van overgewicht onder jongeren aan te pakken. Een voorbeeld daarvan is de aanpak van suikerhoudende frisdranken. We

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	bijvoorbeeld gezonde voeding. De bestaande activiteiten op het gebied van sport en bewegen spelen hierin een belangrijke rol.	gebruiken de input van JOGG ook bij andere doelgroepen dan jongeren.
Voortzetting subsidiëring Stichting Hartveilig Hardenberg.	De Stichting Hartveilig heeft een spreidingsplan voor AED's gerealiseerd binnen de gemeente Hardenberg. De gemeente subsidieert deze stichting om de exploitatie van de AED's en de continuïteit van het aantal vrijwilligers te waarborgen.	De Stichting Hartveilig Hardenberg kreeg ook in 2018 subsidie. Hierdoor kon de stichting het dekkend netwerk van AED's in standhouden. De continuïteit van dit netwerk is hiermee gewaarborgd
Beleidsveld 2: Begraafplaatsen		
Zorgen voor meer differentiatie in termijnen en mogelijkheden voor maatwerk bij uitgifte van graven.	Actualiseren van de beheerverordening begraafplaatsen.	Het actualiseren van de beheerverordening is doorgeschoven naar 2019. Op begraafplaats Mulderij is de urnenmuur uitgebreid en op begraafplaats De Larikshof hebben we een vlinderhofje aangelegd, voor het gedenken van prematuur geboren kinderen.
Inhaalslag ten aanzien van uitvoering beleid dat na het vervallen van het grafrecht de grafsteen wordt geruimd.	Ruiming van grafstenen van graven waarvan het grafrecht is vervallen.	Het aanschrijven van rechthebbenden van wie het grafrecht afloopt is ook in 2018 voortgezet. Graven waarvan het grafrecht niet is verlengd zijn bovengronds geruimd.
Beleidsveld 3: Jeugd gezondheidszorg en jeugdhulp		
Het bieden van toegang tot alle vormen van ondersteuning en hulp via de Samen Doen teams.	De gemeente ziet toe op de nieuwe manier van werken (meer risicogericht) van de jeugdgezondheidszorg (0-18 jarigen) in samenwerking met de vindplaatsen (o.a. de voorschoolse voorzieningen de scholen).	Alle vormen van ondersteuning en gespecialiseerde jeugdhulp zijn te verkrijgen via de Samen Doen Teams. Tevens vindt er een groot deel van de verwijzingen plaats via derde verwijzers zoals huisartsen, Jeugdartsen en gezinsvoogden. Ook in 2018 had de jeugdgezondheidszorg 0-18 jaar contacten met jongeren en opvoeders naar aanleiding van opvoedingsvragen en waren er structurele contacten en samenwerkingsafspraken

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
		met voorschoolse voorzieningen en scholen.
De informatie over en hulp bij het opvoeden en opgroeien is laagdrempelig aanwezig voor de kinderen / jongeren, hun ouders en professional.	Het continueren van de preventieve opvoedingsondersteuning zoals het consultatiebureau, de samenwerking tussen de Jeugdgezondheidszorg en de scholen en de voorschoolse voorzieningen, (school)maatschappelijk werk, het jongerenwerk.	Ook in 2018 had de jeugdgezondheidszorg 0-18 jaar contacten met jongeren en opvoeders naar aanleiding van opvoedingsvragen en waren er structurele contacten en samenwerkingsafspraken met voorschoolse voorzieningen en scholen
	Inzet eigen kracht en het sociale netwerk van de jongeren/het gezin.	Dit is opgenomen in de methodiek en werkwijze van de Samen Doen Teams en hun netwerkpartners.
	Het opstellen van een Ondersteuningsplan volgens het principe één gezin – één plan – één hulpverlener.	Dit is opgenomen in de methodiek en werkwijze van de Samen Doen medewerkers.
	Samenwerkingsafspraken met andere toegangen zoals de huis- en kinderartsen.	Gebeurt op uitvoerings- en beleidsniveau
De signalering van zorgen/ problemen is zodanig georganiseerd, dat in een vroeg stadium hulp kan worden gegeven. Hierbij uitgaande van de eigen kracht, de inzet van de hulp in de directe leefomgeving van het gezin en een integrale benadering.	De samenwerking met de voorschoolse voorzieningen en het onderwijs versterken. Zo richten we ons op vroegtijdige signalering. Daarnaast werken we samen met de Jeugdgezondheidszorg en de Samen Doen teams.	Dit is opgenomen in een aantal projecten die lopen als Vroeg Erbij, Voorzorg en straks het actieprogramma de eerste 1000 dagen vanuit het ministerie. Verder zit het in de werkwijze van de Samen doen teams om aan de voorkant in te grijpen om erger te voorkomen. Dit vraagt echter nog wel om een doorontwikkeling en nog eens goed stil te staan wat we bedoelen met preventie en welke methodieken we daarop willen ontwikkelen vanuit Samen Doen en beleid.
De jeugdhulp op regionaal niveau inkopen	In 2018 werken we volgens een nieuw IJssellands	Sinds 1 januari 2018 doet de gemeente Hardenberg haar eigen facturatie. Door dit administratieve

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
en organiseren	<p>model voor ouputgerichte bekostiging. Gedurende 2018 ontwikkelen we dit door. Hierbij staat steeds meer het te behalen resultaat centraal in plaats van het in te zetten jeugdhulp product.</p> <p>Aan uw raad is toegezegd om te kijken of we zaken lokaal in plaats van regionaal kunnen oppakken. Hierbij valt te denken aan taken die de Bedrijfsvoeringsorganisatie (BVO) nu voor ons uitvoert. Besluitvorming hierover volgt dit najaar via een apart raadsvoorstel.</p>	<p>proces niet meer door het RSJ (voorheen de BVO) te laten doen levert dat de gemeente veel informatie op. Zo is de gemeente nu in staat om een goeie monitor te ontwikkelen die vervolgens veel beleidsinformatie oplevert. Hardenberg is samen met Ommen voorbeeld gemeente voor de regio tav dit proces.</p>

Relatie met verbonden partijen

De *Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst* (GGD) bouwt voor gemeenten in IJsselland aan publieke gezondheid 'Wij beschermen en bevorderen gezondheid. Daarbij richten we ons op het verminderen van ongelijkheid in de kans op goede gezondheid onder bewoners van de regio IJsselland' (Missie, juni 2011) GGD IJsselland is daarnaast onderdeel van een samenhangend aanbod van publieke gezondheid in Nederland. GGD IJsselland voert de taken uit zoals deze in de wet Publieke gezondheid aan gemeenten zijn opgedragen, zoals Jeugdgezondheidszorg, infectieziektebestrijding, monitoring van gezondheid en advies over gezondheidsbeleid gemeenten, zorg voor publieke gezondheid bij crisis en rampen. GGD IJsselland werkt voor 11 gemeenten met in totaal ruim 520 duizend inwoners.

De elf samenwerkende gemeenten in de regio IJsselland hebben een gemeenschappelijke bedrijfsvoeringsorganisatie (BVO) opgericht (1 januari 2015), genaamd *Uitvoeringsorganisatie Jeugdzorg IJsselland*. BVO handelt namens hen de facturen van de jeugdzorgaanbieders af, regelt de inkoop en het contractmanagement en levert managementinformatie. Opgemerkt wordt hierbij dat Hardenberg m.i.v. 2018 zelf de facturen afhandelt.

Voor een nadere toelichting op deze verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf verbonden partijen, zoals opgenomen in deze begroting.

Relatie met kaderstellende nota's

- Beleidsnota Sociaal Domein "Samen Doen".
- Lokaal gezondheidsbeleid 'Samen Gezond in Hardenberg' 2016 - 2019

Middelen

Bedragen x € 1.000	B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten				
5.1 Openbare gezondheidszorg	567	551	521	-30
5.2 Jeugdgezondheidszorg			1	1
5.3 Maatsch.begeleiding en advies				
5.4 Welzijnswerk				
5.5 WMO Welzijn				
Totaal baten	567	551	523	-28
Lasten				
5.1 Openbare gezondheidszorg	-1.371	-1.418	-1.403	14
5.2 Jeugdgezondheidszorg	-15.715	-17.413	-18.215	-802
5.3 Maatsch.begeleiding en advies	-718	-739	-760	-21
5.4 Welzijnswerk	-2.112	-2.336	-2.113	223
5.5 WMO Welzijn	-3.162	-3.226	-3.252	-27
Totaal lasten	-23.078	-25.131	-25.744	-613
Saldo				
5.1 Openbare gezondheidszorg	-804	-867	-882	-15
5.2 Jeugdgezondheidszorg	-15.715	-17.413	-18.214	-801
5.3 Maatsch.begeleiding en advies	-718	-739	-760	-21
5.4 Welzijnswerk	-2.112	-2.336	-2.113	223
5.5 WMO Welzijn	-3.162	-3.226	-3.252	-27
Totaal saldo	-22.511	-24.581	-25.221	-641

4.3.3 Samen leven

Context, trends en ontwikkelingen

Openbaar groen en openluchtrecreatie

Openbaar groen/ Bermbeheer

Het beheer en onderhoud van het openbaar groen is in 2018 op dezelfde wijze uitgevoerd als in voorgaande jaren. Het verslag over beheer van openbaar groen is opgenomen in de kapitaalgoederenparagraaf

Twee zaken maken dat het jaar 2018 toch niet een gemiddeld jaar was.

1. Eikenprocessierupsen. De plaag was intensiever, ondanks de preventieve bestrijding die is gedaan. Klimatologische omstandigheden zullen een rol hebben gespeeld, maar uit wetenschappelijk onderzoek blijkt ook dat rupsen via een zogenoemd verlengde menopauze, langdurig ondergronds kunnen overleven. Er is een toenemende aandacht voor natuurlijke vijanden van deze plaaginsect. Aansprekend voorbeeld zijn de koolmezen die nesten leeg-eten. Met oog op de bewustwording hiervoor hebben we een nestkastjesactie opgestart. Ook andere natuurlijke predatoren zijn in beeld, zoals verschillende insecten. Om daarvan gebruik te maken vraagt om een insectenvriendelijk beheer. Een voorbeeld daarvan zijn de kruidenrijke vegetaties die sinds 2017 in de plaats van strak gemaaide gazons zijn gekomen.
2. Langdurige droogte en hittestructuren. Deze verschijnselen zijn aan niemand voorbij gegaan. Tijdens het sproeiverbod is ook het water geven aan jonge beplantingen stopgezet. Dit heeft geleid tot meer uitval. Behoudens uitzonderingen lijkt het erop dat bestaande beplantingen de droogte redelijk hebben doorstaan en geen blijvende schade hebben opgelopen - mits er tijdig regen komt en de grondwatersituatie zich herstelt.

Bermbeheer

Op basis van de notitie ecologisch bermbeheer heeft er met ingang van 2018 een uitbreiding plaatsgevonden van het aantal bermen waar het maaisel wordt afgevoerd. Deels vindt dit plaats door maaien en ruimen en deels door inzet van een klepelmaaier met afzuigsysteem. De intentie is om deze vorm van beheer komende jaren uit te breiden.

Daarnaast is in het kader van de motie Berm zoekt boer de samenwerking met de LTO opgepakt voor een pilot met lokale agrariers. Deze pilot zal effectief in 2019 in uitvoering gaan. In de pilot wordt maaisel van bermen en sloten verwerkt tot bodemverbeteraar op landbouwgronden. Deze aanpak past binnen de doelstelling om de biodiversiteit van het openbaar groen te vergroten en de duurzame verwerking van bermgras te bevorderen.

In samenwerking met de Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe doet de gemeente mee met het onderzoeksproject "Verwaarden van Bermgras". Binnen dit project wordt onderzoek gedaan naar mogelijkheden voor duurzame verwerkingsmogelijkheden van bermgras.

Vanuit de gemeenten en de sector is er aangedrongen op aanpassing van de regelgeving omtrent het hergebruik van berm- en natuurgras. Per 1 januari 2019 wijzigt de regelgeving positief ten aanzien van de transportafstanden waarbinnen bermgras verwerkt kan worden.

Bokashi van blad

In het najaar zijn we gestart met een pilot om van een deel van het geruimde blad Bokashi te maken. Bokashi is een japans woord voor goed gefermenteerd organisch materiaal. Deze bokashi gaan we gebruiken als mulchlaag in pas aangelegde beplantingen. Experimenten hiermee in andere gemeenten hebben opgeleverd, dat de onkruiddruk veel lager ligt en de jonge beplanting de droogteperiode beter heeft doorstaan. Bovendien past een dergelijke vorm van circulair terreinbeheer in de duurzaamheidsambitie.

Ruimte voor de Vecht

Het huidige programma Ruimte voor de Vecht loopt in 2018 af. De veertien partners hebben desondanks het besluit genomen om het programma voor vier jaar door te zetten. Hiervoor is in september een samenwerkingsovereenkomst getekend. Een grote verandering ten opzichte van het huidige programma is de veranderende rol van de provincie. De provincie was tot op heden, trekker van het programma en financierde ook voor een groot deel de geïnitieerde projecten. In de komende periode zet de provincie een stap terug en wordt een van de partners, dit betekent voor de overige partners dat er meer (financiële) inzet verwacht wordt.

De focus zal voor Hardenberg de komende periode liggen op de uitwerking van het concept natuurinclusieve landbouw, de gebiedsinrichting Gramsbergen en het recreatief/(sociaal)economisch benutten van de gedane fysieke investeringen in het Vechtdal. Het benutten en gebruiken komt onder andere naar voren in het tientorenplan en de bevaarbaarheid van de Vecht.

Tientorenplan

Het Tientorenplan is een project onder de vlag van het programma Ruimte voor de Vecht, waarin een tiental zogenaamde torens worden gerealiseerd waar de beleving van het Vechtdal wordt gestimuleerd. Het Vechtpark is een van de torens, waar in 2018 de onderdelen Blotevoetenpad en Zinnebeelden zijn gerealiseerd. Van de laatste twee onderdelen zijn wij in het laatste kwartaal van 2018 gestart met de realisatie van trimbaan. Voor de uitvoering van dit onderdeel hebben wij een subsidie ontvangen.

Ander locaties binnen het Tientorenplan, die worden getrokken door andere partners, zijn o.a. de Grensmeander Gramsbergen, gebied Brucht/ Lange Kampen, Loozensche Linie Loozen (reeds gerealiseerd) en Molenmarsch de Distelbult (reeds gerealiseerd).

Bevaarbaarheid

Op het gebied van de bevaarbaarheid van de Vecht zijn er in 2018 belangrijke stappen gezet. Zo is er een flexibel vaarconcept ontwikkeld dat de gemaximaliseerde vaardiepte, van 50 cm, loslaat en ruimte biedt aan het varen binnen de beschikbare ruimte van de rivier. Daarnaast is er door het waterschap gewerkt aan de recreatiesluizen bij stuwen Mariënberg en Junne, waardoor er vanaf vaarseizoen 2019 een doorgaande vaarverbinding ontstaat. Ter voorbereiding op de te verwachten aantallen bootjes, is er door het college geld gereserveerd voor extra aanlegplaatsen in Hardenberg. Het planvormingsproces met bijbehorend participatieproces is in de tweede helft van 2018 gestart.

Vechtpark

Het Vechtpark Hardenberg maakt onderdeel uit van Ruimte voor de Vecht. Dit project wordt ontwikkeld samen met Waterschap Vechtstromen en de Provincie. In 2018 is het deelgebied Radewijkerbeek opgeleverd en is ook de IMG subsidieverantwoording ingediend waardoor aan de subsidieverplichting is voldaan.

Het planproces voor het laatste deelgebied Baalder uiterwaard heeft vertraging opgelopen doordat er met grondeigenaren geen overeenstemming bereikt kon worden over de inrichting van de gronden. Het streven is om in 2019 een ontwerp te kunnen presenteren, om daarmee over te kunnen gaan tot realisatie.

Gebiedsinrichting Vecht Gramsbergen

Door gemeente en waterschap zijn er in 2018 voorbereidingen getroffen om de uiterwaarden bij Gramsbergen opnieuw in te richten.

Sport en accommodaties

Het voorzieningenniveau in Hardenberg en Dedemsvaart moet aantrekkelijk blijven. We hebben tenslotte een streekfunctie. In de kleinere kernen moet in ieder geval één ontmoetingsplek aanwezig zijn. Er moet steeds meer gezocht worden naar bundeling en samenwerking. Hierbij wordt de rol van vrijwilligers belangrijker om voorzieningen in stand te houden. Deze voorzieningen zijn immers voorwaardelijk voor de mogelijkheid van inwoners om aan hun vitaliteit te werken. Een voorziening hoeft niet altijd een traditionele sportaccommodatie te zijn.

Inwoners kunnen ook gebruikmaken van het commercieel aanbod of van de huidige trend: de buitenruimte. Wij hechten als gemeente echter extra waarde aan voorzieningen die door de samenleving worden gedragen: deze stimuleren naast de individuele mogelijkheden tot bewegen ook de samenwerking tussen inwoners. Daarom investeren wij als gemeente in de realisatie van accommodaties. We stellen deze tegen een laagdrempelig tarief beschikbaar aan verenigingen. We realiseren ons dat de accommodatiekosten voor, met name, de binnensport relatief zwaar drukken op de verenigingsbegroting en dat verhoging van die tarieven, anders dan de inflatoire, niet gewenst is. De binnensportverenigingen beschikken niet over een eigen accommodatie en zijn beperkter in de mogelijkheid om extra inkomsten te genereren dan de buitensportverenigingen.

Kunst, cultuur en cultuur erfgoed

Kunst en cultuur maakt integraal deel uit van onze samenleving en hoort zichtbaar te zijn op verschillende plekken in de gemeente. Het is een basisvoorziening die bijdraagt aan leefbaarheid en het welbevinden van onze inwoners. Er wordt vanuit een 6-tal programma's ingezet op de actieve deelname, waarbij wordt aangesloten bij vragen en behoeften van met name jongeren. Daarnaast is het belangrijk dat inwoners kennis maken met diverse culturele activiteiten waarbij ze worden uitgenodigd om deel te nemen aan een bloeiend verenigingsleven.

Voor de uitvoering van het kunst en cultuurprogramma 2018-2021 gaan we uit van een structureel benodigd bedrag van € 40.000.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Openbaar Groen		
Openbaar groen / bermbeheer		
Ecologisch bermbeheer	Het verschravingsbeheer wordt uitgebreid tot ca. 35% van het areaal Pilot Berm zoekt Boer, waarbij plaatselijke agrariërs bermen maaien en het gras oogsten voor toepassing binnen het eigen bedrijf	Verwezen wordt naar de tekst onder de programmaverantwoording.
Duurzame toepassing van bermgras	Aansluiting bij gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe voor het pilotproject Verwaarden van Bermgras.	
Straatreiniging/ Hondenbeleid		
Faciliteren van het door de hondenbezitter laten opruimen van hondenpoep	Communiceren dat hondenpoepzakjes mogen worden gedeponerd in gewone afvalbakken. Waar nodig extra bakken bijplaatsen.	O.a. in Dedemsvaart en in Heemse is er een initiatief opgestart van inwoners voor aanpassing en uitbreiding van hondenuitlaatvoorzieningen. Bekeken wordt wat binnen de kaders van het beleid en het budget hiervan wel en niet kan worden verwezenlijkt.
Hondenspeelveldjes waar honden kunnen loslopen en ravotten	Initiatieven voor hondenspeelveldjes dienen te komen vanuit de samenleving. De gemeente wil daarin participeren en de realisatie faciliteren.	

Beleidsveld 2: Sport en accommodaties		
<p>De gemeente streeft naar passende voorzieningen op het gebied van cultuur, sport, zorg, winkelgebieden en onderwijs.</p>	<p>De Sporthal Bergentheim is eigendom van de Stichting Beheer Sporthal Bergentheim. De sporthal biedt onderdak aan schoolgebruik (een gemeentelijke verplichting) en aan verenigingen. Door teruglopend gebruik en achterstallig onderhoud staat de exploitatie onder druk. Een gemeentelijke bijdrage van maximaal € 175.000 moet toereikend zijn om de exploitatie voor de toekomst sluitend te houden. Deze bijdrage kan ten laste van de voorziening groot onderhoud gebouwen gebracht.</p> <p>De Sporthal Noorderslag is eigendom van de Stichting Beheer Sporthal Noorderslag. De sporthal biedt onderdak aan schoolgebruik en verenigingen. De Stichting staat na 25 jaar zelfstandige exploitatie voor de opgave van achterstallig groot onderhoud waaronder de sportvloer. Daarnaast heeft men de wens om te investeren in energiebesparende maatregelen.</p> <p>Een gemeentelijke bijdrage van € 100.000 is nodig. Deze bijdrage kan ten laste van de voorziening groot onderhoud gebouwen gebracht.</p>	<p>Inmiddels heeft de Stichting een gemeentelijke bijdrage ontvangen van € 175.000,-. Een deel van dit bedrag heeft de stichting al geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen. Binnenkort ontvangt de gemeente een uitnodiging om tijdens een bezoek aan de sporthal de huidige stand van zaken te bekijken.</p> <p>Ook bij de sporthal in Slagharen zijn de eerste investeringen gedaan en ook daar is onderhoud uitgevoerd van de gemeentelijke bijdrage van € 100.000,-. Binnenkort (1e kwartaal 2019) wordt ook een bezoek gebracht aan de sporthal in Slagharen.</p>
<p>Onderhoud en exploitatie van de sport- en cultuur-accommodaties is een gedeelde verantwoordelijkheid.</p>	<p>In de afgelopen 10 jaar is op alle sportparken een kunstgrasveld aangelegd. In 2018 worden de toplagen van de kunstgrasvelden in Bergentheim en het hockeyveld op de Boshoeck in Hardenberg vervangen.</p>	<p>Het kunstgrasveld in Bergentheim is inmiddels vervangen. Het hockeyveld op de Boshoeck is nog niet vervangen i.v.m. herinrichtingsplannen van het sportpark De Boshoeck.</p>
	<p>De kosten van vervanging van de toplaag voetbal worden geraamd op € 250.000. Dit betekent een jaarlijkse kapitaallast van ongeveer € 22.000. Hierbij is vooralsnog rekening gehouden met kosten gebaseerd op rubberinfill. Alternatieve infill heeft (nog) niet de gewenste kwaliteit en/of is veel duurder. Ontwikkelingen die zich op dit gebied in de loop van 2017 voordoen kunnen in tweede instantie meegewogen en zo nodig meegenomen worden.</p>	<p>Bij de vervanging van het kunstgrasveld in Bergentheim is gekozen voor "schoon" rubber. De verwachting en de ambitie voor vervanging van kunstgrasvelden in de toekomst is om ook dan te kiezen voor een infill met "schoon" rubber.</p>
	<p>De kosten voor vervanging van de toplaag hockey worden geraamd op € 235.000, wat</p>	<p>Het veld van de hockey is nog niet vervangen. De gemeente</p>

	<p>een jaarlijkse kapitaallast van ca €21.000 inhoudt. Er wordt een visie ontwikkeld op de vraag welke bijdrage de verenigingen in de toekomst leveren aan de kosten van vervanging.</p>	<p>onderzoek momenteel een aantal herinrichtingsscenario's voor sportpark De Boshoeke. Het huidige hockeyveld zal daarbij waarschijnlijk niet vervangen maar verplaatst worden.</p>
	<p>De zwemaccommodaties realiseren gemeentelijke doelstellingen. Het gaat om doelstelling op het gebied van bijvoorbeeld sport, (zwem)veiligheid, recreatie, en gezondheid. Voor de buitenbaden geldt dat werkgroepen vanuit Plaatselijk Belang een bijdrage leverden aan de exploitatie door inzet van vrijwilligers. Het aandeel van Plaatselijk Belang in de exploitatie zal in 2018 groter worden en zo mogelijk tot overdracht van de exploitatie leiden.</p>	<p>In 2018 is de exploitatie van zwembad Onder Ons in de Krim overgedragen aan de Stichting Beheer zwembad Onder Ons.</p> <p>In Gramsbergen ondersteunde een werkgroep onder coördinatie van Stichting Vrienden van dorps huis de Binder de exploitatie van zwembad de Hattemat. De vrijwilligers doen de voorverkoop, de seizoensschoonmaak, groen-, en klein onderhoud.</p>
<p>Met het oog op de streekfunctie moet het voorzieningenniveau in Hardenberg en Dedemsvaart voldoende aantrekkelijk blijven. In de kleinere kernen moet in ieder geval één ontmoetingsplek aanwezig zijn. Om de voorzieningen op peil te houden zijn "samenwerking en bundeling" en "gelaagdheid" leidende principes van gemeentelijk beleid.</p>	<p>De gemeente stimuleert en ondersteunt bundeling van sportvoorzieningen. Privatisering of het overdragen van exploitatie en beheer van sportvoorzieningen heeft de voorkeur. Op de buitensportaccommodaties moeten nog 3 kleedaccommodaties geprivatiseerd worden, namelijk de kleedaccommodaties op sportpark De Balk in Balkbrug en De Boekweit (voetbal en korfbal) in Dedemsvaart. Er is een prioritering vastgesteld waarbij de privatisering van deze buitensportvoorzieningen gepland staat in de periode 2018-2020.</p>	<p>Oorspronkelijk was het de bedoeling om de kleedruimten op sportpark de Boekweit in Dedemsvaart te privatiseren. De verenigingen hebben de krachten gebundeld en willen de privatisering aangrijpen voor nieuwbouw, zowel van kleedruimten als een (gezamenlijk) clubhuis. Hiervoor heeft men een extra bijdrage nodig van de gemeente. Wordt die in de begroting van 2019 door de Raad toegekend dan kunnen de plannen in 2019 worden gerealiseerd. In 2020 zal het laatste sportpark worden geprivatiseerd, de Balk in Balkbrug. De verkennende gesprekken met de verenigingen zijn inmiddels gestart. Ook hier kiezen de verenigingen voor samenwerking.</p>
	<p>Waar mogelijk stimuleert en ondersteunt de gemeente samenwerking van clubs en organisaties, waardoor sportvoorzieningen</p>	<p>De samenwerking komt met name tot stand bij privatisering en herinrichting. Naast de</p>

	effectiever worden benut.	privatiseringen zijn we samen met de verenigingen bezig met herinrichting van de Boshoeke.
Meer sportverenigingen vervullen een actieve, maatschappelijke rol. Daarmee leveren zij een positieve bijdrage aan de leefbaarheid in de wijk, buurt, dorp of stad.	Vanaf 2017 heeft de gemeente Hardenberg deelgenomen aan de provinciale WMO projecten "Sociaal Vitaal" en "Zorg, Sport en Bewegen". Hiervoor is een subsidie verkregen van de Provincie voor 2017 en 2018.	<p>Het project "<u>Sociaal Vitaal in kleine kernen</u>" wordt uitgevoerd in de kernen Slagharen en Marienberg. In Slagharen is er (onder de vlag van PB Slagharen) een werkgroep Gewoon Gezond Slagharen opgezet. Deze werkgroep organiseert veel initiatieven op het gebied van gezondheid en vitaliteit. Dit doen ze samen met inwoners en organisaties uit Slagharen. In Beerzerveld/Marienberg heeft de plaatselijke voetbalclub het initiatief opgepakt om met dit project aan de slag te gaan. Op dit moment heeft de voetbalclub ook de samenwerking gezocht met PB Marienberg/Beerzerveld. Gezamenlijk wordt er gekeken welke initiatieven er opgepakt worden. Een van de ideeën is om een jeu de boules baan te leggen bij de voetbalclub.</p> <p>De gelden van het project "<u>Zorg voor Sport en Bewegen</u>" hebben we ingezet binnen het project "Gewoon Gezond 2018" in Bergentheim en Kloosterhaar. Een 14-16 inwoners, door de huisartsen aangedragen, doen mee aan een gezondheidsproject waarin ze stapsgewijs geholpen worden een gezondere leefstijl op te pakken. Daarnaast wordt er binnen het project aandacht besteed aan de directe omgeving van de deelnemers.</p>
	Hardenberg heeft zich in 2014 aangesloten bij de landelijke JOGG aanpak ('Jongeren Op Gezond Gewicht'). Met JOGG wordt ingezet op een gezonde jeugd in een	De aanpak van JOGG geeft allereerst structuur aan onze inzet op de diverse omgevingen van de inwoner:

	<p>gezonde omgeving. Doelgroep waar de aanpak zich op richt is 0-19 en ouders. In Hardenberg en Ommen heeft de aanpak de naam "Gewoon Gezond" gekregen. De aanpak wordt samen opgepakt met zoveel mogelijk partijen en mensen in de directe omgeving van kinderen en jongeren. In 2016 waren ruim 60 organisaties als supporter aangesloten. Met drie bedrijven is een Partnerovereenkomst getekend. Deze bedrijven ondersteunen in middelen, mensen, munten en media. Binnen de aanpak is wijk-dorpsgericht werken een uitgangspunt.</p>	<p>school, wijk, vereniging en gemeente. Een voorbeeld daarvan is een rondetafelgesprek tussen de scholen voortgezet onderwijs, supermarkten en gemeente. Verder levert men inhoudelijke kennis en ondersteuning. Via JOGG Nederland hebben de afzonderlijke gemeenten invloed op landelijke overheid en private partijen en dat is belangrijk. De "bedreigende" leefomgeving houdt immers niet op bij de gemeentegrenzen. Een voorbeeld daarvan zijn belastingmaatregelen op suikerhoudende dranken en op sigaretten.</p>
	<p>Hardenberg is "GIDS" gemeente (Decentralisatieregeling Gezond In De Stad). Op basis hiervan kunnen initiatieven op wijk-, en buurtniveau op het gebied van Gezonde Leefstijl en omgeving worden ondersteund. Uitgangspunt is dat inwoners van die wijk of buurt op basis van de lokale situatie tot vraagontwikkeling komen en vervolgens vanuit intrinsieke motivatie via samenwerking tot oplossingen komen. In 2017 zijn drie kernen "Gewoon Gezond kern" Doel is dit in 2018 met nog eens drie wijken en buurten uit te breiden.</p>	<p>Naast Kloosterhaar, Bergentheim en Heemse (2017) zijn Mariënborg en Slagharen inmiddels vergevorderd in de ontwikkeling van een "Gewoon Gezond" buurt/wijk. De eerste stappen zijn gezet in Bruchterveld en de Krim. Verder ondersteunen we een inwonersinitiatief dat moet leiden naar meer bewustwording van een gezonde leefstijl en een duurzame leefomgeving. Dit initiatief wordt afgesloten met een "Feel Good Festival" in september 2019.</p>
	<p>In het verlengde van de Gezonde Leefstijl (gedragsaspect) zal de wijkaanpak via nauwere samenwerking met het Ruimtelijk Domein (Gezonde leefomgeving) tot een integrale aanpak moeten komen.</p>	<p>De vraag (van inwoners) naar bewegen in de buitenruimte neemt toe. Om deze initiatieven te ondersteunen en te realiseren werken de</p>

		<p>verschillende domeinen samen. In het voorjaar is een calisthenics park op de Sportboulevard in gebruik genomen. Vergevoerde plannen voor een sport/ontmoetingsplek in de openbare ruimte bestaan er in Baalderveld en de Krim. Voor het Vechtpark is een ontwerp voor een beweegroute in de laatste fase. Daarnaast krijgt Hardenberg de mogelijkheid om een "Tiny Forrest" te plaatsen, een plek waar (natuur)educatie en bewegen samen komen.</p>
	<p>In 2016 is de inzet van 10 Fte Combinatiefunctionarissen verdeeld over externe partners. Daarbij is rekening gehouden met gemeentelijke doelstellingen. De Combinatiefunctionarissen werken in het Primair en Voorgezet Onderwijs, Welzijn, Sport en Zorgorganisaties. Medio 2017 is de inzet geëvalueerd en deze wordt in 2018 gecontinueerd op dezelfde terreinen.</p>	<p>In juni sloten ministeries, sportbonden en private partijen een landelijk sportakkoord. Daarin is een uitbreiding van het aantal combinatiefunctionarissen opgenomen. Dit biedt vanaf 2019 extra mogelijkheden om sport en cultuur in te zetten binnen zorg, welzijn en onderwijs. Voor de inzet maken we een nieuw plan, begin 2019. Daarbij kijken we nadrukkelijk naar het Coalitieakkoord, de uitwerking van het landelijk Sportakkoord en het Nationaal Preventieakkoord.</p>

Beleidsveld 3: Kunst, cultuur en cultuur erfgoed		
De gemeente wil de actieve deelname aan culturele activiteiten en evenementen vergroten waarbij wordt aangesloten bij vragen en behoeften vanuit de verschillende kernen en wijken.	'Nieuwe' en 'jonge' organisaties krijgen in de komende jaren tijd en ruimte om zich te positioneren waardoor meer kinderen en jongeren een kans krijgen hun talenten te ontwikkelen.	In de uitvoeringsovereenkomst 2018-2021 met Stichting Hafabra Muziek-onderwijs Hardenberg zijn prestaties opgenomen betreffende activiteiten voor de jeugdleden. Cultuurkoepel Vechtdal brengt zowel binnen- en buitenschools zoveel mogelijk kinderen en jongeren in aanraking met actieve vormen van kunst en cultuur. Daarnaast wordt ook de samenwerking met het voortgezet onderwijs versterkt.
	In 2017 wordt in nauw overleg met de bibliotheek de toekomstvisie 'de maatschappelijke rol van de bibliotheek 2018 en volgende jaren opgesteld.	In 2017 heeft de bibliotheek het beleidsplan 'lezen, leren, ontwikkelen en meedoen 2018-2021' ontwikkeld. Dit beleidsplan geeft richting aan de plannen waarbij wordt ingezet op het verbreden van de maatschappelijke rol van de bibliotheek. Dit beleidsplan vormt de basis voor de uitvoeringsovereenkomst 2018-2021.
	De samenwerking tussen de culturele aanbieders wordt gestimuleerd waardoor meer kinderen en jongeren in aanraking komen met verschillende facetten van cultuur.	In 2018 hebben Stichting Kind en Cultuur en Cultuurkoepel Vechtdal het onderwijs bevraagd over de relatie en samenwerking betreffende culturele activiteiten (binnen- en buitenschools). Het uiteindelijke doel is het beter inbedden cultuureducatie, binnen en buiten school. Presentatie van de onderzoeksresultaten moet nog plaats vinden.
	Vanuit sociale vraagstukken en onder leiding van een kunstenaar worden	In Bergentheim is o.a. door buurthuis 'Veur mekaar' een

	<p>kunstprojecten of culturele activiteiten georganiseerd. Kunst en cultuur vormt hierin een belangrijke verbindingsfactor in de samenleving.</p>	<p>social sofa gerealiseerd. In Baalder is een graffiti project met het Vechtdal college opgezet gericht op leefbaarheid en educatie. In Slagharen zijn plannen om rondom de skatebaan een legale graffiti-muur te realiseren waarbij wordt samengewerkt met een kunstenaar, jongeren en omwonenden.</p>
	<p>Het bevorderen en borgen van de samenwerking tussen ondernemers, detailhandel, horeca en culturele partijen waarbij de samenwerking tot uiting komt in een gezamenlijke programmering.</p>	<p>In 2018 is een eerste opdracht verstrekt aan een cultuurmakelaar om het culturele klimaat en de samenwerking tussen de culturele partners in de gemeente Hardenberg in kaart te brengen. Deze inventarisatie komt in 2019 tot uiting in de vorm van een aansprekende presentatie.</p>
	<p>De samenwerking tussen culturele partijen wordt gestimuleerd waardoor de levendigheid in het centrum van Hardenberg wordt versterkt.</p>	<p>Zowel in Hardenberg en Dedemsvaart is gesproken met het centrummanagement en zijn mogelijkheden onderzocht. De beperkte beschikbaarheid van lege panden in combinatie met weinig initiatiefnemers en trekkers remt op dit moment deze ontwikkeling.</p>

Relatie met kaderstellende nota's

- Masterplan Ruimte voor de Vecht
- Structuurvisie Vechtpark
- Visienota Landbouw
- Landschapsontwikkelingsplan
- Visienota 'Cultuur#Hardenberg 2012-2015'

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
5. Sport, cultuur en recreatie	Niet sporters	%	Gezondheidsenquête (CBS / RIVM)
		2016	49,8
		2017	n.n.b.
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

Middelen

Bedragen x € 1.000	B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten				
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	164	175	301	126
6.2 Sport en accommodaties	1.538	1.892	2.060	169
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	818	898	1.025	127
Totaal baten	2.520	2.965	3.386	421
Lasten				
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	-3.606	-3.664	-3.718	-53
6.2 Sport en accommodaties	-6.985	-8.103	-7.351	752
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	-1.998	-2.234	-2.267	-32
Totaal lasten	-12.590	-14.002	-13.335	667
Saldo				
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	-3.442	-3.489	-3.417	72
6.2 Sport en accommodaties	-5.448	-6.212	-5.290	921
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	-1.180	-1.336	-1.242	94
Totaal saldo	-10.070	-11.037	-9.949	1.088

4.4 Rol gemeente

4.4.1 Betrokken bestuur

Context, trends en ontwikkelingen

Handhaving

De regels die de gemeente Hardenberg controleert zijn bedoeld om de fysieke omgeving van de gemeente veilig en leefbaar te houden. De programmering van het toezicht en handhaving is voor 2018 opgenomen in het Vergunning, Handhaving en UitvoeringsPlan 2018 (VTH-UP 2018).

- Het toezicht in het openbaar gebied en de toezichtsactiviteiten in het kader van de Drank- en Horecawet worden uitgevoerd door de Buitengewoon opsporingsambtenaren (Boa's).
- Het toezicht milieu (basistakenpakket) wordt met ingang van 1 januari 2018 uitgevoerd door Omgevingsdienst IJsselland (ODIJ). De ODIJ is georganiseerd (wettelijk voorgeschreven) als een Gemeenschappelijk Regeling.
- Binnen het toezicht op het taakveld bouwen hebben de brand- en constructieve veiligheid van voor publiek toegankelijke gebouwen de hoogste prioriteit.
- Vanwege de slankere formatie voor het taakveld bouwen worden de aanvragen omgevingsvergunning, met uitzondering van de voor publiek toegankelijke gebouwen, met bouwkosten lager dan €50.000 niet meer integraal gecontroleerd.
- Het evenementenbeleid, waaronder het toezicht op evenementen, is in 2018 omgevormd naar een risicobewust proces.

Herhuisvesting BOH

In 2018 heeft de herhuisvesting van de BOH plaatsgevonden. In verband met de ontvlechting van de BOH ging het alleen om de hoogstnoodzakelijke aanpassingen aan het gemeentehuis en verhuizingen, o.a. vanuit het LOC naar het gemeentehuis.

Algemeen

De digitale modules van Burgerzaken zijn het afgelopen jaar uitgebreid met de mogelijkheid dat de begrafenisondernemers digitaal een aangifte van overlijden kunnen doen. Ook is gestart met Oribi. Oribi is een ID-solution. Hiermee kunnen alle paspoorten, identiteitskaarten en rijbewijzen, ongeacht het land van uitgifte, uitlezen worden en gecontroleerd worden op echtheid. Tevens controleert de bijbehorende camera de echtheidskenmerken van het gezicht met de foto op het reisdocument. Op deze wijze proberen wordt identiteitsfraude beperkt. .

Eind 2017 is gestart met een pilot voor het bezorgen van de reisdocumenten. Deze pilot heeft in 2018 een vervolg gekregen. Bij de start van de pilot in 2017 was de bezorging gratis, vanaf 2018 wordt € 4,95 in rekening gebracht voor het bezorgen van een reisdocument. Bij de start werd alleen een bezorgmogelijkheid aangeboden op werkdagen en niet in de avonden. Nu is de bezorgmogelijkheid uitgebreid met de mogelijkheid om ook in de avonden en op zaterdag een reisdocument te kunnen laten bezorgen. Door het in rekening brengen van bezorgkosten loopt de behoefte aan thuisbezorgen terug. Echter is de Publieksdienst van mening dat deze mogelijkheid wel moeten blijven bieden. Klanten zijn vaak overdag aan het werk en hebben niet altijd de mogelijkheid om het reisdocument op het werk te laten bezorgen, daarom is 's avonds of in het weekend (zaterdag) bezorgen een betere optie.

Afgelopen zomer is het KCC gestart met het toevoegen van een extra digitaal kanaal; WhatsApp. Er komen veel positieve reacties hier op en er wordt door de inwoners veel gebruik gemaakt van deze mogelijkheid.

Verkiezingen

Op 21 maart 2018 hebben de Gemeenteraadsvergadering plaatsgevonden. Net als bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 zijn er extra stemmentellers op de stembureaus ingezet om de uitslag zo snel mogelijk vast te kunnen stellen. De Gemeenteraadsverkiezingen zijn goed verlopen. Bij de voorbereiding van de verkiezingen is gebruik gemaakt van de app I-Verkiezingen van PinkRoccade. De Publieksdienst was kwartiermaker voor deze module. De kwartiermaker gemeenten waren direct bij de ontwikkeling van het product betrokken. Er is gekeken naar de bestaande processen rondom verkiezingen. Vervolgens is nagedacht over het verbeteren van deze processen. Belangrijke uitgangspunten waren het voorkomen van handmatig werk door de ambtenaar en het bieden van optimale service aan burgers. Sinds de gemeenteraadsverkiezingen is het voor de inwoners mogelijk om vanuit huis en met DigiD vervangende stempassen, kiezerspassen e.d. aan te vragen, dat is een mooie uitbreiding op de bestaande dienstverlening.

Voor de organisatie van de verkiezingen wordt een vergoeding vanuit het Rijk beschikbaar gesteld. Er zijn landelijke ontwikkelingen op het gebied van elektronische stemopneming, maar helaas is de verwachting dat dit niet eerder dan 2020 een vervolg krijgt.

Rijbewijzen

In de begroting op basis van P*Q is naast het aantal verlengingen dat voor 2018 verwacht werd (cijfers RDW) ook rekening gehouden met het verwachte nieuwe aanvragen. (O.b.v. cijfers van de voorgaande jaren). Sinds maart 2018 is het 2toDrive, ook wel begeleid rijden genoemd, ingevoerd in de Wet. Met 2toDrive kunnen jongeren vanaf 17 jaar hun rijbewijs halen. Tot hun 18^e jaar moeten de jongeren rijden met een coach. In onze begroting hadden wij rekening gehouden dat dit een stijging van het aantal nieuwe aanvragen zou opleveren. Echter blijkt in de praktijk dat er niet zoveel gebruik gemaakt wordt van deze mogelijkheid.

Hierdoor is het aantal nieuwe rijbewijzen minder dan begroot.

Reisdocumenten

Voor de begroting van 2018 is op basis van P8Q een verdere uitsplitsing gemaakt van de verschillende reisdocumenten en de daarbij behorende geldigheidstermijn. In 2018 zijn er meer reisdocumenten uitgereikt dan begroot. De oorzaak hiervan is dat door de economische welvaart mensen vaker op vakantie gaan en gaan ze ook meer buiten de EU op vakantie.

Openbare orde en veiligheid

Het veiligheidsbeleid ziet op het creëren en behouden van een veilige gemeente voor inwoners, bedrijven en bezoekers. Het veiligheidsbeleid van de gemeente wordt vastgesteld in het Integraal Veiligheidsplan (IVP). Het IVP sluit aan op de raads- en collegeperiode. Het veiligheidsbeleid wordt vormgegeven en uitgevoerd in samenwerking met ketenpartners op lokaal, interlokaal en regionaal niveau.

Beoogd effect

De gemeente heeft de regierol op het gebied van veiligheid. Het veiligheidsbeleid beoogt de randvoorwaarden te scheppen voor een effectieve inzet van middelen op korte en middellange termijn vanuit het oogpunt van veiligheid. Onder deze randvoorwaarden verstaan we:

- het monitoren en analyseren van de actuele veiligheidssituatie in onze gemeente;
- het creëren van samenhang in gemeentelijk beleid dat effecten heeft op de veiligheidsdoelen zoals opgenomen in het IVP;
- het creëren van samenhang met beleid van en uitvoering van veiligheidsbeleid door veiligheids- en ketenpartners;
- het vergroten van de zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van inwoners, bedrijven en bezoekers.

Vaste onderdelen en speerpunten

Het veiligheidsbeleid kent een aantal vaste onderdelen zoals opgenomen in het IVP. Aanpak van en aandacht genereren voor high impact crimes (zoals geweldsdelicten en woninginbraken). Handhaving van verkeersregels, Drank- en Horecawet, burgerparticipatie (zoals inzet Burgernet en Whatsapp-groepen). Casuïstiek met betrekking tot verwarde personen en overlastgevende personen en/of groepen. De inzet op handhaving op de recreatieparken (ongewenste activiteiten) is gecontinueerd, evenals de aandacht die geschonken wordt aan het AZC.

Als inhoudelijke speerpunten voor 2018 golden: veiligheid bij evenementen, ondermijning en brandveilig leven.

Veiligheid bij evenementen

De gemeente Hardenberg kent een groot aantal evenementen. Deze evenementen leveren een bijdrage aan de aantrekkingskracht van de gemeente. De evenementen leveren echter ook overlast en risico's op voor deelnemers, bezoekers en omstanders. In 2018 is het proces van vergunningverlening, controle en handhaving geactualiseerd. Specifiek aandachtspunt was het faciliteren van organisatoren gericht op het opstellen van een veiligheidsplan en het nemen en (laten) uitvoeren van veiligheidsmaatregelen. Dit heeft als resultaat opgeleverd dat het evenementenbeleid is geactualiseerd. De actualisatie heeft vooral betrekking op het proces van integrale voorbereiding, toezicht en evaluatie, en dat vanuit een risicogerichte benadering. Als gevolg van de formatie-uitbreiding is de integrale voorbereiding met organisatoren, evenals het toezicht op evenementen, in 2018 geïntensiveerd.

Ondermijning

Er is (nog) geen sprake van zichtbare georganiseerde criminaliteit in onze gemeente. Georganiseerde criminaliteit kan ook niet zichtbaar plaatsvinden; mensen en (financiële) middelen uit de onderwereld vinden dan hun weg naar functies en organisaties in de bovenwereld. De aanpak in 2018 richtte zich op bewustwording en het versterken van kennis en het instrumentarium (aanpassing en uitvoering van BIBOB-beleid). Binnen de organisatie is aandacht besteed aan de bewustwording voor wat betreft ondermijning. Daarnaast zijn instrumenten als het gebiedsverbod en toepassing van de Opiumwet (sluiting van een woning of een waarschuwing daartoe) vaker toegepast. Ten aanzien van de actualisatie van de beleidslijn BIBOB geldt dat hierin gezamenlijk opgetrokken wordt met de regiogemeenten, om te komen tot een meer eenduidige en daardoor effectievere aanpak. Het is de bedoeling dat dit in 2019 zijn beslag krijgen. Daarnaast in regionale afstemming besloten om voor de gemeenten in IJsselland ondermijningsbeelden te gaan opstellen. Dit zal eveneens in 2019 tot uitvoering komen.

Brandveilig leven

Branden veroorzaken groot persoonlijk en financieel leed. Het voorkomen van brand levert de meeste winst op. Gezamenlijk met de regionale brandweer hebben we ingezet op bewustwording, preventie en preparatie van inwoners, bedrijven en bezoekers. Op basis van een analyse zijn risicogroepen gedefinieerd en benaderd. Daarbij lag de focus op zorginstellingen. De GHOR heeft daarbij zorg gedragen voor de uitvoering.

Evenementen

Evenementen hebben een maatschappelijke en economische meerwaarde voor de gemeente. In de gemeente Hardenberg vinden jaarlijks naast de kleine evenementen circa 225 grotere evenementen plaats.

Bij de begroting 2018 heeft de gemeenteraad budget beschikbaar gesteld voor uitbreiding van formatie. Daardoor kon afstemming met de organisaties over de voorbereiding (veiligheidsplannen), het toezicht en de evaluatie van evenementen worden opgepakt. Om de veiligheidsrisico's nog beter inzichtelijk te maken en te beheersen, is een zogenaamd "risicobewust evenementenbeleid" vastgesteld. Het uiteindelijke doel is de evenementen zo veilig mogelijk te laten plaatsvinden. We hebben dit samen met de organisatoren en de adviserende partijen (politie, VR en GHOR) uitgevoerd.

Meerjarendoelstelling en activiteiten 2018

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
Beleidsveld 1: Openbare orde en veiligheid		
Bewoners ervaren een verbetering in de beleving en de veiligheid van hun woonleefomgeving.	Veilige woon- en leefomgeving: verhoging van subjectieve veiligheid: <ul style="list-style-type: none"> Aanpak casuïstiek verwarde en/of overlast gevende personen en of groepen. 	Zie het inleidende hoofdstuk hiervoor.
	Bedrijvigheid en veiligheid: verhoging van het objectieve en subjectieve veiligheid: <ul style="list-style-type: none"> Structurele inzet op handhaving recreatieparken; Uitvoeren toezichttaken in het kader van de Drank- en Horecawet (DHW); Actualiseren proces van vergunningverlening, controle en handhaving (evenementen) 	De geplande activiteiten zijn uitgevoerd. De geplande activiteiten zijn uitgevoerd Het beleid en de werkprocessen zijn aangepast
	Fysieke veiligheid: brandveilig leven: <ul style="list-style-type: none"> Versterken van bewustwording, preventie en preparatie van inwoners, bedrijven en bezoekers. 	Zie het inleidende hoofdstuk hiervoor.
	Integriteit en veiligheid: ondermijning: <ul style="list-style-type: none"> Versterken bewustwording bij inwoners en organisaties in de gemeente Hardenberg; versterken van het instrumentarium en kennis. 	Zie het inleidende hoofdstuk hiervoor.
	De gemeentelijke toezicht- en handavings-verplichtingen	De in het VTH-UP 2018 geplande de activiteiten zijn uitgevoerd.

Meerjarendoelstelling	Wat wilden we bereiken / doen?	Hebben we gedaan / bereikt wat we wilden doen?
	<p>worden vastgelegd in het Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving Uitvoeringsplan 2018 (VTH-UP 2018). Deze wordt gebaseerd op de Hardenbergse ambitie en capaciteit en is ingericht op de uitkomsten van het naleefgedrag en op de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven en inwoners.</p>	
	<p>De gemeente blijft de handhaving op klachten over onder andere geluid, verkeer en aantasting van de groene ruimte om overlastsituaties te verminderen. De afwikkeling van klachten over en het toezicht op deze aspecten krijgt een hoge prioriteit in de VTH-UP 2018 en bij de daadwerkelijke uitvoering. Waar het milieuklachten betreft worden deze bij de Omgevingsdienst IJsselland ondergebracht en wordt de afhandeling gemonitord.</p>	<p>De ontvangen meldingen en klachten zijn in behandeling genomen en afgehandeld.</p>
Beleidsveld 2: Bestuur en bestuursondersteuning		
<p>Raad en college worden goed, tijdig en efficiënt ondersteund en voorzien van de benodigde informatie en middelen om te kunnen voldoen aan de volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol en het ten uitvoer brengen van beleid.</p>	<p>Dit betreft de reguliere taken van de organisatie zoals het uitbetalen van vergoedingen en onkosten, ondersteuning raad (griffie) en college e.d. bestuur.</p>	<p>In 2018 is - naast de reguliere werkzaamheden - vooral extra aandacht besteed aan de verkiezingen, een inwerkprogramma voor de raad, het Collegeprogramma, aanpassing raadzaal en een wijziging van o.a. de Regeling oriënterende rondes (i.v.m. het mogelijk maken van deelname door niet-raadsleden aan de rondes).</p>

Relatie met verbonden partijen

De regionale uitvoeringsorganisatie (RUD) is per 2018 opgegaan in de *Omgevingsdienst IJsselland* (ODIJ). De betrokken medewerkers en de milieutaken zijn op 1 januari 2018 overgegaan naar de ODIJ in Zwolle. Hiermee voldoet de gemeente aan de wettelijke eisen en criteria om het VTH-takenpakket voor het taakveld milieu in een Gemeenschappelijke Regeling onder te brengen.

In 2018 werd de bedrijfsvoering nog verzorgd door de *bestuursdienst Ommen-Hardenberg* (BOH). Nadat het college van Hardenberg op 7 december 2017 had besloten om uit de BOH te treden, hebben de colleges van Ommen en Hardenberg medio 2018 overeenstemming bereikt over de wijze van ontvlechting van de BOH. Per 1 januari 2019 is de BOH opgeheven en heeft Hardenberg een eigen ambtelijk apparaat.

Relatie met kaderstellende nota's

- Algemene Plaatselijke Verordening
- Preventie- en handavingsplan Integrale aanpak Drank- en Horecawet
- Risicoprofiel en Beleidsplan 2015-2018 (Veiligheidsregio)
- Vergunningverlening Toezicht en Handavingsuitvoeringsprogramma 2018 (VTH-UP 2018)
- Meerjarenprogramma externe veiligheid
- Plan van Aanpak permanente bewoning recreatieverblijven (+ gewijzigd voorstel 2012)
- De Kracht van Gewoon Doen
- Bestuurlijke nota veiligheidsstrategie 2015-2018 Oost-Nederland
- De jaarlijkse Integrale Veiligheidsaanpak
- Crisisplan IJsselland 2015-2018

Beleidsindicatoren Commissie Depla

Taakveld:	Indicator:	Eenheid:	Bron:
o. Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens
		2016	6,2
		2017	6,1
		2018	6,3
Eventuele toelichting:	Het betreft hier cijfers van de BOH		
o. Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens
		2016	6,4
		2017	6,5
		2018	6,5
Eventuele toelichting:	Het betreft hier cijfers van de BOH		
o. Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	Eigen begroting
		2016	*
		2017	*
		2018	*
Eventuele toelichting:	Door de ontvlechting van de BOH is hier geen goede berekening mogelijk		
o. Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen begroting
		2016	18,28 (R 2016)
		2017	19,38 (R 2017)
		2018	21,65 (R 2018)
Eventuele toelichting:	Het betreft hier de cijfers van de BOH		
o. Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	Eigen begroting
		2016	1,04%
		2017	1,46%
		2018	1,65%
Eventuele toelichting:	De overhead zit in 2018 nog voornamelijk in de BOH		
1. Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	Bureau Halt
		2016	123
		2017	142
		2018	n.n.b.
Eventuele toelichting:			

1. Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	CBS
		2016	0,8
		2017	1,3
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
1. Veiligheid	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	CBS
		2016	2,7
		2017	3,3
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
1. Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	CBS
		2016	2,0
		2017	1,6
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			
1. Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	CBS
		2016	4,5
		2017	4,6
		2018	<i>n.n.b.</i>
Eventuele toelichting:			

Middelen

Bedragen x € 1.000		B 2018	BnW 2018	R 2018	Vershil
Baten					
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	996	996	1.088	92
7.2	Openbare orde en veiligheid	322	318	327	9
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning			193	193
7.4	Algemene lasten en baten	1.027	1.725	4.570	2.844
Totaal baten		2.345	3.040	6.177	3.137
Lasten					
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	-5.145	-5.181	-5.227	-46
7.2	Openbare orde en veiligheid	-5.453	-5.557	-5.558	
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	-3.327	-4.290	-4.255	34
7.4	Algemene lasten en baten	-11.030	-9.618	-8.164	1.453
Totaal lasten		-24.956	-24.646	-23.205	1.441
Saldo					
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	-4.149	-4.185	-4.139	45
7.2	Openbare orde en veiligheid	-5.131	-5.239	-5.231	8
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	-3.327	-4.290	-4.063	227
7.4	Algemene lasten en baten	-10.002	-7.892	-3.595	4.298
Totaal saldo		-22.610	-21.606	-17.028	4.578

5 Overzicht van baten en lasten

Bedragen x € 1.000	Baten	Lasten	Saldo
Programma			
Wonen naar wens	21.103	-18.672	2.431
Duurzaam en bereikbaar	15.589	-26.235	-10.646
Ondernemen	301	-2.002	-1.701
Meedoen	18.375	-52.472	-34.096
Gezond en vitaal	523	-25.744	-25.221
Samen leven	3.386	-13.335	-9.949
Betrokken bestuur	6.177	-23.205	-17.028
Totaal van de programma's	65.454	-161.664	-96.210
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien			
Dividend	3.354	0	3.354
Algemene uitkering	88.932	0	88.932
Onvoorzien	0	0	0
Lokale heffingen	14.497	0	14.497
Saldo financieringsfunctie	258	0	258
Bespaarde rente	0	0	0
Totaal algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	107.041		107.041
Saldo van baten en lasten	172.495	-161.664	10.831
Mutatie reserves	3.322	2.044	-1.278
Resultaat	175.817	163.708	-12.109

6 Verplichte paragrafen

6.1 Lokale Heffingen

Inleiding en wettelijk kader

Lokale heffingen hebben tot doel dat de gemeente door het verwerven van eigen middelen dekking vindt voor haar uitgaven in het kader van de uitvoering van de gemeentelijke taken. De invoering, wijziging of intrekking van lokale heffingen gebeurt door middel van een door de gemeenteraad vast te stellen verordening. De belastingverordeningen 2018 zijn vastgesteld op 12 december 2017. Voorgeschreven is dat de paragraaf lokale heffingen ten minste het volgende bevat:

- de werkelijke inkomsten;
- het beleid ten aanzien van de lokale heffingen;
- een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen;
- een aanduiding van de lokale lastendruk;
- een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid.

De lokale heffingen kunnen grofweg worden ingedeeld in belastingen (waarvan de opbrengst bestemd is voor de algemene middelen) en bestemmingsheffingen of retributies (rechten en leges), waarvan de opbrengst wordt ingezet om de kosten te dekken van de voorziening waarvoor de heffing bestaat. Onder de belastingen vallen de onroerende-zaakbelastingen, de hondenbelasting, de toeristenbelasting, de forensenbelasting, de parkeerbelasting en precariobelasting. Onder de bestemmingsheffingen vallen de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De retributies omvatten de marktgelden, lijkbezorgingsrechten en de leges.

De lokale heffingen vormen een belangrijk onderdeel van de inkomsten van gemeenten en zijn daarom een integraal onderdeel van het gemeentelijk beleid. De gemeente Hardenberg haalde in 2018 19% van haar inkomsten uit lokale heffingen. Een overzicht van de lokale heffingen en daarmee meer inzicht is daarom van belang voor de raad. Een aanduiding van de lokale lastendruk is van belang voor de integrale afweging tussen beleid en inkomsten. Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid maakt het beeld van de lokale lasten compleet. Al deze onderdelen zult u daarom tegenkomen in deze paragraaf lokale heffingen.

De werkelijke inkomsten

In de gemeente Hardenberg werden in 2018 verschillende belastingen geheven. In onderstaande tabel treft u van de verschillende belastingen de begrote opbrengst 2018, de begrotingswijzigingen 2018 en de werkelijke opbrengst 2018 aan. Voor een toelichting op eventuele verschillen wordt verwezen naar de diverse onderdelen in de jaarrekening.

Soort heffing	Begrote baten 2018	Begroot na wijziging	Werkelijk (incl. oninbaar)
Onroerende-zaakbelastingen woningen	6.097.000	6.097.000	6.077.000
Onroerende-zaakbelastingen niet-woningen	6.616.000	6.516.000	6.517.000
Afvalstoffenheffing	4.794.000	4.739.000	4.790.000
Hondenbelasting	273.000	273.000	257.000
Rioolheffing	6.581.000	6.416.000	6.432.000
Forensenbelasting	359.000	359.000	364.000
Toeristenbelasting	1.067.000	1.211.000	1.280.000
Parkeerbelasting	1.477.000	1.477.000	1.439.000
Precariobelasting	2.000	0	0
Leges	2.138.000	2.813.000	3.599.000
Marktgeden	51.000	51.000	35.000
Lijkbezorgingsrechten	544.000	494.000	559.000
BIZ	270.000	266.500	253.000*
Totaal	30.269.000	30.712.500	31.602.000

* zie toelichting onder BIZ

Beleid ten aanzien van lokale lasten

Zoals in de inleiding aangegeven zijn er bij de gemeentelijke belastingen drie typen belastingen te onderscheiden: algemene belastingen, bestemmingsheffingen en retributies (rechten en leges).

De *algemene belastingen* komen ten goede aan algemene middelen van de gemeente. Dit betekent dat de opbrengsten niet gelabeld zijn maar voor alle gemeentelijke taken en voorzieningen kunnen worden ingezet. De gemeenteraad bepaalt waarvoor. Onder de algemene belastingen vallen de onroerende-zaakbelastingen, de hondenbelastingen, de precariobelasting, de parkeerbelasting en de forensen- en toeristenbelasting.

Bestemmingsheffingen zijn belastingen waarvan de opbrengsten zijn bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De rioolheffing en de afvalstoffenheffing zijn bestemmingsbelastingen waarvoor geldt dat de gemeente niet meer mag heffen dan de kosten die zij voor de betreffende taak of voorziening maakt. Ook de BIZ valt onder de bestemmingsbelastingen. De belastingopbrengst wordt als subsidie uitgekeerd aan een door de ondernemers opgerichte uitvoeringsorganisatie.

Retributies worden geheven van personen aan wie de gemeente een specifieke dienst verleent die voor die persoon een individueel voordeel oplevert. De belangrijkste retributies zijn de leges: vergoedingen voor een bij de gemeente aangevraagde dienst als het aanvragen van een paspoort of een vergunning. Net als bij bestemmingsbelastingen mogen de retributies niet meer dan kostendekkend zijn. Hieronder vallen ook de marktgeden en de lijkbezorgingsrechten.

Het gemeentelijk beleid is dat de tarieven van de retributies en bestemmingsbelastingen in principe kostendekkend moeten zijn. Met andere woorden: de opbrengsten dekken de gemaakte kosten. Het kaderstellend beleid voor de diverse heffingen is vastgelegd in de door de gemeenteraad vastgestelde gemeentelijke belastingverordeningen.

Het beleid met betrekking tot de tarieven van alle heffingen en daarmee de opbrengsten van de verschillende heffingen, is dat deze worden verhoogd met de inflatiecorrectie. Deze bedroeg voor 2018 1,6%. Bij het voorstel bij de belastingverordeningen 2018 is aangegeven in welke gevallen en waarom hiervan is afgeweken. In onderstaande tabel worden de meest voorkomende tarieven voor 2018 vermeld.

Belastingtarieven 2018	
Ozb-tarief eigenaar woning	0,1241%
Ozb-tarief eigenaar niet-woning	0,3290%
Ozb-tarief gebruiker niet-woning	0,2788%
Vastrecht afvalstoffenheffing standaard	150,00
Vastrecht afvalstoffenheffing (hoogbouw en buitengebied i.v.m. ontbreken GFT-container)	132,00
Lediging 240 liter container restafval	9,21
Lediging 240 liter container GFT	0
Lediging 140 liter container restafval	5,63
Lediging 140 liter container GFT	0
Verzamelcontainer restafval 40 liter	1,19
Rioolheffing woning	241,00
Hondenbelasting	
1e hond	54,00
2de en volgende hond	85,00
Toeristenbelasting	0,97
Forensenbelasting	
12,5 - 20m ²	102,00
20 - 30m ²	151,00
30 - 40m ²	199,00
40 - 50m ²	249,00
50 - 60m ²	297,00
> 60 m ²	391,00

Kwaliteit uitvoering Wet WOZ

De aanslag onroerende-zaakbelastingen en de bedrijveninvesteringszone (BIZ) wordt gebaseerd de WOZ-waarde. De Waarderingskamer controleert of gemeenten de Wet Waardering Onroerende zaken (Wet WOZ) goed uitvoeren. Hiervoor vinden verschillende onderzoeken en inspecties plaats. Het algemene oordeel van de Waarderingskamer over de uitvoering van de Wet WOZ in Hardenberg is 'Goed'. In 2018 heeft de Waarderingskamer ingestemd met het bekend maken van de WOZ-waarden.

Overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen

Hierna wordt kort ingegaan op de verschillende algemene belastingen, bestemmingsheffingen en retributies.

Algemene belastingen

Onroerende-zaakbelastingen

Er zijn drie verschillende OZB-tarieven. De tariefsaanpassing voor 2018 is opgebouwd uit twee verschillende onderdelen; de gebruikelijke inflatiecorrectie en de correctie in verband met de waardeontwikkeling.

De totale OZB laat een nadeel zien van € 18.000. Dit wordt veroorzaakt door een bedrag van € 67.000 aan oninbare belastingen. Niet alle belastingaanslagen die worden verzonden, worden betaald. Als de deurwaarder alle mogelijke invorderingsmaatregelen heeft getroffen zonder dat dit leidt tot betaling, in het geval van faillissementen en als er sprake is van schuldsanering moeten vorderingen als oninbaar worden geboekt. In de meeste gevallen gebeurt dit niet direct in het jaar waarin de aanslag is opgelegd, omdat dan de invorderingsprocedure nog loopt. De oninbare heffingen worden ten laste van de voorziening dubieuze debiteuren gebracht.

De gemeente Hardenberg kent een compensatieregeling OZB voor vrijwilligersorganisaties. Eigenaren en gebruikers van maatschappelijke objecten krijgen op grond van vastgestelde subsidieverordening 50% van de aanslag OZB gecompenseerd. In 2018 is de subsidie voor het eerst direct op het aanslagbiljet in mindering gebracht.

Hondenbelasting

Het aantal aan- en afmeldingen is niet met elkaar in evenwicht. Er zijn minder honden belast in 2018 dan was geraamd. Inclusief oninbaar betekende dit voor 2018 een nadeel van € 15.000.

Toeristenbelasting

Het werkelijk aantal belastbare overnachtingen is de grondslag voor de aanslag toeristenbelasting. Alleen seizoenplaatsen kunnen nog forfaitair worden afgerekend. De toeristenbelasting wordt geheven door middel van een voorlopige aanslag in het betreffende belastingjaar en een definitieve aanslag na afloop van het belastingjaar. Dit betekent dat de definitieve aanslag over het belastingjaar 2018 wordt opgelegd in april 2019. In 2018 is de definitieve aanslag over 2017 opgelegd.

Gelet op de stijging van het aantal overnachtingen is het tarief in 2018 niet verhoogd met de inflatiecorrectie. Daarnaast was de wens van de recreatieondernemers om het tarief voor meerdere jaren vast te stellen. Gelet op deze wens en de gerealiseerde meeropbrengst van de toeristenbelasting is de verordening (en daarmee ook het tarief) voor vier jaar vastgesteld (2018 tot en met 2021).

Over 2017 zijn in 2018 ruim 1,2 miljoen overnachtingen afgerekend. De voorlopige aanslag toeristenbelasting 2018 is in juni opgelegd en bedraagt 90% van de definitieve aanslag over 2017. In de tweede B-rap is in verband met het voorgaande een meeropbrengst van € 145.000,- gemeld.

In 2019 wordt de toeristenbelasting over 2018 definitief afgerekend. Dan wordt duidelijk wat de totale opbrengst toeristenbelasting over 2018 bedraagt. Verwacht wordt dat er nog € 60.000 kan worden opgelegd over 2018. Dit verklaart de meeropbrengst van € 68.000 (I).

Forensenbelasting

De tarieven voor de forensenbelasting zijn met de inflatiecorrectie verhoogd. De heffingssystematiek voor de forensenbelasting is ongewijzigd gebleven in 2018. Bepalend voor de hoogte van de aanslag is de oppervlakte van het object. In het najaar van 2018 is o.a. gesproken met de Recron over de toeristen- en forensenbelasting. Vanuit de ondernemers is verzocht om te onderzoeken of er ook een andere heffingssystematiek mogelijk is of zelfs eventuele afschaffing van de forensenbelasting. In het coalitieakkoord is aangegeven dat er wordt gekeken naar de verhouding tussen de toeristen- en forensenbelasting. Dit wordt in 2019 onderzocht.

Precariobelasting

Eind 2017 is besloten tot afschaffing van de precariobelasting met ingang van 2018, gelet op de kosten voor het opleggen van de aanslag in relatie tot de opbrengst van deze belasting (€ 1.600,-). Dit bedrag was nog wel in de begroting opgenomen. De aanslag is niet opgelegd omdat de verordening met ingang van 1 januari 2018 is ingetrokken.

Parkeerbelasting

De tarieven voor parkeren worden niet jaarlijks met de inflatiecorrectie verhoogd. Hiervoor gelden andere afspraken. De parkeertarieven in 2018 waren hierdoor gelijk aan 2017. Als de parkeerbelasting niet wordt voldaan, kan er een naheffingsaanslag worden opgelegd. In 2018 zijn er 594 naheffingsaanslagen opgelegd. Het aantal naheffingsaanslagen per jaar fluctueert sterk, maar laat over het algemeen een sterk dalende lijn zien.

Bestemmingsbelastingen

Afvalstoffenheffing

Met de afvalstoffenheffing bekostigt de gemeente de inzameling van het huishoudelijk afval. De afvalstoffenheffing wordt evenals de wettelijk plicht huishoudelijke afvalstoffen in te zamelen, geregeld in de Wet milieubeheer. De afvalstoffenheffing bestaat uit twee soorten tarieven. Het vastrecht en een variabel tarief. Of een huishouden ook daadwerkelijk afval aanbiedt, is voor de heffing van het vastrecht niet van belang. Voor het variabele tarief is dat wel van belang. Per aanbieding van de restafvalcontainer moet een bedrag worden betaald. Na afloop van het belastingjaar wordt dit afgerekend op de gecombineerde aanslag gemeentelijke heffingen.

Het uitgangspunt bij de afvalstoffenheffing is kostendekkende tarieven. In 2018 betaalden belastingplichtigen € 5,- minder aan vastrecht afvalstoffenheffing dan in 2017. In het tarief is een korting van € 10,- per aansluiting verwerkt die ten laste komt van de reserve.

Naar aanleiding van de jaarrekening 2017 is in de eerste B-rap 2018 de opbrengst met € 55.000 verlaagd, omdat werd verwacht dat de neerwaartse lijn in het aantal aanbiedingen restafval zou doorzetten. Echter het aantal woningen is met circa 300 woningen meer gestegen dan was geraamd waardoor nu een meeropbrengst wordt gerealiseerd. De opbrengst van het vastrecht, maar ook het totaal aantal aanbiedingen is gestegen door de uitbreiding van het aantal woningen.

Rioolheffing

De rioolheffing hangt samen met de wettelijke zorgplicht voor drie beleidsvelden op het gebied van water. Doel van de rioolheffing is om geld vrij te maken voor onder meer de afvoer van afvalwater, de afvoer van regenwater (ook wel hemelwater genoemd) en het beheer van het grondwaterpeil. Omdat het overgrote deel van de investeringen in deze zorgtaken gebruik maakt van het afvoerstelsel, spreekt men over de rioolheffing. In het GRP benoemt de gemeente welke voorzieningen op het gebied van riolering zij bezit, hoe deze voorzieningen functioneren, hoe het rioolstelsel beheerd wordt en hoe dit gefinancierd wordt. In 2017 is er een nieuw GRP vastgesteld, dat de basis vormt voor de komende jaren.

De rioolheffing laat een meeropbrengst zien van € 15.000. In de 2e B-rap was reeds melding gemaakt van een meeropbrengst van € 70.000, omdat de raming van het aantal belastingplichtigen en de hoogte van de aanslagen van de grootverbruikers te laag waren ingeschat. Bij de jaarrekening blijkt dat de aantal belastingplichtigen nog iets hoger is.

Bedrijven Investeringszone (BIZ)

Voor de periode 2017-2021 zijn er BIZ-verordeningen vastgesteld voor het centrum van Hardenberg en het centrum van Dedemsvaart. Het bijzondere aan deze heffingen is dat de gemeente belasting heft, maar de inkomsten overdraagt aan een stichting. In 2018 zijn een aantal aanslagen uit voorgaande jaren oninbaar verklaard. Omdat de gemeente deze aanslagen niet kan invorderen, wordt dit bedrag ook niet overgemaakt aan de stichtingen. Een negatief saldo op de BIZ, leidt dus niet tot een negatief saldo voor de gemeente.

Retributies

In 2018 heeft de gemeente de volgende retributies geheven; marktgelden, lijkbezorgingsrechten en leges:

Marktgelden zijn retributies voor het ter beschikking stellen van een standplaats op de markt in Hardenberg of Dedemsvaart. De lijkbezorgingsrechten zijn retributies voor het gebruik van de gemeentelijke begraafplaats. Naast een retributie voor de uitgifte van graven en urnenruimten, regelt de verordening ook de vergoeding voor het gebruik van gemeentelijke diensten in verband met de begraafplaats. Leges zijn retributies voor diensten die door de gemeente worden verleend. Veel van de retributies gaan over het aanvragen van vergunningen of documenten. Te denken valt aan omgevingsvergunningen, paspoorten of een uittreksel uit het bevolkingsregister. Maar ook bijvoorbeeld activiteiten van het gemeentearchief worden in de legesverordening geregeld.

Voor een toelichting op de verschillende retributies wordt verwezen naar de diverse onderdelen in de jaarrekening.

Een aanduiding van de lokale lastendruk

Onder de woonlasten verstaan we het gemiddelde bedrag dat een meerpersoons-huishouden in de gemeente betaalt aan OZB, riool- en afvalstoffenheffing. Over het belastingjaar 2018 is dat volgens het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) in de gemeente Hardenberg een bedrag van € 747. Hiermee staat onze gemeente op plaats 201 van de gemeenten met de laagste woonlasten in Nederland (totaal 380 gemeenten). Het landelijke gemiddelde is een bedrag van € 721. In de Provincie Overijssel is het gemiddeld € 755. (Bron: COELO, atlas van de lokale lasten 2018).

Omliggende gemeenten	Woonlasten per huishouden	Landelijke rangorde (aantal gemeenten 380)
Dalfsen	600	19
Zwolle	647	50
Hoogeveen	662	67
De Wolden	716	143
Ommen	712	137
Staphorst	680	97
Twenterand	697	120
Hardenberg	747	201*
Coevorden	843	335

* in 2017 stond de gemeente Hardenberg op plaats 281

Uit de COELO-atlas 2018 blijkt dat COELO uitgaat van een tarief afvalstoffenheffing voor meerpersoonshuishoudens in de gemeente Hardenberg tussen de € 220 en € 260 in 2018. COELO geeft aan dat gewerkt wordt met aannames omtrent de aangeboden hoeveelheid afval. Dit doen zij om de verschillende gemeenten goed met elkaar te kunnen vergelijken. In Hardenberg blijken de werkelijke cijfers echter te verschillen met de gedane aannames door COELO. In 2018 betalen huishoudens aan vastrecht € 150,-. Daarbij komen de kosten per aanbieding van restafval. Het gemiddeld aantal aanbiedingen van de restafval 240 liter-container bedroeg in 2018 gemiddeld 7 aanbiedingen. Dit resulteert in een totale gemiddelde aanslag afvalstoffenheffing van € 214,47 (150 + 64,47) in plaats van het tarief tussen de € 220 en de € 260.

De werkelijke gemiddelde woonlasten bedroegen in 2018 in de gemeente Hardenberg voor een woning met een gemiddelde WOZ-waarde van € 212.382,- (bron: COELO) en 7 aanbiedingen van de 240 liter restafvalcontainer:

	Tarief 2018
Onroerende-zaakbelastingen	264
Afvalstoffenheffing (vastrecht en variabel)	214
Rioolheffing	241
Totale gemiddelde aanslag 2018	719

Door de verlaging van de woonlasten voor 2018 is de gemeente Hardenberg van plek 366 naar 328 gestegen als het om de woonlasten gaat voor huurders met een meerpersoonshuishouden. Het verschil in ranking is te verklaren door de rioolheffing. Deze wordt in veel gemeenten (deels) aan de eigenaar opgelegd, waardoor de lasten voor huurders lager zijn. De door Coelo berekende woonlasten voor huurders van € 484,- liggen ruim boven het landelijk gemiddelde van € 358,-, ook als rekening wordt gehouden met het feit dat de meeste huishoudens in werkelijkheid gemiddeld € 29,- minder aan afvalstoffenheffing betalen. Daarentegen is er in Hardenberg wel volledig kwijtschelding mogelijk van de woonlasten voor huurders.

Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid

Voor inwoners die niet in staat zijn bepaalde gemeentelijke belastingen te betalen, is kwijtschelding mogelijk. Dit was in 2018 mogelijk voor de afvalstoffenheffing, de rioolheffing en de onroerende zaakbelasting. Of kwijtschelding wordt verleend hangt af van de betalingscapaciteit van belastingplichtigen. Bij de bepaling daarvan houden we rekening met 100% van de kosten van levensonderhoud zoals opgenomen in de landelijke richtlijnen voor het kwijtscheldingsbeleid. Dit om ruimhartige kwijtschelding te kunnen verlenen. In 2018 zijn er 1245 kwijtscheldingsverzoeken ontvangen, die betrekking hebben op 1288 aanslagen. Hiervan zijn er in 2018 966 toegekend. Er lopen nog beroepszaken. Eventuele toekenning komt ten laste van 2019. Er is minder kwijtschelding toegekend dan geraamd. Dit kan worden verklaard door de verplichte toepassing van de kostendelersnorm. Op kwijtscheldingsverzoeken die op of na 1 januari 2018 worden ingediend is de kostendelersnorm uit de Participatiewet van toepassing. De normbedragen voor de bestaanskosten in de kwijtschelding sluiten daarmee aan bij de systematiek uit de Participatiewet. Naarmate er meer kostendelende medebewoners zijn wordt het bedrag van de kwijtscheldingsnorm lager. Het recht op kwijtschelding kan hierdoor (deels) komen te vervallen.

6.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In deze paragraaf Weerstandsvermogen wordt de financiële robuustheid van de begroting, de jaarrekening en in het bijzonder de stand van zaken met betrekking tot de financiële positie van de gemeente Hardenberg weergegeven. De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen bevat:

- het beleid omtrent de weerstandscapaciteit
- een inventarisatie van de risico's
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's

Onze visie ten aanzien van het weerstandsvermogen is:

'Streven naar een goede beheersing van de risico's en een goede balans tussen de bestuurlijke ambitie en de daarmee gepaard gaande risico's. Uitgangspunt hierbij is een positief weerstandsvermogen.

Onze doelstelling is:

- het handhaven van een gezonde financiële positie;
- het voorkomen dat ingrijpende beleidswijzigingen noodzakelijk worden bij niet afgedekte risico's. Dit wordt gerealiseerd door middel van beheersing van de risico's en een positief weerstandsvermogen.

De risico's zijn onderverdeeld naar drie categorieën.

De eerste categorie betreft de echte risico's, namelijk mogelijke financiële tegenvallers die samenhangen met de uitvoering van bepaalde activiteiten. Voorbeelden zijn het ondernemersrisico bij grondexploitaties en het risico op overschrijding van budgetten, dat samenhangt met open einde regelingen. Vanuit de betekenis van het begrip weerstandsvermogen zoals in het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is beschreven, is uitsluitend deze categorie van belang voor het weerstandsvermogen.

Voorzienbare tekorten op reguliere budgetten behoren niet tot de risico's. De tekorten zijn min of meer duidelijk. Zeker waar de tekorten een structureel karakter hebben, heeft het vanuit bedrijfseconomisch oogpunt de voorkeur dit op te lossen binnen de exploitatie.

De derde categorie betreft mogelijke (ongewenste) schommelingen van budgetten, waardoor behoefte ontstaat in egalisatie van jaarlasten. Riolering en wegen zijn hiervan de belangrijkste voorbeelden. Onder voorwaarde dat de noodzakelijke onderhoudslasten structureel in de begroting zijn geraamd is er geen sprake van een risico dat relevant is voor het weerstandsvermogen.

Deze paragraaf geeft de weerslag van een eerste stap naar gestructureerd risicomanagement, waarbij alle risico's zijn geïdentificeerd en gewaardeerd. Maar het is een eerste stap. Verdere verfijning is mogelijk en ook noodzakelijk. In dit verband kunt u bijvoorbeeld denken aan de beschrijving van de risico's en aan de mogelijk reeds genomen of nog te nemen beheersmaatregelen voor de risico's. Daarnaast moeten wij continu alert zijn op de volledigheid.

Risicoprofiel

De gehele organisatie heeft de mogelijke risico's, inclusief hun oorzaken en gevolgen voor het voortduren van de bestaande dienstverlening, in kaart gebracht. Dit heeft geleid tot een totaal van ongeveer 140 geïdentificeerde risico's. In de afgelopen periode hebben we de risico's geactualiseerd, opnieuw gewaardeerd en daar waar mogelijk beheersmaatregelen in kaart gebracht. Ten opzichte van de begroting van 2018 heeft dit heeft geresulteerd in een daling van het benodigde weerstandsvermogen van € 22.000.000 naar € 17.000.000. De grootste dalingen hebben betrekking op de risico's tot fluctuaties in de Algemene Uitkering en het risico op het niet kunnen innen van belastingen. Nieuw risico voor 2018 waren de risico's rondom de ontvlechting van de BOH ad. € 5.000.000. Hierdoor komt het totaal op € 22.000.000.

De top 10 van de grootste risico's is:

1. Grondexploitaties;
2. 3D's ;
3. Ontvlechting BOH;
4. Fluctuaties van Algemene Uitkering;
5. Bedrijfsvoeringsrisico's;
6. Schade aan eigendommen van derden en ernstige belemmeringen van het economisch en maatschappelijk verkeer agv hevige neerslag;
7. Contractverplichtingen t.a.v. gebiedsteams worden niet nagekomen;
8. Ondeugdelijke ophanging plafondplaten gemeentelijke gebouwen ;
9. Kunstgrasvelden discussie rubbergranulaat;
10. Ernstige calamiteit (onder verantwoordelijkheid van de veiligheidsregio).

Toelichting risico's

1. Grondexploitaties

Tegelijkertijd met deze begroting ontvangt en behandelt u de nota grondexploitatie 2018 Hardenberg waarin uitvoerig wordt ingegaan op de risico's zoals deze worden onderkend voor de grondexploitaties. Wij presenteren hier niet het maximumbedrag, maar direct het totaalresultaat van de risicoanalyse zoals die in de nota is opgenomen

Benodigde risicoreserve per grondexploitatie	Risicoreserve 2019	Te alloceren 2018	Te alloceren 2019
Centrumplan Hardenberg	€ 1.009.000	€ 1.051.000	€ 564.000
Centrumplan Dedemsvaart	€ 128.000	€ 130.000	€ 122.000
Hardenberg Wonen	€ 1.125.000	€ 280.000	€ 489.000
Hardenberg Werken	€ 2.903.000	€ 1.787.000	€ 1.869.000
Marslanden II	€ 5.185.000	€ 1.551.000	€ 2.349.000
Overige projecten	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000
Totaal	€ 11.100.000	€ 5.549.000	€ 6.143.000

Uiteraard zijn niet al deze risico's als even "hard" te bestempelen, en ook manifesteren de risico's zich veelal niet tegelijkertijd en in volle omvang.

2. Risico's 3D's

Waar mogelijk zijn op deze risico's beheersmaatregelen genomen, waarbij er ook nadrukkelijk geïnvesteerd wordt in de sturing en verantwoording. Zo is de monitor sociaal domein operationeel geworden en zal deze nog verder worden doorontwikkeld.

Om meer zicht te hebben op de uitgaven wordt de administratie in de jeugdzorg sinds 1 januari 2018 niet langer door de regio gedaan maar door onze eigen administratie. De transformatie is nog in volle gang en dat maakt het lastig om goede gekwantificeerde voorspellingen te doen. Ook voor de komende periode voorzien wij nog steeds een hoog risico. De reden hiervoor is dat het veelal voor een deel om zogenaamde 'open-einde-regelingen'. De gemeente houdt de plicht inwoners te ondersteunen opgenoemde terreinen, een overschrijding van het budget is geen reden om deze ondersteuning niet te bieden. Zo heeft de gemeente in het kader van Jeugdzorg de taak om kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering uit te voeren. Dit zijn over het algemeen dure maatregelen. Echter, veelal zal niet de gemeente, maar bijvoorbeeld een rechter bepalen wie onder deze maatregelen vallen. Een ander risicoverhogend aspect is dat veruit de meeste verwijzingen in de jeugdzorg worden gedaan door (huis)artsen. Dit is anders dan in de Wmo, waarbij de verwijzingen vooral door "Samen Doen" worden gedaan. Het betekent dat de sturing op deze verwijzingen meer indirect is en dat het risico daarmee hoger is. In 2018 zijn deze risico's tot uiting gekomen in een tekort op jeugd en WMO. In 2019 zal gekeken worden welke aanvullende maatregelen getroffen kunnen worden om de risico's te mitigeren.

3. Ontvlechting BOH

Voor dekking risico's uit de ontvlechting is een bedrag van € 5 miljoen aangehouden. Dit komt overeen met rond 10% van de omzet van de BOH. Op dit moment werken wij aan een nadere onderbouwing van de risico's en het hiervoor aan te houden bedrag.

Hardenberg heeft per 1 januari een organisatie die groter is dan de omvang die nodig is voor de eigen dienstverlening. Het personeel wat bovenop de eigen behoefte vanuit de BOH overgaat naar de nieuwe organisatie van de gemeente Hardenberg, wordt financieel afgedekt door DVO's (Dienstverleningsovereenkomsten) met een looptijd van 6 jaar (Openbaar Gebied, Back Office Sociaal Domein (EKT) en ICT) en deels door TUC's (Tijdelijke Uitbesteding Contracten) die een looptijd van 1 (Publieksdiensten en front office Sociaal Domein) of 2 jaar kennen (Facilitair en Financiën).

Voor de 1-jarige TUC's geldt dat daar geen sprake is van een surplus aan vaste medewerkers, waardoor er per datum beëindiging van de dienstverlening niet meer mensen in vaste dienst zijn, dan voor de Hardenbergse behoefte nodig is.

Er ligt een opgave voor Hardenberg om enerzijds een nieuwe organisatie op te bouwen vanuit de voormalige BOH en anderzijds te anticiperen op het aflopen van de dienstverlening aan Ommen. Een uitdaging, vooral omdat daarbij de kwaliteit van de dienstverlening minimaal op gelijk niveau dient te blijven én ontwikkelingen in de samenleving vragen om een hernieuwde rol van de gemeente en daarmee van de mensen die daar voor werken.

Hoewel er dus zeker ook een kwalitatieve opgave ligt, bestaat het grootste risico voor Hardenberg uit het eventuele surplus aan personeel bovenop de eigen behoefte, wanneer de dienstverlening eindigt. Hardenberg heeft daarmee een opgave om gedurende de looptijd van de DVO's, bestaande en toekomstige vacatures in te vullen met personeel met een flexibel danwel tijdelijk dienstverband. Het risico op een eventueel surplus aan vast personeel bij beëindiging van de DVO's na 6 jaar wordt op deze manier zoveel mogelijk beperkt.

4. Fluctuaties in de Algemene uitkering

De algemene uitkering uit het gemeentefonds was voor 2018 begroot op € 89,8 miljoen. Daarmee is deze rijksbijdrage de belangrijkste inkomstenbron van de gemeente. Van genoemd bedrag heeft rond € 33,9 miljoen betrekking op het (deelfonds) sociaal domein en € 55,9 miljoen betreft de algemene uitkering.

De raming van de gemeentefondsuitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2018. Er is sprake van een licht economisch herstel, waardoor we verwachten dat de komende jaren geen grote aanvullende rijksbezuinigingen op de gemeenten af zullen komen. Evenwel blijkt het verloop van de gemeentefondsuitkering lastig te prognosticeren. Gelet op de ervaringen in de afgelopen jaren, zien wij nog steeds risico's bij deze inkomstenbron.

Het afgelopen jaar is sprake geweest van onderuitputting van de rijksbegroting. Volgens het principe "trap op trap af" is te verwachten dat de gemeentefondsuitkering hiervoor gekort wordt. Wat het effect hiervan voor de gemeente zal zijn, zal blijken uit de meicirculaire 2019.

5. Bedrijfsvoeringsrisico's

Gezien dat de Gemeente Hardenberg het gros van de bedrijfsvoering overneemt van de BOH hebben we de opgevoerde bedrijfsvoeringsrisico's van de BOH ondergebracht bij de Gemeente Hardenberg.

6. Schade aan eigendommen van derden en ernstige belemmeringen van het economisch en maatschappelijk verkeer agv hevige neerslag

Vanwege veranderingen van het klimaat is de verwachting dat er vaker en in heviger vorm schade aan eigendommen van derden zal plaatsvinden en dat het economisch en maatschappelijk hierdoor vaker ontwricht zal raken. In het Gemeentelijk RioleringsPlan zijn maatregelen en investeringen opgenomen om het rioolstelsel klimaatrobust te maken. Het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie moet ertoe leiden dat Nederland in 2050 klimaatrobust is ingericht.

7. Contractverplichtingen t.a.v. gebiedsteams worden niet nagekomen

Als deelnemende partijen de afgesproken inzet van aantal fte's in de gebiedsteams niet volledig of niet tijdig nakomen kunnen er wachtlijsten ontstaan, moeten extra kosten worden gemaakt en kan imagoschade ontstaan.

8. Ondeugdelijke ophanging plafondplaten gemeentelijke gebouwen

Door een ontwerp- of uitvoeringsfout kan de ophanging of delen van plafondplaten, koepels, installaties en dergelijke loslaten en vallen. Door een goede controle en toezicht bij het aanbrengen ervan en vervolgens het uitvoeren van periodieke inspecties van het (plafond-)systeem wordt getracht voortijdig kwetsbaarheden preventief op te lossen. In 2019 worden alle plafondsystemen op kwetsbaarheden onderzocht.

9. Kunstgrasvelden discussie rubbergranulaat

Er bestaat nog onzekerheid over er wel of geen gezondheidsrisico's zijn door het spelen op kunstgrasvelden die met rubbergranulaat zijn ingestrooid. Vanuit risico-optiek hebben wij vooralsnog dit als risico aangemerkt. De komende periode zal uit moeten wijzen hoe en of dit risico gemitigeerd kan worden.

10. Ernstige calamiteit (onder verantwoordelijkheid van de veiligheidsregio)

Het risico dat we als gemeente lopen van een niet werkend preventiebeleid van de veiligheidsregio wanneer zich een ernstige calamiteit voordoet.

Simulatie

Voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit volstaat het niet, om uit te gaan van de hiervoor vermelde optelling. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Daarom is, op basis van de ingevoerde risico's een risicosimulatie (de zogenaamde Monte Carlo-simulatie) uitgevoerd, waarin, kort gezegd, 100 duizend scenario's die zich zouden kunnen voordoen worden berekend en waar vervolgens een statistisch gemiddelde uit wordt getrokken. Het bedrag uit deze berekening geeft de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit weer. Ten slotte is die berekening gecorrigeerd met een zekerheidspercentage voor de mate waarin alle risico's worden afgedekt. In gemeenteland is het gebruikelijk uit te gaan van een zekerheidspercentage van 90. Dit betekent dat het 90% zeker is dat alle risico's van de gemeente kunnen worden afgedekt met een bedrag, afgerond € 22.000.000

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit is in het BBV (artikel 11.1) omschreven als "de middelen en mogelijkheden waarover de Organisatie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken". De volgende componenten worden tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend:

De algemene reserve (na toevoeging onbestemde deel resultaat 2018)	€ 52.423.000
De ongebruikte belastingcapaciteit	€ 1.100.000 per jaar
De stille reserves (indien aanwezig)	PM
De ruimte op de structurele begroting	PM
Post onvoorzien	€ 200.000 per jaar

Met ingang van 2019 wordt conform het coalitieprogramma ook de ongebruikte belastingcapaciteit meegeteld bij het bepalen van het beschikbare weerstandsvermogen. In 2018 wordt alleen de algemene reserve hiertoe gerekend.

Beoordeling weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Dit verband is in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Schematische weergave weerstandsvermogen

Naast de aanwezige weerstandscapaciteit en de ongedekte risico's zijn ook de andere factoren van invloed op het weerstandsvermogen, zoals het aanpassingsvermogen van de organisatie en de kans dat tegenslagen zich gelijktijdig voordoen. Wanneer op zichzelf genomen betrekkelijk kleine risico's gelijktijdig of vlak na elkaar optreden, kan toch een beroep op de weerstandscapaciteit noodzakelijk zijn.

De ratio voor de gemeente Hardenberg is:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{\text{€ 52.423.000}}{\text{€ 22.000.000}} = 2,38$$

Door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement en de Universiteit Twente is een waarderingstabel opgesteld, die aangeeft hoe de ratio beoordeeld kan worden.

Ratio	Betekenis
> 2	Uitstekend
1,4 – 2	ruim voldoende
1 – 1,4	Voldoende
0,8 – 1	Matig
0,6 – 0,8	Onvoldoende
< 0,6	ruim onvoldoende

Op basis van deze tabel kan worden geconcludeerd dat het weerstandsvermogen van de gemeente Hardenberg uitstekend is.

Wij merken hierbij dan wel op dat dit uiteraard een momentopname is en dat de komende jaren een belangrijk beslag op de algemene reserve zal worden gelegd.

De weerstandscapaciteit is een belangrijke indicator voor de robuustheid van de gemeentefinanciën. Door de commissie DEPLA is daarnaast een aantal indicatoren ontwikkeld, dat de raad kan helpen in het verkrijgen van inzicht in de gemeentefinanciën, namelijk:

- de netto schuldquote inclusief de quote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- solvabiliteitsratio
- kengetal grondexploitatie
- structurele exploitatieruimte
- belastingcapaciteit.

Voor onze gemeente is het beeld als volgt:

Jaarrekening 2018	Verslag	Verslag	Verslag	Verslag	Begroot
	2015	2016	2017	2018	2018
Netto schuldquote	109%	97%	92%	77%	97%
Solvabiliteitsratio	23%	26%	31%	34%	23%
Structurele exploitatieruimte	0%	1%	1%	1%	1%
Grondexploitatie	28%	15%	16%	13%	19%
Belastingcapaciteit		103%	102%	101%	102%
Weerstandscapaciteit	1,37	1,84	1,81	2,38	1,65

Over de hele linie zien we hier een verbetering ten opzichte van voorgaande jaren. Hieronder treft u per genoemd kengetal een uitleg aan.

1. Netto schuldquote (gecorrigeerd)

Definitie:

De netto schuldquote geeft de verhouding weer tussen het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. In het verlengde hiervan kennen we ook de zogenoemde "Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen". Bij deze specifieke quote wordt er gekeken naar het effect van door de gemeente verstrekte leningen op de schuldenlast van de gemeente. De gemeente Hardenberg heeft een maximale netto schuldquote van 130% vastgesteld.

2. Solvabiliteitsratio

Definitie:

De mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit wordt uitgedrukt in het percentage Eigen Vermogen ten opzichte van het balanstotaal.

3. Kengetal grondexploitatie

Definitie:

De boekwaarde van de voorraden grond zijn van belang, want deze waarden moeten meerjarig worden terugverdiend bij de verkoop. De ratio wordt berekend door de boekwaarde van de gronden in exploitatie te delen door de totale baten van de programmabegroting of jaarrekening.

4. Structurele exploitatie ruimte

Definitie:

Om een flexibele begroting te kunnen bewerkstelligen is het zinvol de structurele baten hoger te laten zijn dan de structurele lasten. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

5. Belastingcapaciteit

Definitie:

De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten.

Dit kengetal wordt berekend door de lokale lasten (OZB/afval/riool) voor een gemiddeld huishouden in de gemeente te vergelijken met het landelijk gemiddelde. Het Coelo publiceert jaarlijks deze gegevens.

6.3 Financiering

Korte omschrijving

De uitgangspunten en doelstellingen voor het treasurybeleid zijn vastgelegd in het Treasurystatuut .

De uitvoering van het treasurybeleid komt in de financieringsparagraaf in de begroting en jaarrekening aan de orde. In het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is vastgelegd, welke informatie in de financieringsparagraaf in ieder geval moet worden opgenomen. Het gaat daarbij om de beleidsvoornemens die relevant zijn voor het risicobeheer van de financieringsportefeuille.

Treasurybeheer/Liquiditeitsrisicobeheer

De gemeente beperkt haar liquiditeitsrisico's door haar treasuryactiviteiten te baseren op een middellange termijn planning. Dit gebeurt met behulp van een zogenaamde liquiditeitsbegroting.

Renterisicobeheer

Het beleid ten aanzien van financieringen is erop gericht een spreiding van toekomstige renterisico's op korte en lange termijn te bevorderen. Hierdoor voorkomen wij zoveel mogelijk risico's, die ontstaan als gevolg van renteschommelingen.

Om het renterisico inzichtelijk te maken is een tweetal normen ontwikkeld, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Kasgeldlimiet

Als basis van de wettelijk toegestane omvang van de kasgeldlimiet wordt de omvang van de jaarbegroting per 1 januari aangehouden. De toegestane omvang van de kasgeldlimiet wordt vastgelegd op het percentage zoals bij ministeriële regeling vastgesteld (8,5%). Het berekende bedrag wordt getoetst aan de werkelijke omvang van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet voor 2018 is berekend op € 13.710.000

In 2018 is de kasgeldlimiet niet overschreden.

Wanneer de gemiddelde liquiditeitspositie van 3 achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dient de gemeente de 3 kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, zo enigszins mogelijk ruim voorafgaand aan de 3^e overschrijding, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

In 2018 is dit niet aan de orde geweest.

Renterisiconorm

Met deze norm wordt tot uitdrukking gebracht tot welk bedrag de gemeente renterisico's mag lopen. Renterisico's kunnen voortvloeien uit de noodzaak om bijvoorbeeld leningen af te lossen.

De renterisiconorm is 20% van het begrotingstotaal: € 32.200.0000

In 2018 is de renterisiconorm niet overschreden.

Leningenportefeuille

Mutaties in leningenportefeuille (bedragen x € 1.000)	
	Bedrag
Beginstand per 1 januari 2018	144.583
Nieuwe leningen	0
Reguliere aflossingen	12.186
Vervroegde aflossingen	0
Eindstand per 31 december 2018	132.397

Verplicht schatkistbankieren

Decentrale overheden zijn verplicht hun overtollige liquide middelen op een rekening aan te houden bij het ministerie van Financiën. De wet vermindert het financieel risico van decentrale overheden. De Nederlandse staat hoeft bovendien voor zijn financieringsbehoefte minder te lenen op de kapitaalmarkt, wat zich vertaalt in een verlaging van de staatsschuld, met naar verwachting 5,6 miljard euro.

De drempel voor gemeenten met een begroting van < € 500 miljoen is vastgesteld op 0,75% van het begrotingstotaal (binnen een bandbreedte van € 0,25 miljoen – € 2,5 miljoen). Over een kwartaal gezien mag deze norm niet overschreden worden.

Voor de gemeente Hardenberg bedraagt de drempel € 1.222.300.

Renteresultaat

Hiervoor is ingegaan op de leningportefeuilles en de risico's en het risicobeheer van deze leningen. In dit deel wordt inzicht gegeven in de rentelasten en het renteresultaat.

Tot de rentelasten wordt gerekend de werkelijke verschuldigde rente. Hardenberg maakt geen gebruik van de mogelijkheid (binnen de BBV) om hierbij ook de rente over de eigen financieringsmiddelen te betrekken (de zogenaamde bespaarde rente).

De rentelasten worden aan de programma's/producten doorberekend op basis van de zogenaamde renteomslagpercentage. De omslagrente wordt berekend door de aan de programma's/producten toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal gefinancierd zijn. Het bij de begroting (voor)gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. Indien de werkelijke rentelasten die over een jaar had moet worden doorbelast afwijkt van de rentelasten die op basis van de voorcalculatie is doorbelast, dan kan de gemeente besluiten tot correctie. Correctie is verplicht indien de afwijking groter is dan 25%.

Hieronder is een vergelijkend overzicht opgenomen van het verloop van de financieringsbehoefte en het renteresultaat.

Bedragen x € 1.000	primitief		Na wijziging		werkelijk
Activa					
totaal boekwaarde activa integraal gefinancierd	223.886		204.186		204.186
onderhanden werk (GREX)	41.358		39.496		39.496
totaal vaste activa		265.245		243.683	243.683
Passiva					
eigen vermogen	63.428		78.378		78.378
voorzieningen	4.082		3.374		3.374
voorzieningen tegen contante waarde	19.541		19.401		19.401
geldleningen o/g	144.582		144.583		144.583
totaal vaste financieringsmiddelen		231.635		245.737	245.737
Financieringstekort/overschot		33.610		-2.054	-2.054
Rentelasten					
vaste geldleningen	5.344		5.344		5.338
rente over kasgeld/rekeningcourant	229		-25		-29
rente over lang geld	pm				
totaal rentelasten	5.574		5.319		5.309
doorberekend aan grondexploitatie	-1.033		-1.033		-975
doorberekend aan programma's	-5.037		-5.301		-4.594
Saldo financieringsfunctie	-496		-1.015		-260

Toelichting

Bij het opstellen van de primitieve begroting is nog uitgegaan van een financieringstekort per 1 januari 2018 van € 33,6 miljoen. Uit de jaarrekening 2017 bleek dat de werkelijke boekwaarde van de activa per 31 december 2017 lager is en dat het bedrag aan (eigen) financieringsmiddelen hoger is. Dit betekent dat per 1 januari 2018 geen sprake is van een financieringstekort, maar van een financieringsoverschot van € 2,1 miljoen.

Het totaal aan de betaalde rentelasten is nagenoeg gelijk aan de raming na laatste begrotingswijziging (de 2^e bestuursrapportage 2018) c.q. de afwijking is rond € 10.000.

Aan de grondexploitaties is 2,5% rente doorberekend, zowel op begrotingsbasis als in de jaarrekening. Voor de berekening van dit percentage wordt een landelijk voorgeschreven format gehanteerd.

Aan de overige activa is 2,25% doorberekend. Op basis van de werkelijke rentelasten en de werkelijke boekwaarde per 1 januari 2018 had dit percentage kunnen worden bijgesteld naar 2,12%. Wij hebben er voor gekozen om geen nacalculatie van het rentepercentage toe te passen en het verschil tussen de werkelijke rentelasten en de doorberekende rentelasten tot uitdrukking te laten komen in het saldo van de financieringsfunctie. Wel hebben we de doorberekening van rentelasten in de jaarrekening aangepast aan de werkelijke boekwaarden. Dit verklaart de afwijking tussen het begrote saldo financieringsfunctie en het werkelijke saldo.

6.4 Grondbeleid

Paragraaf grondbeleid jaarrekening 2018

1. Grondbeleid

Het grondbeleid is een middel dat bijdraagt aan de uitvoering van de ruimtelijke - en sectorale beleidsopgaven en ambities van de gemeente. Hardenberg voert een (actief) sturend grondbeleid. Dit actieve grondbeleid ontwikkelt zich meer en meer in de richting van selectief actief grondbeleid, waarbij zoveel als mogelijk wordt ingespeeld op de kansen in de markt. Grootschalige grondaankopen zijn in de komende jaren naar verwachting minder nodig, maar selectieve (strategische) grondaankopen met degelijke motivaties (o.a. ruimtelijke urgentie) behoren zeker tot de mogelijkheden. Daar waar zich ontwikkelingen voordoen is het voor de gemeente zaak hierin haar positie te bepalen. In de Nota Grondbeleid 2015 is het bovenstaande een leidend thema.

2. Nota Grondexploitatie 2019

In 2018 is de ingezette lijn van een gematigde fasering van programma's voor woningbouw en bedrijventerreinen doorgetrokken. In de nota Grondexploitatie 2019 is hierbij stilgestaan. Deze werkwijze leidt tot stabielere grondexploitaties, waardoor grote bijstellingen worden voorkomen.

De nota Grondexploitatie 2019 is op 6 november 2018 vastgesteld in de raad. Hierin zijn de actuele resultaten van de grondexploitaties opgenomen en is een prognose afgegeven van de winstverwachting van de grondexploitaties en meer specifiek voor 2018. Tevens is aandacht geschonken aan het benodigde weerstandsvermogen. Met deze nota heeft de raad weer een actueel inzicht verkregen in de stand van zaken van de grondexploitaties. In deze jaarrekening wordt de verantwoording afgelegd tussen de verwachtingen uit de nota Grondexploitatie 2018 en de werkelijke realisatie.

3. Verwachte versus gerealiseerde resultaten van de grondexploitatie

Om de verwachte resultaten 2018, zoals opgenomen in de nota Grondexploitatie 2019, af te zetten tegen de gerealiseerde resultaten in 2018 zijn alle grondexploitaties voor de jaarrekening 2018 geactualiseerd naar peildatum 1 januari 2019.

Van de geraamde en de werkelijke verkopen in 2018 geldt dat de prognoses voor woningbouw en de bedrijventerreinen (ruim) zijn gehaald (zie ook onderstaande tabel).

	Prognose 2018	Werkelijk 2018
Bedrijventerrein in Ha	3,1 ha	11,7 ha
Woningbouwkavels	66	103

De specificatie van de gemeentelijke bedrijventerreinen voor de verwachte afzetprognose en de werkelijke verkopen 2018 ziet er als volgt uit:

Bedrijventerrein	Prognose 2018 in m2	Prognose Nota grex 2019	Werkelijk 2018 in m2
Broeklanden	4.000	4.000	9.474
Broeklanden De Kop	4.500	4.500	15.000
Broeklanden Zuid	10.000	10.000	72.904
Heemserpoort			
Rollepaal Zuid en Oost	4.000	4.000	9.890
Katingerveld	3.500	3.500	7.731
Steenmaat	2.500	2.500	
Hardijk II			
Slagharen Moeshoek	2.500	2.500	1.723
Totaal	31.000	31.000	116.722

Voor de woningbouw biedt onderstaand overzicht een gespecificeerd inzicht tussen de prognose en werkelijke verkopen 2018:

Woningbouwlocatie	Prognose 2018 in aantallen	Prognose Nota grex 2019	Werkelijk 2018 in aantallen
Baalderveld	4	4	
Bransveen	15	15	26
Op de Akkers			1
De Krim Zuid		0	1
De Meerstal	2	2	4
Garstlanden III	6	6	13
Slagharen Moeshoek wonen	6	6	6
Sluis V	4	4	11
De Marke II	6	6	2
Radewijk	1	1	
Marslanden II	20	20	37
De Kuilen III	2	2	2
Totaal	66	66	103

4. Tussentijdse winstneming op basis van de POC methodiek

Op basis van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) is het nemen van tussentijdse winsten uit grondexploitaties gebonden aan de zgn. POC-methodiek.

POC staat voor Percentage of Completion. De methode houdt concreet in dat tussentijdse winsten uit grondexploitaties te nemen zijn naar rato van de voortgang van gerealiseerde kosten en opbrengsten ten opzichte van de totaalramingen. Bijvoorbeeld: wanneer 25% van de geraamde kosten, en 25% van de geraamde opbrengsten van een grondexploitatie zijn gerealiseerd, mag tot $25\% * 25\%$ is 6,25% van het geprognosticeerde NCW-eindsaldo als tussentijdse winst uit het complex worden gehaald. Bij de toepassing van de POC methodiek houden wij rekening met de projectspecifieke risico's.

In 2017 is op basis van de POC methodiek een tussentijdse winstneming genomen van in totaal € 4.624. 000. In 2018 is een winstneming van € 2.742.000 mogelijk, als volgt gespecificeerd:

Tussentijdse winstneming 2018	
Centrumplan Hardenberg Markt e.o.	-107.000
Centrumplan Hardenberg Slotgraven	-42.000
Centrumplan Hardenberg Leisure Zone	-13.000
Centrumplan Hardenberg Vechtoevers	-
Centrumplan Hardenberg Mulo locatie	-1.000
Werkgebied Slagharen	-74.000
Centrumplan Dedemsvaart	57.000
De Meerstal	-154.000
Katingerveld	-508.000
Bransveen	-769.000
garstlanden III	-670.000
School Hoogenweg	-13.000
Broeklanden	-65.000
Op de Akkers IV	-5.000
Radewijk	-35.000
Broeklanden De Kop	-91.000
Sluis V	-167.000
De Marke II	-15.000
De Kuilen III	€ -70.000
Totaal	-2.742.000

De becijferde tussentijdse winstnemingen worden volgens bestendig beleid toegevoegd aan de Algemene Reserve.

5. Verloop boekwaarde grondbedrijf en resultaten 2018

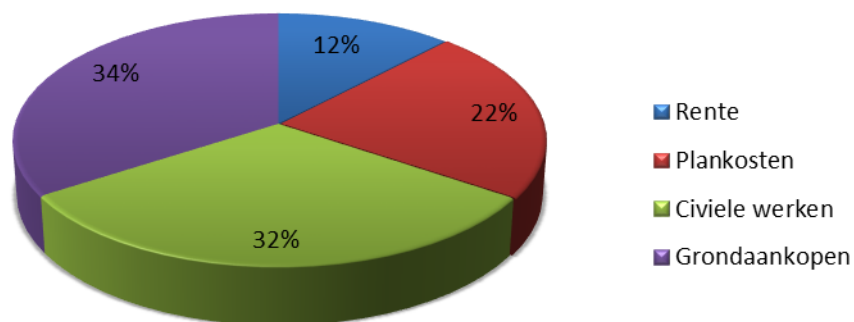
2018 was evenals 2017 een goed jaar voor het Hardenbergse Grondbedrijf. Door hoge gerealiseerde grondverkoop kon net als in 2017 op het geïnvesteerde vermogen terugverdiend worden. In 2018 is de bruto boekwaarde van het Grondbedrijf met € 3,1 mln. afgenomen naar € 36,1 mln.

De totale lasten 2018 bedroegen € 7.120.000, de inkomsten waren in totaal € 13.092.000.

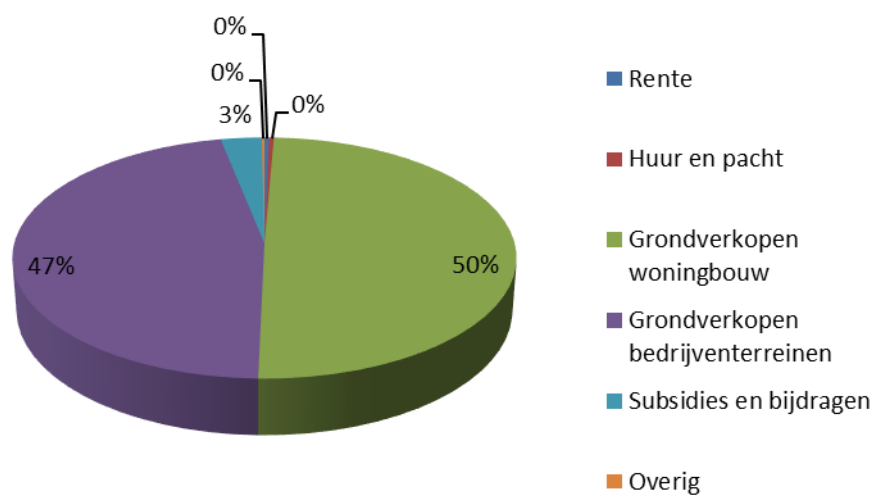
Het oplopen van de bruto boekwaarde wordt veroorzaakt door de jaarlijkse rentebijdrage en de gemaakte plankosten en door de in 2018 gemaakte kosten van civiele werken. Daarnaast is vanaf 2018 een toevoeging van boekwaarde van gronden uit de balanspost Materiele Vaste Activa aan de grondexploitaties een nieuwe post. Wegens gerealiseerde verkopen in 2018 kan in totaal 141.251 m² vanuit MVA tegen een boekwaarde van € 2.030.000 in de grondexploitaties worden opgenomen. Voor de goede orde: dit bedrag is in de vermeerdering van de totale boekwaarde opgenomen. De gerealiseerde opbrengsten uit kavelverkoop en andere subsidies en bijdragen worden in mindering gebracht op de boekwaarde. Gesaldeerd leiden alle mutaties tot een daling van de bruto boekwaarde van het Grondbedrijf naar € 36 mln. per 31-12-2018.

Onderstaande diagrammen tonen de percentuele onderverdeling van baten en lasten 2018 van het Grondbedrijf:

Lasten Grondbedrijf 2018

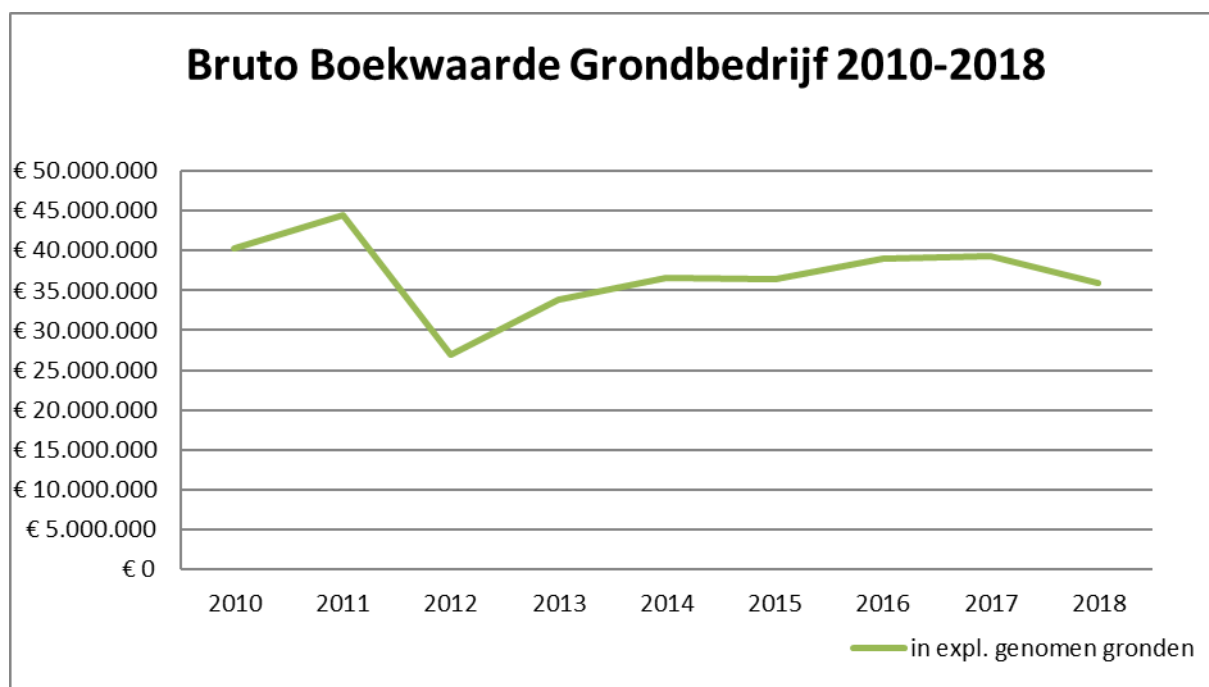
Baten Grondbedrijf 2018

Het verloop van de boekwaarde van het Grondbedrijf in 2018 is in onderstaande tabel cijfermatig weergegeven.

Verloop Boekwaarde	1-1-2018	31-12-2018
Bruto boekwaarde	€ 39.239.000	€ 36.192.000
Af: Voorzieningen	-€ 14.903.000	-€ 13.691.000
Netto boekwaarde	€ 24.336.000	€ 22.501.000

Terugziend naar de laatste 9 jaren ziet het verloop van de bruto boekwaarde van de in exploitatie genomen gronden van het Grondbedrijf er zo uit:

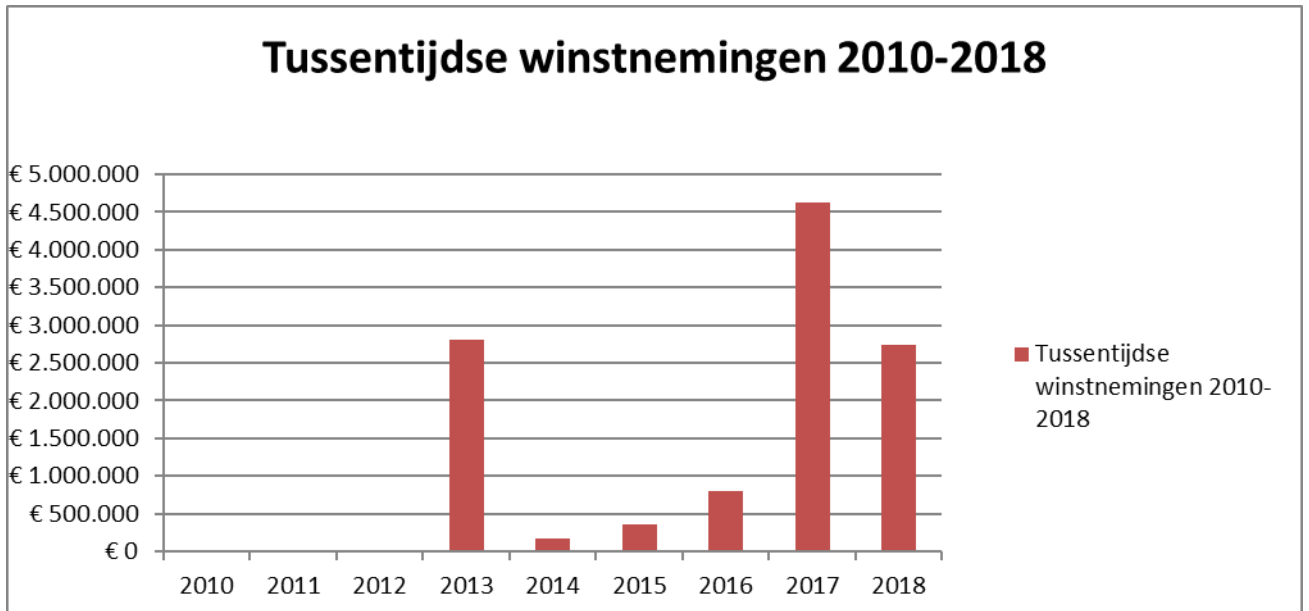
Onderstaand een overzicht van het verloop van de boekwaarde van de in exploitatie genomen grondexploitaties inclusief het verwachte resultaat van deze grondexploitaties. Tevens is het vergelijk gemaakt met 2017.

	werkelijk 2017	werkelijk 2018
Bruto Boekwaarde	-€ 39.239.000	-€ 36.192.000
Nog te maken kosten	-€ 63.727.000	-€ 60.067.000
Nog te ontvangen bijdragen	€ 125.000	
Nog te realiseren grondopbrengsten	€ 95.888.000	€ 88.375.000
Resultaat op eindwaarde	-€ 5.770.000	-€ 6.025.000
NCW resultaat 31 december	-€ 5.905.000	-€ 6.447.000

Het verloop van de Voorzienen kende in 2018 het volgende beeld:

Verloop voorzieningen 2018	Stand 1-1-2018	Mutaties			Stand 31-12-2018
		Nota Grex 2019	Jaarrekening	Aanwending voorzn.	
Voorzienen grondexploitatie	€ 15.200.000	-€ 235.000	-€ 1.239.000	€ -36.000	€ 13.690.000
Voorzienen exploitatieovereenkomsten	€ 304.000		€ 1.000		€ 305.000
Totaal verloop 2018	€ 15.504.000	-€ 235.000	-€ 1.238.000	-€ 36.000	€ 13.995.000

In onderstaande grafiek zijn de tussentijdse winstnemingen vanaf 2010 t/m 2018 weergegeven:

Tot slot nog een overzicht van het jaarresultaat 2018 van het Grondbedrijf Hardenberg

Resultaat 2018	werkelijk
<i>Tussentijdse winstneming</i>	
Centrumplan Hardenberg Markt e.o.	-€ 107.000,00
Centrumplan Hardenberg Slotgraven	-€ 42.000,00
Centrumplan Hardenberg Leisure Zone	-€ 13.000,00
Centrumplan Hardenberg Vechtoevers	€ 0,00
Centrumplan Hardenberg Mulo locatie	-€ 1.000,00
Werkgebied Slagharen	-€ 74.000,00
Centrumplan Dedemsvaart	€ 57.000,00
De Meerstal	-€ 154.000,00
Katingerveld	-€ 508.000,00
Bransveen	-€ 769.000,00
garstlanden III	-€ 670.000,00
School Hoogenweg	-€ 13.000,00
Broeklanden	-€ 65.000,00
Op de Akkers IV	-€ 5.000,00
Radewijk	-€ 35.000,00
Broeklanden De Kop	-€ 91.000,00
Sluis V	-€ 167.000,00
De Marke II	-€ 15.000,00
De Kuilen III	-€ 70.000,00
<i>Aanpassen voorzieningen</i>	
Rollepaal Oost	-€ 51.000,00
Broeklanden Zuid	-€ 1.488.000,00
Marslanden I	€ 1.000,00
Mollincksvaart	-€ 1.000,00
Moeshoek wonen	-€ 200.000,00
Gezondheidspark	€ 12.000,00
Locatie Baalder	-€ 1.000,00
De Steenmaat	€ 6.000,00
Centrumplan Hardenberg	€ 23.000,00
Centrumplan Dedemsvaart	€ 229.000,00
<i>Afsluiten complexen/winstneming:</i>	
Afsluiten voorziening Ravelijn	-€ 4.000,00
afsluiten complex Matenweg	-€ 91.000,00
afsluiten complex De Krim Zuid IV	-€ 101.000,00
afsluiten complex Garstlanden II	-€ 13.000,00
Jaarresultaat grexen	-€ 4.421.000,00
Bijdrage vanuit CPH aan verplaatsing ka	-
bedrijfsvoeringskosten 1)	77.000
bespaarde rente	304.000
Overig	
Overige resultaten	381.000
Totaal resultaat	-4.040.000,00

6. Weerstandsvermogen en Risicomanagement

Vanaf 2015 werkt het Hardenbergse Grondbedrijf met een professioneel risicomanagement. Volgens de methodiek van de Monte Carlosimulatie zijn risicoanalyses opgezet voor de geclusterde gemeentelijke bedrijventerreinen en de grotere woningbouwlocaties.

Dit heeft geleid tot een volledige risicoanalyse van de belangrijkste grondexploitaties van de gemeente Hardenberg. De risicoanalyses zijn gesplitst in volgende onderdelen:

- Wonen, bestaande uit Bransveen, Moeshoek woongebied, Garstlanden III, Sluis V en Marslanden II.
- Werken, bestaande uit Broeklanden, Broeklanden de Kop, Broeklanden Zuid, Katingerveld en Moeshoek werkgebied.
- Centrumplan Hardenberg
- Centrumplan Dedemsvaart

Voor de overige (kleine) grondexploitaties is een algemene risicoanalyse opgesteld.

In de Nota Grondexploitatie 2019 is het totaalbeeld van de risicoanalyse voor het Hardenbergse Grondbedrijf opgenomen. De onderliggende berekeningen zijn gebaseerd op de resultaatsverwachtingen naar peildatum 1 januari 2018. De actualisatieslag die is uitgevoerd voor de jaarrekening 2018 laat behoudens enkele marginale aanpassingen vrijwel hetzelfde beeld zien als dat van de Nota Grondexploitatie 2019. Daar komt nog bij dat, vanwege goede verkoopresultaten een paar omvangrijke grondexploitaties verder verbeterd zijn. Om die redenen is afgezien van een volledige hernieuwde doorrekening van het risicoprofiel voor het nu te schetsen beeld en hanteren we de cijferopstelling uit de Nota Grondexploitatie 2019.

In onderstaand overzicht zijn de risicoresultaten van de genoemde grondexploitaties verzameld:

Benodigde risicoreserve per grondexploitatie	Risicoreserve 2019	Te alloceren 2018	Te alloceren 2019
Centrumplan Hardenberg	€ 1.009.000	€ 1.051.000	€ 564.000
Centrumplan Dedemsvaart	€ 128.000	€ 130.000	€ 122.000
Hardenberg Wonen	€ 1.125.000	€ 280.000	€ 489.000
Hardenberg Werken	€ 2.903.000	€ 1.787.000	€ 1.869.000
Marslanden II	€ 5.185.000	€ 1.551.000	€ 2.349.000
Overige projecten	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000
Totaal	€ 11.100.000	€ 5.549.000	€ 6.143.000

Uit de tabel blijkt dat een totaal risicoreserve benodigd is van € 11,1 mln. Hiervan kan bijna € 5,5 mln. worden afgedekt door de positieve resultaten van de grondexploitaties. Blijft over een te alloceren bedrag van € 6,14 mln. Ten opzichte van de risicoanalyse in de nota grondexploitatie 2018 is het te alloceren bedrag toegenomen met €0,59 mln. Deze toename is met name toe te schrijven aan de verhoging van de risicoreserve ten behoeve van Marslanden II

Uiteraard zijn niet al deze risico's als even "hard" te bestempelen, en ook manifesteren de risico's zich veelal niet tegelijkertijd en in volle omvang. Zoals eerder gemeld worden deze risico's in samenhang beoordeeld met de overige gemeente financiële risico's. Het is hierbij gewenst de risico's uit de grondexploitatie afzonderlijk inzichtelijk te houden en te onderkennen en in de Algemene Reserve om deze op adequate wijze af te dekken.

De berekende benodigde risicoreserve betekent per definitie niet dat de gemeente dit geld nu al kwijt is, het is juist de bedoeling om de reserve niet of zo beperkt mogelijk aan te wenden door gedurende de planperiode en planuitvoering beheersmaatregelen te treffen waardoor risico's worden geneutraliseerd of gereduceerd. Echter indien zich risico's wel gaan manifesteren dient de aanwezige buffer in de vorm van de Algemene Reserve toereikend te zijn.

6.5 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Kapitaalgoederen zijn investeringen die de gemeente doet, die daarna regelmatig onderhoud nodig hebben, zoals wegen, gebouwen, riolering, openbare verlichting en groen. Deze goederen worden vaak intensief gebruikt en het is belangrijk om ze goed te beheren, zodat ze aan de gestelde eisen kunnen blijven voldoen. Op deze manier dragen we bij aan de bereikbaarheid en leefbaarheid van onze gemeente. Het is juist vaak de kwaliteit van de openbare ruimte die door de inwoners intensief wordt beleefd.

Deze paragraaf geeft inzicht in hoe de gemeente het afgelopen jaar is omgegaan met haar kapitaalgoederen. We willen laten zien dat het noodzakelijk onderhoud is geborgd. Dit is grotendeels vastgelegd in allerlei meerjarenplannen, nota's, visies en regelingen. In deze beheerplannen zijn ook de financiële middelen en het gewenste kwaliteitsniveau opgenomen.

Hieronder wordt per kapitaalgoed kort aangegeven welk plan of beleid er momenteel geldt en wat het vastgestelde kwaliteitsniveau is. Het actuele beleidskader en de financiële vertaling van de gevolgen van het vastgestelde kwaliteitsniveau worden samengevat in de tabel aan het eind van deze paragraaf.

Het gaat om de volgende categorieën kapitaalgoederen:

1. Wegen, bermen en sloten
2. Kunstwerken
3. Openbare verlichting
4. Riolering en water
5. Openbaar groen
6. Begraafplaatsen
7. Gemeentelijke gebouwen

Wegen, bermen en sloten

Het afgelopen jaar hebben we de wegen beheerd en onderhouden binnen de afgesproken (financiële) kaders en op basis van het uitvoeringsplan 2017 - 2019. Om een beeld te krijgen van de omvang: het beheergebied bestaat uit ruim 950 km aan verharde wegen en 185 km aan fietspaden. De raad heeft geen specifieke kwaliteitsnormen vastgesteld, maar wel 10 bestuurlijke uitgangspunten om tot verantwoorde afwegingen en prioritering te komen.

Als uitgangspunt voor de kwaliteit wordt de CROW norm genomen, die naar de Hardenbergs situatie wordt vertaald ("de Hardenbergse norm"). We streven naar een goede balans tussen de vraag naar onderhoud aan gemeentelijke wegen, esthetische waarden en de beschikbare (financiële) middelen. De exploitatielasten die in de begroting zijn opgenomen zijn voldoende voor sober en doelmatig onderhoud. Naast het uitvoeren van een kwaliteitsinspectie, eens per drie jaar, wordt drie keer per jaar een wegenschouw gehouden. De gemeente Hardenberg beschikt over een gecertificeerd geautomatiseerd wegbeheersysteem. Dit systeem geeft de basissignalen af voor de onderhoudsmaatregelen die genomen moeten worden. Daarnaast worden signalen uit het "veld" en meldingen van gebruikers meegenomen in de afweging. Het onderhoud wordt zoveel mogelijk gecombineerd met andere werkzaamheden, zoals riolerings- en herinrichtingsprojecten.

We hebben het afgelopen jaar verschillende werkzaamheden kunnen combineren (werk met werk maken). Ook heeft binnen het onderhoudsplan het aanbrengen van verkeersvoorzieningen mee kunnen liften. Het beheer en onderhoud van wegen begint met het bewust ontwerpen van de infrastructuur en de keuze voor duurzame materialen van hoge kwaliteit. Dat heeft op de lange termijn positieve effecten op het beheer en onderhoud. De afstemming tussen ontwerp en uitvoering is onderdeel van het dagelijkse werk.

Het uitvoeringsprogramma wegen heeft te maken met sterk gestegen prijzen van de 'markt'. Hierdoor wordt de doorlooptijd van het meerjarige programma enig sinds verlengd om zo binnen de financiële kaders te blijven. In de 2e Berap hebben wij uw raad hierover geïnformeerd. De marktprijzen bij aannemers en specialistische bureaus liggen in 2018 weer hoger als vorig jaar. Dit is een gevolg van de aantrekkende economie (en ook stijgende olieprijs bij asfaltprijs). Deze prijsstijging ligt in de orde van 15%. Daarnaast wordt fase gewijs het bermonderhoud betrokken bij het contract onderhoud wegen. Met deze aanpak zijn wij in staat om wegbermen ecologische te gaan beheren. De implementatie van deze werkwijze heeft in 2018 een impuls gekregen met de aanschaf van een maai-zuigcombinatie welke (maaieren en ruimen) verder te implementeren.

Kunstwerken

De gemeente Hardenberg heeft 152 civiele kunstwerken in beheer. Dit zijn onder andere bruggen, viaducten en tunnels. Alle kunstwerken zijn aan een kwaliteitsinspectie onderworpen en zijn opgenomen in een beheersysteem. Op basis hiervan is het onderhoudsprogramma vastgesteld.

In 2018 hebben wij ons, naast het reguliere onderhoud met name bezig gehouden met de vervanging van de brug Lambertsdijk en 2 bruggen van het waterschap welke vervangen gaan worden. De gemeente is in 2018 met het waterschap overeengekomen deze 2 bruggen over te nemen.

Openbare Verlichting

De laatste jaren zijn de inzichten en technieken rondom openbare verlichting in een stroomversnelling terechtgekomen. Het gaat dan om het veiligheidsdenken (verkeer en sociale veiligheid), duurzaamheidsdenken (liever minder licht maar wel slim licht) en het verbruik (technische innovaties met o.a. LED verlichting). Deze inzichten staan in het beleidsplan openbare verlichting. In 2018 zijn we aan het werk geweest met het uitvoeringsprogramma jaarschijf 2018. In verschillende kernen hebben we dan ook openbare verlichting vervangen voor duurzame LED verlichting.

Riolering en Water

In 2017 is het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) 2018-2022 voor de gemeente Hardenberg opgesteld en vastgesteld. Dit GRP heeft een doorlooptijd van 5 jaar. Het inhoudelijke proces is samen met de partners uit de waterketen Noordelijke Vechtstromen opgepakt (Gemeenten Borger-Odoorn, Emmen, Coevorden, Hardenberg, Ommen en waterschap Vechtstromen).

In dit GRP, waarin ook onze zorgplichten voor hemelwater en grondwater zijn meegenomen, staat hoe ons rioolstelsel (vrijvervalriool o.a. gemengd en gescheiden rioolstelsel, regenwaterriolering, drukriolering en pompen en gemalen) worden beheerd en onderhouden en welke rioleringen worden vervangen gedurende de GRP-periode 2018-2022. Daarnaast zijn er duurzaamheidsambities uitgewerkt en willen wij ons riolerings- en watersysteem klimaatrobuust maken. Eind 2017 zullen we ons gehele vrijvervalstelsel geïnspecteerd hebben. Op basis van deze informatie gaan we ons riool functiegericht beheren. Dit houdt in dat we ons riool op basis van kwaliteit zo lang mogelijk in stand houden, tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten (sober en doelmatig). Functiegericht rioolbeheer is één van de speerpunten van de samenwerking in de waterketen. Alle waterketenpartners hebben afgesproken hun riool in de toekomst functiegericht te gaan beheren.

Ons rioolstelsel bestaat o.a. uit circa 186 km gemengd stelsel, 137 km gescheiden stelsel en 520 km drukriolering. Daarnaast zijn er kolkaansluitingen (21.175), grote gemalen (85 van de gemeente en 15 van het waterschap) en pompen en gemalen in het buitengebied (ca. 2.100).

De uitgaven voor de rioleringszorg zijn niet elk jaar exact gelijk, deze kunnen fluctueren. Het is onwenselijk om het rioolrecht mee te laten fluctueren. Daarom schrijft het BBV voor dat gemeenten een reserve en een voorziening moeten hebben, deze zorgen er voor dat grote schommelingen in het tarief niet nodig zijn.

De fluctuaties in de investeringen voor groot onderhoud worden opgevangen binnen de voorziening. Het exploitatieresultaat wordt verrekend op de reserve.

In het GRP 2018-2022 is het tarief met € 10,- verlaagd en voor de komende vijf jaar vastgesteld op € 251,-.

Openbaar groen

Bij het onderhouden van het openbaar groen maken we onderscheid in verzorgend en technisch onderhoud. Om het groen een verzorgd uiterlijk te geven worden onderhoudsmaatregelen als onkruidbeheersing, gras maaien en het knippen van hagen en randen uitgevoerd. Om over een langere periode een goede technische staat en levensduur van het groen te waarborgen worden bomen gesnoeid en beplantingsvakken uitgedund en verjongd.

Het algehele onderhoudsniveau komt overeen met niveau B (basis) volgens de systematiek van de Kwaliteitscatalogus openbare ruimte van de CROW. Dit niveau wordt nagestreefd door een pakket aan onderhoudswerkzaamheden welke met behulp van een groenbeheersysteem worden geprogrammeerd en/of vertaald in werkopdrachten voor de buitendienst of externe partijen.

In het groenbeheer wordt gestreefd naar een optimale duurzaamheid. Het beheer vindt in principe plaats zonder gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, uitzonderlijke situaties daargelaten, bijvoorbeeld bij de bestrijding van invasieve exoten. In bepaalde zones wordt extra aandacht besteed aan mogelijkheden om de biodiversiteit te bevorderen.

De budgetten zijn toereikend om te kunnen voldoen aan het onderhoudsniveau. Hoewel het dagelijks onderhoud goed op orde is, is de belevingswaarde vanwege bezuinigingen de laatste jaren behoorlijk versoberd.

Begraafplaatsen

De Gemeente Hardenberg beheert zeven begraafplaatsen. Onder het beheer valt de dienstverlening binnen de kaders van de Wet op de Lijkbezorging en de Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen. Het gaat dan om de uitgifte van graven en het uitvoeren van begravingen. Daarnaast valt de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden met als doel de begraafplaatsen een goed verzorgd beeld te geven onder het beheer. In de afgelopen jaren is een aantal bezuinigingen doorgevoerd op de kosten van het begraafplaatsbeheer. In de afweging voor onderhoudsmaatregelen geldt dat de technische staat (lange termijn) prioriteit heeft.

De kostendekkendheid van de tarieven van de gemeente Hardenberg zit op 91%. Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat het grootste deel van het areaal wordt bezet door graven met langlopende ('eeuwigdurende') grafrechten, waarvoor de kosten in het verleden zijn afgekocht. Dit deel kan niet meer rendabel worden geëxploiteerd, maar de gemeente heeft wel een verplichting tot onderhoud.

Om het areaal begraafplaatsen zo rendabel mogelijk te kunnen exploiteren is een uitgangspunt van het beleid, dat er een cyclus ontstaat van hergebruik van de aanwezige grafruimten, zodat een areaaluitbreiding in principe niet nodig zal zijn. Door ruiming van graven, waarvan het grafrecht is vervallen, komen deze beschikbaar voor hergebruik.

Voorziening grafonderhoud

De ontvangen afkoopbedragen voor het grafonderhoud worden als bijdragen van derden beschouwd voor een al dan niet kostendekkende jaarlijkse dienstverlening. De ontvangen afkoopbedragen worden opgenomen in een voorziening ex artikel 44-2 BBV. De ontvangen afkoopsommen vormen een verplichting aan degene die de afkoopsom heeft betaald en zal door de gemeente aan het onderhoud van de betreffende graven moeten worden besteed. Derhalve is het vormen van een voorziening verplicht (BBV art. 44 lid 2). Het gaat hier om van derden verkregen middelen met een specifieke bestedingsplicht.

Deze voorziening wordt met terugwerkende kracht dit jaar voor het eerst ingesteld. Dit heeft een wijziging van de exploitatie tot gevolg. De omvang hiervan is op dit moment (9-11-2018) nog niet te overzien.

Gemeentelijke gebouwen

De gemeente Hardenberg is eigenaar van diverse gebouwen en bouwwerken en is verantwoordelijk voor het onderhoud en het beheer daarvan. De onderhoudswerkzaamheden aan de gebouwen die behoren tot onze vaste voorraad zijn dit jaar efficiënt en effectief uitgevoerd. Voor gebouwen die tot de flexibele voorraad behoren is het onderhoud beperkt tot onderhoud op het gebied van veiligheid & gezondheid.

Ook op het gebied van Duurzaamheid zijn in 2018 wederom stappen gezet met name in het optimaliseren van duurzaam gebruik van gemeentelijk vastgoed en het analyseren van de gegevens over energieverbruik en lokale opwekking middels zonnepanelen.

Met de Voorziening Onderhoud Gebouwen is het groot onderhoud meerjarig geborgd. Deze voorziening is voldoende van omvang voor de komende jaren. Additief onderhoud, renovaties en vervangingen zijn geen onderdeel van deze voorziening, deze worden opgenomen in de begrotingen.

6.6 Bedrijfsvoering

Inleiding

De gemeentelijke taken van de gemeente Hardenberg zijn in 2018 uitgevoerd door de bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH). De bedrijfsvoeringskosten zijn opgenomen in de begroting van de BOH. Onder bedrijfsvoeringskosten worden die kosten verstaan, die betrekking hebben op de ambtelijke organisatie en die door gezamenlijk gebruik van de beide gemeenten niet rechtstreeks aan één van de individuele gemeenten toegerekend worden.

Op 29 juni 2017 heeft het Algemeen Bestuur van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH) de begroting voor het jaar 2018 vastgesteld. Deze begroting is opgesteld op basis van bestaand beleid. Wel is rekening gehouden met (door uw raad) gefiatteerde besluitvorming en de prijs- en loonontwikkeling. Ook de bezuinigingen waartoe door uw raad is besloten zijn daarin verwerkt. De vastgestelde begroting is op 29 juni aan uw raad toegezonden. De bijdrage (structureel en incidenteel) van de gemeente Hardenberg aan de BOH in 2018 bedroeg € 35.420.000.

Beëindiging gemeenschappelijke regeling BOH.

De *bestuursdienst Ommen-Hardenberg* (BOH) is op 1 juli 2012 gestart. Verschillen in appreciatie en inzicht hebben er toe geleid dat eind 2017 de samenwerking met Ommen in de vorm van een gemeenschappelijk regeling per 1 januari 2019 te beëindigen.

Nadat het college van Hardenberg op 7 december 2017 had besloten om uit de BOH te treden, hebben de colleges van Ommen en Hardenberg medio 2018 overeenstemming bereikt over de wijze van ontvlechting van de BOH. De gemeenteraad heeft dit ontvlechtingsakkoord op 17 juli 2018 goedgekeurd. In het verlengde daarvan is op 6 september 2018 door het algemeen bestuur van de BOH een liquidatieplan opgesteld, dat ter vaststelling aan de colleges van Ommen en Hardenberg is aangeboden. Op 2 oktober 2018 heeft de gemeenteraad toestemming gegeven om de BOH met ingang van 1 januari 2019 op te heffen. De deelnemers aan de BOH (de colleges en burgemeesters van Ommen en Hardenberg) hebben vervolgens op 5 oktober 2018 in gezamenlijkheid besloten tot opheffing van de BOH per 1 januari 2019 en tot vaststelling van het liquidatieplan. Ter nadere uitvoering van de ontvlechting van de BOH hebben de colleges van Ommen en Hardenberg dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) en Tijdelijke uitvoeringscontracten (TUC's) gesloten. Met deze DVO's en TUC's wordt invulling gegeven aan de wens om de (ambtelijke) dienstverlening tussen de gemeente Ommen en de gemeente Hardenberg te regelen. De overeengekomen uittredingssom die Hardenberg aan Ommen betaalt, is nog ten laste van 2018 verwerkt.

Op 26 februari 2019 heeft het Algemeen Bestuur van de BOH de jaarrekening en daarmee ook de liquidatierekening vastgesteld.

6.7 Informatieveiligheid

Als gemeente werken we veel met waardevolle en privacygevoelige informatie, die veelal tijd- en plaats onafhankelijk beschikbaar moet zijn. Informatiebeveiliging en dus ook het nemen van allerlei beheersmaatregelen om de risico's te beperken, wordt daarom steeds belangrijker. De afgelopen en komende jaren werken we aan de geleidelijke uitvoering van de zogeheten Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). Die bestaat uit diverse informatiebeveiligingscontroles en maatregelen. Ook (nieuwe) wetgeving en audits leggen eisen op aan de informatiebeveiliging. Bijvoorbeeld de meldplicht datalekken en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), die sinds 25 mei 2018 gehandhaafd wordt. Een slechte beveiliging van informatie veroorzaakt niet alleen imagoschade, maar kan ook ingrijpende gevolgen hebben voor zowel de burgers als onze eigen bedrijfsvoering.

Doelstellingen en afspraken

We hebben als gemeente de doelstelling om weloverwogen al dan niet te voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG). Dit houdt in dat we aan alle in deze Baseline opgenomen maatregelen kunnen voldoen dan wel goede beweegredenen hebben om van een maatregel af te wijken: het 'pas toe of leg uit-principe'. Begin 2018 was 55% van de 303 BIG maatregelen verwezenlijkt, eind 2018 is dat 67% geworden. Daarmee hebben we voldaan aan onze doelstelling voor dit jaar, dit komt grotendeels door een serie maatregelen op gebied van het management, beleid en bewustwording.

In het groen de bewerkstelligde maatregelen, in het geel de maatregelen gepland voor 2019, deze vormen samen met rode het percentage nog niet (geheel) voldane maatregelen.

Algemeen beeld en resultaten afgelopen periode

De informatieveiligheid is verbeterd in 2018, een stijgend percentage van 12% -punten bij de BIG-maatregelen laat dit zien, maar dit is niet alleszeggend.

Een belangrijk risico van informatiebeveiliging zit in de menselijke factor. Dit risico kan verminderd worden door de bewustwording te vergroten. Afgelopen jaar is hier invulling aan gegeven door meer te communiceren over dit onderwerp, ook zijn er tools ingezet zoals een phishingcampagne en interactieve sessies voor specifieke doelgroepen.

Er is er meer continuïteit in de werkgroep informatiebeveiliging gerealiseerd door het uitbreiden van de Governance, in deze stuurgroep informatiebeveiliging zijn nu bijna alle disciplines ingevuld door middel van Security Officers (SO's). Daarnaast is er een Functionaris Gegevensbescherming (FG) benoemd. Hiermee kan verder gewerkt worden aan verbeteringen, beleid en de algehele bewustwording van informatiebeveiliging en privacy.

Disclaimer

Een virusuitbraak of datalek kan en zal de beste overkomen. Ook ons. Het is geen kwestie meer van of wij te maken krijgen met digitale criminaliteit, maar wanneer. Met dit in het achterhoofd is het belangrijk om te weten wat te doen bij een bedreiging, aanval of datalek. 100% veiligheid bestaat niet. Dat betekent, bewust zijn van de risico's en nadenken over de gevolgen.

Ontvlechting

Het realiseren van de plannen en daarmee maatregelen heeft afhankelijkheden met de beschikbare capaciteit van de organisatie, specifiek de Security Officers en ICT. Mede door de ontvlechting van de bestuursdienst Ommen-Hardenberg zijn sommige maatregelen doorgeschoven en zijn andere maatregelen naar voren gehaald.

Beheersmaatregelen

Er is een groot aantal organisatorische en technische (beheers)maatregelen doorgevoerd, Onderstaand volgt een samenvatting van deze beheersmaatregelen ten aanzien van informatiebeveiliging die gerealiseerd zijn in 2018.

Bewustwording

In 2018 zijn de "10 gouden regels" voor informatiebeveiliging onder de aandacht gebracht. Elke maand wordt er bij één van deze regels stilgestaan met specifieke communicatie of andere middelen. Zo is er een phishingmail verspreid onder medewerkers, collega's en gemeenteraden. De uitslag hiervan dient als nulmeting om te kijken waar we staan en wat we nog moeten doen om de bewustwording te laten toenemen.

Ook is er een crisissimulatie gedaan in de vorm van een Crisisgame. Hier krijgt een specifieke groep collega's te maken met een fictieve cyberaanval om te leren hoe er in zo'n situatie gehandeld moet worden.

Certificering ICT

Er is veel energie gestoken in een informatiebeveiliging certificering voor ICT. Deze ISO 27001/2 certificering vragen we van onze (IT)leveranciers, daarom is het belangrijk om dezelfde taal te spreken. Aan het certificeren zelf zijn we nog niet toe, maar er zijn stappen gemaakt in het bepalen van de risico's en maatregelen rondom ICT.

Back-up en herstel

Door simulaties van een crisissituatie bleek er noodzaak te zijn voor een crisisplan specifiek voor cyberdreigingen. Deze zal onderdeel uitmaken van het bedrijfscontinuïteitsplan.

IT Audit

De accountant (BDO) heeft verbeteringen voorgesteld om de mate van controles af te kunnen laten nemen. Door zaken als autorisaties waaronder functiescheiding beter de regelen, kan er meer vertrouwd worden op de inrichting van systemen. Voor deze acties is een projectgroep in het leven geroepen en worden de resultaten nog verwacht.

Collegeverklaring ENSIA informatiebeveiliging

Er is een separate collegeverklaring ENSIA inzake informatiebeveiliging DigiD en Suwinet, deze wordt getoetst door een onafhankelijk IT-auditor.

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente legt met deze verklaring verantwoording af over geselecteerde informatiebeveiligingsnormen inzake DigiD en Suwinet, op basis van de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA).

Deze systematiek gaat onder meer uit van de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). De zelfevaluatie van de BIG is een onderdeel van de ENSIA-systematiek. ENSIA sluit aan op de gemeentelijke planning- en control cyclus voor informatiebeveiliging. Hierdoor heeft het gemeentebestuur meer overzicht over de informatieveiligheid van de gemeente en kan het bestuur beter sturen en verantwoording afleggen aan de gemeenteraad en andere belanghebbenden.

Incidenten

Er kunnen zich binnen informatieveiligheid diverse incidenten voordoen op gebied van beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid. Bij de laatste is er een grote mogelijkheid tot een datalek.

Beschikbaarheid

Er zijn in 2018 een aantal beschikbaarheidsincidenten geweest door uitval van systemen. Hierbij is de vaste routine gevolgd: de incidenten worden geregistreerd en tijdens de uitval wordt er actief gecommuniceerd met de betrokkenen. Hierna volgt een evaluatie om te beoordelen of de uitval binnen de afgesproken normen valt, of voorkomen had kunnen worden tegenover welke kosten.

Integriteit

Er hebben afgelopen jaar geen incidenten plaatsgevonden die de integriteit van onze gegevens beïnvloede. Dit komt mede door het goed geborgde back-up- en herstelproces.

Vertrouwelijkheid

Omdat we sinds dit jaar beschikken over een Functionaris Gegevensbescherming (FG) hoeven we niet alle meldingen door te zetten naar de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Bij een (vermeend) datalek wordt een dossier opgebouwd waarna de FG uiteindelijk bepaald of het datalek gemeld moet worden bij de betrokkene en/of de Autoriteit Persoonsgegevens.

Er hebben zich afgelopen jaar meerdere datalekken voorgedaan. Vooral email lijkt een gevoelig medium in combinatie met de menselijke factor. Van de voorgedane datalekken is geen melding gemaakt bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP), in enkele gevallen is de betrokkene wel op de hoogte gesteld. De meldingen zijn afgewogen door de Functionaris Gegevensbescherming (FG).

Meerjarenperspectief

Voor 2019 en daarna richten we ons op de volgende van aandachtspunten en resultaatafspraken:

Bewustwording

De mens is en blijft de meest cruciale schakel in de informatiebeveiliging. Daarom zal regelmatig aandacht worden geschonken aan het vergroten van het risicobewustzijn van de medewerkers. Hiervoor is een langdurige bewustwordingscampagne ontwikkeld die aankomend jaar in werking zal moeten treden.

Continuïteit

De Security Officers (SO's) zijn de antennes en aanspreekpunten binnen de organisatie als het gaat informatiebeveiliging. Om deze functie beter uit te kunnen voeren is willen wij onderzoeken hoe wij de verschillende Security Officers per risicodragend team/afdeling meer mogelijkheden kunnen geven om hun taken te kunnen uitvoeren. Denk hierbij aan het (mede)realiseren van maatregelen en het vergroten van de bewustwording.

Risicomanagement en Classificatie

De gemeentelijke informatiesystemen worden geclassificeerd op basis van de drie kwaliteitsaspecten van informatie: beschikbaarheid, integriteit (juistheid, volledigheid) en vertrouwelijkheid (BIV). Na deze classificatie is onder meer duidelijk welke specifieke gemeentelijke informatie als vertrouwelijk wordt gezien. Aan de hand van deze informatie is duidelijk welke risico's er zijn en welke maatregelen per informatiesysteem nodig zijn.

Voor sommige processen of systemen zijn de maatregelen vanuit de baseline niet afdoende. Hiervoor zullen extra maatregelen genomen moeten worden om informatieveiligheid te vergroten.

GGI-Veilig

Op het gebied van informatiebeveiligingsmaatregelen gaan we collectief inkopen via VNG. Bestaande informatiebeveiligingsdiensten, soft- en hardware blijven in gebruik, pas bij vervanging moeten we overstappen op producten en diensten die vanuit deze aanbesteding worden aangeboden.

Baseline Informatiebeveiliging Overheid:

Naar verwachting komt er in 2019 de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), die de sectorale baselines, waaronder de BIG vervangt.

Het vervangen van de huidige sectorale baselines door de BIO, moet onder andere bijdragen aan het creëren van meer eenduidigheid binnen en tussen de diverse overheidslagen. Hiernaast worden uiteraard de verbeterpunten uit de huidige baselines meegenomen in de ontwikkeling van de BIO. Zo wordt de nieuwe baseline gebaseerd op de nieuwe ISO 27002:2013 norm en is er sprake van een gestandaardiseerd normenkader. Hiernaast is er de wens vanuit de verschillende overheidslagen om het aantal toetsen te reduceren en de grote hoeveelheid toetsen dus om te zetten naar een Single Audit, zoals nu al wordt getracht met ENSIA.

6.8 Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaat- dan wel publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Een financieel belang is aanwezig wanneer een ter beschikking gesteld bedrag niet verhaalbaar is bij faillissement, dan wel als financiële aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt (artikel 1 BBV). Bestuurlijk belang is aanwezig, indien er zeggenschap bestaat uit hoofde van stemrecht dan wel vertegenwoordiging in het bestuur van de organisatie.

Deelnemingen in Gemeenschappelijke Regelingen	Cijfers op basis van:
Bedrijfvoeringsorganisatie Jeugdzorg	Jaarrekening 2017
Bestuursdienst Ommen-Hardenberg	Jaarrekening 2018
GGD Regio IJsselland	Begroting 2019
Omgevingsdienst IJsselland	Jaarrekening 2018
Unit Sociale Recherche	Begroting 2019 (aangevuld met jaarrekening 2017)
Veiligheidsregio IJsselland	Begroting 2019
Euregio	Begroting 2019

Deelnemingen in verenigingen en stichtingen	Cijfers op basis van:
Stichting administratiekantoor Dataland	Jaarrekening 2018
Stichting LOC+	Jaarrekening 2017
Stichting werk en scholing	Jaarrekening 2017
Vereniging van Nederlandse Gemeenten	Jaarrekening 2017

Deelnemingen in vennootschappen	Cijfers op basis van:
Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	Jaarrekening 2017
Beheersmaatschappij LOC+	Jaarrekening 2017
CBL Vennootschap B.V.	Begroting 2020
Cogas Holding N.V.	Jaarrekening 2017
CSV Amsterdam B.V.	Begroting 2020
Enexis Holding N.V.	Jaarrekening 2018
Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.	Begroting 2020
Rendo Holding N.V.	Jaarrekening 2017
Rova Holding N.V.	Jaarrekening 2017
Verkoop Vennootsch B.V.	Begroting 2020
Vitens N.V.	Begroting 2019
Vordering op Enexis B.V.	Begroting 2020
Wadinko N.V.	Jaarrekening 2017

6.8.1 Gemeenschappelijke regelingen

Omgevingsdienst IJsselland	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	De gemeenten Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Ommen, Olst-Wijhe, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle, Provincie Overijssel en Veiligheidsregio IJsselland.	
Bestuurlijk belang	Deelname in AB/DB	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	<p>Een klant- en oplossingsgerichte werkwijze, dat is wat de eenduidige aanpak van de Omgevingsdienst IJsselland kenmerkt. Onze onafhankelijke experts wegen maatschappelijke belangen zorgvuldig af en vervullen een verbindende rol in het krachtenveld. Doel is om een optimale balans aan te brengen tussen een duurzame leefomgeving en nieuwe initiatieven. Deze gedachte vatten we samen in onze missie: Omgevingsdienst IJsselland. Waarborgt de leefomgeving, versterkt bedrijven. We vormen een moderne uitvoeringsorganisatie die voorop wil lopen met vernieuwende werkmethoden, actuele expertise en moderne ICT-voorzieningen. De Omgevingsdienst IJsselland wil een hoogwaardige bijdrage leveren aan een veilige, gezonde, aantrekkelijke en duurzame omgeving om in te wonen, werken en leven. Onder het motto 'Lokale binding, regionale bundeling' combineert de Omgevingsdienst nabijheid met schaalvergroting. De verbinding van kwaliteitsverbetering en efficiencywinst komt zo binnen bereik. De Omgevingsdienst is een betrouwbare partner in de keten met het Openbaar Ministerie (OM), politie, Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en Veiligheidsregio (VR) en een samenwerkingspartner van de waterschappen in Overijssel. De Omgevingsdiensten die zijn ontstaan hebben het doel om meerwaarde te creëren op het gebied van de fysieke leefomgeving. De Omgevingsdienst IJsselland wil van toegevoegde waarde zijn voor het bedrijfsleven, de inwoners en de leefomgeving van IJsselland. Het managementteam geeft in de eerste drie jaar prioriteit aan de ontwikkelopgaven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • borgen en doorontwikkelen van politieke sensitiviteit en lokale binding; • vormen van één organisatie, en • anticiperen op inwerkingtreding Omgevingswet, wet VTH, wet Natuurbescherming en wet Kwaliteitsborging voor het Bouwen. 	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	0	755
Vreemd vermogen	0	2.103
Resultaat boekjaar	755	
Financiële bijdrage van gemeente	1.409 (betaald door de BOH). Voor 2019 verwacht men een bedrag van 1.087 voor de gemeente Hardenberg	

<p>Kansen, risico's en ontwikkelingen</p>	<p>Er zijn in 2018 diverse uitdagingen geweest op het gebied van de ICT. Het opzetten van de kantoorautomatisering, enkele taak specifieke applicaties en onze applicatie voor het primaire proces IJVI. De kantoorautomatisering heeft zowel in hard- als software een goede start gekend en draait naar tevredenheid. De taak specifieke applicaties zijn in een projectvorm aangevlogen en kenden een moeizamere start. Dit heeft mede geresulteerd in het feit dat de accounts bij de partners langer in stand blijven dan de oorspronkelijke planning. Eind 2018 is het project op één applicatie na afgerond, deze wordt momenteel opgepakt. De applicatie voor het primaire proces IJVI werkt technisch naar behoren. Gedurende 2018 bleek echter dat er op het gebied van de data conversie en kwaliteit nog een inhaalslag gemaakt moet worden om bijvoorbeeld een goede planning voor de bezoeken (toezicht) te kunnen uitdraaien. Dit is in 2018 opgepakt en kent zijn vervolg in 2019, waarvoor nadere voorstellen worden ontwikkeld. We zien op het werkveld van de Omgevingsdienst veel nieuwe ontwikkelingen, zoals de komst van de Omgevingswet met het bijbehorende Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) en de opgaven op het gebied van energie, duurzaamheid en klimaatadaptatie. Ook de sanering van asbestdaken < 2024 in Overijssel is een dossier dat onze aandacht vraagt. In overleg met de 12 deelnemers van de Omgevingsdienst zullen wij onze kennis en expertise inzetten om op deze dossiers de gewenste resultaten te boeken. De primaire meerwaarde van de Omgevingsdienst is natuurlijk gelegen in de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving van de milieutaken. In het tweede jaar van ons bestaan zullen we de basis hiervan verder verstevigen en uitbouwen. In 2019 zullen wij ook de samenwerking met de Veiligheidsregio en de GGD verder intensiveren. Beide gemeenschappelijke regelingen zijn ook actief in het fysieke domein. In 2018 is hiermee al een aanvang gemaakt door bijvoorbeeld gezamenlijk vorm te geven aan een voorlichtingsprogramma voor nieuwe gemeenteraden.</p>
---	---

EURegio	Gronau / Enschede	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	131 Duitse en Nederlandse gemeenten en Duitse 'Kreise'.	
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in de Euregioraad	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	De Euregio wil een bijdrage leveren aan de welvaart en het welzijn in het grensgebied en het bevorderen van wederzijdse begrip tussen de mensen. De Euregio houdt daarbij rekening met mogelijke culturele verschillen tussen de Nederlandse en Duitse samenleving.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	1.307	1.307
Vreemd vermogen	35.629	47.295
Resultaat boekjaar	299.570	
Financiële bijdrage van gemeente	17	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	De Euregio wil een bijdrage leveren aan de welvaart en het welzijn in het grensgebied en het bevorderen van wederzijdse begrip tussen de mensen. De Euregio houdt daarbij rekening met mogelijke culturele verschillen tussen de Nederlandse en Duitse samenleving.	

Bestuursdienst Ommen-Hardenberg	Hardenberg	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	Gemeenten Ommen en Hardenberg	
Bestuurlijk belang	Deelname in het Algemeen Bestuur	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	De bestuursdienst werd op 1 juli 2012 opgericht. De BOH is ontstaan door samenvoeging van de ambtelijke organisaties van de gemeenten Ommen Hardenberg. De BOH had als taak de uitvoering van de taken als opgenomen in de begrotingen van de beide gemeenten.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	5.466	2.079
Vreemd vermogen	7.069	5.091
Resultaat boekjaar	-387	
Financiële bijdrage van gemeente	35.420	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	De Bestuursdienst Ommen-Hardenberg is op 1 januari 2019 geliquideerd.	

GGD IJsselland	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	De gemeenten Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Ommen, Olst-Wijhe, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle.	
Bestuurlijk belang	Gemeenten hebben zitting in het algemeen bestuur. Iedere gemeente heeft 1 stem.	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	GGD IJsselland: voor een gezonde samenleving (Missie december 2016). Gezondheid wordt gezien als het vermogen van mensen om zich aan te passen en eigen regie te voeren in het licht van fysieke, emotionele en sociale uitdagingen in het leven. Gezondheid is een belangrijke voorwaarde om te kunnen meedoen in de maatschappij. GGD IJsselland werkt aan een gezonde samenleving: vitale inwoners in een gezonde leefomgeving. Dit doen we door het uitvoeren van onderzoek, het signaleren van gezondheidsrisico's, het adviseren van gemeenten en inwoners, het bevorderen van gezond gedrag en het bieden van een vangnet voor mensen die (tijdelijk) niet zelfredzaam zijn. Zo vergroten we gelijke kansen op een gezond leven. We werken voor én met de elf gemeenten in IJsselland en samen met diverse organisaties: voor een gezonde samenleving. GGD IJsselland werkt voor ruim 520 duizend inwoners. GGD IJsselland is daarnaast onderdeel van een samenhangend aanbod van publieke gezondheid in Nederland en voert taken uit zoals deze in de wet Publieke gezondheid aan gemeenten zijn opgedragen.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	1.239	1.227
Vreemd vermogen	5.511	5.283
Resultaat boekjaar	0	
Financiële bijdrage van gemeente	2.235	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Elke gemeente geeft een bijdrage per inwoner voor de basisproducten die voor alle gemeenten gezamenlijk worden uitgevoerd (inwonerbijdrage). GGD IJsselland voert een actief financieel risicobeleid. De weerstandscapaciteit wordt geëvalueerd op basis van een financiële risico-inventarisatie. Aanvullende producten en diensten worden gefinancierd door de gemeenten die deze afnemen. Voor de risico's voor incidentele aanvullende diensten (maatwerk en projecten) is een aparte voorziening getroffen. Risico's voor structureel aanvullende producten kunnen niet ten laste komen van alle gemeenten in de Gemeenschappelijke regeling. Indien de weerstandscapaciteit niet voldoet, kunnen gemeenten – naar rato van het inwonertal - worden aangesproken op een eventueel exploitatietekort. Op basis van de meerjarenraming van GGD IJsselland is het risico voor de deelnemende gemeenten klein. In 2018 is een nieuwe bestuursperiode ingegaan. Het bestuur van GGD IJsselland ontwikkelt in 2018 het beleid voor de langere termijn in de vorm van een nieuwe bestuursagenda.	

Uitvoeringsorganisatie Jeugdzorg IJsselland	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland en Zwolle	
Bestuurlijk belang	Deelname in het algemeen bestuur	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	De elf samenwerkende gemeenten in de regio IJsselland hebben een gemeenschappelijke bedrijfsvoerings organisatie opgericht, genaamd Regionaal Serviceteam Jeugd IJsselland. Het RSJ regelt namens hen de inkoop en het contractmanagement en levert managementinformatie. De administratie en de facturatie doet Hardenberg vanaf 2018 zelf.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	0	0
Vreemd vermogen	15.326	17.345
Resultaat boekjaar	0	
Financiële bijdrage van gemeente	248	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	De GR is een actieve intermediair tussen toegangen en aanbieders en doet veel in de ondersteuning van haar partners in het harmoniseren van de processen. Indien door ontwikkelingen, bijvoorbeeld in de automatisering, de mogelijkheid ontstaat tot inkrimpen van de organisatie, zal dit worden toegepast binnen de mogelijkheden.	

Unit Sociale Recherche	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	De gemeenten Dalfsen, Dronten, Hardenberg, Hattem, Kampen, Ommen, Olst-Wijhe, Zwartewaterland, Zwolle.	
Bestuurlijk belang	Deelname in het Algemeen Bestuur	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	Door deelname in de verbonden partij 'Sociale Recherche IJssel-Vechtstreek' wordt in regionaal verband gewerkt aan de bestrijding van sociale zekerheidsfraude en handhaving. Nadruk lag en ligt nog steeds op zichtbaarheid en dienstbaarheid en het leveren van maatwerk richting regiogemeenten, hetgeen tot nu toe geslaagd is. Prioriteit ligt bij de meest schade veroorzakende typen van fraude en inspanningen plegen waar dit naar verwachting het meest oplevert (samenlevingsfraude levert het meest op voor de gemeenten). Ook in 2017 wordt de regionale samenwerking op het gebied van sociale zekerheidsfraude in stand gehouden.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	Geen cijfers beschikbaar	Geen cijfers beschikbaar
Vreemd vermogen	Geen cijfers beschikbaar	Geen cijfers beschikbaar
Resultaat boekjaar	85 waarvan 71 incidenteel (2017)	
Financiële bijdrage van gemeente	116 (2017 werkelijk) 118 (2018 begroot) 119 (2019 begroot)	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Geen bijzonderheden	

Veiligheidsregio IJsselland	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Betrokken partijen	De gemeenten Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Ommen, Olst-Wijhe, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle.	
Bestuurlijk belang	Deelname in het Algemeen Bestuur	
Bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen	In oktober 2010 is de Wet veiligheidsregio's in werking getreden. Op basis hiervan zijn in Nederland 25 veiligheidsregio's ingesteld waaronder Veiligheidsregio IJsselland (VRIJ). Veiligheidsregio IJsselland richt zich op het voorkomen en bestrijden (van de gevolgen) van branden, ongevallen, rampen en crises. Dit gebeurt in het gebied van de elf, via een gemeenschappelijke regeling, aangesloten gemeenten.	
bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	3.435	4.008
Vreemd vermogen	30.899	31.421
Resultaat boekjaar	-352	
Financiële bijdrage van gemeente	3.861	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Voorafgaand aan de begroting 2017 is de verdeelmethodiek herzien. Door het algemeen bestuur is op 23 maart 2016 namelijk gekozen voor een combinatiemodel voor de verdeling van de kosten. De kosten worden vanaf 2017 voor 75% verdeeld op basis van de historische kosten en voor 25% op basis van een meer geobjectieerde methodiek, te weten het gemeentefonds. Na drie jaar, dus in 2019, wordt de verdeelmethodiek opnieuw geëvalueerd waarbij in principe het gekozen combinatiemodel gehandhaafd blijft. Er wordt alleen gekeken of het geobjectieerde aandeel van het gemeentefonds in de verdeelmethodiek kan worden vergroot. Voorafgaand aan de evaluatie wordt door het algemeen bestuur op basis van de ontwikkelingen op dat moment besloten hoe de evaluatie exact vorm zal krijgen. Voor Veiligheidsregio IJsselland blijft er nog een te realiseren taakstelling voor de ontoereikende BTW compensatie van structureel 130.000 euro (vanaf 2024). Dit nadeel is tijdens het proces van de regionalisering al in beeld gebracht.</p>	

6.8.2 Stichtingen en verenigingen

Stichting administratiekantoor Dataland	Gouda
Rechtsvorm	Stichting
Betrokken partijen	155 certificaathoudende Nederlandse gemeenten en de BNG. De gemeente Hardenberg heeft 28.247 certificaten (á 0,10)
Bestuurlijk belang	De gemeente Hardenberg is als participant vertegenwoordigd in de certificaathoudersvergadering

Bijdragen aan de bestuurlijke doelstellingen	<p>Dataland verzorgt de toegankelijkheid van gemeentelijke vastgoed, geo- en WOZ-informatie voor publieke en private afnemers in Nederland. Daarmee ontzorgt DataLand de gemeente. Dataland ondersteunt de gemeentelijke informatiehuishouding op het gebied van de gemeentelijke Geo-, WOZ- en vastgoedinformatie door -actieve kwaliteitsbewaking, -vertegenwoordiging van het gemeentelijk belang, -organisatie en coördinatie van het Gemeentelijk Geoberaad (i.s.m. VNG); een landelijk ambtelijk en bestuurlijk podium voor gemeentelijke standpunten op het terrein van de ruimtelijke informatie. Verder is deelname niet anders te zien dan een vorm van samenwerking tussen gemeenten ter behartiging van het openbaar belang en met als resultaat efficiëntie en kennisvoordelen op het gebied van toegankelijkheid van overheidsinformatie, overheidsloket, e-government, dienstverlening, een transparante en betrouwbare overheid evenals de stroomlijning van basisgegevens. Dankzij de samenwerking met deelnemende gemeenten, vele afnemers en andere betrokkenen bij de overheidsinformatievoorziening is DataLand uitgegroeid tot het landelijke kennis- en dataknooppunt voor vastgoed, geo- en WOZ gerelateerde gemeentelijke gegevens.</p>	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	Zie toelichting	Zie toelichting
Vreemd vermogen	Zie toelichting	
Financieel resultaat	Zie toelichting	
Financiële bijdrage gemeente	Zie toelichting	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Het financieel risico is laag en beperkt zich tot het in certificaten geïnvesteerde bedrag. Het betreft een eenmalige storting. Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden. Verstrekking van gegevens aan afnemers vindt plaats tegen verstrekking kosten. Deze inkomsten worden door DataLand gebruikt om de drieledige taken van de organisatie – een stichting zonder winstoogmerk – uit te voeren. Jaarlijks wordt een vergoeding aan deelnemende gemeenten uitgekeerd voor het leveren van de gemeentelijke 149 gegevens. Het eventuele overschot aan inkomsten wordt daarnaast aan certificaathoudende gemeenten uitgekeerd. De ontwikkeling van het eigen vermogen is neutraal of positief, het vreemd vermogen (lening bij de BNG) van de verbonden partij neemt af en het jaarlijkse financiële resultaat vertoont een positieve trend.</p>	

Stichting LOC+	Hardenberg	
Rechtsvorm	Stichting (beherende vennoot C.V. Beheersmaatschappij LOC+)	
Betrokken partijen	De gemeente Hardenberg, AOC de Groene Welle, Alfa-college	
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in het bestuur en voor 53,27% risicodragers van het exploitatieresultaat	
Bijdragen aan de bestuurlijke doelstellingen	Het LOC in Hardenberg is een multifunctioneel gebouw waarin een grote verscheidenheid aan instellingen is gehuisvest op het gebied van cultuur, onderwijs en werk. De opzet van het gebouw is gericht op samen werken en samen wonen.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	1*	4*
Vreemd vermogen	6*	5*
Financieel resultaat	2*	
Financiële bijdrage gemeente	0*	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	*Cijfers op basis van de meest recent gepubliceerde jaarrekening (2016)	

Stichting Werk en Scholing	Hardenberg	
Rechtsvorm	Stichting	
Betrokken partijen	De gemeenten Ommen en Hardenberg	
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in het bestuur van Stichting SWS, vallend onder de Gemeenschappelijke Regeling Werk en Scholing N.O. Overijssel	
Bijdragen aan de bestuurlijke doelstellingen	SWS is in 1991 opgericht om als zelfstandig orgaan diverse regelingen op het terrein van sociale zaken uit te voeren. Dit betrof met name regelingen waarbij een werknemer/ werkgever gezagsverhouding aan de orde was.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	717.000	717.000
Vreemd vermogen	0	
Financieel resultaat	0	
Financiële bijdrage gemeente	0	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>In 2011 is onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om SWS op te heffen en is besloten om de stichting op te heffen. Destijds is dit besluit niet uitgevoerd omdat er nog personen in dienst zijn bij SWS, die gedetacheerd zijn bij diverse bedrijven die ze niet zelf een dienstverband willen aanbieden. Eind 2017 is besloten in 2018 de Stichting op te heffen. In de loop van 2018 wordt dit besluit uitgevoerd, inhoudende:-</p> <ul style="list-style-type: none"> Werknemers onderbrengen bij andere werkgever- Het opheffen van de GR Werk en Scholing N.O. Overijssel- Het liquideren van de Stichting SWSNa de periode van liquidatie en betaling van kosten die ten laste komen van de St SWS, zal het nog batige saldo aan de gemeenten Ommen en Hardenberg worden uitgekeerd. Het aantal dienstverbanden en uren van medewerkers van deze 2 gemeenten zoals wordt opgenomen in het laatste jaarverslag dat nog door de accountant dient te worden opgesteld, geldt hierbij als basis voor de verdeling. Het bedrag dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd dient, zoals in de statuten van de GR Werk en Scholing NO Overijssel en de statuten van de stichting staat opgenomen, besteed te worden aan een doel dat overeenkomst met het doel van de stichting, nl re-integratie- en/of activeringsinstrumenten t.b.v. kwetsbare inwoners van de gemeente Hardenberg of Ommen die hiermee een betere arbeidsmarkt- en/of maatschappelijke positie verkrijgen. 	

Vereniging van Nederlandse Gemeenten	Den Haag	
Rechtsvorm	Vereniging	
Betrokken partijen	Alle gemeenten van Nederland	
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in ledenvergadering en zitting in VNG commissie gemeentefinancien	
Bijdragen aan de bestuurlijke doelstellingen	Belangenbehartiging van alle gemeenten bij andere overheden. Tweede Kamer, Kabinet en maatschappelijke organisaties zijn belangrijke gesprekspartners. Advisering aan alle leden over actuele ontwikkelingen (pro actief) en advisering aan individuele leden (op verzoek). De platformfunctie wordt uitgeoefend via de VNG-commissie, Provinciale Afdelingen, congressen, studiedagen en ledenraadplegingen. De gemeente Hardenberg is ook lid van de VNG afdeling Overijssel.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	65.548.000	65.530.000
Vreemd vermogen	73.004.000	
Financieel resultaat	209.000	
Financiële bijdrage gemeente	91.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Het resultaat is uitgekomen op € 0,209 miljoen positief. Dit is € 2,576 miljoen beter dan begroot. Na de onttrekking uit de bestemmingsreserve, € 1,033 miljoen voor de lasten van de herhuisvesting is het onverdeeld resultaat uitgekomen op € 1,242 miljoen positief. Het resultaat deelnemingen komt € 0,947 miljoen hoger uit dan begroot. Het bedrijfsresultaat komt € 1,217 miljoen hoger uit dan begroot. De financiële baten en lasten zijn € 0,412 miljoen hoger dan begroot.	

6.8.3 Vennootschappen

Enexis Holding	s'-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap (niet beursgenoteerd)
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten
Bestuurlijk belang	96.993 aandelen is 0,0648% stemmen in de AVA
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Enexis beheert (via haar dochtervennootschap Enexis Netbeheer BV) het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de aansluiting van ongeveer 2,7 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met o.a. toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt. De vennootschap heeft ten doel het realiseren van een duurzame energievoorziening door state of the art dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen. Dit om de energietransitie te versnellen én excellent netbeheer uit te voeren. Deze doelen worden gerealiseerd op basis van de volgende strategieën: <ul style="list-style-type: none"> • Netwerk en dienstverlening tijdig gereed voor veranderingen in de energiewereld; • Betrouwbare energievoorziening; • Excellente dienstverlening: hoge klanttevredenheid en verlaging kosten; • Samen met lokale partners Nederlandse klimaatdoelen realiseren; • Innovatieve, schaalbare oplossingen om de energietransitie te versnellen. De gemeente Hardenberg tracht met haar aandeelhouderschap in Enexis de publieke belangen te behartigen. De infrastructuur voor energie is een vitaal onderdeel voor onze economie en voor onze samenleving.

Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	3.832.000.000	3.804.000.000
Vreemd vermogen	4.052.000.000	4.052.000.000
Financieel resultaat	200.000	
Ontvangen dividend	44.0000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Enexis is financieel gezond. Enexis heeft de Standard & Poor's (S&P) rating A+ (Stable outlook) en bij Moody's Aa3 (stable outlook).</p> <p>Het risico voor de aandeelhouders is gering omdat Enexis opereert in een gereguleerde (energie)markt, onder toezicht van de Energiekamer. Daarnaast is het risico gering in relatie tot de (intrinsieke) waarde van Enexis Holding N.V.</p> <p>Wettelijk is minimaal 40% eigen vermogen vereist, Enexis heeft op dit moment meer dan 50% eigen vermogen. Gecombineerd met de achtergestelde status van de 'Vordering op Enexis vennootschap' die loopt tot september 2019, levert dit een laag risico op voor de aandeelhouders van Enexis Holding N.V.</p> <p>Een aanvullend risico is het achterblijven van de geraamde dividendinkomsten. Het risico is echter gemitigeerd middels een overeengekomen streefwaarde van € 100 miljoen voor het jaarlijkse dividend.</p>	

Publiek Belang Elektriciteitsproductie	's-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten	
Bestuurlijk belang	1.296 aandelen is 0,0648% stemmen in AVA	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Middels Energy Resources Holding B.V., opgenomen in deze deelneming, zijn de oud-aandeelhouders van Essent voor 50% eigenaar van de aandelen van N.V. Elektriciteits-Produktiemaatschappij Zuid-Nederland EPZ	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	€ 1.610.000	€ 1.590.000
Vreemd vermogen	€ 5.000	€ 0
Financieel resultaat	€ -20.000	
Ontvangen dividend	€ -0	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Financiële risico's: Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 1.496.822) (art 2.:81 BW).</p>	

Rendo Holding	Meppel	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap	
Betrokken partijen	Gemeenten Hogeveen, Meppel, Staphorst, Zwartewaterland, Steenwijkerland, Coevoerden, Hardenberg, Westerveld en De Wolden	
Bestuurlijk belang	57 aandelen is 5,75% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	N.V. RENDO Holding streeft er naar om haar huidige sterke positie als energienetwerk-organisatie voortdurend te verbeteren. Waar mogelijk probeert zij in niches in de energiemarkt een toonaangevende speler te worden. De nabijheid van het eigen betrouwbare en veilige energienetwerk is steeds weer het vertrekpunt. Daarnaast wordt duurzaamheid een steeds belangrijker thema. Belangrijke bedrijfswaarden zijn: een snelle response, laagdrempeligheid en duurzaam ondernemen.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	67.246.000	70.342.000
Vreemd vermogen	67.910.000	66.962.000
Financieel resultaat	10.596.000	
Ontvangen dividend	400.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>"10 puntenplan" 2016 – 2020</p> <p>In december 2015 is in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders de strategie van RENDO voor de komende vijf jaar vastgesteld.</p> <p>De strategie is verwoord in een "10 puntenplan":</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. RENDO als excellente netbeheerder. RENDO wil haar kerntaken goed uitvoeren en bijvoorbeeld in de top 3 zitten van de ratio's van ACM (vergelijking tussen netbeheerders in Nederland). 2. RENDO als zelfstandige netbeheerder. De komende vijf jaar wil RENDO bewijzen dat er binnen de energietransitie ruimte is voor een kleine adequate netbeheerder. 3. RENDO is werkzaam in Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel. Het werkgebied betreft de negen aandeelhoudende gemeenten van RENDO. 4. RENDO wil het aantal elektriciteitsaansluitingen binnen haar bestand vergroten. 5. RENDO wil lokale en regionale initiatieven op het gebied van energiebesparing en duurzaamheid binnen haar werkgebied goed ondersteunen. 6. RENDO is partner van haar aandeelhoudende gemeenten. 7. RENDO sluit met al haar aandeelhoudende gemeenten een convenant (op maat). 8. RENDO richt zich op infrastructuur (gas, elektriciteit, warmte en glasvezel). 9. RENDO wil haar innovatiekracht vergroten. 10. RENDO is en blijft financieel gezond. 	

Rova	Zwolle	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap (niet beursgenoteerd)	
Betrokken partijen	Gemeente Dalfsen, Hardenberg, Hattem, Heerde, Kampen, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Staphorst, Twenterand, Zwartewaterland, Zwolle, Meppel, Steenwijkerland, Urk, Amersfoort, Aalten, Oost Gelre, Winterswijk en Apeldoorn	
Bestuurlijk belang	816 aandelen A is 9,54% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Voortdurend wordt gestreefd naar optimalisatie in drie centrale thema's, te weten: duurzaamheid (verbetering milieurendement; bijdrage aan gemeentelijke klimaatdoelstellingen), financiën (lagere tarieven voor de burgers; dus geen winstmaximalisatie) en maatschappij (een leefbare omgeving voor wonen en werken).	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	28.886.000	30.906.000
Vreemd vermogen	57.368.000	52.701.000
Financieel resultaat	7.441.000	
Ontvangen dividend	350.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Risico's: beperkt, tot deelname aandelenkapitaal.	

Verkoop Vennoetschap	s'-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten	
Bestuurlijk belang	1.296 aandelen is 0,0648% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	In het kader van de transactie met RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties afgegeven aan RWE. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden. De looptijd van deze BV is afhankelijk van de periode dat deze claims kunnen worden ingediend en afgewikkeld.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	€ 137.500	€ 125.000
Vreemd vermogen	€ 7.500	€ 7.500
Financieel resultaat	€ -12.500	
Ontvangen dividend	€ 0	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Het financiële risico is na de liquidatie van het General Escrow Fonds relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.	

Vitens	Utrecht	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap	
Betrokken partijen	Provincies en gemeenten in Friesland, Overijssel, Flevoland, Drenthe, Utrecht, Noord-Holland en Gelderland	
Bestuurlijk belang	63.007 aandelen is 1,13% stemmen in de AVA	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Vitens bestaat uit meer dan 1.700 mensen die zich verbonden voelen door een passie voor water. Zij werken voortdurend aan het winnen, zuiveren en leveren van drinkwater van topkwaliteit.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	537.100.000	552.900.000
Vreemd vermogen	1.240.000.000	1.294.000.000
Financieel resultaat	14.000.000	
Ontvangen dividend	63.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Risico's: beperkt, tot deelname aandelenkapitaal	

Vordering op Enexis		s'-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten		
Bestuurlijk belang	1.296 aandelen is 0,06485% stemmen in de Ava		
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	In het kader van de transactie met RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties afgegeven aan RWE. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden. De looptijd van deze BV is afhankelijk van de periode dat deze claims kunnen worden ingediend en afgewikkeld.		
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari		Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	€ 0		€ 0
Vreemd vermogen	€ 356.505.000		€ 0
Financieel resultaat	€ -20.000		
Ontvangen dividend	€ 0		
Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Financiële risico's:</p> <p>De aandeelhouders lopen zeer beheerst geachte risico's op Enexis voor de niet -tijdige betaling van rente en/of aflossing en, in het ergste geval, faillissement van Enexis en voor het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.</p> <p>Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.</p>		

Wadinko	Zwolle	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap (niet beursgenoteerd)	
Betrokken partijen	De provincie Overijssel en 24 gemeenten in de regio Zuidwest Drenthe, de Noord-Oostpolder en Overijssel	
Bestuurlijk belang	136 aandelen is 5,69% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Wadinko is een regionale participatiemaatschappij, die de bedrijvigheid - en daarmee de werkgelegenheid - wil bevorderen in Overijssel, de Noord-Oostpolder en Zuidwest Drenthe.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	65.626.483	67.657.159
Vreemd vermogen	1.440.515	1.521.291
Financieel resultaat	3.225.176	
Ontvangen dividend	68.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Risico's: beperkt, tot deelname aandelenkapitaal. Geen bijzonderheden	

Cogas Holding	Almelo	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap (niet beursgenoteerd)	
Betrokken partijen	Gemeente Almelo, Borne, Dinkelland, Hardenberg, Hof van Twente, Oldenzaal, Tubbergen, Twenterand, Wierden	
Bestuurlijk belang	650 aandelen is 12,8% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	Cogas wil een belangrijke rol spelen in het voor de klant toepasbaar maken van nieuwe technieken op het gebied van communicatie en (duurzame) energie.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	185.933.000	171.757.000
Vreemd vermogen	78871.000	95.786.000
Financieel resultaat	16.002.000	
Ontvangen dividend	1.300.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Kansen, risico's en ontwikkelingen Risico's: beperkt, tot deelname aandelenkapitaal	

CSV Amsterdam B.V.	's-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten.	
Bestuurlijk belang	1.296 aandelen is 0,0648% stemmen in de Ava	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	<p>Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V.. De statuten zijn gewijzigd zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult: a. namens de Verkopende Aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON;b. namens de Verkopende Aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland");c. het geven van instructies aan de escrow-agent wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening n.a.v. de verkoop van Attero is gestort.(ad. a)In februari 2008 is Essent, met toestemming van de publieke aandeelhouders, een procedure begonnen tegen de Staat der Nederlanden waarin zij een verklaring voor recht vragen dat bepaalde bepalingen van de Wet Onafhankelijk Netbeheer ("WON") onverbindend zijn. Als gevolg van de WON (en de als gevolg daarvan doorgevoerde splitsing tussen het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en netwerkbedrijf anderzijds) hebben haar aandeelhouders schade geleden. Vanwege praktische moeilijkheden om de juridische procedure aan de Verkopende Aandeelhouder van Essent over te dragen, hebben de Verkopende Aandeelhouders en RWE afgesproken dat de onderliggende (declaratoire) procedure over de vraag of (delen van) de WON onverbindend zijn, ook na afronding van de transactie met RWE, door Essent zal worden gevoerd. De Verkopende Aandeelhouders en RWE zijn verder overeengekomen dat de eventuele schadevergoedingsvordering van Essent op de Staat de BNederlanden die zou kunnen ontstaan als de rechter inderdaad van oordeel is dat (delen van) de WON onverbindend is, wordt gecedeerd aan de Verkopende Aandeelhouders (en dus niet achterblijft bij Essent), die deze vordering gebundeld zullen gaan houden via de deelneming (de "Claim Staat Vennootschap BV").De WON leidde er toe dat het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en het netwerkbedrijf anderzijds gesplitst moesten worden. De rechtbank te 's-Gravenhage heeft de vordering van Essent in eerste instantie afgewezen. Essent is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan. In juni 2010 heeft het Gerechtshof in Den Haag de WON onverbindend verklaard. De Staat is tegen de uitspraak in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft pre justitiële vragen gestald aan het Europese Hof van Justitie. Het Europese Hof van Justitie heeft een reactie gegeven aan de Hoge Raad om een uitspraak te doen. De Hoge Raad heeft na reactie van het Europese Hof op 26 juni 2015 uitspraak gedaan. De Hoge Raad heeft besloten dat de Splitsingswet niet in strijd is met het recht van de Europese Unie. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. Voor de vennootschap is de procedure daarmee geëindigd.</p>	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	€ 770.000	€ 670.000
Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
Financieel resultaat	€ -100.000	
Ontvangen dividend	€ 0	

Kansen, risico's en ontwikkelingen	<p>Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven tot het bedrag van € 8.035.783,- die nog resteert op de escrow-rekening en voor het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.</p> <p>Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.</p>
------------------------------------	--

Bank Nederlandse Gemeenten	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap (niet beursgenoteerd)	
Betrokken partijen	Nederlandse overheden (50% rijk / 50% gemeenten, provincies en waterschappen)	
Bestuurlijk belang	64.935 is 0,117% stemmen in de AVA	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	4.486.000.000	4.953.000.000
Vreemd vermogen	149.483.000.000	135.041.000.000
Financieel resultaat	Gezien de onvoorspelbare bewegingen op de financiële markten acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2018.	
Ontvangen dividend	65.000	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Gedurende het begrotingsjaar hebben zich geen veranderingen voorgedaan in de belangen van aandeelhouders in BNG Bank. (Hierbij is het gevolg van een eventuele gemeentelijke samenvoeging buiten beschouwing gelaten.)	

Beheersmaatschappij LOC+	Hardenberg	
Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap	
Betrokken partijen	De gemeente Hardenberg, AOC de Groene Welle, Alfa-college.	
Bestuurlijk belang	Deelname als commandite voor 53,27% in eigendom opstallen	
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	De CV beheersmaatschappij LOC+ draagt namens eigenaren en bewoners zorg voor de inrichting en instandhouding van een professionele facilitaire beheerorganisatie die zich richt op (facilitaire) ondersteuning van de primaire processen van de bewoners.	
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari	Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	0*	0*
Vreemd vermogen	25.044*	24.733*
Financieel resultaat	1.216*	
Ontvangen dividend	844	
Kansen, risico's en ontwikkelingen	*Cijfers op basis van de meest recent gepubliceerde jaarrekening (2016)	

CBL Vennootschap		s'-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Betrokken partijen	Zes Nederlandse provincies en 130 gemeenten		
Bestuurlijk belang	1.296 aandelen is 0,0648% stemmen in de Ava		
Bijdrage aan bestuurlijke doelstellingen	In het kader van de transactie met RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties afgegeven aan RWE. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden. De looptijd van deze BV is afhankelijk van de periode dat deze claims kunnen worden ingediend en afgewikkeld.		
Bedragen x € 1.000	Vermogen op 1 januari		Vermogen op 31 december
Eigen vermogen	€ 135.000		€ 125.000
Vreemd vermogen	€ 5.000		€ 5.000
Financieel resultaat	€ -10.000		
Ontvangen dividend	€ 0		
Kansen, risico's en ontwikkelingen	Met de liquidatie van het CBL Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.81 BW.		

JAARREKENING 2018

GEMEENTE HARDENBERG

Inhoudsopgave

1 Balans	194
2 Grondslagen	196
3 Toelichting op de balans	202
4 Programmaverantwoording	214
5 Financiële toelichting algemeen	216
7 Toelichting op de lasten en baten op kostenplaatsen	272
8 Begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid	276
9 Overzicht van incidentele baten en lasten	279
10 Overzicht specificatie algemene dekkingsmiddelen	282
11 Overzicht verloop post voor onvoorziene uitgaven	286
13 Bijlagen	287
13.1 Bijlage reserves en voorzieningen	288
13.2 Bijlage modelstaten A en B	294
13.3 Bijlage IMG-verantwoording	297
13.4 Bijlage SISA	298
13.5 Bijlage Wet Normering Topfunctionarissen (WNT)	301
13.6 EMU-saldo	302
13.7 Verdeling naar taakvelden	303
14 Controle verklaring van de onafhankelijke accountant	307

1 Balans

GEMEENTE HARDENBERG BALANS 2018 / 2017.

ACTIVA (bedragen x € 1.000)	31-12-2018		31-12-2017	
Vaste activa				
<i>Immateriele vaste activa</i>	7.273		5.710	
- Bijdrage aan activa in eigendom van derden	7.273		5.710	
<i>Materiele vaste activa</i>	176.278		175.791	
- Investerings met een economisch nut	160.190		158.778	
- gronden uitgegeven in erfpacht				
- Inv. in de openb. ruimte met uitsluitend een maatschappelijk nut	16.088		17.013	
<i>Financiële vaste activa</i>	21.740		22.685	
- Kapitaalverstrekkingen aan:				
- deelnemingen	14.717		14.898	
- Leningen aan:				
- deelnemingen	150		150	
- Overige langlopende leningen u/g	6.873		7.637	
Totaal vaste activa	205.291		204.186	
Vlottende activa				
<i>Voorraden</i>	22.479		24.296	
- Grond- en hulpstoffen				
- onderhanden werk, waaronder gronden in exploitatie	22.503		24.337	
- exploitatieovereenkomsten	-24		-41	
<i>Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar</i>	22.642		18.193	
- Vorderingen op openbare lichamen	11.145		10.420	
- Schatkistbankieren	2.376			
- Overige vorderingen	9.121		7.773	
- Overige uitzettingen	0		0	
<i>Liquide middelen</i>	1.755		1.426	
- Kassaldi	21		33	
- Bank- en girosaldi	1.734		1.393	
<i>Overlopende activa</i>	8.773		3.857	
- Nog te ontvangen bijdragen van het Rijk	0		0	
- Nog te ontvangen bijdragen van overige overheden	876		981	
- Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	7.897		2.876	
Totaal vlottende activa	55.649		47.772	
Totaal-generaal	260.940		251.958	

PASSIVA (bedragen x € 1.000)	31-12-2018		31-12-2017	
Vaste passiva				
<i>Eigen vermogen</i>	89.209		78.378	
- Algemene reserve	43.356		33.737	
- Dekkingsreserves	29.227		28.486	
- Bestemmingsreserves	4.517		5.323	
- Nog te bestemmen resultaat	12.109		10.832	
<i>Voorzieningen</i>	5.569		7.575	
- Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	5.569		7.575	
<i>Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer</i>	133.092		145.278	
- Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	132.397		144.583	
- Overige binnenlandse sectoren				
- door derden belegde gelden	1		1	
- waarborgsommen	694		694	
Totaal vaste passiva	227.870		231.231	
Vlottende passiva				
<i>Netto vlottende schulden met rente typische looptijd korter dan 1 jaar</i>	21.905		14.329	
- Kasgeldleningen	11.000		5.000	
- Bank- en girosaldi	1.214		2.563	
- Overige schulden	9.691		6.766	
<i>Overlopende passiva</i>	11.165		6.398	
- Nog te betalen bedragen	9.311		4.488	
- Nog te besteden uitkeringen Rijk	61		104	
- Nog te besteden uitkeringen overige overheden	1.201		1.206	
- Nog te besteden uitkeringen overige instellingen	158		188	
- Vooruitontvangen bedragen	434		412	
Totaal vlottende passiva	33.070		20.727	
Totaal-generaal	260.940		251.958	
Garantstellingen:				
Gewaarborgde geldleningen		96.070		97.605

2 Grondslagen

Inleiding

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) daarvoor geeft.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Dividendopbrengsten worden als bate opgenomen op het moment waarop de algemene vergadering van aandeelhouders daarover een besluit heeft genomen.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken e.d.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenraming, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld reorganisaties) dient wel een verplichting opgenomen te worden.

Balans

Vaste activa

Opheffing GR Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH)

De BOH beschikte over vaste activa welke als materiële vaste activa met economisch nut gekwalificeerd werd. De ontvlechting van de BOH heeft niet geleid tot een afwaardering van de vaste activa, omdat deze ook na de opheffing van de BOH binnen de gemeente voor hetzelfde doel ingezet worden. Overgang naar de gemeente heeft in het boekjaar 2018 plaatsgevonden op basis van opgestelde en getekende inventarislijsten. Voor de overdracht van de materiële vaste activa naar de gemeente is uitgegaan van de boekwaarde per balansdatum 31-12-2018. E.e.a. is vastgelegd in een overeenkomst tussen gemeente Ommen en gemeente Hardenberg van vastlegging verdeling Activa d.d. 21-12-2018.

Immateriële vaste activa

Bijdragen aan activa in eigendom van derden

De (te) activeren bijdragen aan activa in eigendom van derden worden gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdrage, verminderd met afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van de derde op basis van de door de gemeente gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

Materiële vaste activa met economisch nut

In erfpacht uitgegeven gronden

De in erfpacht uitgegeven percelen zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen). Percelen waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht, zijn tegen een geringe registratiewaarde opgenomen.

Niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG).

In verband met stelselwijziging (voorschriften BBV ingaande 2016) worden de NIEG-gronden opgenomen onder de materiële vaste activa 'voorraden en gronden'. Deze gronden zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs (aanschaffingskosten) van de gronden vermeerderd met de daaraan toe te rekenen kosten (rente en algemene beheerskosten) dan wel zijn gewaardeerd tegen de lagere marktwaarde

Overige investeringen met economisch nut

Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven. Slijtende investeringen worden in beginsel vanaf het moment dat met de investering een aanvang is gemaakt afgeschreven in de verwachte gebruiksduur. Uitgangspunt is dat alle activa wordt afgeschreven op basis van de lineaire methode. Uitzonderingen op deze regel worden aan de raad voorgesteld.

Op grondbezit met economisch nut (buiten de openbare ruimte) wordt niet afgeschreven.

Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is. Dergelijke afwaarderingen worden teruggedraaid als ze niet langer noodzakelijk blijken.

Volledigheidshalve vermelden wij dat op investeringen die vóór 2008 gedaan zijn soms extra is afgeschreven zonder economische noodzaak (ter verlichting van toekomstige lasten). Ook zijn in voorkomende gevallen reserves op dergelijke investeringen afgeboekt.

Operational leasing wordt niet als actief in de balans verwerkt. Wel wordt de omvang van de langjarige verplichtingen die uit hoofde van leasing, huur en anderszins zijn aangegaan in de toelichting vermeld. Tevens kunnen deze worden betrokken in de paragraaf met betrekking tot het weerstandsvermogen. Financial lease heeft in het begrotingsjaar niet plaatsgevonden.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen in jaren zijn opgenomen in de afschrijvingstabel. Deze tabel is als bijlage in de nota 'Waarderen en Afschrijven vaste activa 2017' opgenomen.

Investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut

Overeenkomstig de in oktober 2017 door de gemeenteraad vastgestelde nota 'Waarderen en Afschrijven vaste activa 2017' worden infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals wegen, pleinen, bruggen, viaducten en parken geactiveerd en afgeschreven. Hierbij worden de in de afschrijvingstabel (opgenomen als bijlage in nota 'Waarderen en Afschrijven vaste activa 2017') vermelde afschrijvingstermijnen aangehouden. De ondergrond van deze werken wordt daarbij als integraal onderdeel van het werk beschouwd (en dus ook afgeschreven). Voor zover in het verleden (t/m 2016) in voorkomende gevallen een snellere budgettaire dekking mogelijk was, werd op dergelijke activa overigens (resultaatafhankelijk) extra afgeschreven. De boekwaarden van investeringskredieten t/m 2016 moeten dus nadrukkelijk alsnog te dekken investeringsrestanten worden gezien.

Eén van de wijzigingen voorschriften BBV is dat met ingang van 2017 alle investeringen (die vanaf het begrotingsjaar 2017 of later gereedkomen) met een maatschappelijk nut geactiveerd en over de verwachte levensduur afgeschreven moeten worden. Vanaf 2017 is er dus geen versnelde afschrijving meer mogelijk.

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en leningen u/g zijn opgenomen tegen nominale waarde. Indien nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Afwaardering zal plaatsvinden indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel daalt tot onder de verkrijgingsprijs. Tot dusver is een dergelijke afwaardering gelukkig niet noodzakelijk gebleken. De actuele waarde ligt ruim boven de verkrijgingsprijs.

Van een deelneming is krachtens artikel 1 lid d BBV sprake als de gemeente participeert in het aandelenkapitaal van een NV of BV.

Vlottende activa

Voorraden

De onderhanden werken, waaronder gronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingskosten. Dit betreft de aanschaffingskosten van de gronden, de kosten van bouw- en woonrijp maken en de overige direct aan de vervaardiging toe te rekenen kosten, verminderd met de opbrengsten van grondverkoop, subsidies en bijdragen van derden.

Bij de afwikkeling van een complex wordt het resultaat verrekend met de algemene reserve. T/m 2016 werd voor complexen waarvoor een winst werd verwacht tussentijds winst genomen voor zover een negatieve boekwaarde van dat complex de betrouwbaar geraamde nog te maken kosten overstijgen. Ingaande 2017 wordt tussentijds winst genomen op basis van de Percentage Of Completion (POC) - methode. Voor complexen waarvoor een verlies wordt verwacht wordt voor dit verlies een voorziening gevormd ten laste van de algemene reserve.

Stelselwijziging.

Voor wat betreft de waardering van de gronden in exploitatie wordt melding gemaakt van een stelselwijziging per 1-1-2012. Dit betekent dat investeringen in de openbare ruimte die t/m 2011 jaarlijks werden verantwoord binnen de grondexploitaties ingaande 1-1-2012 worden geactiveerd. Nader verklaard gaat dit uit van het activeren van investeringen in de openbare ruimte zoals de aanleg van wegen, riolering, openbare verlichting en brandkranen.

De begrotingssystematiek voor deze in de grondexploitaties begrepen investeringen in de openbare ruimte wordt hiermee gelijk aan de werkwijze binnen de Algemene Dienst, zoals deze al wordt toegepast bij onder meer de aanleg van riolering en ook is vastgelegd in de nota 'Waarderen en Afschrijven vaste activa 2017'.

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich met name voor indien voorraden incourant worden. De kostprijs bestaat uit de verrekenprijzen van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Vorderingen en overlopende activa

Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan 1 jaar; waardering vindt plaats onder aftrek van eventuele voorzieningen wegens oninbaarheid.

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De debiteurenpositie is bij het opmaken van de jaarrekening gescreend. Conclusie is dat ultimo 2017 de posten debiteuren en de post dubieuze debiteuren juist in de jaarrekening zijn gewaardeerd. Het benodigde niveau van de voorziening dubieuze debiteuren is ultimo 2017 berekend o.b.v. gescreende posten debiteuren.

Liquide middelen en overlopende posten.

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Passiva

Reserves, Voorzieningen en Doeluitkeringen.

De kaderstelling voor de reserves, voorzieningen en doeluitkeringen is geformuleerd in de nota 'reserves, voorzieningen en doeluitkeringen 2017' zoals is vastgesteld in de raadsvergadering van 31 oktober 2017. De ingangsdatum van deze nota is met terugwerkende kracht bepaald op 1 januari 2017.

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting in kader van de wet APPA is echter tenminste tegen de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd.

Doeluitkeringen worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rent typische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Borg- en Garantstellingen

Voor zover leningen door de gemeente gewaarborgd zijn, is buiten telling van de balans het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Grondslagen resultaatbepaling

Het resultaat is bepaald met inachtneming van de hiervoor vermelde waarderingsgrondslagen.

Uitgangspunt is dat baten en lasten tegen de nominale waarde worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en lasten die zich manifesteren nadat de administratie is afgesloten, worden in het volgende boekjaar verwerkt. De verdeling van de kosten van de verschillende kostenplaatsen over de diverse functies/producten geschiedt via de kostenverdeelsleutels welke ook bij de begroting zijn toegepast. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend (voorzienbaar) zijn geworden.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Behalve in de balans opgenomen verplichtingen, kunnen er ook verplichtingen bestaan die naar hun aard (nog) niet voor opname in de balans in aanmerking komen. Hierbij kan gedacht worden aan langlopende huur- en leasecontracten, aanspraken personeel op vakantiegeld en vakantiedagen, voorwaardelijke verplichtingen, bijvoorbeeld uit hoofde van verstrekte garanties aan derden (bijv. garantstellingsrente en aflossing van aangegane geldleningen door derden).

Gebeurtenissen na balansdatum

Alle ten tijde van het opmaken van de jaarrekening beschikbare informatie omtrent de feitelijke situatie per balansdatum is bij het opmaken van de jaarrekening in aanmerking genomen en verwerkt. Er hebben zich na het opmaken van de jaarrekening geen gebeurtenissen van betekenis voorgedaan die nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum.

3 Toelichting op de balans

VASTE ACTIVA

Immateriële vaste activa

Verloop bijdrage activa in eigendom van derden	2018	2017
Boekwaarde per 1 januari	5.710	2.895
Investeringen	1.713	2.950
Afschrijving	-150	-135
Boekwaarde per 31 december	7.273	5.710

De belangrijkste investeringen zijn	Totaal Krediet	Werkelijk in 2018	Besteed t/m 2018	Toel.
Gemeentelijke bijdrage N34	1.750	1.710	1.710	
Totaal	1.750	1.710	1.710	

Materiële vaste activa

Onderdelen materiële vaste activa	2018	2017
Investeringen met een economisch nut	160.190	158.778
Investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut	16.088	17.013
Totaal	176.278	175.791

Verloop van de totale materiële vaste activa	2018	2017
Boekwaarde per 1 januari	175.791	181.900
Overheveling 1)	-2.136	-2.818
Investeringen	11.102	6.301
Afschrijving / aflossing	-7.999	-7.855
Bijdragen derden	-480	-1.495
Afwaarderingen		-242
Boekwaarde per 31 december	176.278	175.791

Overheveling betreft:

Gronden (NIEGG) over naar gronden in exploitatie	2.136	2.818
--	-------	-------

Investerings met economisch nut	2018	2017
Gronden en terreinen	21.440	23.923
Woonruimte en bedrijfsgebouwen	96.063	96.033
Grond, weg- en waterbouwkundige werken	2.124	1.056
Riolering	24.928	25.751
Vervoermiddelen	1.511	
Machines apparaten en installaties	11.387	9.512
Inventaris	1.856	1.859
Overige materiële vaste activa	881	644
Totaal	160.190	158.778

Investerings in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut	2018	2017
Grond, weg- en waterbouwkundige werken	15.927	16.842
Overige materiële vaste activa	161	171
Totaal	16.088	17.013

Totaal materiële vaste activa	176.278	175.791
--------------------------------------	----------------	----------------

De belangrijkste investeringen zijn	Totaal Krediet	Werkelijk in 2018	Besteed t/m 2018	Toel.
De Matrix Hardenberg	411	158	419	1)
Tijd.uitbreiding De Matrix	532	393	393	
Verbetering binnenklimaat De Matrix	270	115	129	
1e inrichting De Matrix	57	57	57	
Gemeentehuis; bouwkundige aanpassing	150	50	131	
Gemeentehuis; aanpassen raadzaal	150	131	131	
Gemeentehuis; aanpassing tbv.pers.LOC	394	343	343	
Gemeentehuis; meubilair pers.LOC	124	115	115	
Renovatie Canteleer	310	62	310	
Nieuwbouw de Wegwijzer	1.966	1.770	1.770	
Tijdelijke uitbreiding OBS De Regenboog	112	106	106	
Uitbreiding huisvesting Greijdanus	574	500	500	
MFC De Krim	1.200	200	200	
Aanbrengen plafond de Kiefer	200	209	209	1)
Aanbr. duurzame verlichting de Kiefer	45	46	46	
Toplaag kunstgrasveld Sportpark Moscou	314	280	280	
Tijd.voorz.verlichting de Boshoeck	45	57	57	1)
Diverse onderhoud sportparken	50	51	51	
Overdracht actieven vanuit Bestuursdienst		3.923	3.923	2)
Riolering GREX 2018	363	336	336	3)
Openbare Verlichting 2018	500	420	420	3)
Hoofdstructuur GREX 2018	1.935	585	585	3)
Stationsomgeving	2.760	74	564	
Vechtpark	1.299	122	181	3)
Vechtpark Tien Torenplan	225	240	240	3)
Vervangen riolen vrijvervalstelsel	3.500	297	3.510	
Inrichting Bastingplein	500	86	103	3)
Totaal	17.986	10.726	15.109	

1) De overschrijdingen op deze investeringskredieten passen binnen het door het gemeenteraad uitgezette beleid.

2) Betreft de vanuit de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg overgedragen actiefposten voor bedrijfsvoering. Binnen de Bestuursdienst is hiervoor in het verleden krediet beschikbaar gesteld. De overdracht vindt plaats conform het bepaalde in het ontvlechtingbesluit.

3) Betreft investeringen met maatschappelijk nut welke conform de per 1 januari 2017 geldende regelgeving BBV (art.59) zijn geactiveerd

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	Aantal	2018	2017
Certificaten Dataland		3	3
Aandelen Cogas	650	74	74
Maatschappelijk kapitaal N.V. Rendo		26	26
Maatschappelijk kapitaal BNG	23.164	78	78
Aandelen Rova	816	93	93
Aandelen BNG	64.935	85	85
Aandelen A WMO	136	13	13
Aandelen EPZ	96.993	1	1
Aandelen Enexis	96.993	2	2
Bijdrage aan LOC		12.637	12.834
SVn inzake resolverend fonds		1.263	1.255
Svn inzake starterslening		442	434
Totaal		14.717	14.898

Verloop leningen aan deelnemingen	2018	2017
Boekwaarde per 1 januari	14.898	14.902
Investerings	563	692
Desinvesteringen		
Ontvangen aflossingen	- 744	- 696
Boekwaarde per 31 december	14.717	14.898

Leningen aan deelnemingen	2018	2017
Geldlening Enexis	150	150
Totaal	150	150

Overige langlopende leningen	2018	2017
Boekwaarde per 1 januari	7.637	8.069
Overheveling		1.140
Uitzettingen	218	
Ontvangen aflossingen	-982	-1.572
Boekwaarde per 31 december	6.873	7.637

VLOTTENDE ACTIVA

	Saldo 2018	Voorzie- ning	Gecorr saldo 2018	Saldo 2017	Voorzie- ning	Gecorr saldo 2017
Grond en hulpstoffen:						
Onderhanden werk/ gronden in exploitatie	36.193	13.690-	22.503	39.240	14.903-	24.337
Exploitatieovereenkomsten	283	307-	24-	257	298-	41-
Totaal	36.476	13.997-	22.479	39.497	15.201-	24.296

	Vervaar- digings- waarde 2017	Voorzien. Verliesl. Complex	Boek- waarde 2017	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Winst nemingen	Vervaar- digings- waarde 2018	Voorzien. Verliesl. Complex	Boek- waarde 2018
<u>Centrumplan Hardenberg:</u>									
- Plankosten	4.546	5.021	475-	224			4.770	5.205	435-
- Herinrichting Voorstraat	147	147	-	4			151	151	-
- Vechtoever	351		351	15	13-	1	354		354
- Oosteinde/Stationsstraat	358	340	18	37			395	395	-
- Vechtzone		400	400-				-	409	409-
- Ontwikkeling Markt e.o.	285-		285-	3-		107	181-		181-
- Marsch Kruserbrink nieuwbouw	246-		246-	171	282-		357-		357-
- Slotgraven	580		580	27	504-	42	145		145
- Mulo-locatie	356		356	12		1	369		369
- Leisure-zone	55-		55-	49		13	7		7
- Hoofdinfra	111	399	288-	76			187	295	108-
- buiten de grex	140		140	60	17-		183		183
<u>Centrumplan Dedemsvaart:</u>									
- Marktzijde Noord	1.001		1.001	68			1.069		1.069
- Marktzijde West	1.231-		1.231-	96-			1.327-		1.327-
- Julianastraat Noord	2.499		2.499	354	2-		2.851		2.851
- Herinrichting openbare ruimte	450		450	30			480		480
- Algemene plankosten	3.045		3.045	114			3.159		3.159
- bijdragen	6.070-		6.070-	149-		57-	6.276-	230	6.506-
<u>Broeklanden</u>	1.343	-	1.343	65	310-	65	1.163		1.163
<u>De Garstlanden II</u>	15-		15-	2		13	-		-
<u>Slagharen werkg.Moeshoek</u>	112		112	28	146-	74	68		68
<u>Slagharen woong.Moeshoek</u>	3.137	1.623	1.514	355	505-		2.987	1.455	1.532
<u>De Meerstal I</u>	174-		174-		103-	154	123-		123-
<u>De Krim Zuid IV</u>	30-		30-	4	75-	101	-		-
<u>Op de Akkers IV</u>	110		110	4	122-	5	3-		3-
<u>Het Ravelijn</u>	7	39	32-	29	36-		-		-
<u>Radewijk, middenin</u>	61		61	3		35	99		99
<u>Haardijk II</u>	27-		27-	37			10		10

<u>De Steenmaat</u>	165	64	101	13			178	72	106
<u>Broeklanden De Kop</u>	1.815		1.815	374	907-	91	1.373		1.373
<u>Baalder'/Baalderveld</u>	222	47	175	6	4-		224	47	177
<u>Broeklanden Zuid</u>	7.022	2.911	4.111	1.784	3.685-		5.121	1.481	3.640
<u>Katingerveld Balkbrug</u>	335		335	232	521-	508	554		554
<u>Bransveen</u>	293		293	530	1.380-	769	212		212
<u>Sluis V Balkbrug</u>	421		421	327	357-	167	558		558
<u>Garstlanden III</u>	888-		888-	210	1.066-	670	1.074-		1.074-
<u>De Marke II</u>	286	-	286	29	161-	15	169		169
<u>Gezondheidspark</u>	4.188	3.485	703	147			4.335	3.566	769
<u>Rollepaal Oost</u>	729-	427	1.156-	333	658-		1.054-	384	1.438-
<u>Uitbreiding De Kuilen</u>	86		86	89	99-	70	146		146
<u>Marslanden II gemeentelijk</u>	7.794		7.794	178-	208-		7.408		7.408
<u>Havezate Es MLII</u>	340		340	66	9-		397		397
<u>De Cirkel MLII</u>	2.300		2.300	702	1.904-		1.098		1.098
<u>Marshoogte MLII</u>	1.111		1.111	131	2-		1.240		1.240
<u>Ydenhoogte MLII</u>	1.802		1.802	544			2.346		2.346
<u>De Velden MLII</u>	1.318		1.318	33			1.351		1.351
<u>Heemserpoort</u>	1.294		1.294	115			1.409		1.409
<u>Herontw.school Hoogenweg</u>	53-		53-	25		13	15-		15-
<u>Matenweg</u>	104-		104-	12		92	-		-
<u>Knarrenhof Hardenberg</u>	-		-	12			12		12
<u>Garstlanden IV</u>	-		-	25			25		25
Totaal bouwgrond in exploitatie	39.239	14.903	24.336	7.081	-13.076	2.949	36.193	13.690	22.503

Bouwgrond in exploitatie

Vervaardigingswaarde 1-1-2018		39.239
<u>Mutaties 2018:</u>		
Investerings	7.081	
Opbrengsten	13.076-	
Resultaat	2.949	3.046-
Vervaardigingswaarde 31-12-2018		<u><u>36.193</u></u>

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar:

Soort vordering	Saldo	Voorzie-	Gecorr saldo	Gecorr saldo
	2018	ning	2018	2017
Vorderingen op openbare lichamen	11.145		11.145	10.420
Schatkistbankieren	2.376		2.376	
Overige vorderingen	11.769	-2.648	9.121	7.773
Overige uitzettingen			-	
Totaal	25.290	-2.648	22.642	18.193

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
		Verslagjaar			
(1)	Drempelbedrag	1222			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	270	389	95	219
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	953	833	1.128	1.004
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
		Verslagjaar			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	162.973			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	162.973			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	1222,30			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	24.259	35.418	8.707	20.121
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	270	389	95	219

Verloop vorderingen	2018	2017
Debiteuren openbare lichamen	11.145	10.420
Schatkistbankieren	2.376	
Overige debiteuren	7.467	5.957
Vorderingen Sociale Zaken	4.287	2.184
Overige tussenrekeningen	15	-36
Overige uitzettingen		
Saldo 31 december	25.290	18.525
Voorziening dubieuze debiteuren	-2.648	-332
Gecorrigeerd saldo 31 december	22.642	18.193

Liquide middelen:

Banksaldi	2018	2017
BNG	1.714	1.376
Rabobank	15	6
ABN	4	10
ING	1	1
Totaal	1.734	1.393

Overlopende activa:

Overlopende activa	2018	2017
Nog te ontvangen bijdragen van overige overheden	876	981
Nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen	7.897	2.876
Totaal	8.773	3.857

Specificatie nog te ontvangen bijdragen van overige overheden	Saldo 1-1-2018	Toevoe- gingen	Ontvangen Bedragen	Saldo 31-12-2018
Provincie Overijssel; IMG project Centrum Uiterwaard	641	59		700
Provincie Overijssel; IMG project Baalder Radewijkerbeek		85		85
Provincie Overijssel; BDU 2014 Fietspad Industrieweg D'vaart	9		9	-
Provincie Overijssel; Wegenstructuur/veiligheidsmaatr.Rollepaal	150		150	-
Provincie Overijssel; Ruimte voor de Vecht Belevingsplek		150	135	15
Provincie Overijssel; Herstructurering bedrijventerrein Rollepaal	34		34	-
Provincie Overijssel; Cultuureducatie	8		8	-
Provincie Overijssel; Sociaal Vitaal in kleine Kernen	1	1		2
Provincie Overijssel; Project Masterplan Stationsomgeving	138		64	74
Totaal nog te ontvangen bijdragen	981	295	400	876

Specificatie nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen

Nog te ontvangen posten:

Afdeling Directiestaf (ontvlechting BOH)	2.594
Afdeling Ruimtelijk Domein (Nedvang)	399
Afdeling Dienstverlening (diverse belastingen / dividend LOC)	1.995
Afdeling Openbaar Gebied (huur / subsidies)	312
Afdeling maatschappelijk Domein (diverse afrekeningen 2018)	2.632

Vooruitbetaalde posten:

Afdeling Dienstverlening	
Overige tussenrekeningen (WZI / Voorvegter)	-35
Totaal	7.897

VASTE PASSIVA

Eigen vermogen:

Reserves	2018	2017
Algemene reserve	43.356	33.737
Dekkingsreserve	29.227	28.486
Bestemmingsreserves	4.517	5.323
Resultaat	12.109	10.832
Totaal	89.209	78.378

Voorzieningen:

Voorzieningen	2018	2017
Voorzieningen voor verplichtingen	5.569	7.575
Door derden bekleemde middelen	-	-
Totaal	5.569	7.575

Vaste schulden:

Specificatie vaste schulden	2018	2017
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	132.397	144.583
Door derden belegde gelden	1	1
Waarborgsommen	694	694
	133.092	145.278

Verloop binnenlandse banken en overige financiële instellingen	2018	2017
Stand per 1 januari	144.583	156.768
bij: nieuw aangetrokken leningen		-
af: reguliere aflossingen	-12.186	-12.185
Totaal	132.397	144.583

Specificatie waarborgsommen	2018	2017
Bankgarantie Marslanden B.V.	680	680
Bankgarantie Café Doks	9	9
Waarborgsommen sleutels	5	4
Totaal	694	693

VLOTTENDE PASSIVA

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar:

Kasgeldleningen	2018	2017
Opgenomen kasgeldleningen	11.000	5.000

Banksaldi	2018	2017
BNG	1.214	2.563

Overige schulden	2018	2017
Crediteuren	5.553	3.171
Schulden rijk BBZ (zie ook "Overige vorderingen")	1.199	1.351
Loonheffing	136	122
Betaling onderweg / reservering samenleving	2.819	2.111
Overige schulden	- 16	11
Totaal	9.691	6.766

Overlopende passiva

Overige schulden	2018	2017
Nog te betalen bedragen	9.311	4.488
Nog te besteden uitkeringen Rijk	61	104
Nog te besteden uitkeringen overige overheden	1.201	1.206
Nog te besteden uitkeringen overige instellingen	158	188
Vooruit ontvangen bedragen	434	412
Totaal	11.165	6.398

Nog te betalen bedragen	2018
Afdeling Directiestaf (ontvlechting BOH)	4.419
Afdeling Ruimtelijk Domein (indexering inzamelingskosten)	34
Afdeling Dienstverlening (rente)	1.179
Afdeling Openbaar gebied (diverse afrekeningen)	244
Afdeling Maatschappelijk Domein (diverse afrekeningen)	3.435
Totaal	9.311

Vooruit ontvangen bedragen	2018
Afdeling Maatschappelijk Domein (Zwembaden / Voorveghter)	434
Totaal	434

Specificatie nog te besteden uitkeringen	Saldo 1-1-2018	Toevoe- gingen	Vrijval	Saldo 31-12-2018
Uitkeringen van het Rijk				
Ministerie van Infra; Gevelmaatregelen Jachthuisweg	4			4
Ministerie VROM; Tijdelijke Stimuleringsregeling woningbouw	57			57
Ministerie van Infra; Geluidsanering Zwolseweg Balkbrug	43		43	0
Totaal nog te besteden uitkeringen van het Rijk	104	0	43	61
Uitkeringen van overige overheden				
Provincie Overijssel; ISV-2 Bodem / Geluid	317			317
Provincie Overijssel; Convenant Duurzaam	14	97		111
Provincie Overijssel; Ruimte voor de Vecht belevingspark Vechtpark	135		135	
Provincie Overijssel; ISV-3 Binnenstedelijke vernieuwing	60	330	331	59
Provincie Overijssel; Prestatieafspraken wonen 2010 - 2015	63			63
Provincie Overijssel; Tijdelijke Stimuleringsreg. woningbouw	5			5
Provincie Overijssel; Doorontwikkeling energieloket	47		13	34
Provincie Overijssel; project Het Talent	25		9	16
Provincie Overijssel; huisvesting statushouders Botermanswijk	60			60
Provincie Overijssel; detailhandel structuurvisie Hardenberg Centrum		90	28	62
Provincie Overijssel; Gem. Cultuurarrangement 2013-2016	16		16	
Gemeente Zwolle; Wet Educatie en Beroepsonderwijs	11			11
Provincie Overijssel; project Sport en Jeugdhulp scoren samen	13			13
Provincie Overijssel; projectplan Samen Actief	8		8	
Provincie Overijssel; project Schoolbuurtplein	6		6	
Provincie Overijssel; Zorg voor Sport en Bewegen	8	3		11
Provincie Overijssel; WEB 2018		130	109	21
Provincie Overijssel; Streekconvenant 2008 - 2011	418			418
Totaal nog te besteden uitkeringen overige overheden	1.206	650	655	1.201
Uitkeringen overige instellingen				
VNG; Ondersteuningsprogramma Energie 2014 - 2016	132		11	121
Kwaliteitsinvestering Collendoorn	37			37
Scholingskosten huiselijk geweld 2014 - 2016	19		19	0
Totaal nog te besteden uitkeringen ov. instellingen	188	0	30	158
Totaal nog te besteden uitkeringen (excl. uitkeringen Rijk)	1.394	650	685	1.359

Waarborgen en garanties

Omschrijving categorie	Oorspr. Bedrag	% Borg gingen	2018	2017
Woningbouw	191.052	50%	83.011	87.365
Zorginstellingen	4.359	100%	3.281	422
Alfa College (*)	9.600	100%	9.600	9.600
Overige	78	50%	36	39
Overige	385	100%	142	179
Totaal	205.474		96.070	97.605

(*) De oorspronkelijke garantstelling is in 2016 met 5 jaar verlengd. In 2018 heeft geen betaling plaatsgevonden wegens de verleende garantstelling.

Omschrijving categorie		% Borg gingen	2018
Vestia	Woningbouw	50%	2.136
Woningstichting Beter Wonen	Woningbouw	50%	60.281
Woningstichting de Veste	Woningbouw	50%	20.594
Stichting Saxenburgh groep	Nieuwe werken		3.281
Alfa College	Bouw LOC / kasgeld en RC		9.600
St. Sportvoorziening Kruserbrink	Bouw kleedgebouw	50%	34
Voetbalvereniging SCD'83	Clubgebouw	50%	2
Stichting Welluswijs Kindcentra	Lening BNG tbv aankoop gebouw		5
Stichting Sportpark Moskou	Renovatie kantine / kleedgebouw		35
SV Gramsbergen	Nieuwbouw clubgebouw		70
Tennisver. DRC Dedemsvaart	Renovatie 5 gravelbanen		9
Tennisvereniging Slagharen	Bouw en onderkomen		7
Voetbalvereniging EMMS	Clubgebouw		16
Totaal			96.070

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Omschrijving categorie	Uitgaven 2018	Duur overeenkomst
Aardgas / elektriciteit	1.332	31-12-2020
Regiotaxi	246	31-12-2020
Huur leasevoertuigen	158	31-12-2019
Huur en onderhoud MFP's en het leveren van software en supplies	36	31-8-2020
Afval (papier/bedrijfsafval)	10	Stilzwijgend
Huur MFC DE Baron	25	31-12-2023
Accountant	62	31-8-2020
Huur meterdiensten (diverse panden)	25	Stilzwijgend
Huur woning; Binder 3a	93	Stilzwijgend
Huur De Praam Slagharen	26	Stilzwijgend
Inhuur hoogwerkers	54	31-1-2022

4 Programmaverantwoording

Op 23 april 2013 stelde de gemeenteraad van Hardenberg een nieuwe toekomstvisie "De gemeente Hardenberg stapt stevig op de toekomst af" vast, na een evaluatie van de oorspronkelijke toekomstvisie uit 2004. De toekomstvisie bestrijkt het tijdvak 2013 – 2023 en kent drie doelstellingen:

- samenhang in diverse gemeentelijke beleidsvelden ondersteunen;
- een helder profiel naar buiten toe creëren;
- strategische politieke keuzes maken.

De toekomstvisie bevat drie programmalijnen: wonen, werken en welzijn. Daarnaast gaat de toekomstvisie in op de rol van de gemeente.

Deze programmalijnen zijn uitgewerkt in programma's en per programma zijn beleidsvelden benoemd. In het jaarverslag wordt ingegaan op de stand van zaken realisering doelstellingen/activiteiten binnen het beleidsveld/programma.

Leeswijzer

Hierna wordt een overzicht gegeven van het totaal van de baten en lasten in 2018 per programma en een korte toelichting op het verloop van het begrote resultaat en de afwijkingen groter dan € 100.000 benoemd.

Aansluitend wordt per programma een toelichting gegeven op budgetafwijkingen per beleidsproduct, voor zover deze budgetafwijking groter is dan € 50.000.

Daarbij wordt een afzonderlijke toelichting op het verschil in de baten en in de lasten gegeven. Dit tenzij sprake is van een sterke samenhang (1 op 1 relatie) tussen lasten en baten. Dit is onder meer het geval bij de grondexploitatie, maar ook bij uitgaven waarvoor een subsidie is/wordt ontvangen. In deze situaties wordt een toelichting op het saldo gegeven.

Verschillen als gevolg van een andere toerekening van kapitaallasten worden in een afzonderlijk hoofdstuk in deze jaarrekening toegelicht. Ingaande 2017 zijn de kosten bedrijfsvoering op forfaitaire basis doorbelast (begroot = werkelijk) naar de beleidsproducten, dit met uitzondering van de doorbelasting naar de grondexploitatie (doorbelasting vindt plaats op basis van de werkelijk gemaakte uren voor de diverse complexen).

Verder merken wij op dat bij het beleidsveld de belangrijkste oorzaken worden benoemd en toegelicht. Voor zover hiermee het verschil niet volledig wordt verklaard, betreft het de optelsom van meerdere kleinere budgetafwijkingen.

Indien bij het betreffende beleidsveld een voorstel wordt gedaan voor resultaatbestemming dan wordt dit expliciet vermeld in de toelichting op de budgetafwijking.

Volledigheidshalve merken wij op dat de bedragen in deze jaarrekening zijn afgerond op een veelvoud van duizend euro. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen ontstaan. Wij vragen uw begrip hiervoor.

Overzicht gerealiseerde baten en lasten 2018

Programma (bedragen x € 1.000)	Begroting 2018 voor wijziging			Begroting 2018 na wijziging			Jaarrekening 2018		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Wonen naar wens	18.849	-22.190	-3.340	20.332	-22.769	-2.437	21.103	-18.672	2.431
Duurzaam en bereikbaar	14.730	-24.173	-9.443	15.237	-26.943	-11.706	15.589	-26.235	-10.646
Ondernemen	328	-1.695	-1.367	366	-2.526	-2.160	301	-2.002	-1.701
Meedoen	14.732	-54.092	-39.360	18.238	-56.273	-38.035	18.375	-52.472	-34.096
Gezond en vitaal	567	-23.078	-22.511	551	-25.131	-24.581	523	-25.744	-25.221
Samen leven	2.520	-12.590	-10.070	2.965	-14.002	-11.037	3.386	-13.335	-9.949
Betrokken bestuur	2.345	-22.519	-20.174	3.038	-21.776	-18.737	6.177	-20.514	-14.337
Som van de programma's	54.072	-160.336	-106.265	60.728	-169.421	-108.692	65.454	-158.974	-93.519
Algemene uitkering	87.062	-	87.062	89.842	-	89.842	88.932	-	88.932
Dividend	3.045	-	3.045	3.356	-	3.356	3.354	-	3.354
Lokale heffingen	14.413	-	14.413	14.458	-	14.458	14.497	-	14.497
Saldo financieringsfunctie	497	-	497	1.017	-	1.017	258	-	258
Totaal algemene dekkingsmiddelen	105.017		105.017	108.673		108.673	107.041		107.041
Overhead		-2.437	-2.437	1	-2.870	-2.869		-2.691	-2.691
Vennootschapsbelasting									
Saldo programma's en algemene dekkingsmiddelen	159.089	-162.773	-3.684	169.403	-172.291	-2.888	172.495	-161.664	10.831
Onvoorzien	-	-200	-200	-	-	-	-	-	-
Totaal voor mutatie reserves	159.089	-162.973	-3.884	169.403	-172.291	-2.888	172.495	-161.664	10.831
Reserves	2.165		2.165	2.390	-2.139	251	3.322	-2.044	1.278
Saldo na mutatie reserves	161.254	-162.973	-1.719	171.793	-174.430	-2.637	175.817	-163.708	12.109

5 Financiële toelichting algemeen

Onderstaand wordt ingegaan op het verloop van het begrotingsaldo en een verklaring op hoofdlijnen gegeven voor het verschil tussen het begrote en het werkelijk resultaat 2018.

Verloop begrotingsaldo 2018

In de vergadering van 7 november 2017 heeft de raad de begroting 2018, inclusief de 1e wijziging 2018, vastgesteld.

De begroting 2018 was structureel sluitend en ook voor de komende jaren werd een positieve ontwikkeling voorzien. Incidenteel werd voor 2018 een tekort voorzien van € 1.588.000 (na 1e wijziging).

Het begrotingsaldo 2018 is na bedoelde raadsvergadering op de gebruikelijke momenten in de planning en control cyclus (P&C-cyclus) bijgesteld. Het verloop van het begrotingsaldo in 2018 is in onderstaand overzicht opgenomen, waarbij wordt opgemerkt dat hier het resultaat na verrekening reserves wordt bedoeld:

bedragen x € 1.000	structureel	incidenteel	totaal	totaal cumulatief
primitieve begroting 2018	1.089	-2.808	-1.719	-1.719
1e wijziging 2018 (nieuw beleid en septembercirculaire gemeentefonds)	131		131	-1.588
2e wijziging 2018 (budgetoverheveling 2017)		-2.181	-2.181	-3.769
8e wijziging 2018 (resultaatbestemming 2017)		-1.213	-1.213	-4.982
9e wijziging 2018 (1e bestuursrapportage)	-74	-1.255	-1.329	-6.311
10e wijziging 2018 (woonrijpmaken Burgemeester Oprellaan Bergentheim)	-1		-1	-6.312
14e wijziging 2018 (2e bestuursrapportage)		3.674	3.674	-2.638
totaal	1.145	-3.782	-2.638	

Na de 2e bestuursrapportage 2018 werd voor 2018 een nadelig resultaat begroot van € 2.638.000. De jaarrekening 2018 is afgesloten met een positief saldo van € 12.109.000

Een toe te lichten voordelig verschil van € 14.746.000. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de verschillen per beleidsveld groter dan € 100.000, waarmee in totaal een bedrag van € 14.427.000 is benoemd. Voor de toelichting op deze verschillen verwijzen wij u hier naar de toelichting, zoals deze in deze jaarrekening is opgenomen.

	Naam (bedragen x € 1.000)	Vershil
1.1	Grondexploitatie	-4.079
1.2	Ruimtelijke ordening	-801
1.3	Volkshuisvesting en woningbouw	-135
1.4	WMO-woonvoorzieningen	148
2.2	Riolering en waterzuivering	-681
2.3	Duurzaamheid en milieu	-158
2.4	Infrastr.bereikbaarh.en verksr.veil.h.	-182
3.1	Bedrijven en ondernemers	-125
3.3	Landbouw en agribusiness	-249
4.1	Participatie en werkgelegenheid	-942
4.2	Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	-2.752
4.3	Onderwijs en educatie	-839
4.4	WMO-welzijn	594
5.2	Jeugdgezondheidszorg	801
5.4	Welzijnswerk	-223
6.2	Sport en accommodaties	-921
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	-227
7.4	Algemene baten en lasten	-4.298
8.2	Algemene uitkering	909
8.5	Saldo financieringsfunctie	759
8.7	Reserves	-1.027
		-14.427

6.1 Wonen

De programmaliijn Wonen bestaat uit een tweetal programma's:

- Wonen naar wens
- Duurzaam en bereikbaar

Hierna wordt per programma een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018.

Wonen naar wens

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	18.849	20.332	21.103	771
Totaal lasten	-22.190	-22.769	-18.672	4.098
Saldo baten en lasten	-3.340	-2.437	2.431	4.868

Binnen het programma "Wonen naar wens" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- grondexploitatie
- ruimtelijke ordening
- volkshuisvesting en woningbouw
- WMO-woonvoorzieningen

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Wonen naar wens	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Baten			
1.1 Grondexploitatie	18.140	18.541	401
1.2 Ruimtelijke ordening	1.791	2.400	609
1.3 Volkshuisvesting en woningbouw	401	161	-240
1.4 WMO-woonvoorzieningen	0	0	0
Totaal baten	20.332	21.103	771
Lasten			
1.1 Grondexploitatie	-18.179	-14.501	3.678
1.2 Ruimtelijke ordening	-2.980	-2.788	192
1.3 Volkshuisvesting en woningbouw	-1.139	-765	375
1.4 WMO-woonvoorzieningen	-471	-619	-148
Totaal lasten	-22.769	-18.672	4.098
Saldo			
1.1 Grondexploitatie	-39	4.041	4.079
1.2 Ruimtelijke ordening	-1.189	-388	801
1.3 Volkshuisvesting en woningbouw	-738	-603	135
1.4 WMO-woonvoorzieningen	-471	-619	-148
Totaal saldo	-2.437	2.431	4.868

Grondexploitatie

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	17.617	18.140	18.541	401
Totaal lasten	-18.235	-18.179	-14.501	3.678
Saldo baten en lasten	-618	-39	4.041	4.079

TOELICHTING VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Grondexploitatie

V € 4.079.000 INC

Hierna is een overzicht met de resultaten bouwgrondexploitatie opgenomen. Voor een verdere toelichting op de bouwgrondexploitatie verwijzen wij u naar de paragraaf grondbeleid in het jaarverslag.

	Begroot	Werkelijk	Restant
<i>Tussentijdse winstneming</i>			
Centrumplan Hardenberg Markt e.o.	-	-107.000	107.000
Centrumplan Hardenberg Slotgraven	-	-29.000	29.000
Centrumplan Hardenberg Leisure Zone		-13.000	13.000
Centrumplan Hardenberg Vechtoevers		- 1.000	1.000
Centrumplan Hardenberg Mulo Locatie		-1.000	1.000
Werkgebied Slagharen	-	-74.000	74.000
Centrumplan Dedemsvaart	-57.000	57.000	-115.000
foutief begroot winstneming CPD	115.000	-	115.000
De Meerstal	-	-154.000	154.000
Katingerveld	-	-508.000	508.000
Bransveen	-	-769.000	769.000
garstlanden III	-	-670.000	670.000
Vm.School Hoogenweg		- 13.000	13.000
Broeklanden	-	-65.000	65.000
Op de Akkers IV		-5.000	5.000
Radewijk	-	-35.000	35.000
Broeklanden de Kop		-91.000	91.000
Sluis V	-	-145.000	145.000
De Marke II	-	-15.000	15.000
De Kuilen III	-	-70.000	70.000
<i>Aanpassen voorzieningen</i>			
Rollepaal Oost	-49.000	-51.000	2.000
Broeklanden Zuid	-416.000	-1.488.000	1.072.000
Marslanden I	-	1.000	-1.000
Mollincksvaart	-	-1.000	1.000
Moeshoek wonen	-	-200.000	200.000
Gezondheidspark	-1.000	12.000	-13.000
Locatie Baalder	-	-1.000	1.000

De Steenmaat	-	6.000	-6.000
Centrumplan Hardenberg	4.000	23.000	-19.000
Centrumplan Dedemsvaart	227.000	229.000	-2.000
<i>Afsluiten complexen/winstneming:</i>			
Afsluiten voorziening Ravelijn	-	-4.000	4.000
afsluiten complex Matenweg	-	-91.000	91.000
afsluiten complex De Krim Zuid IV	-	-101.000	101.000
afsluiten complex Garstlanden II	-	-13.000	13.000
Jaarresultaat grexen	-177.000	-4.422.000	4.244.000
Bijdrage vanuit CPH aan verplaatsing kanovereniging	-394.000	-	-394.000
bedrijfsvoeringskosten 1)	303.000	77.000	227.000
bespaarde rente	307.000	303.000	4.000
Overig	-		
Overige resultaten	216.000	380.000	-165.000
Totaal resultaat	39.000	-4.040.000	4.079.000

1) bedrijfsvoeringskosten

totaal geraamde uren	1.215.000
waarvan voor projecten	911.000
ten laste van het begrotingsresultaat	304.000
meer uren op projecten geschreven dan geraamd	-227.000
	<u>77.000</u>

Ruimtelijke ordening

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	1.174	1.791	2.400	609
Totaal lasten	-2.760	-2.980	-2.788	192
Saldo baten en lasten	-1.587	-1.189	-388	801

TOELICHTING OP VERSCHIL BATEN

Ruimtelijke ordening

V € 130.000 INC

Op de totale RO-kostenplaatsen is er sprake van een positief eindsaldo. Dit is in hoofdzaak het gevolg van de facturering van meer leges dan er zijn begroot. Dit betreft werkzaamheden voor de afhandeling van besluiten voor ruimtelijke plannen op aanvraag, zoals bestemmingsplanherzieningen, wijzigingsplannen en project omgevingsvergunningen.

Bouwvergunningen

V € 490.000 INC

Er zijn meer aanvragen binnengekomen met gemiddelde- en hoge bouwkosten dan verwacht. Er worden jaarlijks 7 grote bouwaanvragen begroot (bouwkosten meer dan een miljoen euro). In 2018 zijn er 15 binnengekomen. Dit heeft een incidentele meeropbrengst van € 490.000,00 opgeleverd.

TOELICHTING OP VERSCHIL LASTEN

Omgevingsvisie

voorstel resultaatbestemming V € 90.000 INC

Medio zomer 2018 is besloten om het proces van de omgevingsvisie eerst terug te halen om zowel het college als de raad (beide in overwegend nieuwe samenstelling) maar ook de betrokken inwoners en Plaatselijke Belangen op hetzelfde informatieniveau te brengen. Dat gebeurt in januari en februari 2019. Daarmee is het vervolg van de omgevingsvisie tijdelijk uitgesteld. Voor het vervolg van de omgevingsvisie in 2019 is een bedrag van € 90.000 aangemerkt als resultaatbestemming.

Bouw- en woningtoezicht

V € 85.000 INC

In de tweede bestuursrapportage zijn extra incidentele middelen, € 100.000, beschikbaar gesteld voor de afhandeling van bouwaanvragen. De extra verwachte aanvragen zijn binnengekomen, maar deze hebben wij met de beschikbare formatie (vast en inhuur) kunnen behandelen.

Volkshuisvesting en woningbouw

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		59	401	161	-240
Totaal lasten		-723	-1.139	-765	375
Saldo baten en lasten		-664	-738	-603	135

TOELICHTING VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Vitaliteit van binnensteden; actieplan/ detailhandel structuurvisie Hardenberg Centrum

Budgettair neutraal

De gemeente Hardenberg heeft van de provincie Overijssel een subsidie van € 100.000 beschikt gekregen voor haar actieplan/ detailhandel structuurvisie Hardenberg Centrum. Deze subsidie wordt ingezet voor de uitvoering van activiteiten die bijdragen aan het vitaler maken van het centrum en het versterken van het gastvrije en economische klimaat. In 2018 is voor een bedrag van € 28.500 aan subsidiabele kosten gerealiseerd. Dit laat een incidenteel positief resultaat zien aan de lastenkant van € 71.500 en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant.

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn)

V € 79.000 INC

In 2018 is incidenteel € 79.000 rente ontvangen van SVn, in de begroting was hiermee geen rekening gehouden.

Volkshuisvesting, subsidies

Budgettair neutraal

Door de provincie zijn incidentele (meerjarige) subsidies beschikbaar gesteld, waarvan in totaal € 62.500 nog niet is besteed. Het betreft de projecten Burg. Oprellaan te Bergentheim en de Lanen in de Marslanden te Hardenberg. Het bedrag van € 62.500 komt in 2019 weer beschikbaar, dekking van de kosten ten laste van de niet bestede provinciale subsidie

Huisvesting statushouders, Botermanswijk, subsidie

Budgettair neutraal

De provincie heeft een subsidie verleend van maximaal € 120.000 voor de realisatie van 12 semipermanente woningen aan de Botermanswijk in Dedemsvaart. In 2018 zijn geen kosten gemaakt. Dit laat een incidenteel positief resultaat zien aan de lastenkant van € 120.000 en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant.

Onderzoek wonen met zorg

voorstel resultaatbestemming V € 22.000 INC

Voor het onderzoek Wonen met zorg in Hardenberg is een overeenkomst aangegaan voor de periode september 2018 tot en met februari 2019. Uitgaven, voor een bedrag van € 22.000, zullen nog plaatsvinden in 2019, zodat geadviseerd wordt genoemd budget ter dekking van de toekomstige uitgaven mee te nemen naar 2019.

Binnenstedelijke Vernieuwing

Budgettair neutraal

Ten behoeve van binnenstedelijke projecten is door de provincie een incidentele subsidie verstrekt op basis van de meerjarige prestatieovereenkomst Binnenstedelijke vernieuwingen tussen provincie en gemeente. Van deze subsidie is nog € 59.000 te besteden aan subsidiabele kosten. Dit laat een positief resultaat aan lasten van € 59.000 zien en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan baten.

WMO-woonvoorzieningen

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten		-	-	-
Totaal lasten		-471	-471	-619
Saldo baten en lasten		-471	-471	-619

TOELICHTING OP VERSCHIL LASTEN

WMO woonvoorzieningen

N € 134.000 INC

In tegenstelling tot voorgaande jaren zijn in 2018 meer en duurdere woonvoorzieningen verstrekt, waardoor de kosten hoger zijn uitgevallen dan begroot. Dit heeft voornamelijk betrekking op een aantal duurdere woningaanpassingen die dit jaar zijn gerealiseerd.

Duurzaam en bereikbaar

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	15.738	16.471	17.754	1.284
Totaal lasten	-24.173	-27.184	-26.381	803
Totaal saldo baten en lasten	-8.435	-10.714	-8.627	2.087
Toevoeging aan reserves	-	-241	-146	95
Onttrekking aan reserves	1.008	1.233	2.165	932
Saldo baten en lasten, inclusief mutatie reserve	-9.443	-11.706	-10.646	1.060

Binnen het programma "Duurzaam en bereikbaar" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- afvalverwijdering/verwerking
- riolering en waterzuivering
- duurzaamheid en milieu
- infrastructuur, bereikbaarheid en verkeersveiligheid

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Duurzaam en bereikbaar (bedragen x €1.000)	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Baten			
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	6.196	6.042	-154
2.2 Riolering en waterzuivering	6.573	7.338	765
2.3 Duurzaamheid en milieu	299	64	-235
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.veil.h.	2.169	2.145	-24
Totaal baten	15.237	15.589	352
Lasten			
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	-5.313	-5.119	194
2.2 Riolering en waterzuivering	-5.774	-5.859	-85
2.3 Duurzaamheid en milieu	-3.353	-2.960	393
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.veil.h.	-12.503	-12.297	206
Totaal lasten	-26.943	-26.235	708
Saldo			
2.1 Afvalverwijdering/verwerking	883	923	40
2.2 Riolering en waterzuivering	799	1.480	681
2.3 Duurzaamheid en milieu	-3.054	-2.896	158
2.4 Infrastr.bereikbaarh.en verksr.veil.h.	-10.334	-10.152	182
Totaal saldo	-11.706	-10.646	1.060

Afvalverwijdering/verwerking

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	6.251	6.196	6.042	-154
Totaal lasten	-5.154	-5.313	-5.119	194
Saldo baten en lasten	1.097	883	923	40

TOELICHTING OP VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Afvalstoffenheffing

V € 51.000 STR

Naar aanleiding van de jaarrekening 2017 is in de eerste bestuursrapportage 2018 de opbrengst met € 55.000 verlaagd, omdat werd verwacht dat de neerwaartse lijn in het aantal aanbiedingen restafval zou doorzetten. Echter het aantal woningen is met circa 300 woningen meer gestegen dan was geraamd waardoor nu een meeropbrengst wordt gerealiseerd. De opbrengst van het vastrecht, maar ook het totaal aantal aanbiedingen is gestegen door de uitbreiding van het aantal woningen. In de begroting 2019 is reeds rekening gehouden met de uitbreiding van circa 200 woningen.

Overige baten Afvalverwijdering/verwerking

N € 119.000 INC

Het incidentele nadeel van circa € 119.000 is te verklaren uit de lagere vergoeding voor het inzamelen en ook het sorteren en vermarkten van Plastic, Metaal en Drankkartons van NEDVANG.

Afvalverwijdering/verwerking

V € 108.000 INC

Door stevige fluctuaties in de oud papierprijs is € 92.000 minder aan subsidie uitgekeerd dan geraamd. Het effect is echter budgettair neutraal.

Op basis van de eindafrekening 2017 van de ROVA is het maandelijks voorschotbedrag aan de ROVA (met terugwerkende kracht tot 1 januari 2018) lager bijgesteld. Dit heeft geresulteerd in een lager bedrag op de post inzamelkosten huisvuil van € 41.000.

Cleanteam € 29.000, diverse kleine posten waaronder kleding, inleenvergoeding, vanwege een aantrekkelijke economie zijn er minder mensen beschikbaar voor het vervullen van de vacatures.

Naast genoemd voordeel op de inzamelkosten huisvuil en cleanteam zijn er nog diverse kleinere voordelen op diverse posten, waardoor gesaldeerd het totale voordeel op € 108.000 uitkomt.

Opmerking

Volledigheidshalve merken wij hier nog op dat het saldo op dit beleidsproduct ad € 40.000 is verrekend met de reserve afvalstoffenheffing.

Riolering en waterzuivering

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	6.738	6.573	7.338	765
Totaal lasten	-5.796	-5.774	-5.859	-85
Saldo baten en lasten	942	799	1.480	681

De uit te voeren onderhoudsmaatregelen zijn volgens de planning van het vGRP uitgevoerd. De hier toegelichte afwijking is incidenteel.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Samenwerking in de afvalwaterketen

V € 45.000 INC

In het kader van het bestuursakkoord water 2.0 worden er in waterketenverband een aantal onderzoeken uitgevoerd. De gemeente Hardenberg is penvoerder voor de samenwerking in de waterketen. Dit houdt in dat wij de projectkosten en advieskosten vooruitbetalen en achteraf declareren bij de deelnemende gemeenten.

In 2018 heeft een herbezinning op de focus van deze samenwerking plaatsgevonden. Als gevolg hiervan zijn een aantal projecten samengevoegd en is er een goede doorstart gemaakt.

De herbezinning heeft er echter ook toe geleid dat een aantal kosten die voor 2018 geraamd waren uiteindelijk niet gemaakt zijn. Dit levert qua inkomsten een incidenteel voordeel op van € 45.000

Voorziening groot onderhoud riolering

V € 700.000 INC

Op basis van een nieuwe doorrekening voor de komende 10 jaar van de kosten groot onderhoud rioleringen kan een vrijval vanuit de voorziening groot onderhoud rioleringen worden geboekt van € 700.000.

Voorziening onderuitputting kapitaallasten riolering

N € 72.000 INC

Conform regelgeving B.B.V. is een nieuwe berekening (voor de jaren 2017 en 2018) gemaakt van eventuele onderuitputting op de kapitaallasten van lopende investeringskredieten riolering. Op basis van deze berekening dient aanvullend een bedrag van € 72.000 worden toegevoegd aan de voorziening onderuitputting kapitaallasten riolering.

Opmerking

voorstel resultaatbestemming V € 628.000 INC

Volledigheidshalve merken wij hier nog op dat in 1e instantie het saldo op dit beleidsproduct ad € 53.000 is verrekend met de reserve riolering. Voor de aanvullende mutaties met betrekking tot de voorzieningen (per saldo € 628.000) wordt via resultaatbestemming voorgesteld om het nu ontstane voordeel in 2019 aan de reserve riolering toe te voegen.

Duurzaamheid en milieu

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		1	299	64	-235
Totaal lasten	-1.566	-3.353	-2.960		393
Saldo baten en lasten	-1.565	-3.054	-2.896		158

TOELICHTING OP HET VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Milieu, diverse subsidies

Door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu zijn incidentele subsidies beschikbaar gesteld voor de voorbereiding, begeleiding en toezicht van de geluidsanering van woningen op de zogenaamde B- lijst. Uit een in opdracht van de gemeente uitgevoerd onderzoek is gebleken dat deze, en de nog te verkrijgen, subsidie volstrekt ontoereikend zou zijn voor een doelmatige sanering van de woningen.

Omdat er geen verplichting tot saneren geldt, wordt de verkregen subsidie in 2019 geretourneerd.

Dit laat een incidenteel positief resultaat van € 110.000 aan de lastenkant zien en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant.

VNG-ondersteuningsstructuur

Van de door de VNG beschikbaar gestelde (meerjaren) incidentele subsidie is € 132.000 toegerekend aan 2018. In 2018 is voor een bedrag van € 10.600 aan subsidiabele kosten gerealiseerd. Dit laat een incidenteel positief resultaat aan de lastenkant van € 121.500 zien en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant. Van de VNG-projectsubsidie is nog € 121.500 te besteden aan subsidiabele kosten.

Doorontwikkeling Energieloket

Door de provincie is een subsidie verleend van maximaal € 60.000 voor de uitvoering van het voortzetten en het verzelfstandigen van het Energieloket tot eind 2019. In 2018 is voor een bedrag van € 12.500 aan subsidiabele kosten gerealiseerd. Dit laat een incidenteel positief resultaat aan de lastenkant van € 44.000 zien en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant.

Programma Duurzaamheid

voorstel resultaatbestemming V € 100.000 INC

In 2018 heeft zich een aantal ontwikkelingen aangediend, die in 2019 om een extra inspanning vragen. Denk bijvoorbeeld aan de onderzoeksvragen zoals geformuleerd in het coalitieakkoord, pilotprojecten opwekking duurzame energie en de hoofdlijnen van en discussie rondom het aanstaande Klimaatakkoord. Dat leidt in 2019 tot een heroriëntatie op het programma Duurzaamheid en uiteindelijk tot een nieuw vast te stellen Programma. De Regionale Energiestrategie (RES) gaat in 2019 veel extra aandacht en inspanning vragen.

De geschetste dynamiek en soms ook de onvoorspelbaarheid (of vertraging op rijksniveau) ervan, maakt dat niet alle middelen uit het duurzaamheidsfonds in 2018 konden worden verplicht, maar wel nodig zijn voor 2019. De vraag naar omvang benodigd budget wordt in 2019 meegenomen in de heroriëntatie van het programma duurzaamheid.

Duurzaam

voorstel resultaatbestemming V € 49.000 INC

De gemeenteraad heeft in 2017 €100.000 beschikbaar gesteld voor het verkennen van de mogelijkheden voor grootschalige duurzame energieopwekking.

Deze verkenning, inclusief het rapport vergroting productiecapaciteit duurzame energie- opwekking, is in oktober 2017 door de gemeenteraad vastgesteld.

Als vervolg op dit besluit is in 2018 gewerkt aan de ontwikkeling van een aantal pilotprojecten op het gebied van zon- en windenergie en de nuttige toepassing van restwarmte. Het resterende budget zal in 2019 worden ingezet voor de uitwerking van de pilotprojecten. Dit bedrag zal niet afdoende zijn om alle pilotprojecten naar een go no go in de gemeenteraad te brengen. Daarvoor wordt aanvullend geput uit het totale meerjarige budget voor het programma duurzaamheid (de periode tot en met 2022).

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	1.740	2.169	2.145	-24
Totaal lasten	-11.658	-12.503	-12.297	206
Saldo baten en lasten	-9.918	-10.334	-10.152	182

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Wegen, straten en pleinen en gladheidsbestrijding

V € 80.000 INC

Het voordeel op deze post heeft met name betrekking op het beperkt aantal schades in de openbare ruimte. Hier is substantieel minder op uitgegeven dan geraamd. Verder hebben we in de openbare ruimte nabij het AZC nagenoeg geen uitgaven gedaan in 2018. Met de komst van het AZC worden deze wel jaarlijks geraamd. Een groot gedeelte van het onderhoudsprogramma wegen is in 2018 uitgevoerd conform planning. De aanbestedingen van werken zijn 2018 hoger uitgevallen als geraamd. Dit is een gevolg van de aantrekkende economie. Deze hogere inschrijvingen heeft ertoe geleid dat een beperkte hoeveelheid werk is doorgeschoven naar het uitvoeringsjaar 2019.

Openbare verlichting elektriciteit

V € 51.000 INC

Zie de paragraaf waar de energielasten worden toegelicht. Hier staat een verklaring voor de afwijking van alle energieaansluitingen, waaronder de openbare verlichting.

Betaald parkeren, onderhoud parkeergarages

V € 42.000 INC

In de begroting is (nu nog) steeds een gemiddeld bedrag opgenomen voor onderhoud van de parkeergarages. Omdat er nagenoeg geen onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd leidt dit tot een overschot. Deze onderhoudswerkzaamheden betreft voornamelijk het vervangen van de vloercoating (ongeveer 1x 10 jaar). Dergelijke werkzaamheden zullen we financieel in lijn brengen met de methodiek van de overige gebouwen door deze in de meerjareninvesteringslijst van gebouwen op te nemen.

Kapitaallasten

V € 32.000 INC

In totaliteit zijn de kapitaallasten (afschrijving en rente) lager € 32.000 dan begroot. Meerdere afschrijvingslasten € 98.000 hebben betrekking op de parkeergebonden installaties, deze worden op basis van annuïteiten afgeschreven. Door een aanpassing van de regelgeving BBV loopt de afschrijvingsduur een jaar langer door. Hiermee was in de begroting geen rekening gehouden. Het voordeel op de rentelasten bedraagt € 130.000, te verklaren door een lagere renteomslagpercentage; bij annuïteitenleningen op begrotingsbasis een percentage van 2,5% gehanteerd, op rekeningsbasis komt percentage uit op 2,25%.

6.2 Werken

De programmalijn Werken bestaat uit 1 programma, namelijk het programma Ondernemen. Hierna wordt een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018.

Ondernemen

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	328	366	301	-65
Totaal lasten	-1.695	-2.526	-2.002	524
Saldo baten en lasten	-1.367	-2.160	-1.701	459

Binnen het programma "Ondernemen" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- bedrijven en ondernemers
- recreatie en toerisme
- landbouw en agribusiness

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Ondernemen	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Baten			
3.1 Bedrijven en ondernemers	323	299	-23
3.2 Recreatie en Toerisme	7	2	-5
3.3 Landbouw en agribusiness	37	0	-37
Totaal baten	366	301	-65
Lasten			
3.1 Bedrijven en ondernemers	-1.675	-1.527	148
3.2 Recreatie en Toerisme	-344	-254	90
3.3 Landbouw en agribusiness	-507	-221	286
Totaal lasten	-2.526	-2.002	524
Saldo			
3.1 Bedrijven en ondernemers	-1.352	-1.228	125
3.2 Recreatie en Toerisme	-337	-253	85
3.3 Landbouw en agribusiness	-471	-221	249
Totaal saldo	-2.160	-1.701	459

Bedrijven en ondernemers

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		323	323	299	-23
Totaal lasten		-1.134	-1.675	-1.527	148
Saldo baten en lasten		-811	-1.352	-1.228	125

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Economisch beleid

V € 23.000 INC

In 2018 is de subsidie "Herstructurering Bedrijventerrein Rollepaal" vastgesteld door de provincie.

Het incidentele voordeel met een bedrag van € 23.000, op basis van de definitieve vaststelling, dient vrij te vallen in het resultaat.

Detailhandelstructuurvisie; stimuleringsregeling

V € 115.000 INC

In de meerjarenbegroting 2018-2021 is een structureel budget van € 250.000 per jaar opgenomen voor Binnenstedelijke ontwikkelingen.

In 2018 is dit beschikbare geld gekoppeld aan de stimuleringsregeling Detailhandel Hardenberg welke voortvloeit uit de vastgestelde detailhandelsstructuurvisie. Aangezien de algemene subsidieverordening en de stimuleringsregeling in het laatste kwartaal zijn vastgesteld, is het niet gelukt om het volledige beschikbare budget voor 2018 in te zetten voor de stimuleringsregeling Detailhandel. Hierdoor is een incidenteel voordeel ontstaan van € 115.000.

Recreatie en Toerisme

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		5	7	2	-5
Totaal lasten		-245	-344	-254	90
Saldo baten en lasten		-240	-337	-253	85

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Recreatie en Toerisme

V € 85.000 INC

Een incidenteel positief voordeel van € 85.000 is ontstaan onder andere als gevolg van het nog niet realiseren van het fietspad Radewijk – Wielen. De overeenstemming met de grondeigenaren moest eerst worden gesloten, alvorens het project verder uitgevoerd kon worden. Inmiddels is er overeenstemming met de grondeigenaren en zal de uitvoering in het 1^e halfjaar van 2019 plaatsvinden.

Het voordeel in 2018 van € 85.000 kan vrijvallen in de algemene reserve. Door middel van het raadsvoorstel van 29 januari 2019 heeft de Raad in 2019 een bedrag van € 69.500 beschikbaar gesteld voor Realisatie fietspad Radewijk – Wielen.

Landbouw en agribusiness

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		-	37	-	-37
Totaal lasten		-316	-507	-221	286
Saldo baten en lasten		-316	-471	-221	249

TOELICHTING OP HET VERSCHIL BATEN EN LASTEN

Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving

Budgettair neutraal

Door derden is in 2015 een bijdrage van € 38.500 beschikbaar gesteld voor investeringen conform de notitie "Kwaliteitsinvestering Collendoorn". Uitvoering zal gecombineerd worden met een project van het waterschap rond de Molengoot, vandaar dat hier in 2018 nog geen uitvoering aan is gegeven.

Dit laat een positief resultaat aan de lastenkant van € 37.000 zien en voor hetzelfde bedrag een negatief resultaat aan de batenkant.

Plattelandsvernieuwing

voorstel resultaatbestemming V € 260.000 INC

- Voor de uitvoering van een agro & food programma was in de afgelopen periode nog onvoldoende uitvoeringscapaciteit. De huidige coalitie heeft als ambitie om hiervoor één aanspreekpunt voor agrarische ondernemers op te zetten. Voorstel is om de resterende incidentele middelen uit de vorige collegeperiode in te zetten voor de komende 4 jaar als uitvoeringsgeld (publiciteit, events, aanjaagbijdragen en deelnamekosten etc.). Het gaat dan om € 40.000 per jaar. Totaal € 160.000.
- Doordat een MER –procedure noodzakelijk bleek is het project Rheezermaten nog niet gestart.

Provincie, gemeente en waterschap investeren in de beleefbaarheid van het gebied. De gemeente stelt daarvoor een bijdrage van € 100.000 beschikbaar aan het Waterschap Vechtstromen voor het realiseren van een betonnen wandelpad en een viertal uitzichtpunten.

Voor de uitvoering van een agro & food programma en om het project Rheezermaten verder uit te voeren is een bedrag van € 260.000 aangemerkt als resultaatbestemming.

6.3 Welzijn

De programmalijn Welzijn bestaat uit de programma's:

- Meedoen
- Gezond en vitaal
- Samen leven

Hierna wordt per programma een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018.

Meedoen

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	14.732	18.238	18.375	137
Totaal lasten	-54.092	-56.273	-52.472	3.801
Saldo baten en lasten	-39.360	-38.035	-34.096	3.938

Binnen het programma "Meedoen" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- participatie en werkgelegenheid
- bijstand/gemeentelijk minimabeleid
- onderwijs en educatie
- WMO-welzijn

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2017 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Meedoen	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Baten			
4.1 Participatie en werkgelegenheid	706	1.086	380
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	14.798	14.852	54
4.3 Onderwijs en educatie	785	655	-129
4.4 WMO-welzijn	1.950	1.783	-167
Totaal baten	18.238	18.375	137
Lasten			
4.1 Participatie en werkgelegenheid	-13.585	-13.023	562
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	-21.275	-18.576	2.698
4.3 Onderwijs en educatie	-9.409	-8.441	968
4.4 WMO-welzijn	-12.004	-12.431	-427
Totaal lasten	-56.273	-52.472	3.801
Saldo			
4.1 Participatie en werkgelegenheid	-12.879	-11.937	942
4.2 Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	-6.477	-3.725	2.752
4.3 Onderwijs en educatie	-8.624	-7.786	839
4.4 WMO-welzijn	-10.055	-10.649	-594
Totaal saldo	-38.035	-34.096	3.938

Participatie en werkgelegenheid

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	472	706	1.086	380
Totaal lasten	-13.875	-13.585	-13.023	562
Saldo baten en lasten	-13.403	-12.879	-11.937	942

TOELICHTING OP HET VERSCHIL BATEN

WSW

N € 60.000 INC

De vergoeding die wij van Larcom ontvangen voor het werk dat onze WSW-ers doen is nog niet binnen. De ontvangst zal in 2019 worden verantwoord.

Stichting Werk en Scholing (Re-integratietrajecten)

V € 530.000 INC

Bij het opheffen van de stichting Werk en Scholing, is het vermogen naar rato verdeeld over de gemeenten. De ontvangst van deze middelen wordt in 2018 verantwoord.

In het coalitieprogramma is het voornemen opgenomen een regel luwe bijstand te willen. De plannen voor de concrete invoering hiervan zijn nog in ontwikkeling. Naar verwachting kan e.e.a. in 2019 worden geïmplementeerd. De door liquidatie van de stichting Werk en Scholing vrijkomende middelen worden aangewend als dekking voor deze plannen. In 2019 komen wij hierop terug.

Inleenvergoedingen

N € 40.000 STR

Voor sommige mensen die we plaatsen bij een bedrijf kunnen we ook al tijdens een re-integratie traject geld vragen: zij zijn dan al in zekere mate productief. Door de aangetrokken economie zien we dat de mensen die we moeten re-integreren en grotere afstand tot de arbeidsmarkt hebben (mensen met een kleine afstand zitten niet meer in de uitkering). Voor deze mensen kunnen we tijdens een re-integratietraject geen vergoeding meer vragen waardoor de inkomsten mislopen. Naar verwachting gaat het hier om een structureel nadeel. Bij de bestuursrapportages 2019 komen wij hierop terug.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

WSW

V € 271.000 INC

De lasten voor WSW worden voornamelijk bepaald door de loonkosten van de SW-ers. Het verloop van SW-ers ligt iets hoger dan voorzien. Daarom vallen de (loon)kosten lager uit.

Beschut werk

V € 258.000 INC

De kosten voor een inwoner die gebruikt maakt van de voorziening Nieuw Beschut Werk worden wanneer het gaat om loonkostensubsidie gedekt uit de BUIG. De overige kosten voor Nieuw Beschut Werk vanuit deze post. Omdat het tijdens het begroten van de kosten nog onduidelijk was hoe hoog de loonkostensubsidie uiteindelijk werd (dit wordt per persoon en functieafhankelijk beoordeeld) is een te hoge raming voor overige kosten aangehouden. Daarnaast is de instroom tot op heden lager dan o.b.v. landelijke extrapolatie mag worden verwacht. Gezien de verwachte groei van het aantal mensen dat in gaat stromen in deze voorziening gaan we ervan uit dat het voordeel incidenteel is.

Bijstand/gemeentelijk minimabeleid

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	12.819	14.798	14.852	54
Totaal lasten	-19.705	-21.275	-18.576	2.698
Saldo baten en lasten	-6.886	-6.477	-3.725	2.752

TOELICHTING OP HET VERSCHIL BATEN

BBZ

N € 664.000 INC

De gelden vanuit het Rijk voor de BBZ-regeling is grotendeels declaratie-afhankelijk. De begroting is gebaseerd op voorgaande jaren waarin meer ondernemers financiële ondersteuning nodig hadden. Voor 2019 zal er realistischer begroot worden op dit onderdeel, omdat naar verwachting de trend van 2018 door zal zetten.

BUIG

V € 686.000 INC

De gebundelde uitkering voor het bekostigen van uitkeringen in het kader van de Participatiewet, IOAW en IOAZ is halverwege 2018 landelijk verhoogd. Dit heeft te maken met de 'trap op, trap af' systematiek: een groei van uitgaven van decentrale overheden, is gelijk aan de groei van uitgaven van de Rijksoverheid. Naar verwachting (gaandeweg 2019 wordt de rijksuitkering nog aangepast) is de verhoging incidenteel.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

BBZ

V € 576.000 INC

Binnen de BBZ-regeling is minder uitgegeven dan begroot omdat het momenteel goed gaat met de economie. Hierdoor hebben minder ondernemers ondersteuning nodig dan enkele jaren geleden. Overigens zijn de baten voor de BBZ op de jaarrekening hoger dan de lasten, dit heeft te maken met nog openstaande rekeningen. Voor 2019 zal er realistischer begroot worden op dit onderdeel, omdat naar verwachting de trend van 2018 door zal zetten.

BUIG

V € 1.896.000 INC

De economische bloei vertaalt zich onder andere in werkgelegenheid. Meer mensen zijn aan het werk waardoor de uitkeringslasten minder hoog zijn dan begroot. Naar verwachting zet deze lijn zich ook in 2019 door. De begroting 2019 is dan ook lager geraamd. Waar nodig zal gedurende 2019 de begroting worden bijgesteld.

Minimabeleid

V € 106.000 INC

Waarvan voorstel resultaatbestemming V € 75.000 INC

Het voordeel op Minimabeleid bestaat uit verschillend onderdelen:

- Vanuit het Rijk ontvangt de gemeente Hardenberg voor 3 jaren (2018-2020) incidentele middelen ter bestrijding van armoede en schulden bij gezinnen/kinderen. De bijdrage is voor 2018 een bedrag van € 75.000. Bij de 2e bestuursrapportage is aangegeven dat deze middelen in 2018 zouden worden ingezet voor één voorportaal, Mobility Mentoring en vroegsignalering. Deze projecten zijn helaas niet 2018 gerealiseerd, maar worden begin 2019 uitgevoerd. Het voorstel is daarom om het bedrag ad. € 75.000 mee te nemen naar 2019.
- De Klijsma-middelen zijn in 2018 niet volledig ingezet, omdat er een bedrag was gereserveerd voor het vormgeven van Stichting Leergeld. Dit is echter nog niet gerealiseerd. Stichting Leergeld krijgt in 2019 vorm binnen "Samen voor alle kinderen", waarin één loket voor alle jeugdfondsen.

Kwijtschelding**V € 93.000 INC**

Er is minder kwijtschelding toegekend dan geraamd. Dit kan worden verklaard door de verplichte toepassing van de kostendelersnorm sinds 2018. Hierdoor moeten meer kwijtscheldingsaanvragen worden afgewezen. Het bedrag aan toegekende kwijtschelding kan per jaar fluctueren, daarom moet dit voordeel als incidenteel worden aangemerkt. Een deel van de € 93.000 wordt veroorzaakt omdat in de raming uit was gegaan van €261 in plaats van € 241 per aanslag rioolheffing.

Volledigheidshalve merken wij hierbij op dat het voordeel als gevolg van lagere uitgaven voor kwijtschelding rioolheffing en afvalstoffenheffing (rond € 90.000) is verrekend met de betreffende bestemmingsreserve. Daarmee is dit voordeel niet van invloed op het rekeningresultaat.

Onderwijs en educatie

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		471	785	655	-129
Totaal lasten		-8.905	-9.409	-8.441	968
Saldo baten en lasten		-8.434	-8.624	-7.786	839

TOELICHTING OP HET VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Stormschade

N € 14.000 INC

Stormschade aan het dak van basisschool De Langewieke te Dedemsvaart heeft geleid tot onvoorziene kosten tot een bedrag van € 80.000. Daar staan echter baten tegenover omdat de verzekeraar het grootste deel (€ 66.000) van de schade heeft vergoed.

Huisvesting basisonderwijs

V € 13.000 STR

In de 1e berap 2018 zijn de inkomsten (instandhoudingsvergoeding voor het onderwijs) voor de Matrix € 173.000 te hoog geraamd. Hetzelfde geld echter voor de geraamde lasten (overige exploitatielasten als gevolg van de uitbreiding) die € 187.000 te hoog zijn, zodat een en ander per saldo nagenoeg geen financieel effect heeft. Bij de eerstvolgende budgetrapportage zal de begroting 2019 op dit punt gecorrigeerd worden.

Leerlingenvervoer

V € 135.000 INC

Voor leerlingenvervoer is er over 2018 een voordeel ontstaat van €135.000 incidenteel. In 2018 is de tweede aanbesteding voor doelgroepenvervoer van start gegaan. Vanaf september loopt het leerlingenvervoer via de nieuwe aanbesteding, begin 2019 zal dit ook voor het WMO vervoer gelden. Omdat nog onzeker was hoe de nieuwe aanbesteding in combinatie met het aantal ritten eind van 2018 zich precies zou gaan ontwikkelen, is daarvoor een buffer aangehouden. Deze ruimte vervalt echter weg in 2019 en verder wanneer de nieuwe aanbesteding voor het gehele jaar van kracht zal zijn en de kosten naar verwachting gelijk zullen lopen met het beschikbare budget.

Onderwijsachterstanden en peuterspeelzalen

V € 238.000 INC

Het voordeel op onderwijsachterstanden en peuterspeelzalen bestaat uit verschillende componenten.

- In 2018 is er voor scholing taalniveau 3F een budget vanuit 2017 overgeheveld om nog te maken kosten voor deze scholing op te vangen. Dit kosten bleken achteraf mee te zijn gevallen.
- Er was een meevaller omdat niet alle geraamde plaatsen in 2018 zijn gerealiseerd.
- Een deel van de scholing (anders dan 2f/3f) heeft niet in 2018 meer kunnen plaats vinden en is doorgeschoven naar 2019.

Bovenstaand voordeel is van incidentele aard: In 2019 worden voorbereidingen getroffen voor de verplichte uitbreiding van de voorschoolse educatie van 10 naar 16 uur per week wat tot een forse structurele lastenverhoging leidt. De rijksbijdrage voor Onderwijsachterstanden zal daarop ook fors worden verhoogd. In overleg met de voorschoolse voorzieningen en de scholen wordt besproken op welke wijze deze extra gelden op een effectieve wijze kunnen worden ingezet. Over deze verhoogde bijdrage moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk. Bij de 1e bestuursrapportage 2019 komen wij hierop terug.

Kapitaallasten

V € 353.000 INC

Voor de onderwijshuisvesting is een voordeel ontstaan op de totale kapitaallasten van € 353.000, voornamelijk te verklaren door de rentecomponent met een voordeel van € 325.000. Dit voordeel is enerzijds ontstaan door een lagere toerekening van rente (bij annuïteitenleningen begroot 2,5% / werkelijk 2,25%). Anderzijds doordat de uitvoering van een aantal projecten is doorgeschoven naar 2019. Denk hierbij aan de nieuwbouw van de Professor Waterinkschool en de Ark.

In de 1e berap 2019 zal de begroting 2019 worden aangepast aan de nieuwe situatie.

WMO-welzijn

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		969	1.950	1.783	-167
Totaal lasten		-11.607	-12.004	-12.431	-427
Saldo baten en lasten		-10.638	-10.055	-10.649	-594

TOELICHTING OP VERSCHIL BATEN

Lokale integratie nieuwkomers

N € 119.000 STR

Vanaf 2018 worden de middelen die wij van het Rijk ontvangen voor de bijstandsgerechtigde statushouders (eenmalig €2.370 per statushouder) achteraf via het gemeentefonds uitgekeerd. Voorheen ontvingen wij deze bedragen van het COA. Omdat de ontvangsten via het gemeentefonds worden ontvangen, moet het bedrag worden overgeheveld naar het programma algemene dekkingsmiddelen. Bovenstaand zal bij de 1e berap 2019 worden gecorrigeerd.

Dorpshuizen / Wijkgebouwen

N € 56.000 INC

Dorpshuis Gramsbergen / De Binder

Bij de ingebruikname van de Binder in 2012 zijn er specifieke afspraken gemaakt met de Kinderopvangorganisatie. Er zijn gesprekken gaande om naar marktconforme tarieven over te gaan. Het is niet gelukt om de afspraken in 2018 af te ronden. De verwachting is dat dit in 2019 met terugwerkende kracht wordt opgelost. In de begroting was rekening gehouden met de afronding van deze gesprekken en dit leidt tot een nadeel van € 40.000.

Gebouw Marslanden (deelbudget Matrix)

Huurinkomsten leiden tot een nadeel van € 12.000. Dit nadeel wordt veroorzaakt door een herverdeling van de ruimten en de budgetten en verzuimd is de budgetten hierop aan te passen. Dit zal in 2019 gecorrigeerd worden.

TOELICHTING OP VERSCHIL LASTEN

Lokale integratie nieuwkomers

voorstel resultaatbestemming V € 390.000 INC

Dit betreffen de middelen die wij incidenteel van het Rijk ontvangen naar aanleiding van het bestuursakkoord verhoogde asielinstroom. Deze middelen zijn bekend gemaakt in 2016 en 2017, en worden ingezet voor de integratie en participatie van statushouders vanaf 2017 en verder. In het raadsbesluit "Blijven is Meedoen" bent u akkoord gegaan met het meerjarig beschikbaar stellen van deze middelen. Middels een resultaatbestemming wordt u voorgesteld de middelen over te hevelen naar 2019.

AZC Heemserpoort**V € 140.000 INC**

In 2017 en 2018 zijn verkeersveiligheidsonderzoeken gedaan rondom het AZC Heemserpoort. Naar aanleiding van het resultaat van deze onderzoeken heeft de gemeenteraad een budget van € 100.000 in 2017 gereserveerd voor mogelijke verkeersveiligheidsaanpassingen. Dit budget is via een resultaatbestemming overgeheveld naar 2018. In 2018 zijn hierover diverse gesprekken gevoerd met de buurtbewoners. Deze gesprekken en de gezamenlijk (financiële) verantwoordelijkheid met provincie, COA hebben (nog) niet geleid tot volledig inzetten van het budget.

Jaarlijks begroot de gemeenteraad een bedrag van € 36.000 voor omwonenden voor het verbeteren van de leefomgeving rondom het AZC. Na herhaaldelijke gesprekken met omwonenden hebben geresulteerd in een aantal initiatieven dat we in 2019 gaan uitvoeren. Hierdoor is het budget van 2018 niet ingezet.

Voor 2019 en verder verwachten wij voldoende budget te hebben om bovenstaande te kunnen uitvoeren.

Het voordeel wordt nu ingezet voor de vervroegde afschrijving van de eerste inrichting van het schoolgebouw AZC, zoals besloten is bij de aanvraag voor bekostiging eerste inrichting.

Regelarmbudget**V € 73.000 INC**

Het regelarme budget was vanaf halverwege 2018 beschikbaar. Dit maakt dat er middelen over zijn gebleven. Het incidentele budget werd in 2018 betaald vanuit de Wmo. Vanwege de integraliteit van het onderwerp willen we vanaf 2019 een structureel budget inzetten middels een integraal budget. In 2019 komen wij hierop terug.

WMO ZIN**N € 1.044.000 STR**

In de raadsbrief die uw raad heeft ontvangen begin 2019 over de Wmo- en jeugdbudgetten, bent u geïnformeerd over het tekort op de Wmo Zorg in Natura. Bij de tweede bestuursrapportage hebben wij een verwacht voordeel gemeld van € 319.000. Dit voordeel hebben wij ingezet ter dekking van de kosten in de jeugdzorg. Eind 2018 zien wij een toenemende vraag naar maatwerkvoorzieningen Zorg in Natura binnen de Wmo en hogere indicaties, waardoor de kosten voor de Wmo hoger zijn uitgevallen dan begroot. In de raadsbrief wordt aangegeven dat wij in 2019 gaan inzetten op meer zicht krijgen op de cijfers aan de hand van dashboardrapportages, gaan wij contractueel sturen op efficiënte inkoop en gaan wij meer inzetten op preventie. Het nadeel is voornamelijk structureel. Bij de bestuursrapportages 2019 komen wij hierop terug.

Pilot Thuis Support**voorstel resultaatbestemming V € 28.000 INC**

Het betreft een subsidie voor de pilot Thuis Support met de looptijd 1 april 2018 tot 1 april 2019, waarvan het subsidiebedrag nog niet volledig is uitgekeerd. Voorgesteld wordt om het restant bedrag mee te nemen naar 2019.

WMO Algemene voorziening Hulp bij Huishouden**V € 80.000 INC**

Het voordeel op de algemene voorziening hulp bij huishouden is te verklaren doordat de gemeente minder heeft bijgedragen aan de kosten voor deze voorziening. De gemeente draagt bij in de kosten die de inwoner moet betalen voor de voorziening (de inwonersbijdrage bestaande uit vier categorieën). In 2018 hebben meer inwoners dan vooraf begroot de hoogste eigen bijdrage betaald en zijn de tussencategorieën nauwelijks benut. Een groot deel van de inwoners betaald de laagste eigen bijdrage. Uiteindelijk heeft dit een voordeel opgeleverd van € 80.000. In 2019 zal opnieuw bekeken worden wat de verwachte uitnutting is en indien nodig komen wij hier bij de bestuursrapportages op terug.

WMO Hulpmiddelen**N € 63.000 INC**

Er is een nadeel ontstaan van €63.000 op de Wmo hulpmiddelvoorzieningen. Het nadeel is met name ontstaan op het onderdeel vervoer. Zo zijn er meer dure rolstoelen verstrekt dan voorgaande jaren, waaronder elektrische rolstoelen. Daarnaast is er meer gebruik gemaakt van maatwerk vervoer. Het nadeel is voornamelijk incidenteel, indien nodig komen wij hier bij de bestuursrapportages 2019 op terug.

Gezond en vitaal

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	567	551	523	-28
Totaal lasten	-23.078	-25.131	-25.744	-613
Saldo baten en lasten	-22.511	-24.581	-25.221	-641

Binnen het programma "Gezond en vitaal" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- Openbare gezondheidszorg
- Jeugdgezondheidszorg
- Maatschappelijke begeleiding en advies
- Welzijnswerk
- WMO Welzijn

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Gezond en vitaal	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Baten			
5.1 Openbare gezondheidszorg	551	521	-30
5.2 Jeugdgezondheidszorg	0	1	1
5.3 Maatsch.begeleiding en advies	0	0	0
5.4 Welzijnswerk	0	0	0
5.5 WMO Welzijn	0	0	0
Totaal baten	551	523	-28
Lasten			
5.1 Openbare gezondheidszorg	-1.418	-1.403	14
5.2 Jeugdgezondheidszorg	-17.413	-18.215	-802
5.3 Maatsch.begeleiding en advies	-739	-760	-21
5.4 Welzijnswerk	-2.336	-2.113	223
5.5 WMO Welzijn	-3.226	-3.252	-27
Totaal lasten	-25.131	-25.744	-613
Saldo			
5.1 Openbare gezondheidszorg	-867	-882	-15
5.2 Jeugdgezondheidszorg	-17.413	-18.214	-801
5.3 Maatsch.begeleiding en advies	-739	-760	-21
5.4 Welzijnswerk	-2.336	-2.113	223
5.5 WMO Welzijn	-3.226	-3.252	-27
Totaal saldo	-24.581	-25.221	-641

Openbare gezondheidszorg

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		567	551	521	-30
Totaal lasten		-1.371	-1.418	-1.403	14
Saldo baten en lasten		-804	-867	-882	-15

Jeugdgezondheidszorg

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		-	-	1	1
Totaal lasten	-15.715	-17.413	-18.215		-802
Saldo baten en lasten	-15.715	-17.413	-18.214		-801

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Jeugdzorg Regionaal

N € 1.198.000 STR

Op de totale uitgaven van Jeugdhulp zien we een oplopend tekort ontstaan. Dit tekort blijkt structureel zoals eerder aangegeven in de raadsbrief van medio februari 2019. Door deze financiële krapte (ook landelijk) en een nog steeds oplopende instroom in de Jeugdhulp is er minder geïnvesteerd dan gepland in transformatie en preventie. Daarentegen zijn we bezig geweest met het op orde krijgen van de financiën, administratie, en facturatie om vervolgens met deze data een accurate monitor in te richten waardoor er meer overzicht en inzicht wordt gecreëerd in de situatie rondom de kosten van de jeugdhulp.

Het advies aan uw raad zal zijn om het ontstane tekort op te nemen in de eerste bestuursrapportage 2019 zodat de begroting beter past bij de werkelijke uitgaven.

Afrekening jeugdzorg 2017

V € 170.000 INC

De jaarrekening jeugdzorg 2017 vanuit het Regionaal Serviceteam Jeugd is gedurende het jaar ontvangen, en de kosten over 2017 blijken in eerste instantie lager dan verwacht. Omdat er vanuit de regio nog met zorgaanbieders wordt afgerekend over voorgaande jaren is uit voorzichtigheidsprincipe deze post blijven staan. Op dit moment is de afrekening met zorgaanbieders over voorgaande jaren bijna afgerond, echter is nog niet bekend wat dit voor effect heeft op de afrekening. Indien nodig komen wij hier in 2019 op terug.

Jeugd PGB

V € 168.000 INC

Op de jeugdzorg persoonsgebonden budget is een voordeel ontstaan van €168.000. Gemiddeld genomen benutten inwoners niet het volledige PGB budget dat ze is toegekend. Dit wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld ziektes en vakanties, waardoor ondersteuning niet volgens plan wordt ingezet. De werkelijke bestedingen waren voor 2018 lager dan verwacht. Voor de aankomende jaren zal elk jaar opnieuw bekeken worden of het PGB budget nog in verhouding staat met de verwachte bestedingen. Indien nodig wordt u hierover bij de bestuursrapportages geïnformeerd.

Diversen

V € 59.000 INC

Op verschillende posten binnen de jeugdgezondheidszorg zijn kleine voordelen ontstaan die gezamenlijk een bedrag vormen van €59.000. Zo is bijvoorbeeld een subsidie op een andere plek verantwoord, of zijn enkele kleinere subsidies doorgeschoven naar volgend jaar.

Maatsch.begeleiding en advies

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten		-	-	-
Totaal lasten	-718	-739	-760	-21
Saldo baten en lasten	-718	-739	-760	-21

Welzijnswerk

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten		-	-	-
Totaal lasten	-2.112	-2.336	-2.113	223
Saldo baten en lasten	-2.112	-2.336	-2.113	223

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Mantelzorg

V € 160.000 INC

We hadden beoogd dat de lancering van het mantelzorgnetwerk voor 1-1-2019 zou plaatsvinden. Dit bleek niet realistisch, waardoor de te maken kosten van onder andere de lancering, publiekscampagne, PR en de website niet in 2018 plaatsvonden. Dit zal in het voorjaar van 2019 zijn.

Tevens is de mantelzorgwaardering in 2018 aan minder mensen uitgegeven dan budgettair begroot. Wel is er ten opzichte van 2017 een enorme groei (bijna verdubbeld). We verwachten dat deze stijgende lijn zich voortzet met de toename in bekendheid van de waardering en de komst van het mantelzorgnetwerk.

Jongeren centrum Baalder

voorstel resultaatbestemming V € 57.000 INC

Wijkvereniging Baalder en de beheerder Baalderborg willen graag het wijkgebouw De Boerderij in Baalder gaan verbouwen en uitbreiden. Door deze verbouwing wil de wijkvereniging het wijkgebouw tot een centrale plek in hun wijk maken. Eind 2018 is er een bestuurlijk overleg geweest met de wijkvereniging en de plannen zijn in een vergevorderd stadium maar nog niet helemaal klaar en zullen in 2019 afgerond worden. Daarom wordt voorgesteld de beschikbare middelen mee te nemen naar 2019.

MFA De Krim

voorstel resultaatbestemming V € 70.000 INC

In 2018/2019 worden de plannen van het MFA De Krim uitgewerkt en naar verwachting zal in 2019 de werkelijke bouw van het MFA van start gaan. Dit bedrag is ter dekking van de door uw raad toegezegde gelden.

WMO Welzijn

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten		-	-	-
Totaal lasten	-3.162	-3.226	-3.252	-27
Saldo baten en lasten	-3.162	-3.226	-3.252	-27

Samen leven

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	2.520	2.965	3.386	421
Totaal lasten	-12.590	-14.002	-13.335	667
Saldo baten en lasten	-10.070	-11.037	-9.949	1.088

Binnen het programma "Samen leven" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- Openbaar groen en openluchtrecreatie
- sport en accommodaties
- kunst, cultuur en monumentenzorg

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Samen leven	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Baten			
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	175	301	126
6.2 Sport en accommodaties	1.892	2.060	169
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	898	1.025	127
Totaal baten	2.965	3.386	421
Lasten			
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	-3.664	-3.718	-53
6.2 Sport en accommodaties	-8.103	-7.351	752
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	-2.234	-2.267	-32
Totaal lasten	-14.002	-13.335	667
Saldo			
6.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie	-3.489	-3.417	72
6.2 Sport en accommodaties	-6.212	-5.290	921
6.3 Kunst, cultuur en monumentenzorg	-1.336	-1.242	94
Totaal saldo	-11.037	-9.949	1.088

Openbaar groen en openluchtrecreatie

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		164	175	301	126
Totaal lasten		-3.606	-3.664	-3.718	-53
Saldo baten en lasten		-3.442	-3.489	-3.417	72

Het beheer en onderhoud van het openbare groen is conform planning en kwaliteitsniveau uitgevoerd. De hieronder verklaarde afwijkingen zijn incidenteel.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL BATEN

Snippergroen

V € 117.000 INC

Het snippergroenproject/restgroenstroken heeft incidenteel tot hogere inkomsten geleid. De huurinkomsten (structureel) zitten bijna volledig op het begrote bedrag. De incidentele inkomsten uit de verkoop van snippergroenstroken zijn hoger uitgevallen dan we verwacht hadden. Het betreft de verkoop van restgroenstroken met een incidenteel voordeel van € 117.000. In de 2e helft van 2018 hebben meer verkopen plaatsgevonden dan we verwacht hadden.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL LASTEN

Snippergroen

N € 22.000 INC

De uitgaven voor snippergroen zijn € 22.000 hoger uitgevallen. Veelal worden bij verkoop van percelen de kadastrale grenzen bepaald. Hiervan heeft ca. € 10.000 een structureel karakter. De kadastrale en landmeetkundige kosten bedroegen afgelopen jaar circa. € 17.000. De overige uitgaven (€ 5.000) hebben te maken met herplant doordat percelen aan de gemeente teruggegeven zijn en (juridische) advieskosten. Het nadeel kan gedekt worden uit de hogere inkomsten als gevolg van verkoop van snippergroenpercelen (zie baten).

Eikenprocessierups

N € 20.000 INC

Er is meer aan eikenprocessierups-bestrijding uitgegeven dan begroot, ondanks de tussentijdse verhoging van het budget. Door de droogte waren de nesten in de herfst nog aanwezig. Met het snoeien van bomen kregen werknemers gezondheidsklachten. Daarom is er extra inzet gepleegd om nesten weg te halen.

Sport en accommodaties

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	1.538	1.892	2.060	169
Totaal lasten	-6.985	-8.103	-7.351	752
Saldo baten en lasten	-5.448	-6.212	-5.290	921

TOELICHTING OP HET VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Sportstimulering doelsubsidies

Budgettair Neutraal

Door de provincie zijn incidentele (meerjarige) subsidies beschikbaar gesteld, waarvan in totaal € 57.000 nog niet is besteed. Het betreft een aantal projecten sportstimulering die in 2019 pas worden afgerond waaronder Sport & Jeugdhulp, Schoolbuurtplein en Zorg voor Sport & Bewegen. Het bedrag komt in 2019 weer beschikbaar, dekking van de kosten ten laste van de nog niet bestede provinciale subsidie.

Zwembad de Krim

Budgettair Neutraal

In juni is de exploitatie van zwembad de Krim overgedragen aan de Stichting Beheer Zwembad de Krim. De inkomsten van het voorseizoen zijn bij de gemeente binnen gekomen en verantwoord als baten, wat in een voordeel resulteert van €49.000. De Stichting heeft vervolgens een factuur gestuurd aan de gemeente voor dit bedrag en die is als last opgenomen in de financiële administratie. In 2019 zal het Maatschappelijk Domein slechts een subsidiebijdrage administreren.

Zwembad de Slag

V € 111.000 INC

Door stijgende bezoekersaantallen, voor zowel de losse verkoop als de verschillende doelgroepen, ten opzichte van het voorgaande jaar zijn de inkomsten sterk gestegen. De kosten voor de (extra) personele inzet hiervoor zijn reeds verantwoord in de jaarrekening van de BOH. Als gevolg van de ontvlechting van de BOH komen met ingang van 2019 zowel de inkomsten als de uitgaven tot uitdrukking in de begroting van Hardenberg.

Privatisering kleedaccommodaties

voorstel resultaatbestemming

V € 525.000 INC

Op sportpark de Boekweit in Dedemsvaart zijn 3 sportverenigingen gevestigd. Het betreft korfbalvereniging Avereest en de voetbalverenigingen SV Dedemsvaart en SCD'83. Via de meerjarenbegroting van 2015 heeft de raad een bijdrage van € 525.000 beschikbaar gesteld voor uitvoering in 2018.

De voetbalverenigingen maken gezamenlijk gebruik van de sterk verouderde kleedaccommodatie. Vanwege de leeftijd van het kleedgebouw en de toestand waarin het zich bevindt heeft renoveren weinig zin. De beide voetbalverenigingen hebben gezamenlijk een plan gemaakt voor één club- en kleedgebouw. De kosten hiervan zijn ca. € 1.500.000. Volgens onze regels voor het privatiseren van kleedgebouwen kunnen beide voetbalverenigingen bij nieuwbouw aanspraak maken op extra middelen. Om dit plan te kunnen realiseren is er een bedrag van € 250.000 extra benodigd. Het voormalig college wilde het besluit hierover aan de nieuwe raad laten. De raad heeft dit bedrag in de begroting van 2019 laten opnemen. Dat betekent wel dat de uitvoering pas in 2019 kan plaats vinden. Om die reden moet het reeds begrote bedrag uit 2018 overgeheveld worden naar 2019.

Combinatiefunctionarissen**voorstel resultaatbestemming V € 80.000 INC**

De regeling Combinatiefuncties bestaat sinds 2008. De regeling houdt in dat een combinatiefunctionaris werkzaam is bij een werkgever in een bepaalde sector maar zijn taken uitvoert in twee sectoren. Sport of cultuur was altijd één van die twee verbonden sectoren. Andere zijn onderwijs, welzijn en zorg. Voor die tweede sector krijgt de werkgever 40% van de loonkosten van de combinatiefunctionaris gesubsidieerd, maximaal € 20.000 per formatieplaats.

De subsidie wordt vertrekt door het Ministerie van VWS. Gemeenten krijgen de subsidie als decentralisatie uitkering gestort. Vervolgens moet de gemeente de cofinanciering "organiseren" en doet dat voor een groot deel bij externe partners.

Tot 2019 konden slechts afspraken worden gemaakt voor één jaar. Hierdoor is een buffer ontstaan om aan lopende verplichtingen te kunnen voldoen en die willen we inzetten voor uitvoering van lopende en nieuw te ontwikkelen meerjarenprogramma's. Naast voortzetting van Jongeren Op Gezond Gewicht, Gezond in de Stad gaan we in 2019 beginnen met de meerjarige pilot rondom het "IJslandse model". We willen daarnaast handen en voeten geven aan de uitvoering van het coalitieakkoord (waaronder het "ouderenakkoord"). Sport en cultuur zijn een middel om onze gemeentelijke doelen rondom gezonde leefstijl, participatie en sociale cohesie te bereiken.

Advieskosten beheer en exploitatie sportaccommodaties**voorstel resultaatbestemming V € 39.000 INC**

De advieswerkzaamheden voor ondersteuning bij de beschrijving van scenario's voor beheer en exploitatie van de sportaccommodaties zijn gedeeltelijk uitgevoerd in 2018. Tijdens het proces van ontvlechting van de BOH is het besluitvormingsproces tijdelijk stil gelegd door het college. Op basis van de LTA 2018-2022 zijn, in overleg met de portefeuillehouder, de werkzaamheden vanaf januari 2019 weer gestart, waarbij de mogelijkheid om expertise in te huren open gehouden moet worden. Voorgesteld wordt om een bedrag van € 39.000 over te hevelen naar 2019.

BEHEER EN ONDERHOUD SPORTACCOMMODATIES**Zwembaden****N € 32.000 INC**

De uitgaven van De Kiefer zijn € 17.000 hoger uitgevallen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de verhoging van het kosten voor het jaarlijkse onderhoud aan de klimaatinstallaties van € 10.000. Daarnaast zijn er diverse kleine storingen en reparaties geweest zoals een lekkage van het leidingwerk onder de vloer.

Het zwembad De Krim is in 2018 overgedragen aan een stichting. Bij de overdracht heeft een oplevering plaatsgevonden en in overleg zijn schilder werkzaamheden uitgevoerd. Daarnaast heeft in dit kader een inventarisatie van de staat van de installaties plaatsgevonden. Resterend een aantal geringe afwijkingen, waardoor het totale nadeel op € 17.000 uitkomt.

Bij zwembad De Slag is een overschrijding van € 5.000 te zien. Dit nadeel kan toegeschreven worden aan een schade aan de deur van de stoomcabine.

Sportparken /-hallen**N € 8.000 INC**

De uitgaven voor gas en elektra hebben binnen de sporthallen geleid tot een voordeel van € 7.000.

De kosten voor het onderhoud zijn dit jaar hoger uitgevallen en leidden tot een nadeel van € 11.000. In sporthal De Balk is het kozijn van de entree vervangen (€ 7.000 nadeel). In sporthal De Beek hebben zich diverse storingen voorgedaan en leidt tot een gering nadeel van € 3.000. In sporthal De Slag zijn een aantal werkzaamheden uitgevoerd dit buiten het onderhoudscontract vallen. Het meerwerk bedroeg € 6.000. Op de andere sporthallen waren de onderhoudswerkzaamheden lager dan begroot en dit heeft geleid tot een voordeel van € 5.000.

Gymzalen**V € 21.000 INC**

De gymzaal aan de Parkweg/Gramsbergerweg is buiten gebruik geweest. Dit leidt tot een voordeel van € 8.000. Inmiddels is duidelijk dat de Professor Waterinkschool tijdelijke huisvesting nabij de gymzaal heeft gevonden en zal de gymzaal tijdelijk gebruiken.

De gymzaal in Lutten is gesloopt en in 2018 hebben diverse eindafrekeningen plaatsgevonden. Dit leidt tot een structureel voordeel van € 8.500.

De overige gymzalen kennen geringe afwijkingen per saldo een voordeel van € 4.500.

Lagere kapitaallasten**V € 173.000 INC**

Het voordeel betreft vooral zwembad/sporthal De Slag; verschil in begrote en werkelijk boekwaarde per 1-1-2018 heeft een lagere afschrijvings-/rentelast tot gevolg.

Kunst, cultuur en monumentenzorg

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil	
Totaal baten		818	898	1.025	127
Totaal lasten		-1.998	-2.234	-2.267	-32
Saldo baten en lasten		-1.180	-1.336	-1.242	94

TOELICHTING OP VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Theater de Voorveghter

V € 180.000 INC

Het theater heeft te maken met een gebroken boekjaar. Het theater werkt in tegenstelling tot de gemeentelijke organisatie met seizoenen. De tweede helft van theaterseizoen 17/18 en de eerste helft van theaterseizoen 18/19 maken samen het gemeentelijke boekjaar 2018. Per seizoen 2018/19 is de Voorveghter ca. 10% meer professionele voorstellingen gaan programmeren. De bezettingsgraad bij professionele voorstellingen in seizoen 17/18 was dusdanig hoog dat er om aan de vraag te voldoen, meer aanbod moest komen. De verhoging van het aantal geboekte voorstellingen bracht met zich mee dat de inkomsten uit kaartverkoop in 2018 zijn gestegen.

Cultuureducatie doelsubsidies

Budgettair Neutraal

Door de provincie zijn incidentele (meerjarige) subsidies beschikbaar gesteld, waarvan in totaal € 40.000 nog niet is besteed. Het betreft een aantal projecten die in 2019 pas worden afgerond. Het bedrag komt in 2019 weer beschikbaar, dekking van de kosten komt ten laste van de nog niet bestede provinciale subsidie.

Theater de Voorveghter

N € 162.000 INC

De inkomsten uit kaartverkoop professioneel aanbod en de kosten voor voorstelling zijn communicerende vaten. Het grootste gedeelte van de inkomsten wordt betaald aan de artiest (partage afspraken). Door het hogere aantal voorstellingen en de hogere kaartverkoop zijn de inkoopkosten van de voorstellingen mee gestegen.

Cultureel erfgoed

voorstel resultaatbestemming V € 34.000 INC

In 2016 en in 2017 zijn respectievelijk € 100.000 en € 70.000 beschikbaar gesteld t.b.v. initiatieven gericht op het herstellen, zichtbaar maken en behoud van cultureel erfgoed. Een deel van de initiatieven is ondersteund en gerealiseerd. Een aantal projecten is in voorbereiding. De realisatie en het eventueel toekennen van een financiële bijdrage zal in 2019 plaatsvinden.

BEHEER EN ONDERHOUD KNSTSPR

V € 15.000 INC

Het onderhoud van dit gebouw wordt tot een minimum beperkt. In 2018 heeft er nauwelijks onderhoud plaats gevonden. Een incidenteel voordeel van € 15.000.

6.4 Rol gemeente

De programmalijn Rol gemeente bestaat uit 1 programma "Betrokken Bestuur".

Hierna wordt per programma een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018.

Betrokken bestuur

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroting primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	2.345	3.040	6.177	3.137
Totaal lasten	-24.956	-24.646	-23.205	1.441
Saldo baten en lasten	-22.610	-21.606	-17.028	4.578

Binnen het programma "Betrokken bestuur" wordt een onderscheid gemaakt naar de beleidsvelden:

- Dienstverlening en burgerzaken
- Openbare orde en veiligheid
- Bestuur en bestuursondersteuning
- Algemene lasten en baten

Hierna wordt per beleidsveld een overzicht gegeven van het verloop van de baten en lasten in 2018 en per beleidsveld een toelichting gegeven op de verschillen groter dan € 50.000.

Betrokken bestuur		Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Baten				
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	996	1.088	92
7.2	Openbare orde en veiligheid	318	327	9
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	0	193	193
7.4	Algemene lasten en baten	1.725	4.570	2.844
Totaal baten		3.040	6.177	3.137
Lasten				
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	-5.181	-5.227	-46
7.2	Openbare orde en veiligheid	-5.557	-5.558	-
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	-4.290	-4.255	34
7.4	Algemene lasten en baten	-9.618	-8.164	1.453
Totaal lasten		-24.646	-23.205	1.441
Saldo				
7.1	Dienstverlening en burgerzaken	-4.185	-4.139	45
7.2	Openbare orde en veiligheid	-5.239	-5.231	8
7.3	Bestuur en bestuursondersteuning	-4.290	-4.063	227
7.4	Algemene lasten en baten	-7.892	-3.595	4.298
Totaal saldo		-21.606	-17.028	4.578

Dienstverlening en burgerzaken

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		996	996	1.088	92
Totaal lasten		-5.145	-5.181	-5.227	-46
Saldo baten en lasten		-4.149	-4.185	-4.139	45

TOELICHTING VERSCHIL SALDO BATEN EN LASTEN

Verkiezingen

V € 17.000 INC

Voor verkiezingen is er in 2018 gebruik gemaakt van nieuwe software die samen met de leverancier is ontwikkeld, Hardenberg was één van de eerste gemeenten in Nederland die hiermee heeft gewerkt. De kosten van aanschaf en inrichting ervan liggen zo'n € 4.000 hoger. Verder hebben er in 2018 dubbele verkiezingen plaatsgevonden: gemeenteraad en referendum. In de begroting is opgenomen dat er 2 verkiezingen zouden plaatsvinden, maar er is geen rekening gehouden met financiële voordelen door 2 verkiezingen op 1 dag. Omdat stembureauleden op 1 verkiezingsdag zijn ingezet, geldt dat er eenmaal een vergoeding uitbetaald is. Dit leidt tot een voordeel van € 10.000. Omdat voor het referendum geen kandidatenlijsten gedrukt hoefden te worden geldt een voordeel van € 16.000 op drukwerk. Per saldo is dat een voordeel van € 22.000. Maar doordat de organisatie van een politieke avond op het gemeentehuis met catering, spreker, beeld/geluid, communicatie, enz. € 6.000 meer heeft gekost dan bij reguliere verkiezingen dit leidt in z'n totaliteit tot een incidenteel voordeel van € 16.000.

Reisdocumenten

V € 14.000 INC

Ten opzichte van de begroting wijken de aantallen uitgegeven reisdocumenten af. Er zijn meer reisdocumenten uitgegeven dan begroot, dit verschil zit met name in een hoger aantal paspoorten.

De reden hiervan ligt in het feit dat door de economische welvaart mensen vaker op vakantie gaan meer buiten de EU op vakantie gaan. Daarnaast is er sprake van een verschuiving van uitgegeven aantallen ID-kaarten met een geldigheidsduur van 5 jaar naar ID-kaarten met een geldigheidsduur van 10 jaar. Het tarief van reisdocumenten bestaat uit 2 componenten:

1. leges die worden afgedragen aan het Rijk;
2. leges die in de gemeentekas vloeien.

Dit leidt tot een nadeel op de rijksleges en een voordeel op de gemeentelijke leges. Dit levert per saldo een incidenteel voordeel op van € 14.000.

Openbare orde en veiligheid

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	322	318	327	9
Totaal lasten	-5.453	-5.557	-5.558	-
Saldo baten en lasten	-5.131	-5.239	-5.231	8

Bestuur en bestuursondersteuning

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Verschil	
Totaal baten		-	-	193	193
Totaal lasten		-3.327	-4.290	-4.255	34
Saldo baten en lasten		-3.327	-4.290	-4.063	227

TOELICHTING VERSCHIL LASTEN

Budget ontvlechting

V € 93.000 INC

Door een gewijzigde aanpak van het opbouwen van een nieuwe organisatie zijn minder kosten gemaakt dan vooraf was gedacht. De gewijzigde aanpak hield in dat de organisatie veel minder is gewijzigd dan oorspronkelijk de bedoeling was. Hierdoor is minder gebruik gemaakt van externe deskundigheid (organisatieadvies, financieel advies, communicatie en personeel advies).

Loonkosten bestuur

N € 40.000 INC

Als gevolg van bestuurswisseling en tussentijds vertrek zijn extra kosten gemaakt. Dit betreft wettelijk verplichte extra kosten voor begeleiding en wachtgeld van ex-wethouders. Verder is van belang dat op grond van wetwijziging in 2018 de bezoldiging van bestuurders opwaarts is aangepast. Dit heeft geleid tot een nabetaling.

Pensioenvoorzieningen APPA

V € 200.000 INC

Jaarlijks aan het eind van het jaar wordt de minimale hoogte van de voorziening APPA bepaald aan de hand van de op dat moment verstrekte actuariële waardeberekeningen. Op grond van de nu voorliggende actuariële overzichten is er een bestedingsruimte binnen de voorziening APPA van € 200.000. Dit bedrag valt nu vrij in de exploitatie 2018.

Accountantskosten

N € 29.000 STR

De controle voor het boekjaar 2018 is aangenomen voor € 75.000. Daar is voor € 6.000 aan meerwerk bijgekomen. Samen dus € 81.000. Dat zou een geringe overschrijding betekenen. Doordat eind 2018 ook al een substantieel deel voor 2019 is betaald, brengt dit een overschrijding met zich mee. Overigens is het wel zo dat de accountantskosten de laatste jaren fors hoger zijn uitgevallen. Die verhoging is structureel.

Overige uitgaven

V € 18.000 INC

Aan overige uitgaven is minder geld uitgegeven dan begroot. Hier is geen specifieke verklaring voor. Waarschijnlijk is meer op specifieke posten geboekt dan op de verzamelpost "overige uitgaven".

Budget rekenkamer

voorstel resultaatbestemming V € 14.000 INC

In 2018 hebben verkiezingen plaatsgevonden. Dat heeft niet alleen geleid tot nieuwe raadsleden maar ook tot een geheel nieuwe samenstelling van de rekenkamer commissie. Deze bestaat uit een externe voorzitter en vijf raadsleden. Daarnaast liep de termijn van de voorzitter ook af. Zij is inmiddels voor een nieuwe periode herbenoemd. Deze ontwikkelingen hadden als gevolg dat pas eind een nieuw onderzoek is gestart. De meeste werkzaamheden in verband met dit onderzoek vinden in 2019 plaats.

Adviezen derden (Notubiz)

N € 13.000 STR

In de loop der jaren zijn steeds meer modules van Notubiz afgenomen waarvoor extra betaald moet worden. Daarnaast is het aantal accounts ook toegenomen door meer raads- en schaduwfractieleden. Dit veroorzaakt een overschrijding van het budget.

Algemene lasten en baten

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroot na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	1.027	1.725	4.570	2.844
Totaal lasten	-11.030	-9.618	-8.164	1.453
Saldo baten en lasten	-10.002	-7.892	-3.595	4.298

Binnen dit beleidsproduct maken wij een onderscheid tussen:

(bedragen x € 1.000)	begroot na wijziging	rekening	verschil
beheer en exploitatie overige gronden	1289	1041	V 248
beheer en exploitatie overige gebouwen	256	399	N -143
LOC	1.156	1.274	N -118
overige algemene uitgaven en inkomsten	2.738	-1.448	V 4.186
heffing en invordering belastingen	699	685	V 14
saldi kostenplaatsen	1.754	1.643	V 111
	7.892	3.594	4.298

TOELICHTING OP VERSCHIL BEHEER EN EXPLOITATIE OVERIGE GRONDEN

Het verschil op het beheer en de exploitatie gronden (totaal € 248.000 voordeel) wordt voor een groot deel verklaard (€ 157.000) uit lagere kapitaallasten (rente en afschrijvingslasten). Dit als gevolg van een lagere boekwaarde van de gronden per 1 januari 2018.

TOELICHTING OP HET VERSCHIL BEHEER EN EXPLOITATIE GEBOUWEN

De voormalige school 't Talent in Dedemsvaart zou verbouwd worden tot een 5-tal wooneenheden voor o.a. stathouders. Bij de voorbereidingen voor de verbouwing bleken strengere eisen te gelden m.n. op het gebied van brandveiligheid. Dit bracht dermate hoge investeringskosten met zich mee dat besloten is het project te annuleren. De geplande huurinkomsten groot € 35.000 zullen daardoor niet ontvangen worden. Overigens leidt dit aan de uitgavenkant tot een structureel voordeel van € 18.000, omdat een aantal lasten zich niet meer voor zullen doen.

Het voormalige schoolgebouw Kastanjehof is in 2018 deels gerenoveerd. De renovatiekosten worden met € 30.000 overschreden en wordt veroorzaakt doordat er meer asbest verwijderd is dan in eerste instantie beoogd was. Door meer asbest te verwijderen hebben we geanticipeerd op mogelijke toekomstige ontwikkelingen.

Bij andere gebouwen uit de flexibel voorraad (m.n. de woning Bruchterweg) heeft het noodzakelijke onderhoud en herstel van schade plaatsgevonden. Dit heeft incidenteel geleid tot een nadeel van € 36.000.

De energiekosten van deze gebouwen waren lager dan geraamd. Een voordeel van € 13.500.

Overige exploitatielasten zoals schoonmaak, bijdrage in de huisvestingslasten, verzekering en advieskosten leidden tot een nadeel van € 23.000. Hier staan voor een deel hogere huurinkomsten tegenover, namelijk totaal € 36.000.

Verder zijn de kapitaallasten € 39.000 hoger uitgevallen. Dit betreft o.a. de niet begrote afschrijvings- en rentelasten voor de vm. Rabobank (€ 41.000).

TOELICHTING OP VERSCHIL LOC

LOC

N € 118.000 INC

Het ambtelijk apparaat maakt nog slechts voor een heel beperkt deel voor de huisvesting gebruik van het LOC. Dit is overeenkomstig met wat er met de raad is afgesproken. Dit betekent dat de gemeente vanaf 1 september nagenoeg geen huur meer betaald voor de huisvesting. Incidenteel is een bijdrage in de huisvestingskosten verstrekt.

Voorziening groot onderhoud gebouwen

V € 750.000 INC

Op basis van een nieuwe doorrekening voor de komende 10 jaar van de kosten groot onderhoud gebouwen kan een vrijval vanuit de voorziening groot onderhoud gebouwen worden geboekt van € 750.000.

TOELICHTING OP VERSCHIL (overige) ALGEMENE BATEN EN LASTEN

Hypothecaire geldleningen

N € 41.000 STR

In 2016 is als gevolg van fiscale wetgeving een gemeentelijke hypotheek voor medewerkers minder aantrekkelijk geworden. In 2017 is daarom de mogelijkheid geboden om vervroegd boetevrij af te lossen. Hiervan is in 2018 veelvuldig gebruik gemaakt. Dit heeft een structureel nadeel tot gevolg, omdat de begrote baten niet meer binnenkomen. Dit wordt slechts ten dele gecompenseerd door lagere lasten van gemeentelijke financiering.

Bestuursdienst Ommen – Hardenberg (BOH); restitutie budgetten.

V € 1.580.000 INC

V € 270.000 STR

Het Algemeen Bestuur (AB) van de bestuursdienst heeft in haar vergadering van 15 mei 2018 besloten om de binnen de BOH beschikbare restantbudgetten terug te laten vloeien naar de deelnemende gemeenten. Aan de gemeente Hardenberg wordt een bedrag teruggestort, als volgt samengesteld:

Omschrijving		Totaal	Perc.	Hardenberg
Organisatieontwikkeling	STR	360.000	75%	270.000
Organisatieontwikkeling	INC	500.000	75%	375.000
Restant frictiegelden	INC	1.394.000	75%	1.045.000
Jaarrekeningsresultaat 2017	INC	213.000	75%	160.000
Totaal				1.850.000

In de begroting was hiermee geen rekening gehouden zodat dit nu een voordeel oplevert.

Bestuursdienst Ommen – Hardenberg; ontvlechting

uitgaven

N € 495.800 INC

inkomsten

V € 2.079.300 INC

Voor de vereffening van de BOH is de balanspositie BOH per 31 december 2018 uitgangspunt. De gemeente Hardenberg neemt de resterende activa en passiva zoals op de balans van de BOH gespecificeerd en betrekking hebbende op contractuele relaties met derden (niet zijnde gemeente Ommen) van de BOH tegen boekwaarde over. De afwikkeling daarvan wordt daarna door de gemeente Hardenberg uitgevoerd. Als uitwerking van de ontvlechting is een bedrag van € 2.079.300 aan inkomsten verantwoord, zijnde de stand van de algemene reserve BOH per 31 december 2018. De afrekening naar de gemeente Ommen vindt, om bovenstaande genoemde redenen, vanuit de gemeente Hardenberg plaats. Voor deze afrekening is een bedrag van € 495.800 aan uitgaven verantwoord, als volgt berekend:

Verrekening tussen gemeente Hardenberg en gemeente Ommen

	Bedrag	Bijdrage aan	Perc.	Verschuldigd
Algemene reserve BOH	2.079.330,00	Ommen	25%	519.830
Overname meubilair		te betalen		71.060
Betaalde facturen 2018		te ontvangen		47.030
Verschuldigd door de gemeente Hardenberg				495.800

In de begroting was met deze bedragen geen rekening gehouden zodat dit nu per saldo een voordeel oplevert van € 1.583.500.

Bestuursdienst Ommen – Hardenberg; verrekening verlofuren

V € 192.000 INC

Ter zake de verlofuren is de verrekening ervan, zoals is overeengekomen, verwerkt in de afrekening tussen gemeente Ommen en gemeente Hardenberg. Het totaalbedrag van deze post is berekend op € 1.076.157. De 25-75 verdeling tussen gemeente Ommen en gemeente Hardenberg is hierop van toepassing. Het bedrag aan verlofuren dat behoort bij medewerkers die in de gemeente Ommen in dienst zijn getreden betreft € 77.522 en het bedrag dat behoort bij de medewerkers die in dienst zijn getreden bij de gemeente Hardenberg € 998.635. De verrekening vindt plaats tussen de beide gemeentes en is als volgt berekend:

Verlofuren

	Bedrag	Bijdrage door	Perc.	Verschuldigd
Gemeente Ommen	77.522,00	Hardenberg	75%	58.140
Gemeente Hardenberg	998.635,00	Ommen	25%	249.660
Per saldo te vorderen door gemeente Hardenberg				191.520

In de begroting was hiermee geen rekening gehouden zodat dit nu een voordeel oplevert.

TOELICHTING VERSCHIL SALDI KOSTENPLAATSEN

Gemeentehuis Hardenberg

V € 130.000 INC

De doorberekening van de huisvestingslasten was begroot op € 1,5 miljoen. Afrekening op basis van werkelijke uren naar de grondexploitatie leidt tot een extra inkomst van € 126.000. Het restant betreft een aantal kleine afwijkingen binnen de exploitatie van het gemeentehuis.

Alg. dekk.midd. onvoorz.&mutatie reserve

Algemene dekkingsmiddelen (bedragen x € 1.000)	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Baten	108.673	107.041	-1.632
Lasten			
Saldo	108.673	107.041	-1.632
Mutatie reserve	251	1.278	-1.027
Resultaat	108.924	108.319	-605

Hiervoor is ingegaan op de baten en lasten van de programma's. Een deel van de lasten van het programma wordt gedekt door baten die specifiek voor het betreffende programma zijn, zoals specifieke uitkeringen van het rijk of bijdragen van de provincie, opbrengst uit bestemmingsheffingen of uit verhuur van accommodaties enz.

De saldi van de programma's worden gedekt door algemene dekkingsmiddelen of verrekend met reserves. Hieronder is een overzicht opgenomen van de algemene dekkingsmiddelen en wordt een toelichting hierop gegeven.

Bedragen x € 1.000	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
5.2 Algemene uitkering	89.842	88.932	-909
5.3 Dividend	3.356	3.354	-2
5.4 Lokale heffingen	14.458	14.497	39
5.5 Saldo financieringsfunctie	1.017	258	-759
Totaal algemene dekkingsmiddelen	108.673	107.041	-1.632

Algemene uitkering

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	87.062	89.842	88.932	-909
Totaal lasten	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	87.062	89.842	88.932	-909

Toelichting:

De raming is nog gebaseerd op de informatie in de meicirculaire 2018 en heeft alleen betrekking op het uitkeringsjaar 2018. Nadien zijn nog 2 circulaire van de beheerders van het gemeentefonds ontvangen, namelijk de septembercirculaire en de decembercirculaire.

In de septembercirculaire werd gemeld dat het rijk minder gaat uitgeven en de ruimte onder het plafond BTW-compensatiefonds (BCF) lager is. Beide ontwikkelingen zijn vertaald in een verlaging van de zogenaamde uitkeringsfactor en daarmee tot een korting op de algemene uitkering uit het Gemeentefonds van bijna € 1,2 miljoen. Daarmee is deze korting ook de belangrijkste verklaring voor het verschil tussen de begrote en werkelijk ontvangen gemeentefondsuitkering.

Onderstaand is een nadere toelichting op dit verschil opgenomen:

omschrijving (Bedragen x € 1.000)			
septembercirculaire			
uitkeringsfactor	-1.166		
uitkeringsbasis	188		
inkomstenmaatstaf	-50		
diverse decentralisatie/ integratie uitkeringen	55		
		-973	
decembercirculaire			
uitkeringsfactor	38		
diverse decentralisatie/integratie uitkeringen	62		
overige mutaties	14		
		114	
aanpassing uitkeringsbasis		-77	
overige mutaties en afrondingen		9	
totaal verschil 2018			-923
afrekening 2016		33	
afrekening 2017		-19	
totaal voorgaande jaren			14
totaal verschil			-909

Toelichting

De gemeentefonds uitkering kan in grote lijnen worden onderscheiden naar:

- de algemene uitkering
- de integratie-uitkering sociaal domein

De algemene uitkering wordt berekend aan de hand van:

- de uitkeringsbasis
- de uitkeringsfactor
- de inkomstenmaatstaf
- diverse decentralisatie-/integratie uitkeringen

De uitkeringsbasis is het aantal rekeneenheden/verdeelmaatstaven vermenigvuldigd met het bijbehorende bedrag per eenheid. Een voorbeeld van deze rekeneenheden is het aantal inwoners, het aantal woonruimten en het aantal uitkeringsontvangers.

De uitkeringsfactor wordt berekend door de totale omvang van het gemeentefonds (landelijk) te delen door de landelijke uitkeringsbasis. Via de uitkeringsfactor wordt o.a. de groei van het gemeentefonds (het zogenaamde accres) verrekend. Opgemerkt wordt hierbij dat de groei van het gemeentefonds (het accres) gekoppeld is aan de groei van de rijksbegroting. Een hogere groei leidt tot een hoger accres, een lagere groei tot een lager accres c.q. een bijstelling van de uitkeringsfactor.

Bij de berekening van de gemeentefondsuitkering wordt rekening gehouden met de mogelijkheid voor gemeenten om zelf (eigen) inkomsten te genereren (i.c. de OZB). Deze wordt aangeduid als de inkomstenmaatstaf.

Voor decentralisatie-/integratie-uitkeringen geldt dat deze middelen weliswaar zijn/worden toegevoegd aan het gemeentefonds, maar zich niet (goed) lenen voor een verdeling via de algemene verdeelmaatstaven. Hoewel het hier algemene dekkingsmiddelen betreft hanteren wij hierbij als uitgangspunt dat dit "geormerkte" middelen betreft. In beginsel worden deze middelen toegevoegd aan het budget voor het betreffende taakveld. Het belangrijkste voorbeeld hiervan is de integratie-uitkering sociaal domein.

Dividend

Voor een specificatie van de ontvangen dividenden verwijzen wij u het overzicht dat in deze jaarrekening is opgenomen m.b.t. de algemene dekkingsmiddelen.

Lokale heffingen

Een toelichting op de lokale heffingen wordt gegeven in de paragraaf lokale heffingen van het jaarverslag.

Saldo financieringsfunctie

Hieronder wordt het saldo tussen de begrote rentelasten en de werkelijke rentelasten verstaan.

Verder wordt hier ook het verschil tussen de begrote c.q. de werkelijke rentelasten en de doorberekende rente tot uitdrukking gebracht.

De som van de rentelasten is begroot op € 5.318.000. De werkelijke rentelasten zijn € 6.000 lager uitgevallen.

De doorberekende rente aan de programma's is begroot op € 6.335.000. Uit de jaarrekening blijkt dat de boekwaarde van investeringen lager is dan begroot, waardoor € 765.000 minder rentelasten aan de programma's is doorberekend. Het nadeel als gevolg van de lagere doorberekening wordt op dit beleidsproduct tot uitdrukking gebracht.

Onvoorzien

In de begroting 2018 is aanvankelijk een stelpost voor onvoorziene uitgaven (opvang structurele tegenvallers) opgenomen geweest van rond € 200.000. Met de 2e bestuursrapportage 2018 is het restant beschikbare budget afgeraamd c.q. ten gunste van het begrotingsresultaat gebracht.

Zie ook het overzicht verloop post voor onvoorziene uitgaven.

Reserves

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Vershil
Totaal baten	2.165	2.390	3.322	932
Totaal lasten	-	-2.139	-2.044	95
Saldo baten en lasten	2.165	251	1.278	1.027

Hardenberg heeft in 2014 besloten om het merendeel van de bestemmingsreserves op te heffen en de saldi over te hevelen naar de algemene reserves. Hierna is een specificatie opgenomen van de toevoegingen/onttrekkingen aan de bestemmingsreserves die zijn gehandhaafd. Het totaalbedrag aan baten (begroting na wijziging € 2.390, rekening € 3.322) wordt verklaard door de in onderstaand overzicht opgenomen bedragen aan onttrekkingen uit de reserves. Het totaalbedrag aan lasten (begroting na wijziging - € 2.139, rekening - € 2.044) wordt verklaard door de in onderstaand overzicht opgenomen bedragen aan toevoegingen aan de reserves.

bedragen x € 1.000	begroot na wijziging	rekening	verschil
Algemene reserve			
-onttrekkingen		1.213	1.213
Reserve dekking kapitaallasten			
-toevoegingen	-1.898	-1.898	0
-onttrekkingen	1.157	1.157	0
Reserve afvalstoffen			
-toevoegingen	-146	-146	0
-onttrekkingen	481	401	-80
Reserve riolering			
-toevoegingen	-95	0	95
-onttrekkingen	752	551	-201
Totaal toevoegingen / onttrekkingen	251	1.278	1.027

Onderstaand wordt het verschil van € 1.027 verklaard, hierbij wordt aangegeven binnen welk programma e.e.a. is opgenomen.

Algemene reserve; verschil € 1.213.000

Programma rol gemeente; bij vaststellen jaarrekening 2017 is een bedrag van € 1.213.000 als resultaatbestemming in 2018 beschikbaar gesteld. Dit bedrag wordt nu onttrokken uit de algemene reserve.

Reserve afvalstoffen; verschil € 80.000

Programma wonen; afvalverwijdering/verwerking een exploitatievoordeel van € 40.000

Programma meedoen; bijstand/gemeentelijk minimabeleid voor kwijschelding afvalstoffenheffing een voordeel van € 40.000

Reserve riolering; verschil per saldo € 106.000

Programma wonen; riolering en waterzuivering een exploitatievoordeel van € 53.000

Programma meedoen; bijstand/gemeentelijk minimabeleid voor kwijschelding rioolrechten een voordeel van € 53.000

Voor een verdere toelichting op de standen en mutaties in de reserves en voorzieningen wordt verwezen naar bijlage 13.1 'reserves en voorzieningen'.

Saldo na bestemming

Beleidsveld (bedragen x € 1.000)	Begroot primitief	Begroting na wijziging	Rekening	Verschil
Totaal baten	2.808	7.159	-	-7.159
Totaal lasten	-1.090	-4.522	-	4.522
Saldo baten en lasten	1.719	2.637	-	-2.637

Toelichting:

De primitieve begroting 2018 was structureel sluitend. Als gevolg van noodzakelijke incidentele uitgaven werd voor 2018 primitief een incidenteel tekort begroot van € 2.808.000

Op de geijkte momenten in de P&C-cyclus (in het voorjaar en in het najaar) is het begrotingsaldo bijgesteld.

Na de 2e bestuursrapportage 2018 werd over 2018 een nadelig resultaat geprognoseerd van € 2.637.000, waarvan € 1.145.000 structureel (voordeel) en € 3.782.000 incidenteel (nadeel).

Het werkelijk resultaat 2018 is uitgekomen op € 12.406.000 voordelig.

In de voorgaande pagina's in deze jaarrekening is per programma/beleidsveld een toelichting gegeven op de budgetafwijkingen, die tezamen tot dit resultaat hebben geleid.

In het financieel jaarverslag 2018 is een toelichting op het rekeningresultaat op hoofdlijnen gegeven.

Zoals hiervoor aangegeven wordt een belangrijk deel van het resultaat verklaard uit incidentele baten en lasten. In deze jaarrekening is – conform BBV – een overzicht van deze incidentele baten en lasten opgenomen.

7 Toelichting op de lasten en baten op kostenplaatsen

Door middel van dit hoofdstuk wordt een extra toelichting gegeven op het verloop van de baten en lasten op kostenplaatsen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- de kostenplaats kapitaallasten
- de overige kostenplaatsen (waaronder de kostenplaats bedrijfsvoering)

Kostenplaats kapitaallasten

(Bedragen x € 1.000)		Begroting na wijziging	Jaarrekening	Vershil
8210100	Rente rek. courant verhouding		1	1
Totaal baten			1	1
4210000	Rente langlopende geldleningen	-5.345	-5.338	7
4210100	Rente rekening courant	35	29	-6
4210120	Rente begr.wyz. in de loop van het jaar	-8		8
4343513	Bankkosten		-4	-4
4610001	Rente investeringen	6.335	5.570	-765
4622999	Saldi kostenplaatsen	-1.017	-258	759
Totaal lasten			-1	-1
Vershil				

Saldo kostenplaats kapitaallasten (= saldo financieringsfunctie)

Rentelasten.

Op deze kostenplaats worden ingaande 2017 conform (wijziging regelgeving Besluit Begroting en Verantwoording) alleen nog de rentelasten verzameld. De afschrijvingslasten worden rechtstreeks ten laste aan de diverse programma's doorberekend. De rentelasten worden door middel van een renteomslag doorberekend aan de diverse investeringen. Op begrotingsbasis komt het rente omslagpercentage uit op 2,26% (afgerond op 2,25%), op rekeningsbasis komt dit percentage uit op 2,12%. Bij opstellen jaarrekening 2018 is een renteomslag aangehouden van 2,25%. De rentelasten worden doorberekend aan de diverse programma's. Het verschil dat ontstaat tussen de werkelijke rentelasten en de (begrote) doorberekende rentelasten wordt tot uitdrukking gebracht in het saldo van deze kostenplaats. Dit saldo wordt vervolgens onder de algemene dekkingsmiddelen, als saldo van de financieringsfunctie, verantwoord in het rekeningresultaat.

Het saldo van de rentelasten op deze kostenplaats is € 8.000 minder dan begroot. Dit wordt voornamelijk verklaard uit het feit dat bij de tussentijdse begrotingswijzigingen, bij het beschikbaar stellen van middelen voor investeringskredieten, wel rentekosten (tot een bedrag van € 8.000) zijn geraamd.

Bij het opstellen van de begroting 2018 is uitgegaan van een boekwaarde (per 1-1-2018) van de geactiveerde kapitaaluitgaven van € 265,2 miljoen en een totaal aan beschikbare financieringsmiddelen van € 87,0 miljoen aan reserves en voorzieningen en € 144,6 miljoen aan opgenomen vaste geldleningen.

Per saldo is een financieringsbehoefte begroot van € 33,6 miljoen. Voor de raming van de rentekosten is daarbij uitgegaan van kortlopende financiering van € 21,5 miljoen tegen 0,25% en € 21,0 miljoen, waarvoor een nieuwe geldlening zou moeten worden aangetrokken tegen 1,5%.

Op grond van de uitkomsten van de jaarrekening 2017 is boekwaarde (per 1-1-2017 € 21,5 miljoen lager) en de stand van de reserves en voorzieningen (€ 14,1 miljoen meer) geactualiseerd. Als gevolg van deze actualisatie is er sprake van een minimale financieringsbehoefte, dus te financieren met kort geld. Hiermee is rekening gehouden met het begrotingsuitgangspunt dat de financieringsbehoefte voor zoveel mogelijk kort wordt gefinancierd en daarmee tegen een lager rentepercentage (0,25%).

Afschrijvingslasten.

In 2018 zijn de werkelijke afschrijvingslasten € 69.000 minder dan begroot. In onderstaand overzicht is een vergelijking gemaakt tussen de begrote en werkelijke afschrijvingslasten per programma. Vervolgens wordt een korte toelichting gegeven op de grote(re) afwijkingen.

Bedragen x € 1.000	Begroting na wijzigingen	Jaarrekening	Vershil
Wonen naar wens			
Duurzaam en bereikbaar	-2.977	-3.077	-100
Ondernemen	-8	-8	
Meedoen	-2.123	-2.099	24
Gezond en vitaal	-149	-148	1
Samen leven	-1.691	-1.568	123
Betrokken bestuur	-217	-253	-36
Kostenplaatsen	-1.056	-999	57
Totaal	-8.220	-8.151	69

Toelichting op grote(re) verschillen

Programma Duurzaam en bereikbaar

De hogere lasten worden voornamelijk verklaard door de afschrijvingslasten diverse investeringskredieten parkeergebonden installaties. Deze installaties worden afgeschreven op basis van annuïteiteiten. Op voorschrift B.B.V. heeft een herrekening van deze actieven plaatsgevonden waardoor de werkelijke afschrijvingsduur 1 jaar langer wordt. Hiermee was in de begroting geen rekening gehouden.

Programma Samen Leven

De lagere lasten worden vooral verklaard uit de geplande extra afschrijving, in verband met afbraak, van het oude gebouw Prof. Waterinkschool. Echter per ultimo 2018 was het schoolgebouw nog in gebruik waardoor de extra afschrijving bij opstellen van de jaarrekening achterwege is gebleven.

Kostenplaatsen

De lagere lasten betreffen voornamelijk de lagere afschrijvingslasten € 40.000 diverse investeringskredieten 'verbeteren binnenklimaat', 'uitbreiding' en '1e inrichting i.v.m. uitbreiding' brede school De Matrix.

Overige kostenplaatsen

Behalve voor de kapitaallasten zijn kostenplaatsen ingesteld voor:

- de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg; doorbelasting van de verschuldigde bijdrage aan de bestuursdienst naar diverse beleidsproducten.
- de Brede School "De Matrix"; doorbelasting naar diverse beleidsproducten, eventuele verschillen worden op beleidsproductniveau toegelicht.
- het Gebiedsgericht werken
- de huisvesting gemeentehuis
- de huisvesting buitendienst; doorbelasting naar diverse beleidsproducten, eventuele verschillen worden op beleidsproductniveau toegelicht.

bedragen x € 1.000	begroot na wijziging	rekening	verschil
Brede school De Matrix		-8	8
Gebiedsgericht werken	262	281	-19
Huisvesting gemeentehuis	1.499	1.368	131
Totaal kostenplaatsen	1.761	1.641	120

Toelichting

Bestuursdienst Ommen-Hardenberg (BOH)

Onderstaand wordt een overzicht van het verloop van de begrote bijdrage in 2018 gegeven

bedragen x € 1.000		structureel	incidenteel
primitieve begroting	bijdrage	35.368	1.244
1e berap 2018	Bouw- en woningtoezicht		67
	Omgevingsdienst	-649	
	KIK-project		100
	Re-integratietaken		90
	Schulddienstverlening		45
	WMO doelgroepenvervoer		43
	Adviseur dorpshuizen / MFC's		15
	Samen Doen teams		325
	CAO-gemeenteambtenaren	635	
	Bijdrage 2018	35.354	1.929
	Totaal bijdrage 2018 (begroot)	37.283	
Jaarrekening BOH	Resultaat 2017		-160
AB vst heroverweging	Doorontwikkeling organisatie	-270	-375
AB vst heroverweging	Restant frictiegelden		-1.045
	Bijdrage 2018	35.084	349
	Totaal bijdrage 2018	35.433	

Doorbelasting bijdrage bestuursdienst aan de programma's

De bijdrage aan de bestuursdienst wordt doorberekend aan de hand van de urenopgave van de bestuursdienst. Het grootste deel van de bijdrage wordt daarbij conform de begrote urenopgave verdeeld en conform de begroting (forfaitair) doorberekend naar de programma's. Voor de doorberekening naar de grondexploitatie en investeringskredieten wordt een andere methodiek gehanteerd. Hierbij wordt namelijk doorberekend op basis van werkelijke urenregistratie.

Overzicht doorbelaste bijdrage aan de programma's:

programma bedragen x € 1.000	begroot na wijziging	rekening	verschil
Wonen naar wens	4.361	4.361	0
Duurzaam en bereikbaar	7.671	7.671	0
Ondernemen	731	731	0
Meedoen	6.026	6.026	0
Gezond en vitaal	2.220	2.220	0
Samen leven	5.562	5.562	0
Betrokken bestuur	10.291	8.583	-1.708
Saldo kostenplaatsen	261	261	0
Totaal doorberekend aan programma's	37.123	35.415	-1.708
Totaal doorberekend aan investeringen	160	18	-142
Totaal doorberekende kosten bedrijfsvoering	37.283	35.433	-1.850

De afwijking tussen de - aan de programma's doorberekende - begrote en werkelijk geboekte kosten bijdrage bestuursdienst in is in bovenstaand overzicht zichtbaar binnen het programma 'Betrokken bestuur'. Te verklaren door de werkelijk lagere bijdrage waarin de restitutie van het resultaat jaarrekening BOH 2017 en terugstorting van middelen doorontwikkeling organisatie en restant frictiegelden zijn verwerkt.

Gebiedsgericht werken

De kosten voor dit onderdeel bestaat in hoofdzaak uit de verschuldigde bijdrage (€ 240.000) aan de bestuursdienst. Nadeel van € 19.000 betreft de meerdere kosten voor het opstellen van toekomstvisies plaatselijke belangen.

Huisvesting

De kosten huisvesting gemeentehuis en huisvesting buitendienst heeft vooral betrekking op de kapitaallasten en het (groot) onderhoud. De overige huisvestingslasten zijn in de begroting van de BOH opgenomen. Het voordeel wordt veroorzaakt door medegebruik; werkelijke doorbelasting naar de GREX welke niet was begroot.

8 Begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid

Aan het eind van deze jaarrekening wordt nogmaals een overzicht gegeven van de begrote en gerealiseerde baten en lasten 2018. Uit dit overzicht mag worden geconcludeerd dat er in 2018 geen sprake is geweest van begrotingsonrechtmatigheid.

Op grond van artikel 28, lid a, BBV, moet in de toelichting op de programmarekening een analyse van de afwijkingen tussen de begroting na wijziging en de programmarekening worden gemaakt.

Op grond van artikel 189, lid 3 Gemeentewet zijn alle begrotingsoverschrijdingen op de lasten (en daarmee overeenstemmende balansmutaties) onrechtmatig. Bij de afweging van de relevantie van deze onrechtmatige lasten is het criterium "passend binnen het door de raad uitgezette beleid" van belang. In geval van strijd met een wettelijke bepaling of met een door de raad genomen beslissing is duidelijk dat e.e.a. niet "passend" is. Maar voor vele andere situaties is dit minder duidelijk. Daarom is het nodig dat de gemeenteraad nader omschrijft op welke wijze dan wel onder welke omstandigheden overschrijdingen op de begrote lasten als "passend" binnen het door de raad uitgezette beleid" kunnen worden beschouwd.

In onderstaand overzicht is aangegeven bij welk(e) programma('s) sprake is van een overschrijding van de begrote lastenraming. Wij zijn van mening dat hier evenwel geen sprake is van begrotingsonrechtmatigheid, zoals uit onderstaande toelichting blijkt.

programma	overschrijding	toelichting/verklaring
Gezond en Vitaal	€ 613.000	Deze overschrijding betreft het beleidsveld Jeugdgezondheidszorg (jeugd individuele voorzieningen); afrekening BVO IJsselland o.b.v. Q4 rapportage. Dit is passend binnen het door de raad uitgezette beleid.

Programma	Begroting na wijziging			Jaarrekening			Saldo afwijking			Begrotings-onrechtmatigheid		
	(bedragen x € 1.000)	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Lasten	Baten
Wonen naar wens	20.332	-22.769	-2.437	21.103	-18.672	2.431	771	4.098	4.868	-	-	-
Duurzaam en bereikbaar	15.237	-26.943	-11.706	15.589	-26.235	-10.646	352	708	1.060	-	-	-
Ondernemen	366	-2.526	-2.160	301	-2.002	-1.701	-65	524	459	-	-	-
Meedoen	18.238	-56.273	-38.035	18.375	-52.472	-34.096	137	3.801	3.938	-	-	-
Gezond en vitaal	551	-25.131	-24.581	523	-25.744	-25.221	-28	-613	-641	-	-	-
Samen leven	2.965	-14.002	-11.037	3.386	-13.335	-9.949	421	667	1.088	-	-	-
Betrokken bestuur	3.040	-24.646	-21.606	6.177	-23.205	-17.028	3.137	1.441	4.578	-	-	-
Som van de programma's	60.730	-172.291	-111.561	65.454	-161.664	-96.210	4.724	10.627	15.351	-	-	-
Algemene uitkering	89.842	-	89.842	88.932	-	88.932	-909	-	-909	-	-	-
Dividend	3.356	-	3.356	3.354	-	3.354	-2	-	-2	-	-	-
Lokale heffingen	14.458	-	14.458	14.497	-	14.497	39	-	39	-	-	-
Saldo financieringsfunctie	1.017	-	1.017	258	-	258	-759	-	-759	-	-	-
Totaal algemene dekkingsmiddelen	108.673		108.673	107.041		107.041	-1.632		-1.632	-	-	-
Saldo programma's en algemene dekkingsmiddelen	169.403	-172.291	-2.888	172.495	-161.664	10.831	3.093	10.627	13.719	-	-	-
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal voor mutatie reserves	169.403	-172.291	-2.888	172.495	-161.664	10.831	3.093	10.627	13.719	-	-	-
Reserves	2.390	-2.139	251	3.322	-2.044	1.278	932	95	1.027	-	-	-
Saldo na mutatie reserves	171.793	-174.430	-2.637	175.817	-163.708	12.109	4.024	10.722	14.746	-	-	-

9 Overzicht van incidentele baten en lasten

Bedragen x € 1.000	Begroot 2018	Rekening 2018	Vershil
Structureel	1.146 V	1.146 V	0
Incidenteel	3.783 N	10.963 V	14.746 V
Totaal	2.637 N	12.109 V	14.746 V

Onderstaand wordt een overzicht gegeven van het verloop van het incidentele resultaat.

Begrotingswijziging	Omschrijving	Bedrag x € 1.000	N/V
Primitieve begroting		2.808	N
2e wijziging	budgetoverheveling 2e berap 2017	2.180	N
8e wijziging	resultaatbestemming 2017	1.213	N
9e wijziging	1e bestuursrapportage 2018	1.255	N
14e wijziging	2e bestuursrapportage 2018	-3.673	V
	Totaal incidenteel begroot	3.783	N
	verschil tussen het begrote en werkelijk resultaat	10.963	V
	Totaal incidentele baten en lasten 2018	14.746	V

Het incidentele resultaat bestaat uit incidentele baten en lasten en incidentele bijstellingen van budgetten voor bestaande taken. Deze incidentele bijstellingen vinden in de regel plaats bij de tussentijdse budgetrapportages c.q. de 1e en de 2e bestuursrapportage. Deze budgetbijstellingen zijn in onderstaand overzicht aangeduid als "overige verschillen".

Omschrijving	Omschrijving	Incid. baten en lasten	Incid. Bijstelling.	Tot. B2018	Rek. ver-schil	Toelichting rekeningverschil
Grondexploitatie	Bouwgrondexploitatie		-235			
	Overige verschillen		-337	-572	-4.079	Resultaat GREX
Ruimtelijke ordening	Bouwleges ivm grote aanvragen		-567		-1.146	
	Implementatie omgevingswet		175		-165	Omgevingsvisie 90
	Overige verschillen	50	-40	-382	510	
Volkshuisvesting en woningbouw	Overige verschillen		77	77	-135	Waarvan SVn rente 78 Woonvisie 35
WMO-woonvoorzieningen	Overige verschillen				148	
Afvalverwijdering/verwerking	Kosten afvalinzameling		217	217	-40	Exploitatieresultaat
Riolering en waterzuivering	Baten rioolheffing		-70			
	Voorzieningen				-628	Per saldo vrijval voorzieningen
	Overige verschillen		-25	-95	-53	Exploitatieresultaat
Duurzaamheid en milieu	Project Duurzaamheid		350		-150	
	Overige verschillen		178	528	-8	
Infrastr.bereikbaarheid en verkeersveiligheid	Bruggen (onderhoud)		250		10	
	Overige verschillen		94	344	-192	
Bedrijven en ondernemen	Overige verschillen	75	80	155	-125	
Recreatie en toerisme	Overige verschillen		100	100	-85	Vechtdalcompas 30
Landbouw en agribusiness	Project Rheezermaten	50	50		-100	
	Uitvoering Agro&food programma	100	60		-160	
	Overige verschillen		45	305	11	
Participatie en werkgelegenheid	Overige verschillen	360	-516	-156	-942	WSW 350 Reintergratietrajecten 467
Bijstand/gemeentelijk minimabeleid	WWB-inkomensdeel		-450		-2.395	
	Overige verschillen		55	-395	-357	I.O.A.Z./W. (BUIG) 206
Onderwijs en educatie	Overige verschillen		22	22	-839	Huisvesting onderwijs 416 GO.Achterstanden 150 Voorschoolse Educatie (VE) 103 en vervoerskosten leerlingen 134
WMO-welzijn	Lokale integratie nieuwkomers	-100	775		-411	Middelen asielinstream 271 AZC 140
	WMO	-36	-1.647		954	
	Overige verschillen		65	-943	51	

Openbare gezondheidszorg	Overige verschillen		65	65	15	
--------------------------	---------------------	--	----	----	----	--

Omschrijving	Omschrijving	Incid. baten en lasten	Incid. Bijstelling.	Tot. B2018	rek. verschil	Toelichting rekeningverschil
Jeugdgezondheidszorg	Jeugd- jongerenwerk		1.700	1.700	801	Jeugdzorg Regionaal tekort 860
Welzijnswerk	Sociaal cultureel werk	12	190		-63	
	Overige verschillen		-15	187	-160	Mantelzorg en vrijwillige ondersteuning
Gebiedsteams	Overige verschillen		69	69	27	
Openbaar groen en openluchtrecreatie	Overige verschillen		-25	-25	-72	
Sport en accommodaties	Combifuncties S & S		130		-80	
	Privatisering		525		-525	
	Overige verschillen		120	775	-316	
Kunst, cultuur en monumentenzorg	Overige verschillen		140	140	-94	Overige monumenten 78
Dienstverlening en burgerzaken	Overige verschillen		64	64	-45	
Bestuur en ondersteuning	Ondersteuning ontvlechting		250		-93	
	Vrijval voorziening APPA				-200	
	Overige verschillen		612	862	66	
Algemene lasten en baten	Overige verschillen	2.293	-387	1.906	-3.548	Opheffing Bestuursdienst
	Voorzieningen				-750	Vrijval voorziening groot onderhoud gebouwen
Algemene uitkering	Overige verschillen		-2.049	-2.049	909	Gemeentefonds
Dividend	Overige verschillen		-311	-311		
Lokale heffingen	Overige verschillen		-45	-45	-39	
Saldo financierings-.functie	Overige verschillen		-520	-520	759	Rente financieringsbehoefte
Onvoorzien	Overige verschillen		-200	-200		
Reserves	Resultaatbestemming jaarrekening 2017				-1.213	
	Overige verschillen		1.922	1.922	186	
Overige	Kleinere verschillen			37	15	
	Totaal	2.804	941	3.782	-14.746	

10 Overzicht specificatie algemene dekkingsmiddelen

Hiervoor in de programmarekening is reeds ingegaan op de algemene dekkingsmiddelen en zijn de grotere verschillen toegelicht.

In dit hoofdstuk wordt een specificatie gegeven van alle algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen	Begroting voor wijziging	Begroting na wijziging	Jaarrekening	Vershil
1 Lokale middelen, waarvan de besteding niet gebonden is	14.413.100	14.458.100	14.497.150	39.050
2 Algemene uitkeringen	87.062.320	89.841.600	88.932.450	-909.150
3 Dividend	3.045.000	3.356.000	3.353.794	-2.206
4 Saldo financieringsfunctie	497.060	1.017.060	257.592	-759.468
Totaal algemene dekkingsmiddelen	105.017.480	108.672.760	107.040.986	-1.631.774

1 Specificatie lokale middelen

Bedragen in €	Begroting voor wijziging	Begroting na wijziging	Jaarrekening	Vershil
OZB Gebruikers /Niet-Woningen 2017	6.616.000	6.516.000	6.517.963	1.963
OZB Eigenaren/Woningen 2017	6.097.000	6.097.000	6.076.636	-20.364
Woonforensenbelasting	359.000	359.000	364.816	5.816
Toeristenbelasting	1.066.500	1.211.500	1.280.261	68.761
Hondenbelasting	273.000	273.000	257.475	-15.525
Precariobelasting	1.600	1.600		-1.600
Totaal lokale middelen	14.413.100	14.458.100	14.497.150	39.050

2 Specificatie algemene uitkering uit het Gemeentefonds 2018

De verantwoorde eenheden voor berekening van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds zijn gebaseerd op de ten tijde van het opstellen van de jaarrekening bekende informatie.

Omschrijving	Eenheden	Bedrag per eenheid	Bedrag
Sociaal			
Bijstandontvangers (3 jaarsgem. T-1;-2;-3)	885	2.120,26	1.875.723
Eenouderhuishouden	1.335	208,5	278.348
Eenpersoonshuishouden	6.623	21,61	143.123
Huishoudens	25.048	90,5	2.266.844
Inwoners	60.539	153,67	9.303.028
Jongeren < 20 jaar	15.165	242,65	3.679.787
Ouderen > 64 jaar	10.934	79,63	870.674
Ouderen 75-85 jaar	3.478	26,25	91.298
Huishouden met laag inkomen	7.024	29,75	208.964
Huishouden met laag inkomen (drempel)	4.439	459,51	2.039.627
Minderheden	945	320,55	302.920
Uitkeringsontvangers	4.091	85,71	350.611
Loonkostensubsidie	45	1.930,16	86.857
Functie			
Lokaal klantenpotentieel	58.920	39,20	2.309.664
Regionaal klantenpotentieel	40.690	22,37	910.235
Leerlingen V.O.	3.275	370,50	1.213.462
Leerlingen so/vso	910	230,78	210.107
Fysiek			
Bedrijfsvestigingen	5.604	76,36	427.921,44
Bewoonde oorden	1.013	31,50	31.909,50
ISV (a) stadsvernieuwing	0,001019977	6133771,60	6.256,31
ISV (b) herstructurering	0,000516332	3764536,49	1.943,75
Kernen	24	9065,28	217.566,72
Kernen bodem factor buiten beb. kom	24	14875,86	357.020,64
kernen met minstens 500 adressen	9	55518,40	499.665,60
Omgevingsadressendichtheid	14.142	71,68	1.013.669,24
Oeverlengte bodem factor totale gem.	509.900	0,1172	59.760,28
Oeverl. dichth.factor bodem factor tot.gem.	973.320	0,0582	56.647,21
Oppervlakte land	31.221	41,17	1.285.368,57
Land bodem factor totale gemeente	31.221	26,89	839.532,69
Oppervlakte binnenwater	494	38,01	18.776,94
Geindex. opp.beb. buiten beb. kom	303	1524,77	462.005,31
Geindex. opp.beb. in beb. kom	339	3088,99	1.047.167,61
Opp. bebouwing woonkern	339	2302,40	780.513,60
Opp. bebouwing buitengebied	303	1936,54	586.771,62
Geindexeerde totale opp.beb.	642	595,42	382.259,64
Woonruimten	25.853	57,54	1.487.581,62
Woonruimten bodem factor in beb. kom	25.853	50,79	1.313.073,87
woz-waarde niet woningen (in mln.)	855,05	380,70	325.517,54
Vast bedrag			237.799,08
SUB-TOTAAL			37.580.001
Uitkeringsfactor			1,490
Sub-totaal inclusief uitkeringsfactor			55.994.201
Inkomensmaatstaf OZB:			-6.450.396

Overige bestanddelen van de algemene uitkering:	
SUPPLETIEUITKERINGEN:	
Afschaffing OZB gebruikers woningen	10.215
Cumulatieregeling gemeentefonds	-50.289
DECENTRALISATIEUITKERINGEN:	
Gezond in de Stad	27.378
Combinatiefuncties	262.410
Voorschoolse voorziening peuters	113.678
Informatie energie maatregelen	9.117
Armoedebestrijding kinderen	218.619
Fac.besluit opvangcentra	163.481
Bonus beschut werken	3.000
Koploper clientondersteuning	3.750
INTERGRATIEUITKERINGEN:	
WMO	4.414.604
Vergunningverlening, toezicht en handhaving	261.698
Maatschappelijke begeleiding	9.480
Referendum	21.136
Schulden in armoede	97.698
Totaal Algemene uitkering 2018	55.109.780

INTEGRATIEUITKERING SOCIAAL DOMEIN	
WMO 2015	8.118.727
Jeugd	15.300.155
Participatie	10.390.006
Totaal Deelfonds Sociaal Domein 2018	33.808.888

Algemene uitkering	2018	55.109.780
Verrekening Algemene uitkering	2016	32.718
Verrekening Algemene uitkering	2017	-42.189
Totaal ontvangst Algemene uitkering		55.100.309
Totaal ontvangst Deelfonds Sociaal Domein	2018	33.808.888
Verrekening Deelfonds Sociaal Domein	2017	23.253
Totaal		88.909.197

3 Specificatie dividend 2018

De gemeente heeft per 31 december 2018 aandelen in:
bedragen x € 1.000

Instelling	aantal	begroot	werkelijk	verschil
BNG	64.935	164	164	0
Enexis	96.993	44	44	0
Rova	816	490	490	0
Cogas	650	1.300	1.300	0
Rendo	57	431	431	0
Vitens	63.007	208	208	0
Wadinko	136	68	68	0
CV-LOC	53,27%	650	648	-2
Totaal dividend		3.355	3.353	-2

4 Saldo financieringsfunctie

Het betreft hier het verschil tussen de begrote en de werkelijke rentelasten

11 Overzicht verloop post voor onvoorziene uitgaven

In de primitieve begroting 2018 is een stelpost voor onvoorziene uitgaven (opvang structurele tegenvallers) opgenomen van € 200.000. Dit bedrag is in 2018 ingezet voor de dekking van de incidentele kosten, in de 2e berap is een bedrag van € 19.650 ten laste van deze stelpost gebracht. Dit betreft een correctie vanuit de 1e bestuursrapportage (berap) 2018 (€ 25.000), kosten Sportbedrijf (- € 60.000) en 't Talent (€ 15.350). Het restant beschikbare budget ad € 180.350 is in de 2e berap 2018 afgeraamd en is vrijgevallen in het (begrotings)resultaat 2018.

In de begroting 2018 is een aantal (algemene) stelposten opgenomen geweest. Het betreft de volgende posten:

bedragen x € 1.000	primitieve begroting 2018	Begroting 2018 na 1e berap 2018	Begroting 2018 na 2e berap 2018	Rekening 2018	verschil
- nog functioneel te ramen bedragen	657	41	7	0	7
- nieuw beleid	3.882	38	0		0
- prijscompensatie	0	0	0		0
- stelpost BTW afval en riool	-2.224	-2.224	-2.224	-2.224	0

De stelpost nog functioneel te ramen en stelpost nieuw beleid zijn bij de 1e begrotingswijziging 2018 al bijna volledig ingezet.

De stelpost prijscompensatie is in de primitieve begroting 2018 al volledig ingezet.

13 Bijlagen

13.1 Bijlage reserves en voorzieningen

Omschrijving (Bedragen x € 1.000)	Saldo per 1-1-2018	Bestem result. 2017	Toevoeg.	Onttrek.	Dekking kap.lst	Saldo per 31-12-2018
Reserves algemeen						
Algemene reserve	33.737	10.832		1.213		43.356
Resultaat nog te bestemmen	10.832	-10.832				
Totaal reserves algemeen	44.569			1.213		43.356
Dekkingsreserves						
Reserve dekking kapitaallasten	28.486		1.898		1.157	29.227
Totaal dekkingsreserves	28.486		1.898		1.157	29.227
Bestemmingsreserves						
Reserve afvalstoffenheffing	1.991		146	401		1.736
Reserve riolering	3.332			551		2.781
Totaal bestemmingsreserves	5.323		146	952		4.517
Voorzieningen Algemene dienst						
Voorziening pensioenen wethouders	4.201		101	306		3.996
Voorziening onderhoud gebouwen	2.144		727	1.828		1.043
Voorz. groot onderhoud riolering	673		465	1.130		8
Voorz. nog te bestemmen gelden riolering	557		96	131		522
Totaal voorziening Algemene dienst	7.575		1.389	3.395		5.569
TOTAAL RESERVES	78.378		2.044	2.165	1.157	77.100
TOTAAL VOORZIENINGEN	7.575		1.389	3.395		5.569
TOTAAL GENERAAL	85.953		3.433	5.560	1.157	82.669

Hieronder wordt aangegeven voor welke bedragen in 2018 aan reserves wordt onttrokken of toegevoegd

	<u>Raming</u>	<u>Werkelijk bedrag</u>
<u>Algemene reserve</u>		
<i>Onttrekkingen</i>		
Programmalijn Rol Gemeente		
- algemene reserve; resultaatbestemming jaarrekening 2017		1.213
<u>Dekkingsreserves</u>		
<i>Toevoegingen</i>		
Programmalijn Welzijn		
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. nieuwbouw kanovereniging	394	394
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. MFC De Krim	1.200	1.200
Programmalijn Rol Gemeente		
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. gemeentehuis	304	304
<i>Onttrekkingen</i>		
Programmalijn Welzijn		
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. de Gashouder	15	15
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. zwembad de Slag	179	179
Programmalijn Rol Gemeente		
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. gemeentehuis	792	792
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. gemeentewerf	132	132
- reserve dekking kapitaallasten t.b.v. inrichtingskosten LOC (SUWI)	39	39
<u>Bestemmingsreserves</u>		
<i>Toevoegingen</i>		
Programmalijn Wonen		
- reserve afvalstoffenheffing; resultaatbestemming 2017	146	146
<i>Onttrekkingen</i>		
Programmalijn Wonen / Meedoen		
- reserve afvalstoffenheffing; exploitatiesaldo / kwijtschelding	481	401
- reserve riolering; exploitatiesaldo / kwijtschelding	752	551

RESERVES PER PROGRAMMA

Algemene reserve (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	33.737
	vermeerderingen	€	10.832
	verminderingen	€	1.213
	Stand per 31 december 2018	€	43.356
Kostenplaats	704910000		
Programma	-		
Doel	Het vormen van een financiële buffer voor het opvangen van risico's, waarvoor geen bestemmingsreserve of voorziening is gevormd of die ontoereikend blijken		
Vermeerderingen	Resultaat jaarrekening 2017 € 10.832.		
Verminderingen	Resultaatbestemming 2017 € 1.213		
Bijzonderheden	<p>Voor de beoordeling van de toereikendheid van de algemene reserve hanteert de gemeente de zogenaamde ratio weerstandsvermogen. Hierbij wordt de beschikbare weerstandscapaciteit afgezet tegen de benodigde weerstandscapaciteit. De benodigde weerstandscapaciteit is gelijk aan de som van de risico's. Deze risico's worden 2 maal per jaar in beeld gebracht, bij de begroting en bij de jaarrekening.</p> <p>De gemeente Hardenberg streeft naar een ratio weerstandsvermogen van 1,0 tot 1,4 (keer de som van de risico's = benodigde weerstandscapaciteit). Dat wil zeggen, dat de algemene reserve dan een voldoende omvang heeft.</p>		

Reserve dekking kapitaallasten (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	28.486
	vermeerderingen	€	1.898
	verminderingen	€	1.157
	Stand per 31 december 2018	€	29.227
Kostenplaats	726100000		
Programma	-		
Doel	Opvang kapitaallasten van investeringen met een economisch nut		
Vermeerderingen	Conform raadsbesluit: verbouw (van 3 - 2) gemeentehuis € 304; nieuwbouw kanovereniging € 394; MFC De Krim € 1.200.		
Verminderingen	<p>Dit bedrag wordt per jaar bepaald, afhankelijk van de hoogte van de raming van de kapitaallasten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investering inrichting LOC (SUWI) € 39 - investering gashouder € 15 - investering gemeentewerf € 132 - investering gemeentehuis € 792 - investering de Slag € 179 		
Bijzonderheden			

Reserve afvalstoffenheffing (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	1.991
	vermeerderingen	€	146
	verminderingen	€	401
	Stand per 31 december 2018	€	1.736
Kostenplaats	734721000		
Programma	Duurzaam en bereikbaar		
Doel	Egalisatie van de tarieven afvalstoffenheffing. Dit in relatie tot de sterk fluctuerende lasten afvalstoffenverwijdering/-verwerking		
Vermeerderingen	Eventuele voeding vindt plaats ten laste van de gewone dienst en bestaat op rekeningbasis uit het verschil tussen de werkelijke baten en lasten op dit product. Resultaatbestemming 2017 € 146		
Verminderingen	Eventuele onttrekking vindt plaats ten laste van de gewone dienst en bestaat op rekeningbasis uit het verschil tussen de werkelijke baten en lasten op dit product; primitief is rekening gehouden met een onttrekking; in de 2e berap is melding gemaakt van extra inzamelingskosten 2018. Totaal begrote onttrekking € 481, werkelijk onttrokken € 401.		
Bijzonderheden			

Reserve rioleringen (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	3.332
	vermeerderingen	€	
	verminderingen	€	551
	Stand per 31 december 2018	€	2.781
Kostenplaats	734722000		
Programma	Duurzaam en bereikbaar		
Doel	Verrekening saldo kosten riolering en opbrengst rioolrechten		
Vermeerderingen	Eventuele voeding vindt plaats ten laste van de gewone dienst en bestaat op rekeningbasis uit het verschil tussen de werkelijke onderhoudskosten en kapitaallasten en de opgenomen ramingen hiervoor.		
Verminderingen	Conform raadsbesluit: Prim.; begroting 2018 € 744 1e wijz.; GREX riolering 2018 € 8 Saldo verschil begroot/werkelijk -/- € 201		
Bijzonderheden			

VOORZIENINGEN PER PROGRAMMA

voorziening pensioenen wethouders (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	4.201
	vermeerderingen	€	101
	verminderingen	€	306
	Stand per 31 december 2018	€	3.996
Kostenplaats	754001015		
Programma	Betrokken bestuur		
Doel	Bekostiging opgebouwde pensioenaanspraken wethouders		
Vermeerderingen	Bespaarde rente € 85 Ingehouden pensioenpremie € 16		
Verminderingen	Uitbetaalde pensioenaanspraken € 106; Vrijval 2018 € 200		
Bijzonderheden	Invoering landelijk pensioenfonds politieke ambtsdragers.		

voorziening onderhoud gebouwen (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	2.144
	vermeerderingen	€	727
	verminderingen	€	1.828
	Stand per 31 december 2018	€	1.043
Kostenplaats	774620150		
Programma			
Doel	Schommelingen, ten opzichte van het 10-jaars-gemiddelde in het beheersysteem Planon, in de onderhoudskosten gemeentelijke gebouwen behorende tot de algemene dienst op te kunnen vangen.		
Vermeerderingen	Jaarlijkse toevoeging o.g.v. onderhoudsplan € 477 Gemeentehuis € 250		
Verminderingen	Kosten groot onderhoud € 308 Vrijval ten behoeve van storting in reserve dekking kapitaallasten inzake verbouw (van 3 - 2) gemeentehuis € 304. Verbouw gemeentehuis; adviezen derden/overige diensten € 191. Bijdrage in onderhoud sporthal Bergentheim € 175 en sporthal Noorderslag Slagharen € 100. Vrijval 2018 € 750.		
Bijzonderheden			

Voorziening groot onderhoud rioleringen (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	673
	vermeerderingen	€	465
	verminderingen	€	1.130
	Stand per 31 december 2018	€	8
Kostenplaats	754722000		
Programma	Duurzaam		
Doel	De voorziening is ingesteld ter dekking kosten uitvoering groot onderhoud als opgenomen in het gemeentelijk rioleringsplan		
Vermeerderingen	Jaarlijks (gemiddeld berekend) bedrag groot onderhoud € 465		
Verminderingen	Werkelijke kosten groot onderhoud € 430 vrijval 2018 € 700		
Bijzonderheden			

Voorziening nog te bestemmen gelden rioleringen (bedragen x € 1.000)	Stand per 1 januari 2018	€	557
	vermeerderingen	€	96
	verminderingen	€	131
	Stand per 31 december 2018	€	522
Kostenplaats	754722020		
Programma	Duurzaam		
Doel	Regulatie van evt onderuitputting kapitaallasten mbt rioleringswerken om kosten specifieke investeringswerken als opgenomen in gemeentelijk rioleringsplan op te vangen.		
Vermeerderingen	Werkelijk lagere kapitaallasten € 96 (inclusief correctie 2017 € 48)		
Verminderingen	Conform raadsbesluit ter dekking van kosten specifieke investeringswerken: Z. Tijlleen Dedemsvaart € 40 en De Omloop/De Wieken Balkbrug € 91.		
Bijzonderheden	Beslag 2018 Bastingplein/Postlaan € 205, Broekdijk Bruchterveld € 80 en Wilhelminaplein € 60. Beslag 2019 rioolleiding Balkbrug (omgeving tunnel) € 250.		

13.2 Bijlage modelstaten A en B

Modelstaat A

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals ook schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, zoals ook op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de 3 kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het voorafgaande jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van 3 achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de 3 kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, zo enigszins mogelijk ruim voorafgaand aan de 3e overschrijding, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1-4)	1 Vlottende schuld	2 Vlottende middelen	3 Netto vlottende (+) of overschot middelen (-)
(1) - (2) = (3)			
1e kwartaal	5.493	1.751	3.742
2e kwartaal	11.678	1.083	10.595
3e kwartaal	5.401	2.672	2.729
4e kwartaal	-5.399	414	-5.813
Stappen (5-9)	Variabelen		Bedragen
(5)	Kasgeldlimiet		13.768
(6a) = (5 > 4)	Ruimte onder de kasgeldlimiet		
	1e kwartaal		10.026
	2e kwartaal		3.172
	3e kwartaal		11.039
	4e kwartaal		13.768
(6b) = (4 > 5)	Overschrijding van de kasgeldlimiet		
	1e kwartaal		0
	2e kwartaal		0
	3e kwartaal		0
	4e kwartaal		0
Berekening kasgeldlimiet			
(7)	Begrotingstotaal		161.974
(8)	Percentage regeling		8,50%
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet		13.768

Modelstaat B

Modelstaat B wordt eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. Op deze staat wordt over het renterisico van de komende vier jaren gerapporteerd. Het renterisico heeft betrekking op de vaste schuld en op het bedrag waarover renterisico wordt gelopen. Naast de renteherzieningen zijn hiervoor ook de aflossingen van belang, want het renterisico wordt verkleind door aflossingen in de tijd te spreiden. Het renterisico heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, zoals ook op diensten zoals het grondbedrijf. Het renterisico wordt getoetst aan het bedrag van de renterisiconorm. De renterisiconorm heeft betrekking op het totaal van de begroting van uitsluitend het komende jaar.

RENTERISICONORM (bedragen x € 1.000)
--

	W2018	B2019	B2020	B2021	B2022
1. Renteherziening					
2. Aflossingen	12.187	12.200	11.400	11.400	11.400
3. Renterisico (1+2)	12.187	12.200	11.400	11.400	11.400
4. Renterisiconorm	32.395	32.400	31.600	32.000	31.400
5a. Ruimte onder renterisiconorm (4>3)	20.208	20.200	20.200	20.600	20.000
5b. Overschrijding renterisiconorm (3>4)					
4a. Begrotingstotaal	161.974	162.000	158.000	160.000	157.000
4b. Percentage regelingen	20%	20%	20%	20%	20%
4. Renterisiconorm	32.395	32.400	31.600	32.000	31.400

13.3 Bijlage IMG-verantwoording

IMG verantwoording gemeente Hardenberg 2018									
	Beschikings-nummer provincie	Project afgerond / eindverantwoording Ja nee	In de verlenings-beschikking opgenomen subsidie voor dit project	Besteed tlv provinciale middelen jaar 2018 (conform baten/lasten stelsel)	Besteed tlv gemeentelijke middelen jaar 2018 (conform baten/lasten stelsel)	Cumulatief besteed tlv provinciale middelen t/m jaar 2018 (conform baten/lasten stelsel)	Cumulatief besteed tlv gemeentelijke middelen t/m jaar 2018 (conform baten/lasten stelsel)	Geplande einddatum	Optionele toelichting op één van de voorgaande kolommen
Aard controle	D1	D1	R	R	R	R	R	D1	D1
	Project Vechtpark; 2010/0144661	nee	2.000.000	49.616	103.953	1.488.088	1.461.314	1-5-2019	
	Project Stationsomgeving; 2011/0167519	nee	2.200.000	73.813		482.909	771.760	31-12-2024	

13.4 Bijlage SISA

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019									
OCW	D9	Onderwijsachterstanden beleid 2011-2018 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden beleid 2011-2018 Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie			
			Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04			
			€ 288.885	€ 95.420	€ 0				
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	Eindverantwoording Ja/Nee		
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 09		
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2018 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAW	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAZ	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)	
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
			I.1 Participatiewet (PW)	I.1 Participatiewet (PW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 06	
			€ 10.934.822	€ 268.587	€ 1.086.829	€ 17.301	€ 174.800	€ 710	
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee	
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente		
			I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Ebz 2004)	I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Ebz 2004)	I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	I.7 Participatiewet (PW)	I.7 Participatiewet (PW)		
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12	
			€ 43.804	€ 19.246	€ 0	€ 428.675	€ 0	Ja	
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2018 Besluit	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob	
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06	
			€ 127.594	€ 64.343	€ 117.883	€ 166.592	€ 32.415	€ 0	
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee				
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09				
			€ 0	€ 0	Ja				

13.5 Bijlage Wet Normering Topfunctionarissen (WNT)

bedragen x € 1	F.G.S. Droste	J.M.G. Waaijer
Functiegegevens	Griffier	Secretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01-01– 31-12	01-01- 31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	89.252	110.937
Beloningen betaalbaar op termijn	13.598	17.885
<i>Subtotaal</i>	<i>102.850</i>	<i>128.822</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	189.000	189.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	102.850	128.822
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017		
	F.G.S. Droste	J.M.G. Waaijer
Functiegegevens	Griffier	Secretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01-01 – 31-12	01-01 – 31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	84.094	112.451
Beloningen betaalbaar op termijn	12.618	16.593
Subtotaal	96.712	129.044
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	181.000	181.000
Totale bezoldiging	96.712	129.044

13.6 EMU-saldo

Omschrijving		x € 1000,-	x € 1000,-
Bedragen x € 1.000		Begroting 2018	Werkelijkheid 2018
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	3.884	10.831
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	7.391	8.151
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	1.602	1.389
4	Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	12.843	12.815
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4		
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord		
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	17.617	5.297
8	Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	10.480	7.607
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	571	1.745
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten		
11	Verkoop van effecten:		
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)		
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?		
Berekend EMU-saldo		-7.674	8.121

13.7 Verdeling naar taakvelden

Een betere vergelijkbaarheid van baten en lasten die verbonden zijn aan de verschillende taken van gemeenten is van groot belang. Daarbij is het van belang dat de informatie van goede kwaliteit is en aansluit op de behoefte van gemeenten. Een brede beschikbaarheid van deze gegevens stelt andere stakeholders in staat zelf vergelijkingen te maken en deel te nemen aan het debat over beleidsprioriteiten. Dit draagt bij aan een grotere transparantie van het proces rond begroting en verantwoording en een grotere betrokkenheid van alle belanghebbenden. Door de informatie primair in te richten naar de informatiebehoefte van de gemeenten en deze te stroomlijnen met de informatiebehoefte van het Rijk, het CBS en Europa wordt het mogelijk om relevante en betrouwbare financiële informatie te genereren.

Met ingang van 2017 stelt het BBV het verplicht om de baten en lasten per taakveld op te nemen in de begroting en in de jaarrekening. In deze bijlage vindt u dit overzicht.

o	Bestuur en ondersteuning	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
0.1	Bestuur		-2.653	-2.653		-3.175	-3.175	193	-3.207	-3.014	193	-32	160
0.10	Mutaties reserve	2.165		2.165	2.390	-2.139	251	3.322	-2.044	1.278	932	95	1.027
0.11	Resultaat van rekening	2.808	-1.090	1.719	7.159	-4.522	2.637				-7.159	4.522	-2.637
0.2	Burgerzaken	996	-5.145	-4.149	996	-5.181	-4.185	1.088	-5.227	-4.139	92	-46	45
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	930	-3.455	-2.525	973	-3.674	-2.701	774	-3.488	-2.714	-199	186	-13
0.4	Overhead		-2.437	-2.437	1	-2.870	-2.869		-2.691	-2.691	-2	180	178
0.5	Treasury	3.142	-355	2.787	3.453	-355	3.098	3.373	-337	3.036	-80	18	-63
0.61	OZB woningen	6.097	-691	5.406	6.097	-687	5.410	6.091	-700	5.392	-6	-12	-18
0.62	OZB niet-woningen	6.616	-8	6.608	6.516	-8	6.508	6.518		6.518	2	8	10
0.63	Parkeerbelasting	1.480	-2	1.479	1.480	-2	1.479	1.478		1.478	-2	2	
0.64	Belastingen overig	275	-2	273	275	-2	273	257		257	-17	2	-15
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	87.062		87.062	89.842		89.842	88.932		88.932	-909		-909
0.8	Overige baten en lasten	497	-4.955	-4.458	1.671	-3.135	-1.464	4.020	-1.997	2.022	2.349	1.138	3.486
0.9	Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal:		112.069	-91.277	20.792	120.853	-25.749	95.104	116.047	-19.691	96.355	-4.807	6.058	1.252

1	Veiligheid	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	-228	-3.963	-3.736	224	-3.963	-3.739	230	-3.931	-3.701	6	32	37
1.2	Openbare orde en veiligheid	-94	-833	-739	94	-941	-847	92	-960	-868	-2	-19	-21
Totaal:		-322	-4.796	-4.474	318	-4.904	-4.586	322	-4.891	-4.569	4	13	16

2	Verkeer en vervoer	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
2.1	Verkeer en vervoer	254	-9.913	-9.659	613	-10.689	-10.077	590	-10.452	-9.862	-22	237	214
2.2	Parkeren	6	-1.692	-1.686	5	-1.690	-1.685	5	-1.710	-1.705	1	-21	-20
2.3	Recreatieve havens	2		1	3	-1	3	2	-2	-1	-2	-2	-4
2.4	Economische havens en waterwegen		-26	-26		-26	-26		-22	-22		5	5
2.5	Openbaar vervoer		-26	-26	71	-98	-26	71	-113	-42		-15	-15
Totaal:		262	-11.658	-11.397	692	-12.504	-11.812	668	-12.300	-11.632	-24	204	180

3	Economie	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
3.1 Economische ontwikkeling			-449	-449		-647	-647	18	-683	-665	18	-36	-18
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur		2.614	-4.158	-1.544	2.614	-4.207	-1.593	6.229	-3.753	2.476	3.615	454	4.069
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		322	-815	-493	322	-1.233	-911	281	-853	-572	-41	380	339
3.4 Economische promotie		1.429	-403	1.026	1.595	-592	1.002	1.661	-445	1.216	66	147	213
Totaal:		4.365	-5.824	-1.459	4.531	-6.680	-2.149	8.189	-5.734	2.454	3.658	946	4.604

4	Onderwijs	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
4.1 Openbaar basisonderwijs		2	-310	-308	2	-310	-308		-302	-302	-2	8	6
4.2 Onderwijshuisvesting		191	-4.249	-4.058	405	-4.699	-4.294	268	-4.156	-3.889	-137	542	405
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken		268	-2.495	-2.227	368	-2.551	-2.183	375	-2.072	-1.697	7	478	486
Totaal:		461	-7.055	-6.594	775	-7.560	-6.785	643	-6.531	-5.888	-132	1.029	897

5	Sport, cultuur en recreatie	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x € 1.000													
5.1 Sportbeleid en activering		33	-829	-796	200	-1.763	-1.564	151	-1.125	-974	-48	638	590
5.2 Sportaccommodaties		1.505	-6.156	-4.652	1.692	-6.340	-4.648	1.909	-6.226	-4.317	217	115	331
5.3 Cult.presentatie, -productie en -partic.		800	-2.188	-1.388	814	-2.203	-1.389	998	-2.326	-1.328	184	-123	61
5.4 Musea		16	-64	-49	15	-64	-49	15	-64	-49			
5.5 Cultureel erfgoed		2	-159	-156	14	-325	-311	12	-276	-263	-2	50	48
5.6 Media			-1.254	-1.254	55	-1.309	-1.254		-1.282	-1.282	-55	27	-28
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie		164	-3.791	-3.626	191	-3.824	-3.633	285	-3.876	-3.591	94	-52	42
Totaal:		2.520	-	-	2.981	-	-	3.370	-	-	389	655	1.044
			14.442	11.921		15.829	12.848		15.174	11.804			

6	Sociaal domein	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
	Bedragen x € 1.000												
	6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	474	-4.592	-3.160	182	-4.592	-4.410	10	-3.820	-3.810	-172	772	601
	6.2 Wijkteams		-3.226	-3.162		-3.226	-3.226		-3.252	-3.252		-27	-27
	6.3 Inkomensregelingen	12.819	-21.275	-6.886	14.798	-21.275	-6.477	14.852	-18.576	-3.725	54	2.698	2.752
	6.4 Begeleide participatie	243	-11.483	-11.731	360	-11.483	-11.123	293	-10.953	-10.660	-67	529	462
	6.5 Arbeidsparticipatie	229	-2.103	-1.672	346	-2.103	-1.756	793	-2.070	-1.277	447	33	480
	6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)		-1.427	-1.429		-1.427	-1.427		-1.591	-1.591		-163	-163
	6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	506	-10.032	-9.842	1.778	-10.032	-8.254	1.785	-11.003	-9.217	8	-971	-963
	6.72 Maatwerkdienstverlening 18-		-14.935	-8.678		-14.935	-14.935	1	-15.794	-15.794	1	-860	-859
	6.82 Geëscaleerde zorg 18-		-300	-4.857		-300	-300		-314	-314		-14	-14
	Totaal:	14.271	-	-	17.464	-	-	17.734	-	-	270	1.998	2.268
			69.371	51.417		69.371	51.908		67.373	49.639			

7	Volksgezondheid en milieu	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
	Bedragen x € 1.000												
	7.1 Volksgezondheid		-2.612	-2.612	19	-2.645	-2.626		-2.624	-2.624	-19	21	3
	7.2 Riolering	6.738	-5.796	942	6.573	-5.774	799	7.338	-5.859	1.480	765	-85	681
	7.3 Afval	6.251	-5.154	1.097	6.196	-5.313	883	6.042	-5.119	923	-154	194	40
	7.4 Milieubeheer	1	-1.409	-1.408	299	-3.197	-2.898	64	-2.793	-2.729	-235	404	168
	7.5 Begraafplaatsen en crematoria	567	-619	-52	532	-632	-100	521	-626	-105	-11	6	-5
	Totaal:	13.557	-	-2.034	13.620	-	-3.941	13.965	-	-3.055	346	540	886
			15.591			17.561			17.021				

8	VHROSV	Begroting			Begroting na wijziging			Jaarrekening			Verschil		
		Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
	Bedragen x € 1.000												
	8.1 Ruimtelijke ordening	157	-1.322	-1.164	107	-1.450	-1.342	229	-1.343	-1.115	121	106	227
	8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	15.003	-14.077	927	15.527	-14.021	1.506	12.313	-10.774	1.538	-3.214	3.247	33
	8.3 Wonen en bouwen	1.075	-2.819	-1.744	2.084	-3.323	-1.239	2.338	-2.876	-538	253	448	701
	Totaal:	16.236	-	-1.981	17.719	-	-1.075	14.879	-	-114	-2.839	3.800	961
			18.217			18.794			14.993				

Totaal:	164.063	-	178.952	-	175.817	-	12.109	-3.135	15.243	12.109
		164.063		178.952		163.708				

14 Controle verklaring van de onafhankelijke accountant